

EMMI LATTU

Naisten tekemä väkivalta

EMMI LATTU

Naisten tekemä väkivalta

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Esitetään Tampereen yliopiston
yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikön johtokunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi Tampereen yliopiston
Paavo Koli -salissa, Kanslerinrinne 1, Tampere,
10. päivänä kesäkuuta 2016 klo 12.

TAMPEREEN YLIOPISTO

EMMI LATTU

Naisten tekemä väkivalta

Acta Universitatis Tamperensis 2176
Tampere University Press
Tampere 2016

TAMPEREEN
YLIOPISTO

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla Tampereen yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti.

Copyright ©2016 Tampere University Press ja tekijä

Kannen suunnittelu

Mikko Reinikka

Myynti:

verkkokauppa@juvenesprint.fi

<https://verkkokauppa.juvenes.fi>

Acta Universitatis Tamperensis 2176

ISBN 978-952-03-0137-8 (nid.)

ISSN-L 1455-1616

ISSN 1455-1616

Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1675

ISBN 978-952-03-0138-5 (pdf)

ISSN 1456-954X

<http://tampub.uta.fi>

Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print
Tampere 2016

Kiitokset

Ensimmäiseksi haluan esittää nöyrimmän kiitokseni ohjaajilleni Suvi Ronkaiselle ja Ilkka Armiselle. Matkan varrella Suvin ohjauksessa olen saanut mitä parhaita haastetta ja joutunut kyseenalaistamaan omia ratkaisujani ja perustelemaan niitä. Suvin valtava ymmärrys väkivaltatutkimuksesta oli ehdottoman tärkeää tutkimuksen valmistumiselle. Ilkka on väsymättömästi jaksanut lukea tekstejäni ja pitänyt tutkimuksen sosiologisesti ruodussa. Ilkalta on saanut välittömästi vastauksia niin pienempiin kuin laajempiinkin tutkimuksellisiin kysymyksiin. Äärettömät kiitokset teille molemmille! Tarja Pösö luki alku- ja keskivaiheen tekstejäni ja auttoi suuresti jäsentämään analyysiani. Tarjan kanssa oli helpottavaa työstää vaikeaa ja tabuluonteista aihetta. Tutkimuksen esitarkastajina toimivat Sanna Väyrynen ja Marita Husso. Kiitän molempia paneutuneesta tarkastustyöstä. Sannan ja Maritan ansiosta työ selkeytyi ja monet kohdat tarkentuivat ja työstä tuli parempi. Kiitos teille molemmille! Heini Kainulaiselle kiitos suostumisesta vastaväittäjäksi. Matti Hyvärinen tuli ”remmiin” mukaan esitarkastusvaiheessa. Kiitos Matille kommentteista ja kannustuksesta viime metreille asti..

Kiitän Sukupuolentutkimuksen henkilökuntaa: Kiitos Tuula Juvonen, Päivi Korvajärvi, Kirsti Lempiäinen, Marja-Liisa Vehviläinen, Laura Tohka sekä Jaana Vuori. Naistutkimuksen jatko-opiskelijoiden ryhmä JATKE oli turvallinen ja innostava paikka esittää omaa tekstiä. Kiitos Kirsi Hasanen, Johanna Hiitola, Riikka Homanen, Hannamari Ikonen, Tuija Koivunen, Marjo Kolehmainen ja Hanna Ojala. Myös edesmennyt Arto Jokinen kommentoi usein tekstejäni. Erityisesti kiitos Teija Hautaselle, jonka kanssa lukemattomat puhelinkeskustelut siivittivät tutkimustyötä ja samalla maailmanmenoa muutenkin pohdittiin. Olet ollut Teija tärkeä tuki tutkimukseni valmistumiselle ja muutenkin. Minna Nikuselle suuri kiitos seurasta ja yösjän tarjoamisesta lukuisilla seminaarimatkoilla Tampereelle. Kanssasi on ollut hauskaa ja kiitos sinulle myös käsikirjoituksen kommentoinnista. Kiitos sosiologian jatko-opiskelijoille tekstieni kommentoinnista Ilkka Armisen jatko-seminaarissa. Yleisesti kiitän kaikki tekstejäni kommentoineita tutkimusprojektin kuluessa.

Kiitos niille naisille, jotka osallistuivat tähän tutkimukseen. Kiitos uskalluksesta jakaa kokemanne ja avata elämän hyvin raadollisiakin huoneita. Ilman teidän

osallistumistanne ei olisi tätä tietoa naisten väkivallasta. Toivon, että elämäne ovat jatkuneet parhaalla mahdollisella tavalla.

Taloudellisesti tutkimuksen on mahdollistanut Koneen Säätiö, Scandinavian Research Council for Criminology ja Tampereen yliopisto. Kiitos näille organisaatioille.

Jeff Hearn aikoinaan osaltaan luotsasi minua jatkotutkimuksen ääreen. Jeff esitteli minut suomalaisille väkivaltatutkijoille ja siten aloin muokata pikkuhiljaa myös omaa aiheitani. Marjut Jyrkinen on myöskin ollut tärkeä ystäväni Hankenin ajoista lähtien. Marjut, olet tukenut ja tsempannut väitöskirjani kanssa ja luonut uskoa sen valmistumiseen viime hetkinä. Päivi Honkatukiolla ja Martti Grönforsilla on ollut myöskin suuri merkitys jatko-opiskelijaksi ryhtymisessäni. Pro gradu- vaiheessa saitte minut kiinnostumaan tutkimuksesta ja ohjauksessanne innostus kriminologisiin aiheisiin vain kasvoi. Kiitos!

Jukka Satolalle ääretön kiitos teknisestä avusta. Viime hetken paniikissakin pysyit rauhallisena korjaten teknisiä ongelmia. Julkaisuprosessi oli huomattavasti helpompi sinun avullasi.

Haluan kiittää pitkäaikaisia ystäviäni, joiden kanssa on jaettu vuosien, jopa vuosikymmenten, varrella elämän murheet ja ilot. Kiitos Jenni Granqvist, Anu Harlin, Marinette Leskinen, Maria Ojasti, Anna Pärnänen ja Kati Turkama. Kaikille muillekin läheisille ihmisille ja rakkaille ystäville kiitos tukemisesta ja uskosta tähän tutkimukseen.

Enoni Mikko Hirssso on ollut elämässäni mukana monella tapaa. Olemme viettäneet hauskoja juhlia ja käyneet pitkiä keskusteluja. Olet aina jaksanut olla kiinnostunut tutkimuksestani. Myös ystävästäsi Pekasta on tullut minun ystäväni. Olet Mikko minulle hyvin tärkeä ja läheinen.

Vanhemmilleni Raimo ja Outi Latulle kiitos lukemaan opettamisesta, kiinnostuksesta elämän erilaisia puolia kohtaan sekä yleisesti opintojen tukemisesta. Kotona on aina ollut opiskelemaan kannustava ilmapiiri. Kiitos teille rakkaat äiskä ja iskä.

Ville Räsäselle lämmin ja iso kiitos ystävydestä ja rakkaan Tanelimme hyvästä hoidosta. Kultainen Taneli on jaksanut kärsivällisesti äidin väitöskirjaprojektin ja siihen liittyvät poissaolot ja kotona työskentelyn, jolloin kotimme on ajoittain muistuttanut työhuonetta. Nyt tämä on valmis.

26.4.2016 Tikkurilassa

Abstract

The focus of this research is women's use of physical violence. I study women's stories of their violence through in-depth interviews and written stories. The interview data consist of interviews conducted to female violence offenders (N=13) and clients of family counselling centers (N=4). I collected written stories of women's violence through announcements in four magazines and 15 women sent their stories. The research is qualitative and has an abductive approach. More precisely, I analyse women's ways to justify their violence, women's emotions attached to their use of violence and women's ways to desist from violent behavior. The main theoretical concepts are violence and agency. Justification, emotions and desistance are different forms of agency. I also rely on an earlier criminological theory on neutralisation of criminal behavior.

The data consist of very different forms of violence. There were 26 women who told or wrote about violence against their partners. Violence against children was told by 11 women. Violence against partners and children were the biggest groups of violence by number. Additionally, women were violent against other familiar women, other familiar men and one woman was violent at her workplace. Moreover, women told about violence against their own mothers, aunts and unknown people. One woman was violent against her pet. Different forms of violence were overlapping and one woman could tell about different forms of violence against various people.

There were two main forms of partnership violence. One was self-defence and violent resistance of male partner's violence and the other one was women's initiative of violence which was not tied to man's violence. Violence against one's own children was justified by tiredness in everyday life, for example the baby cried a lot and did not sleep well. The other way to justify it was to see violence as a normal part of children's education and as a physical punishment. Other ways to justify violence were substance use, different kinds of illnesses and personality disorders, one's own short-tempered character, the normality of violence in certain subcultures and jealousy and therefore violence against other women.

The main emotions that were attached to one's own violence were shame and guilt. Violence was not considered appropriate to women. Shame and guilt were

results of the damage and harm that violence had caused, losing one's own control and breaking the norms of traditional womanhood. There were, anyhow, also positive emotions attached to the use of violence. One could experience feelings of control and ruling and power while committing violence. Violent behavior could also construct the image of a hard woman. Some of the women did not attach any special feelings or they did not know how to name the feelings.

Women's attempts to stop violent behavior were various. Some women felt that it was one incidental act that would not be repeated and therefore there was no need to seek outside help. However, the first step to end violence was to admit it and take responsibility of what one had done. Some of the women had sought help from professionals. Often, a woman had sought help to other problems, such as substance abuse and depression, and not directly to violence. Violence had come up through continuing contacts with professionals or the woman had been able to end the violence after getting help in her life in general. For some women it was unsuccessful to get help and they could even be turned away from professionals. Those mothers who had aggressive feelings towards their children or who had been violent against them could not ask for help because of the fear of losing their children. Women had also their own, independent ways to stop violent behavior. They tended to avoid such situations where they might be violent and such people with whom they might be violent. The data also told about finding different ways to act and discharge aggressions. These were, for example, physical exercise and different kinds of self-reflections. To end their own violence was seen, however, to start from the woman itself and to be an inner narrative.

Tiivistelmä

Tutkimukseni kohteena on täysi-ikäisten naisten tekemä fyysinen väkivalta. Tarkastelen naisten kertomuksia omasta väkivallastaan haastatteluiden ja kirjoitelmien kautta. Haastatteluaineisto koostuu vankeusrangaistusta väkivaltarikoksesta suorittaville vangeille (N=13) sekä perheneuvolan asiakkaille (N=4). Kirjoitelmia keräsin neljän lehti-ilmoituksen kautta ja näitä on yhteensä 15. Tutkimus on laadullinen ja hyödyntää abduktiivista lähestymistapaa. Aineisto on analysoitu temaattisen sisällönanalyysin keinoin. Tarkempaan tutkimuskohteena ovat naisten tavat oikeuttaa väkivaltaansa, naisten väkivaltaan liittämät tunteet ja naisten tavat pyrkiä irrottautumaan väkivaltakäyttäytymisestä. Keskeiset teoreettiset käsitteet ovat väkivalta ja toimijuus. Oikeuttaminen, koetut tunteet ja irrottautuminen ovat toimijuuden eriasteisia muotoja. Tutkimus ankkuroituu feministisen kriminologian viitekehykseen ja sidon sen löyhästi myös kulttuurisen kriminologian kenttään. Hyödynnän varhaisempaa kriminologista teoriaa rikoskäyttäytymisen neutralisoinnista.

Tutkimusaineistoon sisältyi hyvin monen muotoista väkivaltaa. Koko aineistoista 26 kertoi ainakin kumppaniinsa tekemästään väkivallasta. Lapsiin kohdistuneesta väkivallasta kertoi 11 naista koko aineistosta. Omiin kumppaneihin ja lapsiin kohdistettu väkivalta olivat määräisesti suurimmat ryhmät aineistossa. Lisäksi naiset kohdistivat väkivaltaa muihin tuttuihin naisiin, tuttuihin miehiin, yksi maininta on omalla työpaikalla tehdystä väkivaltatapauksesta. Lisäksi kerrottiin väkivallasta omaan äitiin ja tatiin sekä tuntemattomiin ihmisiin. Yksi nainen oli väkivaltainen lemmikkieläintään kohtaan. Väkivallan muodot olivat myös päällekkäisiä ja sama nainen saattoi kertoa monenlaisesta tekemästään väkivallasta.

Parisuhteessa tapahtuva väkivalta jakautui pääsääntöisesti itsepuolustukseen ja miehen tekemän väkivallan vastustamiseen sekä naisen oma-aloitteiseen väkivaltaan, joka ei kytkeydy miehen tekemään väkivaltaan. Omiin lapsiin kohdistettua väkivaltaa selitettiin arjessa väsymisellä, muun muassa hyvin itkuisen lapsen kanssa, sekä kasvatukseen kuuluvana fyysisenä rankaisukeinona. Muita väkivallan oikeuttamistapoja olivat päihteiden käytön aiheuttama persoonallisuuden muutos, erilaiset sairaudet ja persoonallisuushäiriöt, oma temperamenttinen luonne ja siihen

liitetty lyhytpinnaisuus, väkivallan normaalius tietyissä alakulttureissa sekä mustasukkaisuus miehestä ja näissä tapauksissa toiseen naiseen kohdistettu väkivalta.

Omaan tehtyyn väkivaltaan liitettiin pääasiassa häpeän ja syyllisyyden tunteita. Väkivaltaa ei pidetty naisille sopivana käyttäytymisenä. Häpeää ja syyllisyyttä koettiin aiheutetusta vahingosta, oman kontrollin menettämisestä ja naisen roolin rikkomisesta. Väkivaltaan liitettiin kuitenkin myös positiivisia tunteita. Väkivallan tekohetkellä saatettiin kokea voiman ja hallinnan tunteita. Väkivaltaisuus rakensi myös kovan naisen roolia joidenkin naisten selonteoissa. Osa naisista ei liittänyt väkivaltaan mitään erityisiä tunteita tai niitä ei osattu nimetä.

Väkivaltakäyttäytymisen lopettamispyrkimykset olivat hyvin moninaisia. Osa naisista koki teon olleen yksittäinen, irrallinen teko, joten apua ei tarvitsisi hakea. Oman väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamisen ensimmäinen askel oli myöntää se ja ottaa vastuu siitä, mitä on tehnyt. Osa oli hakenut apua ulkopuolisilta tahoilta, erilaisilta ammattiauttajilta. Apua oli kuitenkin haettu usein muihin ongelmiin, kuten päihteisiin ja masennukseen, eikä suoraan väkivaltaan. Väkivalta oli tullut asiakaskontaktin jatkuessa esille tai nainen oli saadessaan apua yleiseen elämäntilanteeseen pystynyt lopettamaan väkivallan. Joillekin naisille hakeutuminen ammattiauttajien pariin oli kuitenkin epäonnistunutta ja he eivät olleet saaneet minkäänlaista apua, vaan heidät oli saatettu suoranaisesti käskää pois. Aggressiivisia tunteita tunteva tai lapsiaan pahoinpitelevän äitien oli vaikea kääntyä ammattiauttajien puoleen huostaanottopelon vuoksi. Naisilla oli myös omia itsenäisiä keinoja pyrkiä lopettamaan väkivaltakäyttäytyminen. Naiset pyrkivät välttämään sellaisia tilanteita ja ihmisiä, joissa ja joiden seurassa väkivaltainen käytös saattaisi nousta pintaan. Aineistossa kerrottiin myös tavoista etsiä sijaistoimintaa ja tapoja purkaa aggressioita. Näitä olivat muun muassa fyysinen rasitus ja erimuotoinen itsetutkiskelu. Väkivallan lopettamisen katsottiin kuitenkin olevan itsestä kiinni ja oma päänsisäinen narratiivi.

Sisällys

1	JOHDANTO.....	15
2	NAISTEN VÄKIVALLAN TUTKIMISEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET.....	19
2.1	Feministinen kriminologia ja naisten rikollisuuden tutkiminen.....	19
2.2	Keskustelu naisten ja miesten tekemän parisuhdeväkivallan määrästä.....	26
2.3	Kulttuurinen kriminologia kehyksenä väkivallan tutkimiselle	33
2.4	Tutkimuksen keskeiset käsitteet	34
2.4.1	Väkivalta.....	35
2.4.2	Toimijuus	38
2.4.2.1	Oikeuttaminen	46
2.4.2.2	Tunteet osana toimijuutta	50
2.4.2.3	Irrottautuminen väkivallasta	51
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN: AINEISTOT, ANALYYSI JA METODOLOGISET SITOUMUKSET.....	53
3.1	Tutkimusasettelu ja tutkimuskysymykset.....	53
3.2	Metodologiset valinnat.....	55
3.3	Aineistot.....	57

3.3.1	Vankila haastattelukontekstina	58
3.3.2	Perheneuvola haastattelukontekstina	65
3.4	Haastattelujen kulku	66
3.5	Kirjoitukset aineistona.....	72
3.6	Analyyysi.....	73
3.7	Aineiston rajat ja mahdollisuudet	76
3.8	Tunteet aineiston keruussa ja tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä.	77
4	VÄKIVALLAN MUODOT, KOHTEET JA SUHTEET.....	81
4.1	Naisten parisuhteessa tekemä väkivalta	82
4.2	Lapsiin kohdistuva väkivalta.....	84
4.3	Naisten muihin ihmisiin kohdistama väkivalta	86
4.4	Naisten välinen väkivalta.....	86
4.5	Kohteena tutut miehet	87
4.6	Naisten työpaikallaan tekemä väkivalta.....	87
4.7	Muu perheen sisäinen väkivalta	87
4.8	Tuntemattomiin ihmisiin kohdistettu väkivalta.....	88
4.9	Eläimiin kohdistettu väkivalta	88
4.10	Naisten itseen kohdistama väkivalta.....	89
5	VÄKIVALLAN TILANTEET, KONTEKSTIT JA SELITYSTAVAT.....	90

5.1	Puolison väkivaltaisuus: itsepuolustusta, kosta ja riitaa	91
5.1.1	Itsepuolustus ja väkivaltainen vastustaminen	92
5.1.2	Jälkikäteisreaktioita ja kosta miehen väkivaltaan.....	102
5.2	Parisuhderiidat: nainen aloitteellinen väkivallan tekijä.....	107
5.2.1	Mustasukkaisuus motiivina väkivallalle	110
5.3	Äitien väkivalta: väsymystä ja kasvatusta	114
5.3.1	Väsymys, äitiys ja väkivallan oikeuttaminen.....	121
5.3.2	Rajalla olemista - väkivalta kasvatuksessa	127
5.4	Muita selitystapoja väkivallalle eri konteksteissa.....	133
5.4.1	Alkoholi väkivallan ulkoistajana	134
5.4.2	Sairaus ja väkivallan medikalisaatio väkivallan selityksissä.....	139
5.4.3	Luonnetta ja temperamenttia väkivallan selitystekijänä	143
5.4.4	Oma uhrius ja trauma väkivallan oikeuttajana.....	145
5.4.5	Olosuhteet ja väkivallan normaalius alakulttuureissa	151
5.4.6	Mustasukkaisuus miehistä: naisten välistä väkivaltaa.....	153
5.4.7	Yhteenvedo ja pohdintaa väkivallan selittämistavoista	155
6	KOETUT TUNTEET JA VÄKIVALLAN TILANTEET	157
6.1	Häpeä ja syyllisyys.....	157
6.1.1	Häpeä ja huonommuus.....	158

6.1.2	Naisen häpeä	165
6.2	Syällisyys ja katumus	169
6.2.1	Äitien syällisyys	170
6.3	Nautinto, voima ja nauru	172
6.3.1	Voima ja nautinto	174
6.3.2	Nauru ja ironia	176
6.4	Tunteiden puute ja nimeämisen vaikeus.....	178
7	VÄKIVALLAN LOPPU: MINUUDEN MUUTOSTA JA KÄYTÄNNÖN KEINOJA	181
7.1	Vastuunotto puheessa: nimi teolle ja väkivallan myöntäminen.....	182
7.2	Vastuunotto teoissa: ulkopuolisen avun hakeminen väkivaltaan.....	187
7.2.1	Onnistuneita kohtaamisia.....	190
7.2.1.1	Ritvan tarina.....	191
7.2.1.2	Kirsin tarina	193
7.2.2	Epäonnistumisia avun hakemisessa.....	195
7.2.3	Kun apua ei haettu	198
7.3	Muita keinoja irrottautua väkivallasta.....	200
7.3.1	Välttämiskäyttäytyminen	201
7.3.1.1	Vältä miehiä	201

7.3.1.2	Vältä viinaa	203
7.4	Sijaistoimintaa	207
7.5	”Itsestä kaikki lähtee”	208
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	212
8.1	Tutkimuksen keskeiset tulokset.....	212
8.2	Tekijyys, uhrius ja toimijuus naisten väkivaltatarinoissa.....	216
	LÄHTEET.....	221
	LIITTEET	231

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen kohteena ovat täysi-ikäisten naisten omat kertomukset heidän tekemästään fyysisestä väkivallasta. Tutkin väitöskirjassani haastattelujen ja kirjoitettujen kuvausten avulla sitä, mitä merkityksiä naiset antavat väkivallalleen. Tarkastelen naisten väkivaltaa kokemuksellisenä tekona, joka merkityksellistyy vahvasti yhteiskunnan rakenteissa. Tutkimuksen pääpaino on naisten omassa kokemuksissa ja heidän omalle väkivallalleen antamissaan merkityksissä.

Naisten väkivalta ja naisten väkivaltaisuus ovat olleet viime vuosina julkisessa keskustelussa yhä enenevässä määrin esillä. Lehtikirjoitteluja ja vaikkapa keskustelupalstoja internetissä ovat pitkälti luonnehtineet kysymykset siitä, miksi naisten väkivallasta ei puhuta tai kummat ovat väkivaltaisempia, miehet vai naiset. Yksi laajempi kysymys on ollut naisten väkivallan määrän kasvu ja mikä siihen on johtanut. Väkivaltakeskus on ajoittain kulminoitunut kahden vastakkaisen leirin kamppailuksi, joissa osapuolina ovat naistutkijat ja feministisesti orientoituneet aktivistit ja toisaalta miesliikkeen kannattajat. Naistutkijat ja sukupuolen tutkijat ovat pitkälti sitä mieltä, että miesten naisiin kohdistama väkivalta on määrällisesti vakavampi ongelma kuin naisten tekemä väkivalta. Miesliikkeen kriittisimmät puheenvuorot puolestaan esittävät ajatuksen, että naisten väkivaltaa vähätellään ja piilotetaan ja sitä on todellisuudessa huomattavasti enemmän.

Oma kiinnostukseni väkivalta-aihetta kohtaan heräsi sosiologian opintojeni ja pro gradu-työni kautta, jossa tarkastelin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kehityskaikokontekstissa, Sri Lankassa. Olin suorittanut maisteritutkintoni Kuopion yliopistossa, jossa opintojeni aikana sosiologian opetuksen painotus oli kriminologiassa. Kurseilla käsiteltiin rikollisuuteen, poikkeavuuteen ja vähemmistöihin liittyviä kysymyksiä. Pro gradun jälkeen työskennellessäni Jeff Hearnin tutkimusassistenttina tutustuin Suomen Akatemian hankkeen Violence of Sex- jäseniin ja laajemmin Suomessa tehtävään väkivaltatutkimukseen. Väkivaltaa naisten tekemänä ei tutkinut kukaan ja aiheelle tuntui olevan sosiaalinen tilaus. Sukupuolistuneen väkivallan tutkijat tukivat aihettani myös, mikä vahvasti päätöstä valita naisten tekemä väkivalta omaksi tutkimusaiheekseni.

Tutkimuksen tavoite on kiteytynyt tutkimusprosessin edetessä ja vaihdellut välillä painopistettä. Alkuvaiheessa tiesin vain haluavani tutkia naisten omia käsityksiä ja

merkityksiä väkivallasta, mutta tarkemmin en aihettani rajannut. Tausta-ajatukseni oli kuitenkin kiinnostus norminvastaista käyttäytymistä kohtaan tekijöiden kokemuksien näkökulmasta. Taustalla mielessäni oli ajatus siitä, miten nainen merkityksellistää teon, joka määrittellään naiseuden ja naisellisuuden vastakohtaksi. Vaikka modernia yhteiskuntaa pidetään arvopluralistisena, väkivalta on kuitenkin tiukasti määritelty ja yhdistetty miehiin ja maskuliinisuuden rakentamiseen liittyviksi toiminnaksi ja teoksi.

Naisten tekemän väkivallan tutkiminen on merkityksellistä jo sen vuoksi, että se on lähes tutkimaton alue suomalaisessa niin sosiaalitieteellisessä kuin kriminologisessakin akateemisessa kentässä. Tutkimukseni tuottama tieto avaa keskusteluja akateemiseen yhteisöön väkivallan ja sukupuolen problematiikasta. Se lisää, toivoakseni, ymmärrystä hyvin tabuluonteista aihepiiriä kohtaan sekä ymmärrystä monitahoista yksilön ja perheitten pahoinvointia kohtaan. Tätä kautta käytännön palvelujärjestelmille tieto naisten tekemästä väkivallasta on olennaista niin aikuissosiaalityön, päihdepalvelujen, vankeinhoidon kuin lastensuojelunkin kannalta.

Lopullisiksi tavoitteiksi on muotoutunut tutkia naisten tapoja oikeuttaa ja selittää väkivaltaa, väkivaltaan liitettyjä tunteita sekä muutospyrkimyksiä lopettaa väkivalta. Laajana kehyksenä tutkimukseen kiinnittyy toimijuuden käsite, johon nivon tutkimustulokset johtopäätöksissä.

Tutkimuksen rakenne

Tutkimus jakaantuu kahdeksaan lukuun. Johdannon jälkeen tarkastelen toisessa luvussa sitä, miten naisten väkivaltaa on tutkittu sosiaali- ja lähitieteissä. Tässä keskeiseksi kirjallisuudeksi muodostuu yleinen naisten rikollisuutta käsittelevä tutkimus. Käyn läpi feministisen kriminologian perinteitä ja sen kritiikkiä valtavirtakriminologiaan. Tässä toisessa luvussa hahmottelen tämän tutkimuksen teoreettista viitekehystä aineiston analyysille. Teen myös katsauksen keskusteluun naisten ja miesten parisuhdeväkivallan määrästä. Tämä valinta on siksi, että se on hyvin keskeinen sekä tutkimuksessa että julkisessa keskustelussa. Lähestyn aineistoani kriminologisesta ja nais- ja sukupuolitutkimuksellisesta viitekehyksistä. Viitekehys on muotoutunut tutkimuksen edetessä laadulliselle tutkimukselle usein tyypilliseen tapaan. Naistutkimuksen merkitys työni kannalta on sukupuolen näkeminen olennaisena osana väkivallalle annettuja merkityksiä sekä sukupuolen vaikutus elämänhistorioiden- ja kokemusten muotoutumiseen. Naistutkimuksen metodologinen perinne nostaa naisten oma ääni kuuluviin on myös minulle tärkeä ja läheinen. Kriminologisesta perinteestä laajemmaksi näkökulmaksi on työssäni

muodostunut uudempi kriminologinen suuntaus kulttuurinen kriminologia sekä varhaisempi neutralisaatioteoria. Esittelen neutralisaatioteoriaa taustaksi oikeuttamiskäsitteelle. Neutralisaatioteorian kautta tarkastelen sitä, miten naiset oikeuttavat väkivaltaansa ja luovat sitä kautta merkitystä teolleen. Tutkimuksen keskeiset käsitteet ovat väkivalta ja toimijuus. Oikeuttaminen, tunteet ja irrottautuminen toimivat toimijuuden eri muotoina. Näiden kautta tarkastelen empiiristä aineistoa: tapoina oikeuttaa väkivalta, väkivaltaan liitetyt tunteet sekä väkivallasta irrottautumisyritykset.

Luvussa kolme kerron tutkimukseni toteuttamisesta, aineistoista ja miten olen aineistoani lukenut ja analysoinut. Tutkimus on laadullinen ja se tarkastelee kahden aineistokokonaisuuden, haastattelujen ja kirjoitettujen tarinoiden, kautta naisten omia subjektiivisia kokemuksia väkivallan tekemisestä. Haastattelujen konteksteina ovat perheneuvola ja vankila. Olen haastatellut perheneuvolan asiakkaita, joiden väkivallan käyttö on tullut perheneuvolakäynneillä ilmi. Näitä perheneuvolan asiakkaita on aineistossa kaikkiaan neljä. Suuremman aineistokokonaisuuden muodostaa vankeusrangaistusta suorittamassa olevien naisvankien haastattelut, joita on yhteensä kolmetoista. Nämä vangit olivat tuomittu väkivaltarikoksesta. Kirjoitettuja tarinoita sain väkivaltaa tehneiltä naisilta neljän eri lehti-ilmoituksen kautta yhteensä 16. Näistä jätin kuitenkin yhden pois tutkimuksen varsinaisesta analyysistä, koska kirje käsitteli anopin kokemuksia miniän väkivallasta, eikä täten ollut naisen omakohtainen kokemus omasta väkivallastaan. Yksittäisenä esimerkkinä tämäkin kirje on kuitenkin ollut tärkeä naisten välisistä, joskus hyvin ongelmointuneistakin, suhteista (ks. Notko 2011). Tässä luvussa pohdin myös tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä sekä mahdollisuuksia tutkia väkivaltaa ja kokemusten tutkimista.

Seuraavat luvut ovat empiirisiä lukuja. Luku neljä aloittaa aineiston empiirisen tarkastelun hahmottamalla miten, missä ja ketä kohtaan aineiston naiset ovat tehneet väkivaltaa. Luku kuvailee ja kertoo naisten väkivallan erilaisista muodoista ja määristä luoden pohjaa seuraavien lukujen analyyseille. Viidennessä luvussa tarkastelen väkivallalle annettuja merkityksiä väkivallan kontekstien ja tilanteiden kautta. Luku tarkastelee oikeuttamista ja merkityksenantoja. Viides luku toimii kahdella tasolla. Ensin tarkastelen naisen kumppaniin liittyvän väkivallan oikeuttamistapoja ja seuraavaksi naisen omaan lapseen tai lapsiin kohdistuvan väkivallan selittämisen. Tämän jälkeen siirryn pois uhripohjaisesta tarkastelusta erilaisten oikeuttamistapojen tarkasteluun. Tämä ratkaisu on tehty siksi, että omaan kumppaniin ja lapseen tehtyjä väkivallantekijä oli niin selkeästi eniten, että tarkastelin niitä uhripohjaisesti erikseen. Luku kuusi tarkastelee naisten tunteita väkivallan tekemisessä ja viimeinen luku

seitsemän kertoo pyrkimyksistä lopettaa väkivaltainen käytös ja muutosmahdollisuuksia. Viimeinen luku on yhteenvetoluku tutkimuksen tuloksista ja sisältää johtopäätökset koko tutkimuksesta.

2 NAISTEN VÄKIVALLAN TUTKIMISEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET

Aloitan tutkimuksen hahmottamalla sen teoreettista paikannusta ja tutkimuksen keskeisiä käsitteitä. Kiinnitän tutkimukseni feministiseen ja kulttuuriseen kriminologiaan, joiden tausta-ajatuksia selostan seuraavissa alaluvuissa. Sitten siirryn keskeisiin käsitteisiin, joita ovat väkivalta, oikeuttaminen ja toimijuus.

2.1 Feministinen kriminologia ja naisten rikollisuuden tutkiminen

Tutkimukseni naisten väkivallasta kiinnittyy feministisen kriminologian tutkimuskenttään. Feministisesti suuntautunut kriminologia tutkii naisia rikosten tekijöinä, naisia rikosten uhreina sekä naisia työntekijöinä oikeusjärjestelmän eri organisaatioissa (Britton 2000, 58). Tutkin naisia väkivallan tekijöinä ja huomioin naisten erityisluonteen rikoksentehtäjinä. Naisten rikoskäyttäytyminen eroaa miesten rikollisuudesta erityisesti määrältään, mutta myös laadultaan ja konteksteiltaan. Siinä missä miesten tekemän väkivallan katsotaan joissakin konteksteissa olevan osa ”miehenä olemista” ja tapa näyttää miehisyttä (Grönfors 1994; Hearn 1998), naisten rikosten tekijöinä tulkitaan usein olevan naisiin liitettyjen normien vastaista käyttäytymistä. Sukupuolten välisiä eroja rikoskäyttäytymisessä pidetään yhtenä rikollisuuden pysyvimmistä piirteistä ja siten sukupuolen huomioiminen on perusteltua (Heidensohn 1995, 11).

Feministinen perinteiseen kriminologiaan kohdistama kritiikki voidaan tiivistää kahteen pääteemaan. Ensiksikin, naiset ovat olleet kriminologisessa tutkimuksessa joko täysin näkymättömiä tai korkeintaan hyvin marginaalisessa osassa. Toiseksi, niissä tutkimuksissa missä naisia on tutkittu, näkökulma on usein ollut hyvin rajoittunut ja naisia stereotypoiva tai moralisoiva. Naisten rikoskäyttäytymistä on seksuaalisoitu ja esimerkiksi prostituutiota on pidetty monissa tutkimuksissa seksuaalisena poikkeamana eikä esimerkiksi taloudellisena pakkokeinona ansaita rahaa ja turvata oma tai perheen toimeentulo. (Heidensohn 1995, Smart 1967.)

Feministisen kriminologian merkittäviä ensimmäisiä teoksia on Carol Smartin ”Women, Crime and Criminology: A Feminist Critique” (1977). Siinä Smart toteaa naisten rikollisuuden tutkimista ympäröivän merkittävän hiljaisuuden. Hän myöskin toteaa varhaisten kriminologioiden, kuten Lombrosin, Thomasin ja Pollakin ym. teorioiden olevan biologisia ja niissä naisten biologia normitetaan alempiarvoisemmaksi kuin miesten. Heidän tutkimuksissaan sosio-ekonomiset tekijät eivät saa tilaa naisten rikoskäyttäytymisen selittämisessä.

- 1800-luvun lopulla italialaiset tutkijat, appiukko ja vävy, Cesare Lombroso ja William Ferrero olivat ensimmäisiä, jotka käsitelivät naisten rikollisuutta. He oletivat, että naiset ovat biologisesti taipuvaisempia rikoksiin kuin miehet. Lombroso ja Ferrero mittailivat naisten kalloja ja luita ja tulivat näiden perusteella siihen tulokseen, että vaikka naisia on vähemmän rikoksentehtäjinä, rikolliset naiset ovat moraalittomampia, ylikasvaneita teini-ikäisiä, joilta puuttuu äidinvaisto. Lombroso ja Ferrero totesivat, että jälkeenjääneisyydestään johtuen naiset eivät voisi tehdä yhtä monimutkaisia rikoksia kuin miehet.
- 1900-luvun alkupuolella psykoanalyttikko Sigmund Freud puolestaan tulkitsi naisten rikollisuutta alitajunnan kautta ja hänen mukaan naisten peniskateus oli pitkälle naisten rikollisuuden synä. Naiset eivät ole Freudin mukaan kykeneväisiä ratkaisemaan oidipaalista kompleksia ja ovat täten alttiimpia impulsseille eivätkä pysty niitä kontrolloimaan. Naiset olivat Freudin mukaan mustasukkaisia, moraalittomia ja biologisesti alempiarvoisia mieheen nähden. Vaikka Freud ei erityisesti tutkinut naisten rikollisuutta, on hänen ajattelullaan ollut vaikutteita myöhempiin kriminologiseen ajatteluun.
- William I Thomas oli ensimmäisiä, joka yhdisti sosiaalisen ympäristön naisten rikollisuuteen, vaikka hänellekin biologia pysyi tärkeänä tekijänä. Thomas uskoi, että naisten rikollisuus oli sosiaalisesti aikaansaatu patologiana. Naisilla oli suurempi halu ja toive uusiin kokemuksiin, joka aikaansai rikollista käyttäytymistä. Toiveet ja tarpeet olivat hänen mukaansa biologisia vaistoja, joten esimerkiksi naisten ”luontainen” tarve hoitaa ja tulla rakastetuksi johtaisi prostituutioon. Thomas näki rikollisen naisen kuitenkin enemmän sairaana kuin pahana.

- 1950- lukua Otto Pollack. Pollack painotti myös naisten rikosten seksuaalista luonnetta vastakkaisena miesten rikosten taloudelliselle puolelle. Pollack myös uskoi, että naisten rikollisuudesta valtaosa jää piiloon. Hän uskoi naisten kykyyn peitellä rikoksia ja koska naiset tekevät suuren osan hoivatyöstä, he myös pystyvät tekemään hoivaroolissaan piiloon jääviä rikoksia, kuten vahingoittamaan sairaita ja vanhuksia. (mt. 1977.)

Smart toteaa näiden varhaisten teoreetikkojen vaikuttaneen pitkään myöhempiin tutkimuksiin naisten rikollisuudesta ja myös käytännön toimiin naisrikollisten kanssa. Smart on kirjassaan kuitenkin huolestunut naisten rikoskäyttäytymiseen suunnatun huomion synnyttävän ylimääräistä moraalista paniikkia, kun uusi sosiaalinen ongelma tulee näkyväksi.

Myöskään naistutkimus ja feministinen tutkimusperinne eivät ole olleet erityisen kiinnostuneita naisten rikoskäyttäytymisestä eivätkä varsinkaan naisten tekemästä väkivallasta. Dalyn mukaan naiset rikosentekijöinä on ollut feministisessä tutkimuksessa yksi vähiten tutkittuja alueita, ellei jopa kaikista vähiten tutkittu (Daly 1998, 135). Daly pohtii uhriutumisen, mikä on naistutkimukselle läheinen käsite, ja rikosenteon välistä suhdetta: Mihin loppuu uhriutuminen ja missä vastuu omasta muista vahingoittavasta käyttäytymistä alkaa? Daly esittää, että naisten rakenteellisen alistamisen ja uhrikokemusten sekä naisten rikoskäyttäytymisen ja muita vahingoittavan toiminnan välillä on ”musta aukko” (black box), jota feministikään eivät ole kyenneet tai halunneet selvittää.

Pohtiessaan feminististä mahdollisuutta kuvata ja representoida naisia rikosentekijöinä, Daly erottelee viisi seikkaa, joihin tulisi kiinnittää huomiota. Ensimmäinen kysymys liittyy terminologiaan: kuinka meidän tulisi nimittää ja kutsua rikoksen tehneitä naisia? Nimeämmekö heidät naispuolisiksi kriminaaleiksi (female criminals) vai naisiksi rikoksen tekijöinä (female offenders)? Vai tulisiko heitä kutsua kriminalisoiduiksi uhreiksi? Toinen kysymys on, mitä ulottuvuutta naisten rikollisuudessa tulisi painottaa? Eriaiset tutkimussuuntaukset painottavat eri ulottuvuuksia, kuten kriminalisoitua selviytymistä tai naisia rakenteiden ja suhteiden uhreina. Kriminalisoidulla selviytymisellä tarkoitetaan esimerkiksi huonossa ekonomisessa olevien naisten tekemiä näpistelyjä ja omaisuusrikoksia saadakseen perheelle toimeentulon. Jotkut tutkijat kiinnittävät huomionsa naisten tapoihin vastustaa (resistance) epätasa-arvoisia ihmissuhteita. Kolmas seikka naisrikollisten representoimisessa on kysymys yleistämisestä. Daly lainaa Pat Carlenin sanoja, että ”ei ole tyyppillistä rikoksia tekevää (kriminaalia/criminal) naista” (Carlen 1983).

Naisten kriminalisaatioon ei ole olemassa yhtä yleistävää mallia, mutta naisten kokemuksista voinee tehdä jonkintasoisia yleistyksiä. Neljäs alue on representaatioiden lähde. Mikä on auktoriteetti tai arvovaltainen lähde, jolle voi perustaa naisten rikoskäyttäytymisen tutkimuksen? Riittääkö naisen oma kertomus vai ovatko läheisten tai/ ja ammattiauttajien kertomukset yhtä relevantteja? Viimeinen seikka on eettinen kysymys siitä, kuinka paljon naisen elämästä tulee esimerkiksi paljastaa kuitenkaan sortumatta kritisoiutuun patologiisuuteen ja poikkeavuuden yksilöllistämiseen. (mt.1998.)

Analysoidessaan 80 naisen tietoja heidän poluistaan rikoksentekeijäksi, Daly kehittää termiä vahingoitetut – vahinkoa tekevät naiset (harmed-harming women). Se kokoaa monipuolisemmin naisten kokemuksia kuin niin sanottu street woman – käsite. Street woman - käsite on johtava feministinen teoria naisten joutumisesta rikosoikeudelliseen vastuuseen. Se painottaa naisten rikoskäyttäytymisen johtuvan usein taloudellisista syistä sekä aikaiseen lastensaannin ja huumeaineiden käyttöön liittyvistä tekijöistä. Harmed-harming woman- käsite avaa naisten moninaisia ja monimutkaisia kokemuksia. Näitä ovat muun muassa:

- Lapsuudessa koettu laiminlyönti ja/tai hyväksikäyttö, joissa väkivaltainen ”out of control” luonne yhdistyy päihteidenkäyttöön ja psyykkisiin ongelmiin. Tähän ryhmään kuuluvat naiset muuttuvat usein väkivaltaisiksi juodessaan ja suuttuvat helposti. Heillä on vaikeuksia huolehtia lapsistaan ja he ovat riippuvaisia heitä dominoivista miehistä.
- Naisten suhteet väkivaltaisiin miehiin, joista on vaikea irrottautua
- Seurustelu ja ajanvietto poikaystävien, tuttavien tai sukulaisten kanssa, jotka käyttävät ja myyvät huumeita ja naisten halu saada parempi toimeentulo huumeiden välityksen kautta

Artikkelissa Daly erottaa neljä ryhmää oikeuteen joutuneiden naisten elämäkerrallisten tietojen pohjalta: harmed- harming women, pahoinpidellyt naiset, huumeiden käyttäjät ja muut. Harmed- harming kuvaa monipuolisesti naisten kokemuksia ja heijastaa fyysisen ja emotionaalisen harmin tai vahingoittumisen (harm) uusiutumista ja uusintamista. Tämä sisältää sekä naisten lapsuudessa koetut hyväksikäytön kokemukset että myös aikuisiällä koetut väkivaltaiset miessuhteet. Ryhmittely on siis muodostettu oikeuteen päätyneiden naisten tietojen pohjalta ja rikos oli saattanut olla muukin kuin väkivaltarikos.

Feministinen ote kriminologiassa voidaan jakaa ajallisesti kahteen vaiheeseen. Ensimmäinen alkoi 1960-luvun lopulla ja toinen, myöhäisempi vaihe, 1980-luvun lopulla. Ensimmäisessä vaiheessa feministisesti orientoituneet kriminologit kritisoivat kriminologisten teorioiden tapaa kuvata naisia seksistisesti ja sitä, että naiset jätettiin kokonaan huomioimatta. Keskeinen kysymys näille feministikriminologeille oli, missä ovat naiset ja naisten kokemukset? Tässä ensimmäisessä aallossa tutkijat tekivät empiirisiä tutkimuksia naisista rikoksentehtäjinä, uhreina sekä oikeusjärjestelmän työntekijöinä. Ensimmäinen vaihe painotti biologisen ja sosiaalisen sukupuolen erottamista toisistaan eikä myöhempään vaiheisiin verrattuna ollut niin refleksiivistä.

Toinen aalto feministisessä kriminologiassa asettuu ajallisesti samoihin aikoihin muun feministisen teorian kehittymisen kanssa ja noudattelee sen teoreettisia linjauksia. Tällöin muun muassa postmoderni ja poststrukturalistinen näkökulma tuli näkyväksi. Tämä tarkoitti tiedontuotannon edellytysten reflektointia sekä feministisenkin teorian marginaalissa olevien naisten kokemusten esiintuomista. Naisia ei pidetty enää yhtenä monoliittisena kategoriana, ja naisten välisiin eroihin alettiin kiinnittää huomiota. Naisten kokemuksia alettiin tarkastella oikeudellisten ja kriminologisten diskurssien tuottamisen näkökulmasta. Oikeudellisen ja kriminologisen teorian essentialismia kritisoitiin ja lisäksi huomiota kiinnitettiin feministisen 'totuuden' rajoituksiin vahvuuksien ohella, mitä myös standpoint-näkökulma teoretisoi. (Daly & Maher 1998.) Feministinen kriminologiakaan ei ole monoliittistä, vaan on eri tekijöitä painottavia tutkimussuuntauksia. (Daly & Chesney-Lind 2004, 17).

Myöhäisemmässä vaiheessa voidaan vielä erottaa kaksi vastakkaista tai rinnakkaista, vaikkakaan ei toisiaan poissulkevaa, suuntausta. Toinen tutkii "todellisia naisia" (real women) ja toinen oikeudellisten ja kriminologisten diskurssien "Naista" tai naisia (the Woman). Nämä ilmaukset ovat metaforia ja heijastelevat sitä, miten tutkijat suhtautuvat tutkimuskohteeseensa. Todellisilla tai empiirisillä naisilla tarkoitetaan tutkimuksia, joissa naisia tutkitaan toimijoina omassa elämässään, oli sitten kyse uhriutumuksesta tai lainrikkomisesta. Diskurssien "Naisilla" viitataan tutkimuksiin, joissa analysoidaan sitä, miten tietyt sosiaaliset konstruktiot, joita voidaan ajatella myös diskursseina, tuottavat naiseutta ja rakentavat sitä. Näitä ovat esimerkiksi rikoslaki, kriminologia tieteenalana ja myös feminismi itsessään. Nämä molemmat suuntaukset tarvitsevat toisiaan: empiirisesti on vaikea tutkia esimerkiksi naisia rikoksentehtäjinä ottamatta lainkaan kantaa siihen, miten erilaisilla diskursiivisilla kentillä naisia konstruoidaan ja minkälaisia mahdollisuuksia heillä on

konstruoida omaa minäänsä. Yhtälailla, pelkkien diskursiivisten käytäntöjen analysoiminen ei heijasta naisten elettyä todellisuutta. (Daly & Maher 1998, 2-3.)

Naisrikollisten ja naisten tekemän väkivallan selityksiä analysoitaessa on käytetty niin sanottua mad or bad- kahtiajakoa (Campbell, Anne 1994; vrt. Morrissey 2003). Väkivaltaa tekevä nainen on joko sairas tai paha tai suorastaan paholainen (evil). Naisten väkivaltaa on pidetty niin epänormaalina, että selityksiä sille on haettu naisen biologiasta ja etenkin naisen psyykestä. Mad- ajattelutavassa nainen nähdään sairaana, hulluna tai jotenkin mielenvikaisena ja nainen syyllistyy rikokseen tämän sairauden ”johdosta”. Bad- ajattelu juontuu naisen käsittämisestä pahaksi, vietteleväksi ja likaiseksi, joka on lähes täysin moraaliton ja siten kykeneväinen väkivaltaan. Normaali, hoivaava, suojeleva nainen ei siis tee väkivaltaa. Feministinen rikollisuuden tutkimus toi mad-bad ajatteluun uuden ulottuvuuden, joka on saanut vahvasti jalansijaa naisrikollisten tutkimisessa. Tämä viktimitisaatioparadigma tutkii naisen tekemää väkivaltaa naisen oman uhriutumisen kautta. Naista ei enää ajatella sairaana tai pavana vaan uhrina. Nainen nähdään miesten tekemän väkivallan uhrina ja naisen oma väkivalta on pitkälti seurausta patriarkaalisen yhteiskuntarakenteen sortavasta luonteesta. Naisen väkivalta on useimmiten itsepuolustusta tai trauman, esimerkiksi raiskauksen ”tulosta”. Uhriuden huomioiminen on ollut merkittävä naisten väkivallan analysoimisessa, esimerkiksi monissa Battered woman syndrome-lähestymistapaa hyödyntävissä tutkimuksissa (mm. Leonard 2002). Feministinen teoria ja feministinen kriminologia alkoivat kyseenalaistaa yksipuolista kuvaa naisrikollisesta. Kritisoitiin jyrkästi aiempia biologisia teorioita sekä miesten tutkimisesta saatujen tulosten yleistämistä naisiin. Naistutkimuksellisesti orientoituneet rikollisuuden tutkijat ovat ylipäätään korostaneet naisten näkymättömyyttä kriminologisissa teorioissa. (mm. Steffensmeier & Allan 1998.)

Kriminologista tutkimusta on laajalti kritisoitu sen teoriaperinteestä, jossa sukupuolta ei analysoida eikä oteta huomioon. Perinteinen kriminologinen tutkimus on keskittynyt miesten tekemiin rikoksiin ja miehiin rikoksen tekijöinä. Naiset eivät ole olleet kriminologisen tutkimuksen kohteena kuin vasta 1960- luvulta lähtien. Yhtenä syynä naisten näkymättömyyteen kriminologiassa on pidetty naisten tekemän rikollisuuden vähäisyyttä. Tällöin tilastollisiin aineistoihin keskittyvä kvantitatiivinen empirinen kriminologia ohittaa naiset, sillä naisten ja miesten vertailu on määrien epäsuhdan vuoksi vaikeaa. Laadulliseen tutkimukseen ja poikkeavuuden analysointiin voimakkaasti vaikuttaneen varhaisen Chicagon koulukunnan teokset keskittyivät puolestaan poikiin. Heidensohn (1995) analysoi naisten näkymättömyyttä sisällöllisesti ja määrittelee poikkeavuuden sosiologian piirteitä, jotka hänen mielestään vaikuttivat siihen, että naisia ei tutkittu. Heidensohn analysoi

1800-lukua leimaavan voimakkaan patologisoinnin hiipumista. Hän toteaa nuoren rikoksia tekevän miehen olleen sotien jälkeisen poikkeavuuden sosiologian (ihailtu) pääkohde (celebrated young, delinquent male). Hän käy myös läpi Chicagon koulukunnan pääteoksia sekä muun muassa Stanley Cohenia, ja heihin viitaten tulee tähän tulokseen. Nuorten miesten rikoskäyttäytymisen tutkimuksellista romantisoitua tapahtui Heidensohnin mukaan sekä Yhdysvalloissa että myöhemmin 1960- ja 1970-luvuilla brittiläisessä tutkimuksessa. Siinä poliittinen kapina tuli osaksi juhlittua mieskuva. (Heidensohn 1995.)

Ngairé Naffine on myös yksi kriminologiaa feministisestä näkökulmasta kritisoinut tutkija. Hän myöskin analysoi Chicagon koulukuntaa ja erilaisia kriminologisia yleisteorioita, kuten differentiaalisen assosiaation teorioita, leimaamisteorioita, maskuliinisuusteorioita ja kontrolliteorioita. Naffine käy teorioita ja niiden sovelluksia tarkasti läpi esittäen yleiskritiikiksi, että niissä naisia stereotypisoidaan hoivajiksi ja luonteeltaan miehiä passiivisimmiksi. Esimerkiksi kuuluisassa Howard Beckerin jazz-muusikoita käsittelevässä teoksessaan *Outsiders* (1963) Becker kuvailee naisia lähinnä muusikoiden vaimoina, jotka ovat hyvin halukkaita kiinnittymään ja kuulumaan perinteiseen yhteiskuntaan. Puolestaan jazzmuusikkomiehet olivat erikoisia ja epäkonventionaalisia. Outsiderissa muusikoiden vaimot uhkaavat spontaanien ja individualististen miesten mielikuvitusta ja lahjakkuutta vetämällä heitä perinteiseen perhe-elämään. (Naffine 1987, 78–80.) Naffinen kuten myös muiden feministikriminologien esittämä kriittinen kysymys on se, että koska naiset ovat poissa tutkimuksista, niin voiko niiden tuloksia ja teorioita yleistää naisiin. Yleistettävyyssuhteuksella tarkoitetaan sitä, voidaanko yleisiä rikoskäyttäytymistä koskevia teorioita soveltaa myös naisiin ja heidän rikoskäyttäytymiseensä.

Naisialike ja naisten rikokset

Naisten rikosten määrän kasvu on yhdistetty naisten aseman parantumiseen jo 1800-luvun lopulta lähtien (Heidensohn 1995, 154.) 1970–1980-luvuilla tämä teesi alkoi kuitenkin voimistua ja se on ollut sekä tutkijoita että tiedostusvälineitä kiinnostava teema. Naisten väkivalta ja rikollisuus alkoi saada lisää huomiota 1960-luvulla, jolloin naisten rikostason nousua alettiin dokumentoida. Naisialiikkeen nousun myötä 1960-luvulta lähtien on toisinaan esitetty ajatus, että naisten aseman parantaminen lisäisi naisten rikoksia ja väkivaltaa. On esitetty väitteitä, että naiset tekisivät esimerkiksi enemmän talous- ja omaisuusrikoksia, koska heillä on nyt parempi pääsy julkisille paikoille. Väkivallan osalta tämän väitteen mukaan naiset saadessaan samoja

oikeuksia kuin miehetkin ja naisen roolin monipuolistuessa naiset tekisivät enemmän väkivaltaa. Tätä teesiä on kutsuttu ”Emansipaatioteoriaksi” tai termillä ”Blame it on Feminism”. Tämän ajatuksen esittivät etenkin Freda Adler vuonna 1975 teoksessa ”Sisters in Crime. The Rise of the New Female Criminal”, jossa Adler korosti naisen roolin maskuliinistumista. Rita Simon julkaisi samana vuonna teoksen ”The Contemporary Women and Crime”, jossa myös painotettiin naisten rikosmahdollisuuksien lisääntymistä. Moraalinen paniikki naisten rikostason noususta yhdistettiin ajallisesti samaan aikaan voimistuvaan naisten emansipaatioliikkeeseen (Heidensohn 1995, Naffine 1987).

Tätä emansipaatioteesiä on kuitenkin kritisoitu monista syistä. Rikoksia tekevät naiset eivät ole yleensä mukana naisasialiikkeessä eivätkä tietoisesti aja naisasiaa. Naisrikolliset ovat usein syrjäytyneitä ja huono-osaisia, eivätkä nauti naisasialiikkeen tuomista eduista. Työväenluokan ja maahanmuuttajataustaisten naisten asema ei ole parantunut yhtä lailla kuin valkoisen keskiluokan naisten. Globaalisti voidaan puhua naisten köyhystymisestä (feminisation of poverty) tai köyhyyden naisistumisesta (Hochschild 1993). Naisten rikosten määrä ei ole absoluuttisina lukuina niin radikaalisti muuttunut suhteessa miesten rikollisuuteen. Emansipaatioteoria edellyttää välitöntä syy-seuraus kausaalisuhdetta rikoksen tekemiselle ja naisen aseman parantumiselle. Kuitenkin esimerkiksi Englannissa naisten omaisuusrikokset kasvoivat 1970–80-luvuilla, mikä kertoisi taloudellisen marginalisaation vaikutuksesta.

2.2 Keskustelu naisten ja miesten tekemän parisuhdeväkivallan määrästä

Yksi parisuhdeväkivaltakeskusteljen pääkysymyksiä on ollut naisten parisuhteessa tekemä väkivallan määrä. Keskustelua käydään siitä, ovatko naiset yhtä väkivaltaisia tai jopa väkivaltaisempia parisuhteessa kuin miehet, vai onko miesten naisiin kohdistama väkivalta määrällisesti suurempaa. Väkivallan määrä- keskustelu on oleellista muun muassa käytännön toimien ja resurssien kohdistamisen kannalta. Erilaiset tutkimustraditiot antavat erilaisia tuloksia naisten ja miesten tekemän väkivallan määrästä parisuhteessa ja nämä vastakkaiset tutkimustulokset ovat herättäneet väittelyä sekä parisuhdeväkivaltatutkijoiden että aktivistien piirissä.

Parisuhdeväkivallan tutkimisessa voidaan sanoa olevan kaksi vastakkaista koulukuntaa, joilla on metodologisia ja teoreettisia sekä ehkä ideologisiakin eroja. Ensimmäinen suuntaus, perheväkivaltakoulukunta, tukee ajatusta, että naiset ovat

parisuhteessa ainakin yhtä väkivaltaisista tai väkivaltaisempia kuin miehet. Toisen suuntauksen kannattajat taas pitävät miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa vakavampana ongelmana. Puhutaankin sukupuolisymmetriaa tai asymmetriaa kannattavasta linjasta (gender symmetry-asymmetry) tai perheväkivaltatutkimuksesta ja naisiin kohdistuvasta väkivallan tutkimuksesta (Dobash & Dobash 2004; Johnson 1995; Kimmel 2002). Kiista on alkanut pitkälti Straussin (Strauss ja Gelles, 1992) kehittämästä CTS- mittarista ja sillä saaduista tuloksista, jotka totesivat naisten olevan yhtä väkivaltaisista parisuhteissa kuin miesten. Straussin CTS:ää ovat sittemmin kritisoineet etenkin Dobash ja Dobash (1992). (Das Dasgupta 2002; Johnson & Ferraro 2000; Saunders 2002.)

Väkivallan määrää, ja osittain myös sen sisältöä, parisuhteissa voidaan tilastollisesti kuvata pääasiassa kolmella menetelmällä: perheväkivaltatutkimuksilla, naisuhritutkimuksilla ja yleisillä uhritutkimuksilla. Uhritutkimukset ovat osa laajaa viktinologian tieteenalaa, jossa tutkitaan henkilön mahdollisuuksia joutua rikoksen uhriksi. Uhritutkimuksissa otokset ovat yleensä suuria väestöotoksia. Niissä väkivalta esitetään enemmän rikoksena kuin perheväkivaltatutkimuksissa, joissa se esitetään perheen sisäisenä normaalina konfliktina. Perheen sisäinen väkivalta on uhritutkimuksissa yksi osa tutkimuskaavaketta, jossa uhrin ja tekijän suhdetta kysytään erikseen. (ks. suomalaisista uhritutkimuksista Heiskanen 2002.)

Toinen tapa tutkia tilastollisesti parisuhdeväkivaltaa ovat naisuhritutkimukset. Erityiset naisuhritutkimukset selvittävät nimenomaan naisten kokemaa väkivaltaa parisuhteessa. Naisuhritutkimuksen klassikko on Kanadassa tehty (Johnson 1996; lainattu Heiskanen 2002, 82) kysely naisille heidän kokemastaan parisuhdeväkivallasta. Sitä seurailee hyvin kattava ja paljon siteerattu suomalainen kyselytutkimus Usko, Toivo, Hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta (Heiskanen ja Piispa 1998, tarkemmin naisuhritutkimuksista ks. Piispa 2004). Naisuhritutkimukset keskittyvät naisten kokemaan väkivaltaan eikä niissä ole kerätty tietoa naisten tekemästä väkivallasta.

Kolmas tapa parisuhdeväkivallan tutkimiseen on perheväkivaltatutkimukset, joita esittelen alla tarkemmin sukupuolisymmetriaa tukevan Conflict Tactic Scalen kautta (Heiskanen 2002, Piispa 2004.)

Perheväkivaltatutkimukset eli sukupuolisymmetria

Sukupuolisymmetrian puoltajat ovat pitkälti perheväkivalta-koulukunnan edustajia ja suuri osa näistä tutkimuksista on tehty USA:ssa. Väkivalta nähdään olevan yksilön ongelma ja yhteiskunnan rakenteellisiin epätasa-arvoisuuksiin ei kiinnitetä juurikaan

huomiota. Väkivalta kuvataan tilanteen käsistä riistäytymiseksi, konflikteiksi jollaisia sattuu lähes kaikille. Naisia pidetään yhtä väkivaltaisina kuin miehiä. Tutkimusmenetelmänä käytetään pitkälti Murray A. Strausin (1992a) kehittämää Conflict Tactic Scale- asteikkoa (CTS). CTS:stä on olemassa kolme erilaista ja uudistettua versiota, ensimmäinen kehiteltiin vuonna 1975. CTS painottaa perheen sisäistä konfliktia ja erimielisyyksiä ja kyselyn väittämälästä esitelläänkin sanoin: ”Riippumatta siitä kuinka hyvin puoliset tulevat toimeen keskenään on hetkiä, jolloin he ovat eri mieltä, suuttuvat toisiinsa tai heillä vain on riitoja, koska he ovat huonolla tuulella, väsyneitä tai jostain muusta syystä. Puolisot myös käyttävät erilaisia tapoja ratkaistakseen erimielisyydet. Luen sinulle nyt joitain asioita, joita sinä tai puolisesi saatatte tehdä silloin, kun teillä on riita...” (mt. 33.) Menetelmää on yleensä sovellettu sekä puhelimitse että postikyselyinä. Vastaaajaa pyydetään vastaamaan väittämälästä väitteisiin. Lista koostuu erilaisista ja eriasteisista teoista, joita henkilö voi tehdä ollessaan konfliktissa toisen perheenjäsenen kanssa (mt. 34). Listan väittämät on jaettu kolmeen osaan 1) Argumentointiin tai pohdiskelevaan konfliktin ratkaisuun (Reasoning); 2) Verbaaliseen aggressiivisuuteen (Verbal Aggression), johon kuuluu verbaaliset ja ei-verbaaliset teot, jotka symbolisesti ovat toista loukkaavia; 3) Väkivalta tai fyysinen aggressio, jossa käytetään fyysisiä keinoja konfliktin ratkaisuun. Tämä jaottelu on teoreettinen. Lista alkaa argumentointikysymyksillä, kuten ”oletko keskustellut rauhallisesti” ja siirtyy verbaalisen aggression, esimerkiksi ”murjottanut tai kieltäytynyt puhumasta asiasta” kautta väkivaltaosioon, muun muassa ”hakannut hänen päätänsä seinään”. Argumentointi, verbaalinen aggressio ja väkivalta ovat konfliktitaktiikoita, jotka muodostavat ensimmäisen faktorin. Kahdeksan tason faktori muodostuu perherakenteesta: mies-vaimo, vaimo-mies, isä-lapsi, lapsi-isä, äiti-lapsi, lapsi-äiti, lapsi-sisar, sisarus-lapsi. Nämä kolme ja kahdeksan tasoa muodostavat 24 erilaista konfliktitaktiikka-astetta. Perhesuhteista voidaan yhdistää neljä kategoriaa: aviopuolisot, isä-lapsi, äiti-lapsi ja sisarukset. Lopulta voidaan myös yhdistää koko perheen asteikot siten, että saadaan kokonaiskuva perheen argumentointi, verbaalinen aggressio ja väkivaltatason. Tehtäessä tutkimusta esimerkiksi aviopuolisoiden välisestä väkivallasta voidaan käyttää vain sitä osiota asteikosta ja jättää lapsi- ja sisarusosiot pois. CTS:ssä kysytään tapahtumia viimeisen 12 kuukauden ajalta. Vaihtoehdoiksi annetaan ”ei koskaan” vaihtoehdosta ”yli 20 kertaa” vaihtoehtoon. (Straus 1992a., ks. mittaus- ja validiteettikoista mt. 36–43.)

CTS:llä tehdyissä perheväkivaltatutkimuksissa saadaan usein tulokseksi se, että naiset ovat lähes yhtä väkivaltaisia parisuhteessa kuin miehet. CTS:llä on tehty yli sata erilaista väkivaltatutkimuksia, joiden tulokset ovat suhteellisen yhteneväisiä naisten tekemän väkivallan osalta (Straus ja Gelles 1992, 96–97; Stets ja Straus 1992; Archer

2000). Naisten aloitteellisuus väkivallassa näyttää näiden tutkimusten mukaan myös olevan miesten luokkaa, vaikka ei käykään ilmi puhutaanko riidan vai väkivallan aloittamisesta (Stets ja Straus 1992, 161). Etenkin feministisesti ja naistutkimuksellisesti orientoituneet tutkijat pitävät näitä tuloksia hätkähdyttävänä ja epäuskottavana, koska miehet ovat muilla elämän alueilla huomattavasti naisia väkivaltaisempia¹ (Kimmel 2002, myös Grönfors 1994). Lisäksi käytännön väkivaltatyöntekijöillä on vaikeuksia uskoa naisten olevan yhtä väkivaltaisia kuin miesten (O’Leary 2000, 686). Epäusko CTS:n antamia tutkimustuloksia kohtaan on johtanut sen laajamittaiseen kritisointiin. Kritiikkiä ovat esittäneet naisiin kohdistuvan väkivallan koulukunnan, eli sukupuoli-asymmetrian, kannattajat. Käyn seuraavaksi sitä läpi etenkin Dobashin & Dobashin (1992) ja Kimmelin (2002) esittämien seikkojen pohjalta.

Naisiin kohdistuva väkivalta eli sukupuoli-asymmetria

Naisiin kohdistuva väkivallan- linjan eli asymmetrian kannattajat painottavat miesten naisiin kohdistavaa väkivaltaa. He ovat usein, mutta eivät aina, feministisesti orientoituneita tutkijoita, jotka painottavat väkivaltatilanteen kontekstia ja seurauksia. Tutkimusmetodeina käytetään usein joko laadullista lähestymistapaa tai naisuhritutkimuksia. Naisiin kohdistuva väkivalta nähdään patriarkaalisen yhteiskuntarakenteen tuloksena ja parisuhdeväkivalta osana naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, johon luetaan kuuluvan myös prostituutio ja pornografia. Naisiin kohdistuvan koulukunnan tutkijat ovat kritisoineet CTS:ää runsaasti, johon seuraavaksi siirryn.

Muun muassa Dobash & Dobash (1992) ja Kimmel (2002) tarkastelevat CTS-menetelmää kriittisesti. Suurin kritiikki kohdistuu ehkä seuraavaan kolmeen seikkaan:

1. CTS ei ota väkivaltatilanteen kontekstia ja seurauksia huomioon. Kontekstin jättäminen pois analyysistä ja vain yksittäisten tekojen laskeminen johtaa siihen, että esimerkiksi naisen tönäistessä miestä pois miehen pahoinpidellessä naista molemmille lasketaan sama määrä väkivaltaa. Kontekstin ymmärtämisen kannalta myös miehen ja naiset fyysiset kokoerot ovat merkittäviä. Kontekstiin liittyy olennaisesti kysymys väkivallan aiheuttamista seurauksista ja psyykkiset ja fyysiset seuraukset väkivallasta

¹ Esimerkiksi poliisin tietoon tulleiden rikosten tilastojen mukaan miehet ovat selkeästi yliedustettuina, henkirikosten ja pahoinpitelyiden tekijöinä. Naiset ovat huomattavasti useammin turvakotien asiakkaina.

ovat naisille vakavampia. Seurausten vakavuudet näkyvät myös siinä, että sairaaloissa ja turvakodeissa hoidetaan huomattavasti enemmän naisia väkivallan uhreina.

2. CTS ei huomioi seksuaalista väkivaltaa, joka on usein osa miesten naisiin kohdistamaa parisuhdeväkivaltaa. Seksuaalisen väkivallan tekijöistä valtaosa on miehiä ja sukupuolten epäsuhta on vieläkin suurempi kuin pelkässä fyysisessä parisuhdeväkivallassa (tilastot). Lisäksi seksuaalisen väkivallan uhreilla on usein fyysisiä vammoja ja näiden poisjäätty tuloksista voi johtaa osaltaan CTS-tutkimusten matalaan vammatasoon.
3. CTS ei huomioi ex-kumppaneiden tekemää väkivaltaa. Ex-kumppaneiden tekemä väkivalta on usein hyvin vakavaa ja niin sanottu eron jälkeinen väkivalta on tyyppistä etenkin miehille (Nygqvist 2001, Kimmel 2002).

Kimmel (2002) vertailee artikkelissaan uhritutkimuksilla ja perhekonfliktitutkimuksilla, kuten CTS, saatuja tuloksia. Uhritutkimuksissa väkivaltaprevalenssi on alhaisempi, miesten osuus väkivallan tekijöinä on huomattavasti suurempi ja väkivalta näyttää fyysisesti vakavana ja ajan myötä pahenevana. Perhekonfliktitutkimuksissa taas miesten ja naisten väkivaltatasot ovat lähes samanlaiset, fyysisiä vammoja raportoidaan harvoin, väkivallan taso pysyy suhteellisen samana, mutta yleisesti väkivallan taso on korkeampi kuin uhritutkimuksilla saaduista. Eroihin vaikuttavat muun muassa otosten erilaisuudet. Tutkimustraditioilla on lisäksi lähtökohtainen ero suhteessa väkivaltaan: uhritutkimusten esittelevät väkivallan rikokseksi ja CTS-tutkimukset perheen sisäiseksi riidaksi. Kimmel suhtautuu CTS:ään hyvin kriittisesti yllä mainitun kolmen seikan pohjalta. Lisäksi Kimmelin mukaan sukupuolisymmetriaa kannattavat tutkimukset eivät myöskään sisällä varsinaista sukupuolen analyysia lainkaan. Esimerkiksi naiset ovat sosiaalistettuja pidättäytymään väkivallasta (myös Honkatukia 1998) joten tehdessään ”lievänkin” väkivaltaisen teon naiset saattavat muistaa ne paremmin². Tämä voi johtaa metodologiseen harhaan. Miehillä on tapana vähätellä omia väkivallan tekojaan, naiset ehkä muistavat omat tekonsa paremmin ja laskevat lievemmätkin teot mukaan. Naiset myös saattavat normalisoida miehen väkivaltaan ja raportoivat siitä todellisuutta vähemmän. Tämä muistiin liittyvä seikka

² Tämä tuli esiin myös omassa aineistossani sekä haastatteluissa ja kirjoituksissa. Eräs nainen kertoi kantavansa syyllisyyttä vieläkin esimerkiksi kouluaikana luokkakaveriin heitetystä lumipallosta, kun poika oli haukkunut tytön hattua kukkaruukuksi. Toinen nainen kertoi muistelevansa syyllisenä sitä, kun hän teini-ikäisenä löi pullolla päähän häntä seksuaalisesti ahdistelemaan tullutta miestä.

voi olla osaltaan luomassa harhaa siitä, että naiset ovat yhtä väkivaltaisia parisuhteessa. Tärkeä huomio Kimmelin artikkelissa on se, että CTS ei kykene tutkimaan alistamiseen ja kontrollointiin tähtäävää instrumentaalista väkivaltaa vaan mittaa enemmänkin ekspressiivistä konfliktiin perustuvaa väkivaltaa. Instrumentaalinen ja kontrollointiin, tai uhkaan kontrollin menettämisestä, liittyvä vakava, vammoja aiheuttava ja ajan myötä paheneva väkivalta on huomattavasti useammin miesten tekemää. CTS sopii ehkä ekspressiivisen väkivallan eli turhautumisen, vihan ja kontrollin menetyksen ilmaisujen tutkimiseen. Erilaisilla metodeilla, rikosuhritutkimuksilla ja CTS- kyselyillä, mitataan erityyppistä väkivaltaa eivätkä tulokset ole siten keskenään suoraan verrannollisia. Tuettaessa väitettä sukupuolten tasa-arvoisuudesta väkivallan tekijöinä tulisi sitä Kimmelin mukaan täydentää hyvin suurella sukupuolten epäsuhdalla kontrolliin tähtäävässä väkivallassa. (Kimmel 2002.)

Archer (Archer 2000) tarkastelee *Psychological Bulletin*- lehdessä julkaistussa kirjallisuuskatsauksessaan miesten ja naisten väkivaltaa vertailevia tutkimuksia. Archer teki kvantitatiivisen synteessin fyysistä aggressiota ja sen seurauksia heteroseksuaalisissa parisuhteissa tutkivista tutkimuksista. Synteessin tärkeimmät kysymykset ovat eroavatko naiset ja miehet aggressiivisen käyttäytymisen määrässä, eroavatko naisten ja miesten parisuhdeväkivallasta saamat vammat ja onko CTS sukupuolisensitiivinen mittari.

Meta-analyysi käsitti 82 parisuhdeväkivaltatutkimusta, joista 76 oli tehty CTS:llä. Enemmistössä näissä tutkimuksissa naiset olivat lähes yhtä väkivaltaisia tai jopa hieman useammin väkivaltaa käyttäviä kuin miehet. Tämä korostui etenkin yksittäiseen tekoon perustuvissa tutkimuksissa. Naiset saivat toisaalta useammin vammoja analysoiduissa tutkimuksissa. Tämä tulos tukee Archerin mukaan sitä parisuhdeväkivaltatutkimuksessa vallitsevaa yleistä käsitystä, että kun aggression mittaaminen perustuu yksittäiseen tekoon, naisten väkivallan määrä nousee yhtä korkeaksi, seurauksia mittaava taas näyttää miesten väkivallan olevan vakavampaa (mt. 664). Tilastollisen tutkimuksen ollessa kyseessä otoksen yleistettävyyden on tärkeä tekijä tulosten tulkinnassa (myös Kimmel 2002). Sukupuolten aggressiotaso, Archerin mukaan, näyttäisi olevan yleisissä väestöotoksissa lähellä toisiaan, kun taas esimerkiksi turvakodeista ja sairaaloista kootut otokset osoittavat miesten olevan huomattavasti väkivaltaisempia (myös Stets ja Straus 1992). Archer keskustelee myös laajemmin väkivaltaan liittyvistä normeista ja epäilee yhteiskunnan normatiivisen ilmaston ehkäistessä miesten naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, naisten voivan helpommin olla aggressiivisia miehiä kohtaan. Miehet myös hänen mukaansa

pelkäävät enemmän naisten pahoinpitelystä aiheutuvia sanktioita, kuin naiset miehiin kohdistuvasta väkivallasta (mt. 667).

Archerin meta-analyysia kritisoidaan samaisessa lehdessä kolmen lyhyen vastinekirjoituksen verran (Frieze 2000; O’Leary 2000; White, Smith, Koss & Figueredo 2000). Archerin teoreettinen lähestymistapa väkivaltaan väkivallan käsitteen jakamisesta siten, että aggressio viittaa sellaiseen toimintaan, josta ei jää vammoja ja väkivalta viittaa vammoja aiheuttavaan, herättää keskustelua. Tämä jako saattaa johtaa naisten uhrikokemusten aliarvioimiseen. Toinen tärkeä kritiikin kohde on seksuaalista väkivaltaa tutkivien tutkimusten poisjättäminen synteesistä. Synteesiä arvostellaan myös metodologisesti. Esimerkiksi Archerin analysoimat tutkimukset painottuvat pohjoisamerikkalaisiin tutkimuksiin, joissa otoksena oli usein nuoria ja seurustelevia pareja. Tällöin pitkäaikainen, yleensä miesten harjoittama parisuhdeterrori (Piispa 2004, Johnson 1995) ei tule ilmi. Myös yleinen CTS:n kritiikki sopii Archerin analyysiin kohdistuvaan kritiikkiin ja täten esimerkiksi väkivaltaan liitetyt sosiaaliset merkitykset eivät tule näkyviksi.

Erilaiset tutkimusmenetelmät mittaavat siis osittain erilaista väkivaltaa. Johnson ja Ferraro (2000) korostavat 1990-luvun väkivaltatutkimusta kokoavassa artikkelissaan erottelujen tekemistä erilaisten väkivaltamuotojen välille (distinctions). He jaottelevat parisuhdeväkivallan neljään luokkaan: yleinen parisuhde väkivalta, intiimi terrori, väkivaltainen vastustaminen sekä molemminpuolinen väkivaltainen kontrolli. Yleisessä parisuhdeväkivallassa (common couple violence) kumpi tahansa saattaa riitatilanteessa esimerkiksi huitaista tai tönäistä. Tämä väkivallan muoto ei yleensä pahene ajan kuluksa, ei ole fyysisesti kovin vakavaa ja on usein molempien osapuolien harjoittamaa, mutta hieman enemmän miesten. Intiimissä terrorissa kontrolliaspekti on hyvin vahva ja se on lähes kokonaan miesten harjoittamaa. Siinä fyysiset seuraukset ovat vakavia ja sillä on taipumus pahentua ajan myötä. Naisjärjestöt ja väkivallan vastainen työ ovat pitkälti rakentuneet toimimaan intiimin terrorin poistamiseksi ja uhrien auttamiseksi (Johnson 1995). Väkivaltainen vastustaminen viittaa itsepuolustukseen ja on useimmiten naisten tekemää. Molemminpuolinen väkivaltainen kontrolli (mutual violent control) sekä mies että nainen (tai samaa sukupuolta oleva pari) ovat väkivaltaisia ja kontrolloivia. Tämä väkivallan muoto on suhteellisen harvinainen Ferraron ja Johnsonin mukaan. Jos erilaiset väkivaltamuodot yhdistetään eikä erotteluja tehdä, saadaan miesten ja naisten väkivaltatasoksi sama, eikä tilanteiden seurauksia ja konteksteja oteta huomioon. Väkivaltainen vastustaminen olisi siten sama kuin intiimi terrori. 1990-luvun parisuhdeväkivaltatutkimus ei vielä ole pystynyt ottamaan näitä väkivallan eroja (ja muita eroja, kuten rotu, parisuhteen muoto yms.) huomioon. (mt., 959). CTS-

menetelmä mittaa enemmänkin Ferraron ja Johnsonin kuvailemaa yleistä parisuhdeväkivaltaa ja uhritutkimukset intiimiä terroria (Johnson 1995; Kimmel 2002, 1353).

Naisten osuutta poliisin tekemien pidätysten tilastoinnissa saattavat hieman nostaa niin sanotut kaksoispidätykset (dual arrests). Tämä tarkoittaa, sitä että parisuhdeväkivaltatapauksessa molemmat osapuolet pidätetään, vaikka mies olisi aloittanut väkivallan ja nainen toimisi itsepuolustuksessa, mutta tilanne on niin epäselvä ulkopuolisille, että molemmat pidätetään. (Hirchel ja Buzawa 2002; Osthoff 2002) Suomessa asiaa ei ole juurikaan problematisoitu, mutta tällaisen lievän tilastoharhan mahdollisuus on olemassa.

Olen tässä ottanut joitakin pääpiirteitä esiin parisuhdeväkivallan määräkeskustelusta. Sen lisäksi että määräkeskustelu tarjoaa numeerista tietoa naisten ja miesten tekemästä väkivallasta, se muodostaa metodologisesti itsessään oman keskustelunsa. Keskustelun myötä onkin esimerkiksi uudistettu Conflict Tactic Scalea (Johnson ja Ferraro 2000, 953.) Väittäminen kietoutuu kysymykseen CTS:n soveltuvuudesta väkivallan mittaamiseen parisuhteessa. Keskeisiksi kysymyksiksi nousevat metodologiset kysymykset otoksesta, mittauksesta ja väkivallan määrittelystä. Yleiset uhritutkimukset, naisuhritutkimukset ja CTS-tutkimukset mittaavat siis osittain eri asiaa. Uhritutkimukset tavoittavat paremmin patriarkaalisen terrorin, tai Piispan parisuhdeterrorin ja CTS- mittaa myös lieviä huitaisuja ja tönäisyyttä, vaikka CTS:ään kohdistettu kritiikki onkin mielestäni syytä ottaa huomioon. (Johnson 1995; Kimmel 2002; Piispa 2004.)

2.3 Kulttuurinen kriminologia kehyyksenä väkivallan tutkimiselle

Tukeudun tutkimuksessani uudehkoon kriminologiseen lähestymistapaan, kulttuuriseen kriminologiaan. Sen lähtökohtana on rikosten merkitysten ymmärtäminen osana sosiaalista vuorovaikutusta. Suunta korostaa kulttuurin ja olemassa olevan sosiaalisen järjestyksen merkitystä rikosten teossa. Kulttuurinen kriminologia näkee rikollisen käyttäytymisen dynaamisena prosessina. Se tarjoaa uusia tapoja nähdä rajoja ylittävä käyttäytyminen vastakkaisena deterministiselle näkemystavalle. Lähestymistapa korostaa jokapäiväisen arkielämän tutkimisen tarpeellisuutta analysoitaessa rikollisuuden merkityksiä. Rikosten tekeminen ymmärretään monikerroksisena ja kompleksisena vyyhtenä, joka on monien asioiden ja tapahtumien summa. (Presdee 2004, myös Hilden-Paajanen 2005.)

Kulttuurisen kriminologian juuret ovat aina Durkheimin (1912), Parsonsin (1937) ja Mertonin (1968) kulttuurianalyyseissa. Voimakkaana vaikuttimena ovat olleet myös Chicagon koulukunnan etnografiat, 1960-luvun brittiläiset tutkimukset työnväenluokkaisista nuorista ja kriittisen kriminologian perinne. Kulttuurinen kriminologia asettuu vastakkain hallinnollisen kriminologian kanssa. Hallinnolliseksi kriminologiaksi on angloamerikkalaisessa keskustelussa kutsuttu determinististä tapaa suhtautua rikoksiin. Se tähtää sosiologisten ”faktojen” tutkimiseen ja identifiointiin ja sitä kautta tehokkaampaan rikosten torjuntaan. Hallinnollinen kriminologia pitkälti laiminlyö eletyn elämän ja kulttuurin merkityksen sekä rikosten tekemisen yhteyden. (Presdee 2004.)

Tarkasteltaessa naisten omia näkemyksiä tehdystä väkivallasta kulttuurinen kriminologia tarjoaa sopivan alustan omalle analyysilleni. Eletty elämä, arkipäivän toiminta ja kulttuuri ovat rikoksen tekemiselle annettujen merkitysten kannalta oleellisia. Ymmärrän kulttuurisen kriminologian työssäni väljänä ajattelumallina, joka mahdollistaa rajoja rikkovan käyttäytymisen merkitysten tarkastelun. (ks. Honkatukia & Nyqvist & Pösö 2006.)

Kulttuurinen kriminologia on painottanut myös tunteiden merkitystä rikosten teossa (Presdee 2004, Schinkel 2004) sekä rikoksia ruumiillisina sosiaalisina käytäntöinä (Lyng 2004). Rikosten tekemiseen liitetyt myönteiset tunteet ja väkivallan tekemisen tuoma hyvä olo ovat kuitenkin yleisessä kriminologiassa harvemmin tutkimuksen kohteena. Katzin mukaan rikosten tuottama mielihyvä ei ole niinkään kuitenkaan materiaallinen kuin moraalinen (Katz 1988). Väkivallan ruumiillisuudesta ei ole juurikaan keskusteltu tekijyyden kannalta, vaikka fyysinen väkivalta itsessään on ruumiillista.

Suuntausta on kritisoitu siitä, että se ymmärtää liikaa rikoksen tekijöitä. Pyrin omassa tutkimuksessani ottamaan samalla huomioon naisten elämänhistoriat ja väkivaltatilanteiden kontekstit sekä sen, että heidän tekonsa on lainvastaista käyttäytymistä. (ks. myös Kekki 2012; 31)

2.4 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

Seuraavissa alaluvuissa käyn läpi oman tutkimukseni keskeisiä käsitteitä, jotka ovat väkivalta ja toimijuus. Toimijuuden alle sijoitan käsitteellisesti empiiristen lukujen keskeiset tulokulmat: oikeuttaminen, tunteet ja irrottautuminen. Käyn tässä luvussa läpi sitä, miten näitä käsitteitä käytän. Määrittelen käyttämiäni käsitteitä tehdäkseni ymmärrettäväksi, miten olen aineistoni käsitellyt ja minkälaisista lähtökohdista.

2.4.1 Väkivalta

Tutkimukseni keskeinen kohde ja käsite on fyysinen väkivalta. Tarkastelen, miten väkivaltaa on määritelty ja jaoteltu ja sen jälkeen määrittelen oman tutkimukseeni sisältyvän väkivallan. Kaikki ihmiset joutuvat ottamaan kantaa väkivaltaan elämänsä aikana ja useimmat ovat joko väkivallan uhreja tai tekijöitä jossain vaiheessa elämässään. Silti on vaikeaa määrittellä, mitä väkivalta on. Vaikeudesta määrittellä väkivalta yksiselitteisesti ollaan väkivaltatutkimuksessa nykyään jokseenkin yhtä mieltä. Eri alojen tutkijat määrittelevät väkivallan eri tavoin ja tietyt määrittelyt jättävät väistämättä toisia väkivallan muotoja ulkopuolelle. Väkivallasta ei ole yhtä muuttumatonta totuutta ja väkivallan merkitykset ovat usein epävakaita ja monimutkaisia (Stanko 2003, 3-4). Väkivalta on samanaikaisesti sekä häilyvää, hyvin kontekstisidonnaista että selviä, ruumiillisia tekoja, joilla on suoria vaikutuksia. Väkivalta voidaan käsittää kielellisesti yhdeksi sanaksi, jonka sisään mahtuu lukematon määrä erilaisia tapoja ymmärtää se (Hearn 1998). Väkivallan määrittelyssä on suuri merkitys sillä, mitä tekoja nimetään ja tunnustetaan väkivallaksi. Väkivallan nimeämisellä on Jeff Hearnin mukaan sekä materiaallinen että diskursiivinen merkitys. Väkivalta on samalla ruumiillinen kokemus että muutos diskursiivisissa käytännöissä ja konstruktioissa. Väkivalta onkin yhtä aikaa tuskallista ja tekstuaalista. Väkivallan määrittelyillä on merkitystä siihen, miten väkivaltaan yhteiskunnassa suhtaudutaan ja sitä kautta yksilöiden mahdollisuuksiin saada ja hakea apua väkivaltaan. (Hearn 1998, 14–16.)

Väkivallan merkitysten analysoinnissa on tärkeää ottaa huomioon sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen konteksti. Merkitysten ymmärtämiseen on sidoksissa neljä seuraavaa osatekijää 1) itse teko 2) osapuolten suhteet toisiinsa 3) tekopaikka 4) teon seurauksena syntynyt vahinko. Näiden tekijöiden yhteisvaikutuksesta syntyy väkivallan merkitys. Merkitys ei ole kaikille samanlainen ja väkivallan kriittisessä tarkastelussa tämä tulisi ottaa huomioon. Stanko toteaa, että väkivallan merkitys on sidoksissa sen kontekstiin, tilaan, aikaan, paikkaan ja henkilön positioon, johon vaikuttavat ikä, sukupuoli, seksuaalinen identiteetti ja niin edelleen. (Stanko 2003, 9-11.)

Väkivaltaa voi jaotella ja ryhmitellä lukuisilla eri tavoilla. Väkivaltaa on jaoteltu esimerkiksi emotionaaliseen, seksuaaliseen, psykologiseen, fyysiseen ja materiaaliseen (Stanko 1994, xiv). Etenkin feministinen tutkimus miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta on kyseenalaistanut tämän jaottelun ja todennut eri väkivaltamuotojen kietoutuvan toisiinsa. Esimerkiksi parisuhteessa tapahtuvassa väkivallassa monet väkivallan muodot ovat yhtäaikaaisesti ja limittäisesti läsnä, kuten henkinen väkivalta

(esimerkiksi uhkailu ja painostus) ja aktuaalinen fyysinen tai seksuaalinen väkivalta. Seksuaalisen väkivallan voi lähes kiistatta sanoa olevan fyysistä ja psykologista, sekä fyysisen väkivallan myös psykologista. Etenkin seksuaalisen, psyykkisen ja fyysisen väkivallan rajoja on vaikea ja ei edes tarkoituksellista erotella. Omassa tutkimuksessani keskityn selkeästi fyysiseksi väkivallaksi määriteltäviin tekoihin ja niihin liitettyihin merkityksiin. Usein näissäkin on mukana psyykkistä väkivaltaa ja ylipäätään, kuten tulen toteamaan, väkivallan verkko on aineistossa äärimmäisen monimutkainen.

Väkivaltaa määritellään lainsäädännöllisesti, jolloin tietyt teot täyttävät rikoslaissa annetut rikoksen tunnusmerkistöt. Tällainen legaali väkivallan määrittely sisältää tiettyjen oikeushyveiden vaarantamisen, kuten terveyden ja hengen, laajahkon kriminalisoinnin. Legaali määritelmä väkivallalle ja rikolliselle käyttäytymiselle vaihtelee esimerkiksi eri valtioiden välillä. Sosiologinen väkivaltamäärittely sisältää laajemman kirjon poikkeavia, vaarallisia tai loukkaavia tekoja, joita ei välttämättä ole rikoslaissa määritelty. (ks. Laitinen ja Aromaa 2005, 13–17; Matikkala 2000.) Rikoslaissa väkivallalle on omat tunnusmerkistönsä. Legaalisen väkivaltamäärittelyn voi sanoa olevan suppea, eikä se ota uhrin kokemuksia laaja-alaisesti huomioon. Rikoslain soveltaminen on lisäksi tulkinnanvaraista ja osittain jopa tuomioistuinkohtaista. On tärkeää muistaa, että rikoslain väkivaltamäärittelyn tunnusmerkistöt heijastavat oikeusinstituution toimintatapoja. Siten tunnusmerkistöt Stankon mukaan vääristävät ihmisten käsitystä siitä, mitä heille oikeassa arkielämässä tapahtuu. Laki ei tunnista uhrien kokemuksia ja uhrit jättävät siten ilmoittamatta kokemastaan väkivallasta. (Stanko 1994, xv.)

Yksi väkivallasta usein tehtyjä jaotteluja on jako fyysisen ja henkisen väkivallan välille. Henkinen väkivalta on sanallista ja psykologista ja sisältää usein myös uhkailua, kiristämistä tai puhumatta jättämistä. Stereotyyppisesti puhutaan siitä että, naiset tekevät enemmän henkistä väkivaltaa ja miehet fyysistä. Naisia kuvaillaan manipuloivina, juoruilevina ja nalkuttavina. Marita Husso kyseenalaistaa tämän jaottelun korostaen fyysisen ja henkisen väkivallan yhteenkietoutumista. Henkinen väkivalta usein aiheuttaa myös fyysisiä oireita. Husso päätyykin käyttämään parisuhdeväkivallan kontekstissa termiä ruumiillinen väkivalta, joka käsittää fyysisen väkivallan lisäksi myös henkisen väkivallan. (Husso 2003, 47.)

Tiettyjen tekojen määrittely väkivallaksi on sidoksissa siihen kontekstiin, missä teko tehdään - väkivallan määrittely on aikaan ja paikkaan sidottua. Ajallisessa perspektiivissä useampia tekoja on kriminalisoitu ja luokiteltu väkivallaksi vuosien myötä. Esimerkiksi lasten pahoinpitelyn (1984) ja raiskaus avioliitossa (1994)

kriminalisoinnit ovat merkittäviä lainsäädännöllisiä uudistuksia, vaikka ne Suomessa kriminalisoitiinkin kansainvälisesti ottaen myöhään.

Vaikka väkivallalle ei ole olemassa yhtä selkeää määritelmää, Hearnin mukaan väkivallassa on ainakin seuraavia osatekijöitä mukana. Ensinnäkin väkivalta sisältää tekijän puolelta fyysisen voiman käyttöä. Toiseksi väkivallan on tarkoitettu aiheuttavan sen kohteelle harmia. Kolmanneksi kohde kokee teon vahingolliseksi. Neljänneksi, tekijän ja uhrin lisäksi jokin kolmas taho, esimerkiksi viranomainen, on tunnistanut tietyt teot tai toiminnot väkivallaksi. Nämä elementit ovat historiallisesti ja kulttuurisesti vaihtelevia siten, että toiset teot määritellään ainoastaan toisissa konteksteissa väkivallaksi. (Hearn 1998, 15–16.)

Hearn jaottelee väkivallan henkilöiden väliseen (interpersonal) ja rakenteelliseen (structural) väkivaltaan. Henkilöiden välinen väkivalta viittaa suoraan kahden tai useamman henkilön väliseen, väkivallan elementit sisältävään toimintaan. Rakenteellinen väkivalta on monimutkaisempi käsite, ja sillä voi viitata esimerkiksi institutionaaliseen väkivaltaan valtion taholta, nälänhätään ja sodankäyntiin. Hearnin mukaan rakenteellista väkivaltaa voi olla myös miesten naisiin kohdistama väkivalta laajempina yhteiskunnallisena ongelmana. (Hearn 1998, 16–17.) Uusien teknologioiden kautta rakenteellisen väkivallan mahdollisuudet voivat lisääntyä esimerkiksi pornografisen materiaalien käytön ja hallussapidon myötä (Jyrkinen 2005).

Väkivallan määrittely on riippuvaista siitä, kuka väkivaltaa määrittelee tai kenen näkökulmasta väkivaltaa katsotaan. Uhrien kokemus koetusta väkivallasta on erilainen kuin tekijän kokemus siitä. Eri sukupuolet kokevat väkivallan usein eri lailla. Miesten on todettu vähättelevän tekemäänsä väkivaltaa ja naisten raportoivan herkemmin omasta väkivallastaan. Naisten suurempi alttius muistaa tai mainita omasta väkivallastaan voi liittyä naisten väkivallan kokemiseen voimakkaampana rajojen ylittämisenä, jolloin teko jää mieleen helpommin. Toisaalta naisten on todettu normalisoituvan miehen väkivaltaan parisuhteessa, jolloin saatetaan sietää yhä tiheämmin toistuvia ja raaempia tekoja (Lundgren 1992, Hydén 1992). Tutkimukset naisten ja miesten kyvystä, halusta ja valmiudesta tunnistaa kokemaansa ja tekemäänsä väkivaltaa ovat kuitenkin metodologisesti hyvin erilaisia, ja siten monet tutkimustulokset jäävät vaikeasti yhteensovitettaviksi.

Anne Campbell on kuvannut naisten ja miesten väkivallan eroja käsiteparilla instrumentaalinen ja ekspressiivinen väkivalta. Miesten väkivaltaa Campbell kuvaa instrumentaaliseksi ja naisten ekspressiiviseksi. Instrumentaalilla väkivallalla tarkoitetaan tavoitehakuista väkivaltaa, jonka tarkoitus voi olla esimerkiksi parisuhteessa saada toinen myöntymään tekijän tahtoon. Ekspressiivinen väkivalta

puolestaan viittaa tunnelatautuneeseen toimintaan, jossa kontrolli hetkellisesti katoaa. (Campbell 1993.) Tekijyyden ja uhriuden ymmärtäminen samanaikaisesti mahdolliseksi voi kuitenkin murtaa tätä jakoa. Saman tekijän eri tekoja voi nähdä sekä instrumentaalisina että ekspressiivisinä, kuten osoitan aineistoni analyysin kautta.

Sukupuolisensitiivinen väkivaltatutkimus on kehittänyt väkivaltatutkimuksen termistöä. Suomessa oli pitkään vallitsevana käsitteenä perheväkivalta. Se jättää väkivallan uhrin ja tekijän sukupuolen näkymättömäksi ja siihen liittyviä taustaoletuksia alettiin kritisoida niiden sukupuolineutraalisuudesta 1990-luvulle tultaessa. Yhä enemmän painotettiin väkivallan sukupuolittuneisuutta parisuhteen välisessä väkivallassa. Käsite naisiin kohdistuva väkivalta on vakiintunut ilmaisu, jota käytetään yhteiskunnallisessa keskustelussa. Se sisältää erilaisia naisiin kohdistuvia väkivallan muotoja, kuten parisuhdeväkivalta, prostituutio ja naiskauppa. Yleensä se käsittää myös lapsiin kohdistuvan väkivallan, koska näillä on havaittu olevan selviä yhteyksiä (Jyrkinen 2005). Miesten väkivalta viittaa tutkimustermiin, joka käsittää väkivallan maskuliinisuuteen liittyvänä ja miesten tekemänä (Jokinen 2000). Miesten väkivalta sisältää miesten naisiin ja toisiin miehiin tekemän väkivallan. Sukupuolistunut väkivalta on uudempi käsite, joka pyrkii avaamaan sitä dynamiikkaa, mikä väkivallan seksuaalisuuden ja sukupuolen välillä on. ”Sukupuolistunut väkivalta syntyy ja saa merkityksensä sukupuolten valtasuhteesta, joka ei ole totaalinen eikä staattinen”. (Ronkainen 2001, 139–140).

Minna Nikunen on pohtinut tutkimuksessaan murha-itsemurhien lehti uutisoinnista käsitettä ”sukupuolistava väkivalta”. Nikunen viittaa sillä siihen, että väkivalta liittyy eri tavalla miesten, naisten ja erilaisilla seksuaali-identiteeteillä varustettujen ihmisten elämään. Tekijät ja uhrin liittävät väkivaltatapahtumiin sukupuolensa kautta erilaisia merkityksiä. Samalla yleiset tulkinnat väkivallasta tuotetaan sukupuoliin ja seksuaalisuuteen liittyvien käsitysten pohjalta. (Nikunen 2005, 40–41.)

Omassa tutkimuksessani käytän väkivalta-termiä siitä kaikesta fyysisistä toiminnasta, jotka naiset itse mieltävät väkivallaksi. Rajaan väkivallan fyysiseen väkivaltaan, vaikka siihen sekoittuu toisinaan myös psyykkistä väkivaltaa.

2.4.2 Toimijuus

Toinen keskeinen käsite on toimijuus. Käsittelen tässä toimijuutta yleisesti yhteiskunnallisena käsitteenä ja miten sitä voi väkivaltatutkimukseen soveltaa. Empiiristen lukujen viisi, kuusi ja seitsemän analyysit käsittelevät väkivallan

oikeuttamista, siihen liitettyjä tunteita ja väkivaltaisesta käyttäytymisestä irtipääsemistä. Tulkitseen nämä toimijuuden erilaisina ilmentyminä.

Aineistoanalyysiani ohjaavat pääkäsitteet ovat toimijuus ja väkivallan selittäminen. Toimijuus (agency) on laaja yleiskäsite, johon liitän vastuunoton ja oikeuttamisen väkivallasta. Olen päätenyt näihin käsitteisiin käytyäni aineistoa temaattisesti läpi ja luettuani toimijuuteen ja väkivaltaan liittyviä tekstejä. Käsitteiden valinta on siten aineistolähtöisyyden lisäksi myös teoriaan perustuva valinta.

Etsin aineistosta niitä kohtia, joissa tulkitseen naisen kertovan väkivallasta toimijuutena tai toimijuuden puutteena sekä toimijuuden mahdollisuuksista tai rajoituksista. Miten nainen kuvaa omaa toimijuuttaan, tai sen puutetta ja minkälaisia toisin toimimisen mahdollisuuksia hänellä on suhteessa väkivaltaan? Miten kerrottu toimijuus suhteutuu väkivaltatilanteeseen? Miten oikeuttaminen muuntaa kuvaa toimijuudesta? Käsittelem ensin toimijuuskäsitettä, siirryn sen jälkeen väkivallan oikeuttamiseen. Lopussa käsittelem uhriuden ja toimijuuden suhdetta

Toimijuuden käsite on yksi yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden keskeisiä käsitteitä (Ronkainen 2006). Klassisen sosiologisen toimijuusteorian taustalla on yksilön ja yhteiskunnan välistä suhdetta analysoiva weberiläinen perinne (Heiskala 2004). Toimijuutta määritellään eri tavoin eri tutkimuksissa ja se saa hyvinkin erilaisia sisältöjä eri tutkijoiden teksteissä. Yleisessä yhteiskuntateoriassa toimija käsitetään rationaaliseksi valitsijaksi, joka toimii ulkoisista tai sisäisistä tekijöistä riippumatta. Rationaalinen subjekti ei anna toisten ihmisten tai tunteiden vaikuttaa päätöksiinsä. Toimijuudessa ilmenee yksilön tahdonvapaus ja se yhdistyy kykyyn toimia järkevästi. Subjekti on vapaa ulkoisista vaikutuksista ja toimii itse rationaalisesti. Perinteisen käsityksen mukaan toimija valitsee eri vaihtoehdoista parhaimman ja on kykenevä toimimaan tämän päätöksen mukaan. (Barnes 2000, lainattu Virkki 2004, 23.) Individualismia korostavassa toimijuuskäsityksessä jokainen on oman onnensa seppä, joka rakentaa oman tulevaisuutensa ja kantaa siitä myös vastuun. Myöhäismodernissa yhteiskunnassa on merkityksellisessä osassa itsen reflektointi ja identiteetin rakentamisprosessi, jonka ymmärretään pitkälti olevan irti sosiaalisista ja kulttuurisista suhteista. (Gordon 2005, 117.)

Perinteistä toimijaa luonnehtii maskuliinisena piirteenä pidetty rationaalisuus, päättäväisyys ja itsenäisyys. Naistutkimus on nostanut naisten toimijuuden monissa tutkimuksissa keskiöön vastauksena valtavirtatieteiden maskuliiniselle ja rationaalisuutta korostavalle toimijuuskäsitykselle. Naistutkimuksellisesti orientoituneet tutkijat ovat etsineet naisten toimijuutta etenkin poliittisesta toiminnasta, mutta myös pienemmistä, arkielämään liittyvistä käytännöistä. Naistutkimus on haastanut perinteistä toimijuuskäsitystä ja etsinyt naisten tapoja

toimia sellaisistakin tilanteista, missä sitä ei näyttäisi olevan, kuten naisiin kohdistuvassa parisuhdeväkivallassa. Kriittisempi toimijuuskäsitys ottaa huomioon subjektin sosiaaliset suhteet ja subjektipositioiden historian, joka rakentaa yksilön mahdollisuuksia toimijuuteen.

Naistutkimuksen toimijuuskäsitys on myös moninainen ja saa erilaisia painotuksia eri tutkimusperinteissä (ks. esim. McNay 2000). Osa tutkijoista painottaa enemmän mahdollisuuksien toimijuutta, osa taas näkee rajoitusten ja yhteiskunnan rakenteiden määrittävän toimijuutta. Toimijuusfeminismi korostaa vastarinnan mahdollisuutta, sekä miehille että naisille. Subjektien toimintaa sekä rajoittavat että mahdollistavat yhteiskunnan erilaiset järjestykset ja epätasa-arvoisuudet, kuitenkin siten, että yksilöille jää mahdollisuus toimia toisin. (Gordon 2005, 117–118.)

Suvi Ronkainen tiivistää toimijuuden seuraavasti:

”Yleisesti kuvattuna sillä tarkoitetaan suhdetta henkilölle mahdollisen ja häneltä odotetun toiminnan sekä toteutuneen toiminnan välillä. Teoreettisesti toimijuus edellyttää jonkinlaista valintaa. Se on olemassa silloin, kun on toisin tekemisen, valinnan tai reflektion mahdollisuus. Vaikka käsitteenä toimijuus nivotaan subjekteihin, ei käsite kuvaa yksilön ominaisuutta. Toimijuus rakentuu sosiaalisesti, osana vuorovaikutussuhteita ja kulttuurisia normeja ja käsityksiä. Elämäkerrallisuus, eli se että yksilöille kertyy tietynlainen omaelämäkerrallinen historia toki ehdollistaa subjektin toimijuutta. Kuitenkin toimijuuden määrittelyssä on kyse enemmänkin diskursiiviseen subjektipositioon eli sosiaaliseen kategoriaan tai rooliin liittyvistä odotuksista ja mahdollisuuksista tietyissä tilanteissa. Siksi toimijuutta voisikin kuvata subjektiuden tilanteisena aspektina.” (Ronkainen 2006, 531–532.)

Ronkaisen määritelmä ottaa huomioon sosiaaliset suhteet ja yksilön elämänhistorian. Gordon liittää toimijuuteen yksilön kyvyn tehdä päätöksiä ja toteuttaa niitä. Tämä luo toimijuuden käsitteeseen ajatuksen voimasta ja vaikutuksesta. (Gordon 2005, 115.)

Toimijuuskäsite väkivallan tutkimuksessa

Väkivaltateossa toimijaksi määrittyy tavallisesti tekijä ja toiminnan kohteeksi väkivallan uhri. Väkivallan tekijänä ja toimijana ymmärretään useimmin olevan mies: miehet tekevät suurimman osan kaikesta väkivallasta, mutta ovat myös väkivallan uhreja usein. Väkivallan tekijä on perinteisesti mies, jolloin toimijuus määrittyy vahvasti maskuliiniseksi ja rationaaliseksi. Väkivaltainen toimijuus on sukupuolittunutta, koska pojat ja miehet joutuvat ottamaan jonkun kannan

väkivaltaan jo lapsesta lähtien. Tällöin väkivaltaan liitetty tavanomainen kuva ymmärtää odotettua toimijuutta tasaveroisen miestenvälisen väkivallan kautta. Väkivallasta puhuttaessa tullaan myös hahmottaneeksi yleisesti väkivallan tekijälle tietynlaista toimijuutta. (Tolonen 2001; Honkatukia 1998.)

Sukupuolten toimijuus on eri tavalla mahdollista sukupuoleen sosiaalistumisen kautta. Naisten ja miesten eri tavalla rakentuneet subjektiviteetit tarjoavat erilaisia toimijuuden mahdollisuuksia. Sukupuoli rakenteistaa toimintaa ja toiminta sukupuolta (Ronkainen 1999, 53). Väkiältä on yksi selkeä sukupuolittumisen areena, jossa useimmiten mies on tekijä, mutta uhri voi olla myös mies tai nainen. Länsimaisessa kulttuurissa naisille ei ole perinteisesti ollut mahdollisuutta toimia väkivaltaisesti samalla tavoin kuin miehille. Naisten väkiältä ei ole niin torjuttua kaikissa kulttuureissa kuin se on juutalais-kristillisissä kulttuureissa ja yhteisöissä. Hinduismi ja islam eivät näe naiseutta ja aggressiota samalla tavoin täysin vastakkaisina piirteinä kuin länsimaissa. (Das Dasgupta 2002, 1380.)

Väkivaltatutkimuksessa toimijuuden käsitteen kautta väkivaltatilanteita on analysoitu pohtien lähinnä naisuhrin toiminnan mahdollisuuksia väkivaltatilanteessa ja sitä, miksi nainen ei toiminut. Tutkijoita ja suurta yleisöä vaivaa kysymys: miksi nainen ei lähtenyt pois miehen pahoinpitelyn vuoksi tai tehnyt tilanteessa jotain? Miksi hän ei toiminut? Naiselle asetetaan vaatimus toimijuudesta, jonka käyttämättä jättämistä pidetään passiivisuuden osoituksena. Väkivaltatilanteiden tarkempi analyysi ja sen ajatuksen hylkääminen, että toimijuus on sama kuin suhteesta irtautuminen on tuonut esiin naisten erilaisia tapoja toimia ja selviytyä väkivallan uhrina olemisessa (Mahoney 1994).

Väkivallassa toimijana voivat olla myös erilaiset auttamis- ja kontrolli-instituutiot. Hyvinvointivaltio voi toimia tai olla toimimatta väkivallan uhrien ja tekijöiden suhteen (Ronkainen 2006). Minna Piispa laajassa kyselytutkimuksessaan nuorten naisten kokemasta parisuhteesta tapahtuvasta väkivallasta määrittelee toimijuuden siten, miten naiset tunnistavat, määrittelevät ja nimeävät kokemuksensa väkivallaksi. Piispa kuvaa toimijuudeksi myös sitä, miten paljon tutkimukseen osallistuneet naiset haluavat kertoa kokemuksistaan. (Piispa 2004, 37.)

Postmoderni feminismi on kritisoinut naisten näkemisen pelkästään uhreina ja kaikkien naisten käsittämistä samanlaisiksi. Postmoderni feminismi korostaa diskursseja, joilla joistakin naisista tuotetaan rikollisia. Uudempi sukupuolen huomioonottava tutkimus (mm. Belinda Morrissey 2003) jättää tilaa myös naisen omalle valinnalle rikosten teossa eikä näe naisia vain uhriuden ajamina.

Morrissey on analysoinut naisten toimijuutta naisten väkivaltateoista tuotetuissa representaatioissa (Morrissey 2003). Hän on tutkinut tiedotusvälineiden ja

oikeustoimen tuottamia narratiiveja naismurhaajista USA:ssa, Australiassa sekä Iso-Britanniassa. Morrissey esittää, että naisten toimijuus väkivaltatilanteiden representaatioissa kielletään ja nainen nähdään pikemminkin sairaana, hirviönä tai uhrina. Hänen mukaansa valtavirtadiskurssi ja myös kriittisempi feministinen tutkimus lähes systemaattisesti häivyttävät naisten toimijuuden. Morrisseyn mukaan kolme pääkeinoa, joilla naismurhaajien subjektiviteetti ja toimijuus hävitetään valtavirta- ja feministisissä narratiiveissa ovat naisen näkeminen lähes hirviömäisenä (monsterization), naisen käsittäminen myyttisenä olentona (mythification) ja naisen näkeminen pelkästään uhrina (victimisation).

Monsterization -diskurssi näkee väkivaltaisen naisen paholaisena, jonka ihmisyyys katoaa. Naisesta muotoutuu hirviönainen yhteiskunnan ulkopuolelle ja hän uhkaa sieltä muita. Naiselta kielletään erityisesti inhimillisen toimijan paikka (human agency). Naismurhaajan saatetaan todeta toimineen, mutta ei kuin oikea nainen. ”Mythification” on samantapainen tekniikka kieltää naisen toimijuus kuin ”monsterisation”. Siinä naisesta tulee myyttisen paholaisen ruumiillistuma, ja se onkin ikään kuin jatkumo hirviö -naiselle. Myyttillistäminen liittyy naistappajat myyttisiin hahmoihin, kuten Medeiaan. Nainen herättää pelkoa ja houkuttelee yhteisöä ja oikeusjärjestelmää tuomitsemaan naisen. Myös tämä tekniikka ulkoistaa naisen muusta yhteiskunnasta. Tässä tapauksessa naista ei nähdä ainoastaan hirviönä, vaan myyttisen paholaisen/pahan ruumiillistumana. Häntä kuvataan suhteessa hahmoihin, jotka on perinteisesti tulkittu tällä tavoin.

Nämä hirviö- ja myytti -diskurssit nojaavat Morrisseyn analysoimiin hyvin äärimmäisiin väkivaltatekoihin, jotka sisältävät poikkeuksellisia elementtejä. Morrissey hahmottelema kolmas tapa, jolla naisen oma toimijuus hävytetään, on ”uhriuttamis” -diskurssi. Nainen nähdään uhrina, joka on niin traumatisoitunut uhriudestaan, ettei hänellä ole juuri mitään päätäntävaltaa tekoihinsa ja elämäänsä. Morrissey kirjoittaa tämän olevan viktinologian suurin ongelma: painottaessaan uhriutta, intentionaalisuus ja toimijuus kielletään. Morrissey myöntää, että uhriuttaminen, naisen näkeminen uhrina voi lyhentää naisen saamaa tuomiota, mutta yleisesti vahvistaa negatiivisia stereotyyppioita naisista.

Hilary Allen on analysoinut Isossa-Britanniassa ehdonalaisvalvojen ja tuomioistuinten laatimia selvityksiä naispuolisista väkivaltarikollisista. Aineiston lausunnoissa pyrittiin Allenin mukaan vähättelemään naisten rikoksia ja naisen omaa toimijuutta ei lausunnoissa mainittu. Lausunnot keskittyivät suurelta osin kuvaamaan naisten mielentilaa, kun taas miesten lausunnoissa kuvattiin enemmän elämäntilaa ja stressitekijöitä. Naisten rikoksia psykologisoitiin. Lausunnoista sai usein sellaisen käsityksen, kuin naisen tekemä rikos olisi ollut tragedia ja surullinen tapahtuma, joka

vain tapahtuu eikä naisen omalla valinnalla olisi siinä mitään merkitystä. Tuomiot olivat analysoiduissa tapauksissa suhteellisen lieviä, koska tärkeimpänä pidettiin naisen pääsemistä takaisin kotiin. Nainen nähtiin enemmänkin äitinä ja vaimona kuin vaarallisena rikollisena. Lausunnot luonnehtivat naisista ”harmittoman” kuvan, vaikka rikos olisi ollut raaka väkivaltarikos. Allenin tutkimia tekstejä kuvaava toimijuuden puute ei ollut asiakirjoissa poikkeus vaan lähes sääntö. Asiakirjoissa oli silmään pistävän vähän merkintöjä siitä, että naiset tekisivät mitään tiedostetusti ja määrätietoisesti. Allen toteaa, että feministitutkijat ovat tuomioistuinten tavoin yhtä taipuvaisia näkemään naisrikolliset uhreina. Se on feministisen(kin) diskurssin rakenteellinen piirre, kuten on myös kieltäytyminen käsittää naisrikolliset moraalisesti syyllisinä. Olisi houkuttelevampaa irrottaa nainen epämiellyttävästä rikoksen positioista ja uudelleen positioida hänet mukavampaan ja vähemmän latautuneeseen positioon, kuten kotiäidin asemaan. On kuitenkin muistettava, että Allenin analyysi perustuu aikaan, jolloin feministisen tutkimuksen pääpaino oli uhriutumisen eikä keskustelu toimijuudesta ollut vielä vakiintunut. (Allen 1998.)

Naistutkimuksen ja poliittisen feministisen liikkeen yksi tärkeimpiä päämääriä ja saavutuksia on naisiin kohdistuvan väkivallan tuominen julkisuuteen ja siihen puuttuminen. Naisten universaalista uhriudesta puhuminen ja uhriuden ylikorostaminen on kuitenkin ongelmallista sekä naisille yksilöinä että yleisemmälle naiskuvalle (Mahoney 1994, 59). Battered Woman Syndrome kehiteltiin Yhdysvalloissa kuvaamaan sitä oireyhtymää, mikä pitkään väkivaltaisessa liitossa elävälle naiselle kehittyy jatkuvan väkivallan myötä. Kierteeseen kuuluu väkivaltaepisodioiden jälkeen hyvittelyvaihe, jonka aikana nainen antaa anteeksi ja uskoo miehen muutokseen. Väkivaltatilanteita ehkäistäkseen nainen oppii varomaan ja välttelemään asioita, jotka voisivat laukaista väkivallan. Pahoinpidellyn naisen syndroomaan kuuluu keskeisesti opitun avuttomuuden käsite (learned helplessness). Walkerin teorian mukaan nainen menettää oman toimijuutensa väkivallan seurauksena. Yhdysvalloissa käsitettä on käytetty oikeusjutuissa puolustuksena sekä myös naista vastaan. Nainen on saattanut esimerkiksi menettää lastensa huoltajuuden, koska syyttäjä on vedonnut äidin kyvyttömyyteen hoitaa lapsia oman passiivisuutensa vuoksi. (Walker 1984.) Battered Woman Syndromia on kritisoitu sen naisia passivoivasta ja patologisoivasta otteesta. Läheissuhteissa tapahtuvassa väkivallassa vastuun oletetaan olevan paljolti naisella itsellään ja hänen olevan vapaa lähtemään pois väkivaltaisesta suhteesta. Etenkään suomalaisen naisen ei ole katsottu sopivan uhrin asemaan ja uhriutta on pidetty hävettävänä, toimijuuden ja toimijan vastakohtana (Husso 2003, 55; Ronkainen 2001; 2006; Lahti 2001, 73–74). Uudempi väkivaltatutkimus on alkanut kritisoida naisten uhriroolia. Itse uhri- sana on

kritisoitu ja osa tutkijoista mieluummin käyttää termiä väkivallasta selviytyjä (survivor) (Hydén 1994). Suomalaiset naiset hakevat yllättävän vähän apua kokemaansa fyysiseen ja seksuaaliseen väkivaltaan Piispan ja Heiskasen (1998) mukaan. Ronkainen rinnastaa avun hakemisen vähäisyyden ja naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyden ja toteaa, että väkivalta on naisuhrille häpeärikos, josta ei kerrota muille (2001, 141).

”Väkivallan (kokemisen, EL) seurauksena henkilön toimijuus eli ne tavat, jolla arvioi itseä ja suhdettaan maailmaan, tekemisensä mahdollisuuksia ja seurauksia muuttuu” (Ronkainen 2001, 142). Toimijuus ja uhrius ymmärretään käänteisinä ja vastakkaisina suhteessa toisiinsa. Toimiva minä, jolla on vahva toimijuuden tunto, ei ole uhri. Uhri puolestaan nähdään passiivisena ja alistajastaan jopa toisinaan riippuvaisena. Dikotominen ajattelu uhri-syylinen vaikeuttaa tapaa käsitellä toimijuutta ja uhriutta saman yksilön limittäisinä ulottuvuuksina. (Mahoney 1994, 60; Ronkainen 2001.)

Toimijuus omassa tutkimuksessani: Suhteellinen toimijuus ja väkivalta

Määritän oman tutkimukseni toimijuutta suhteelliseksi toimijuudeksi. Käsite on lainattu Tuija Virkiltä. Virkki on tutkinut suomalaisten miesten ja naisten kirjoituksia vihantunteista. Elämäkertakilpailun kirjoitusten avulla Virkki tarkastelee toimijuutta ja muutosta sekä sukupuolen ja sukupolven merkitystä vihakertomuksissa. Virkki korostaa toimijuuden muodostumista vahvasti sosiaalisissa suhteissa muiden kanssa ja olevan niistä riippuvaista. (Virkki 2004.) ”Toimijuuden suhteellisuus tarkoittaa yksinkertaisimmillaan sitä, että toimijuus muodostuu sosiaalisissa suhteissa” (mt. 19). Virkin suhteellinen toimijuuden käsite haastaa individualistisen käsityksen, jossa korostetaan subjektin erillisyyttä muista ja riippumattomuutta. Relationaalisessa toimijuuskäsityksessä tärkeäksi nousevat subjektiuden sosiaaliset ulottuvuudet ja riippuvuudet, yhteisyys ja välittäminen. (Virkki 2004.)

Toimijuuden suhteellisuus näkyy aineistoni väkivaltakuvauksissa. Pääosa väkivallasta kuvaa parisuhteessa tehtyä väkivaltaa sekä äitien väkivaltaa lapsiin. Aineiston naiset ovat hyvin monimutkaisissa ja riippuvaisissa suhteissa mieskumppaneihinsa. Mieskumppanin läsnäolo on vahvana aineistossa siten, että useimmilla naisilla on lähes aina aikuisiällä ollut parisuhde. Vain harva kertoo yksinolosta ja ajoista ilman miestä³. Parisuhde ja sen historia tarjoaa ja rajaa naisille

³ Naisten tarpeesta elää suhteessa kertoo ehkä jotain myös useiden vankien solmimat vankiavioliitot. Ne ovat vankila-ajan aikana solmittuja avioliittoja miesvankien kanssa. Avioliiton kautta vangeille

erilaisia toimijuuden mahdollisuuksia. Erilaiset suhteet, riippuvuudet, huolenpidot ja vastuut määrittävät myös muita toimijuuden sisältöjä aineistossa.

Suhteellisen toimijuuden aspekteja ovat relationaalisuus, relatiivisuus ja temporaalisuus. Relationaalisuus painottaa subjektin sosiaalista puolta ja riippuvuutta muista. Väkivalta, samoin kuin Virkin analysoima viha, tapahtuu sosiaalisissa suhteissa⁴ ja kohdistuu suhteiden osapuoliin. Naisten väkivallan kohdistuminen läheisiin ihmisiin korostaa väkivaltaisenkin tapahtuman relationaalisuutta. Relatiivisuus liittyy Virkin suhteellisessa toimijuudessa valtaan. Suhteellisen toimijuuden valtakäsitys on foucaultlainen ajatus vallasta, jolloin valta ei ole vain ominaisuus, jota jollakin ryhmällä on ja se käyttää sitä toisen ryhmän yli. Toimijuus muodostuu valtasuhteissa ja on relationaalisuuden lisäksi relatiivista. (Virkki 2004, 18–21.) Suvi Keskinen käyttää käsitettä ”lukkiutuneet valtasuhteet” tilanteista, joissa voimasuhteiden vaihtelu ei ole mahdollista tai ne ovat jatkuvasti epätasapainossa. Esimerkiksi miehen pahoinpidellessä jatkuvasti naista parisuhteessa, voidaan valtasuhteiden ajatella olevan lukkiutuneet. Käsite perustuu Foucault’n ”jatkuvan epäsymmetrisiin” valtasuhteisiin. Tyypillistä tällaisille suhteille on, että voimasuhteiden asetelma ei yrityksistä huolimatta muutu. Naisuhrin- ja tekijän toimijuuden mahdollisuudet kasvavat mikäli voimasuhteet eivät ole täysin lukkiutuneet. Toimijuuden tila voi jäädä hyvinkin kapeaksi tilanteessa, jossa väkivallan ja muun vallan käytön myötä voimasuhteet ovat lukkiutuneet lähes täydellisesti. (Keskinen 2005, 45–48.)

Koettu toimijuus

Yksilöllä voi olla tunne ja tunto toimijuudesta. Tällöin hänellä on jonkinlainen käsitys siitä, että on oman elämänsä subjekti, joka päättää omaa elämää koskevista asioista ja toteuttaa päätöksiä. Toimijuuden tunne voi olla myös puutteellista, ohutta ja jännitteistä. Tunteeseen omasta toimijuudesta voi liittyä elämän eri hetkissä ristiriitaisuuksia, toisissa tilanteissa toimijuuden ollessa voimakkaampaa ja toisissa ohuempaa. Tuula Gordon korostaa toimijuuden tunnossa kokemusta siitä, että voi valita. (Gordon 2005, 119–120.) Koettu toimijuus ilmenee esimerkiksi joidenkin

tarjoutuu mahdollisuus perhetapaamisiin. Useimmiten vankila-aikana toisen vangin kanssa solmitut liitot päättyvät viimeistään toisen osapuolen vapauduttua

⁴ Tästä on eräänä poikkeuksena aineistossa aika ajoin ilmenevä naisten itseen kohdistama väkivalta, esimerkiksi viiltely ja lääkkeiden yliannostelu. Vaikka itsensä vahingoittaminen on yksin tehtyä ja voidaan käsittää yksinäiseksi toiminnaksi, syiden siihen voidaan kuitenkin ajatella kehittyvän subjektin vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Esimerkiksi eräs aineistoni nainen kertoi viillelleen itseään aina äidin kanssa käytyjen riitujen jälkeen. Myös väkivaltaa kokeneilla naisilla esiintyi masennusoireita ja itsetuhoisia ajatuksia.

äitien kuvailuissa tarpeestaan ja kyvystään kontrolloida lapsiinsa kohdistamaa väkivaltaa. Äiti voi silloin tuntea toimivansa kontrolloimalla väkivallan kovuutta ja ehkä myös tekotapaa.

Aineistoni naisten käyttämät väkivallan neutraloimistekniikat tuottavat naisen koetulle toimijuudelle erilaisia asteita. Morrisseyen mukaan toimijuuden mahdollisuudet ja eriateisuus ovat riippuvaisia, mutta eivät täysin määräytyneitä, siitä diskurssista missä ne artikuloidaan. Toimijuuden sosiaalisen ja historiallisen rakentuneisuuden huomioiminen ei kuitenkaan tarkoita yksilön oman vastuun kieltämistä tai heidän tuottavan roolin kieltämistä subjektiviteetin luomisessa. (Morrissey 2003, 61.) Toimijuuden eriateisuus rakentaa eroja naisten välille sekä myös naisen sisälle tilanteisesti (vrt. Braidotti 1994). Analysoin oman aineistoni kautta sitä, kokevatko naiset tietynlaisia väkivallan tekoja enemmän toimijuudeksi ja torjutaanko oma toimijuus esimerkiksi äitien lapsiinsa kohdistamassa väkivallassa.

2.4.2.1 Oikeuttaminen

Olen etsinyt naisten kuvauksista heidän tapojaan selittää väkivaltaa ja antaa sille merkityksiä. Tarkemmin käsitteet paikantuvat tapaan oikeuttaa ja ottaa vastuuta. Samalla etsin naisten tapoja häivyttää tai kieltää tekemänsä väkivalta. Aineistossa, selitetään, tulkitaan, etsitään merkityksiä ja annetaan niitä, oikeutetaan, kielletään, myönnetään ja etsitään syitä. Syiden etsiminen on lähellä omaa tulkintatapaani, mutta kuitenkin sanoudun irti kriminologisesta syytutkimuksesta. En siis kysy tutkittaviltani, miksi teit sen? En pyri kuvaamaan naisten todellisia syitä tekoihinsa vaan heidän omia merkityksenantojaan niille teoille. Oikeuttaminen on retorinen keino, jolla väkivaltaisuus voidaan tehdä hyväksyttäväksi itselle tai muille. Oikeuttamistavat luovat mielen teolle Kuten Kivivuori toteaa, rikoskäyttäytymisen syiden tutkiminen ei korvaa merkitysten tutkimusta eikä päinvastoin (Kivivuori 2008, 21).

Toimijuuden käsitteeseen liittyy oman aineistoni kautta läheisesti käsitteet vastuunotto ja oikeuttaminen. Yleensä väkivallan tekemistä pidetään moraalisesti hylättävänä ja huonona toimintatapana ja se on kriminalisoitu rikoslaissa. On olemassa kuitenkin tiettyjä kulttuureita tai elämän osa-alueita, joissa väkivalta on sallittua ja jopa ihailtua eikä sen käyttöä tarvitse puolustella tai hakea sille oikeutuksia. Tällaisina voidaan pitää esimerkiksi tiettyjä urheilulajeja tai sodankäyntiä. (Grönfors 1994.)

Väkivaltaa tehneiden naisten tarinoille on kuvaavaa ristiriitaisuus suhteessa toimijuuteen. Naiset kertoivat toimineensa tietoisesti ja teko näyttäytyi heille

hyvinkin rationaalisenä, mutta samanaikaisesti haastattelussa tai kirjoituksessa erilaisilla puhetavoilla ja oikeuttamiskursseilla oma väkivaltaisuus häivytetään, oikeutetaan ja selitetään pois. Tämä havaittu ristiriita on toimijuuden ja väkivallan oikeuttamisanalyysini lähtökohta.

Väkivallan oikeuttamista voi pohtia kriminologian neutralisaatioteorian avulla (Sykes & Matza 1957). Neutralisaatioteoria kuuluu varhaisiin kriminologisiin kontrolliteorioihin, joiden nousukausi oli 1950-luvulla vastauksena aikaisempien rikollisuuden teorioiden deterministisyydelle. Aiemmissä teorioissa oli sosiaalisia olosuhteita pidetty määräävinä tekijöinä. Esimerkiksi, jos rikollisuuden syynä pidettiin slummeja ja köyhyyttä, kontrolliteoreetikot kysyivät, miksi kuitenkin kaikista slummien asukkaista ei tullut rikollisia. Neutralisaatioteorian edeltäjänä voidaan pitää C. Wright Millsin ajatusta motiivisanastoista (vocabularies of motives) (Mills 1940). Motiivisanastot ovat keinoja selittää rikosta tai oikeuttaa sitä. Motiivisanastot eivät ole yksilön yksittäisiä motiiveja, vaan kielen tarjoamia puolustautumiskeinoja ja tapoja jäsentää maailmaa. Ne vaihtelevat tilanteisesti ja ajassa. (Kivivuori 1992.) Väkivallan selittämistä ja oikeuttamista on tutkittu etenkin miesten naisiin kohdistaman väkivallan yhteydessä. Taustaideana tutkimuksissa on motiivisanastot ja Sykesin ja Matzan rikoksen neutralisaatioteoria. Neutralisaatiotekniikat ovat retorisia ja diskursiivisia keinoja selittää väkivaltaa ja osittain siirtää vastuuta pois itsestä.

Neutralisaatioteorian mukaan erilaisten rikoksen neutralisaatiotekniikoiden käyttö neutraloi sosiaalista kontrollia ja siten sallii rikoksen mahdollisuuden. Neutralisaatioteorian painopiste on väkivallan tai rikoksen tapahtumisajankohdan jälkeen eikä sen avulla voi ennustaa tai selittää rikoksen syytä. Sykes ja Matza listaavat viisi erityistä rikoksen neutralisaatiotekniikkaa. 1) Rikoksen voi kieltää vastuun täydellisellä kieltämisellä, esimerkiksi humalutilaan vetoamalla 2) Toinen muoto on rikoksen aiheuttaman vamman tai vahingon kieltäminen. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi väkivallan aiheuttamien ruhjeiden vähättelyä tai henkilö voi väittää niiden tulleen vaikka uhrin kaatumisesta. 3) Uhrin kieltäminen on lähellä vammojen kieltämistä, tekijä voi myös sysätä vastuun uhrille. Tämä on väkivallassa tyypillinen teon selittämistapa. 4) Tuomitsijoiden tuomitseminen tarkoittaa esimerkiksi vetoamista poliisin väkivaltaisuuteen. Se voisi käsittääkseni tarkoittaa myös vetoamista vaikkapa miehen kokemaan turvakotityöntekijöiden puolueellisuuteen, kun nainen hakeutuu miehen väkivallan vuoksi apuun ja hoitoon. 5) Korkeampiin arvoihin nojautuminen on neljännen muodon kanssa moraalinen puhetapa. Esimerkiksi itsepuolustus voi olla tällainen tai toisen henkilön, vaikkapa oman lapsen puolustaminen. Sykesin ja Matzan mukaan näiden tekniikoiden käyttö mahdollistaa

normien tai lakien satunnaisen rikkomisen, vaikka henkilö yleensä hyväksyisikin normit ja noudattaisi vallitsevia lakeja. (Lilly & Cullen & Ball 2002, 82–84; Kivivuori 1992, 40–49; ks. myös Hildén-Paajanen 2005; Nyqvist 2001.)

Tarkastelen lähemmin Jeff Hearnin (1998) Iso-Britanniassa tekemää tutkimusta sekä suomalaisessa kontekstissa Leo Nyqvistin tekemää (2001) tutkimusta miesten väkivallasta. Molemmissa tutkimuksissa todetaan miesten ulkoistava tapa puhua heidän naisiin kohdistamasta väkivallasta. Väkivalta nähdään itsestä erillisenä ja usein vahinkona, joka vain tapahtuu. Vilpittömiä tunnustamisia ja väkivallasta vastuunottamista oli suhteellisen harvoin molemmissa aineistoissa. Vaikka en vertaakaan omaa aineistoani miehistä tehtyihin tutkimuksiin, olen ottanut nämä kaksi teosta esimerkeiksi siitä miten oikeuttamista voi käsitellä laadullisessa väkivaltatutkimuksessa.

Hearn haastatteli 60 miestä heidän tuntemilleen naisilleen tekemästä väkivallasta. Miehet tavoitettiin erilaisista kontrolli- ja hyvinvointivaltiollisista instituutioista. Lisäksi miesten luvalla haastateltiin heidän kanssaan toimineita instituutioiden edustajia. Hearnin lähtökohta on ekplisiittisesti sukupuolistunut siten, että hän käsittää miesten naisiin kohdistaman väkivallan samanaikaisesti ”miehenä olemiseksi” ja tavaksi näyttää miehisyttä (Hearn 1998; 37). Hän määrittelee tutkimuksessaan miesten haastattelupuheen perusteella viisi miesten tapaa kertoa väkivallastaan. Hän kritisoi aiempia tutkimuksia, joissa väkivallan motiivisanastot on jaettu erilleen puolustuksiin⁵ (excuse) ja oikeutuksiin (justification). Oikeuttamisessa tekijä saattaa hyväksyä vastuun osittain, mutta kieltää väkivallan kyseisessä tilanteessa olleen väärin tai trivialisoi väkivallan. Puolustuksessa vastuu kielletään. Hearn korostaa oikeuttamisen ja puolustamisen limittäisyyttä ja yhteyksiä toisiinsa. Hän vie miesten haastattelupuheessa esiintyvien neutralisaatiotekniikoiden analyysin pidemmälle ja hahmottelee viisi tapaa, joilla miehet tekivät selkoa väkivallastaan. (Hearn 1998, 106–108.)

1. Torjuminen (Repudiation). Torjumiseen kuuluu joko koko väkivaltaisen teon tai sen osien torjuminen ja kieltäminen. Puhetapa sisältää sekä vastuun että moitearvostelun (blame) kieltäminen. Hearnin tutkimuksessa miehet torjuivat väkivaltaansa hyvin eri tavoin. Väkivaltaa torjuttiin esimerkiksi siirtämällä teko itsen ulkopuolelle tai väkivallan aiheuttamien vammojen ja teon intentionaalisuuden erottaminen. Esimerkiksi mies voi sanoa naisen vammojen tulleen portaissa kaatumisesta, vaikka mies olisi työntänyt hänet alas portaita.

⁵ Nyqvist kääntää tämän anteeksipyynnöksi.

2. Valetorjuminen (Quasi-repudiation) on teon täydellisen torjumisen kanssa pitkälti samanlainen tekniikka, paitsi että siihen kuuluu tietynlaisten tekojen tunnustaminen. Valetorjumisessa huomio pyritään usein kiinnittämään jonnekin muualle tai toiseen ihmiseen (naiseen). Tämä kerrontatapa sisältää väkivallan vähättelyä, väkivallan unohtamista, suhteellistamista ja luonnollistamista. Väkiä ei välttämättä kielletä, mutta sitä ei muisteta tai saatetaan sanoa, että ”niin vain kävi.”
3. Puolustus ja oikeuttaminen kerrontatapana pyrkivät sijoittamaan moitearvostelun ja vastuun muualle. Puolustuksessa moite väkivallasta hyväksytään, mutta ei oteta siitä vastuuta. Oikeuttamisessa puolestaan moitetta ei hyväksytä, vaan vastuu pyritään rationalisoimaan. Puolustaminen ja oikeuttaminen ovat toisaalta vastakkaisia käsitteitä, mutta samalla kietoutuvat yhteen yksilöiden puheessa. Puolustamispuheessa mies näkee itsensä hänestä riippumattomien voimien (sosiaalisten, psykologisten, kemiallisten) konstruoimaksi ja väkivallasta puhutaan kontrollin menettämisenä. Oikeuttamisessa miehellä on aktiivisen subjektin asema, joka reagoi naisen käyttäytymiseen. Kaksi tyypillisintä oikeutustapaa Hearnin aineistossa olivat naisen suhteet muihin, etenkin naisen muut epäillyt seksuaaliset suhteet, sekä naisen aiheuttama ”provokaatio” jollain tavoin.
4. Tunnustus sisältää sekä väkivallan tunnistamisen että moitearvostelun ja vastuun hyväksymisen. Väkiä myöntäminen ei kuitenkaan aina tarkoittanut Hearnin aineistossa sitä, että miehet olisivat katuneet tekoa. Tunnustaminen ja vastuun ehdoton hyväksyminen oli miesten puheessa käytännössä harvinaista.

Yhdistelmissä ja ristiriitaisissa selonteoissa haastateltava käyttää yhdistelmiä yllä olevista neljästä muodosta. Erilaiset tavat kertoa väkivallasta eivät sulje täten toisiaan pois.

Leo Nyqvist (2001, 76) tarkastelee tutkimuksessaan miesten tekemän väkivallan oikeuttamisen prosessiluonnetta. Tutkimuksen aineisto koostuu turvakodeissa tehdyistä miesten ja naisten haastatteluista. Miehiä oli 18 ja naisia 16, osa oli pariskuntia eli molemmat osallistuivat tutkimukseen. Nyqvistin mukaan ”väkivallan käytön oikeuttaminen ja vielä jyrkempi kieltäminen heikentävät väkivallan käyttöön liittyvää vastuuta ja moitearvostelua sekä tekee siten käyttäytymisen mahdolliseksi jatkossakin.” Nyqvist on tyypitellyt haastattelemiensa miesten puhetta kolmeen eri

ryhmään neutralisaationäkökulmasta; 1) Haastattelupuheesta saattoi erottaa miesten tavan tehdä selkoa omasta ja toiseutena näyttäytyvästä väkivallasta. Omaa väkivaltaa rationalisoitiin eri keinoin, kuten naiskumppanin käytöksellä. Toiseutena näyttäytyvään väkivaltaan kohdistettiin moraalinen tuomio. Omaa väkivaltaa pyritään rationalisoimaan Nyqvistin mukaan juuri teon moraalisen hylättävyyden vuoksi. Oma väkivalta ja tuomittavana pidetty väkivalta näyttäytyi miesten puheessa usein ikään kuin erillisinä asioina. 2) Väkivaltaa pyrittiin projisoimaan pois sen kohteeseen eli naiseen, naisen sosiaalisiin verkostoihin tai auttajatahoihin. Tätä diskursiivista selitystapaa käyttäneet miehet olivat usein keskellä eroprosessia ja väkivaltasyytökset koettiin salaliitoksi miestä vastaan. 3) Harvinainen puhetapa oli väkivallan tunnustaminen ja vastuunotto siitä ilman ehtoja. Aineistossa eniten miehiä oli ensimmäisessä ryhmässä, jossa väkivalta osittain myönnettiin sekä oikeutettiin. Vähiten oli miehiä, jotka olisivat tunnustaneet väkivallan ja ottaneet vastuun siitä. (mt.125–144.)

Hearnin ja Nyqvistin tutkimuksissa on yhtymäkohtia omaan tutkimusasetelmaani nimenomaan oikeuttamis- ja puolustuspuheen analysoinnin kautta. He tutkivat myös väkivallan tekijöitä ja tekijöiden teoilleen antamia merkityksiä. Nyqvist ja erityisesti Hearn näkevät sukupuolen olennaisena osana väkivaltapuheen rakentumisesta. Itse jatkan heidän perinnettään ja naisuus ja naisena oleminen on merkittävä tekijä sille, miten aineistoni naiset tuottavat puhetta omasta väkivallastaan. Oikeuttaminen ja oman käyttäytymisen selittäminen on yksilötasoisista eikä selitä väkivaltaa ilmiönä laajemmin. Näen ne retorisia keinoja tehdä naiselle itselleen selkoa tapahtuneesta. Tietyistä puhetavoista seuraa yksilölle kuitenkin jotakin; selittäminen, oikeuttaminen ja syiden etsiminen osaltaan rakentavat naisen identiteettiä tai ainakin palasia siihen.

2.4.2.2 Tunteet osana toimijuutta

Käsittelen aineistoini naisten tunteisiin liitettyjä merkityksiä ja tunnepuhetta yhtenä toimijuuden muotona. Tunteet auttavat yksilöä tulkitsemaan tilannetta ja tapahtumia, omia ja toisten reaktioita niihin. Tunteen rakentumiseen ja tilanteen arviointiin vaikuttavat yksilön aikaisemmat kokemukset ja tunteille annetut sosiaaliset ja kulttuuriset merkitykset. Tunteita opitaan uudelleen ja uudelleen aikaisempien kokemusten pohjalta. Tunteiden kokemiseen vaikuttavat sekä alitajuntaiset prosessit että yksilön tietoinen valinta, joka kuvastaa toimijuutta. Yksilön valinta on osa tunteiden rakentumisprosessia; yksilön toimijuus on tilanteen moraalista arvioimista, jossa tapahtuneelle haetaan merkityksiä. (Ronkainen 1999, Crawford 1992.) Tunteet ovat sosiaalisesti tuotettuja siten, että niiden kokemisessa kietoutuvat yhteen yksilön

elämänhistoria, sosiaalinen tilanne sekä vallitsevat kulttuuriset normit. Tunteet eivät ole vain emotionaalisia miellelyhtymiä ja niiden kautta realisoituvia fyysisiä reaktioita, kuten käsien hikoilua, vaan niiden rakentumiseen vaikuttavat sosiaaliset tekijät. Myös sukupuoli, rotu, ikä ja luokka ovat tunteiden muovautumiseen vaikuttavia tekijöitä. Naisten ja miesten tavat kokea väkivaltaa, sekä uhrina että tekijänä, ovat pitkälti sukupuolistuneita.

Tunteet ja tunteminen ovat kulttuurisidonnaisia ja siten sosiaalisesti tuotettuja. Eri kulttuureissa sama teko voi herättää hyvin erilaisia tunteita. Naisten väkivalta ei ole niin torjuttua kaikissa kulttuureissa kuin se on juutalais-kristillisissä. Esimerkiksi hinduismi ja islam eivät näe naiseutta ja aggressiota samalla tavoin täysin vastakkaisina piirteinä yhteiskunnassa kuin mitä juutalaiskristillisissä yhteisöissä (Das Dasgupta 2002, 1380). Käsillä olevaan tutkimukseen osallistuneiden väkivaltaa käyttäneiden naisten tunteet ovat syntyneet ja tuotettu siinä yhteiskunnallisessa arvo- ja normijärjestelmässä, mikä Suomessa vallitsi vuosituhannen alussa.

Tunteiden rakentuminen on sidoksissa ympäröivään yhteiskuntaan ja yksilöt oppivat toimimaan tunneroolien mukaisesti. Roolit sekä mahdollistavat tunteita että rajoittavat toimintaa. Tietyistä asioista on totuttu ja opittu tuntemaan tietyllä tavalla ja tiettyjä tunteita pidetään soveliaina tilanteen mukaan. Täten tunteet vahvistavat sosiaalisia arvoja ja sosiaalista järjestystä. Tunteet liittyvätkin läheisesti moraaliseen järjestykseen. Esimerkiksi pelkoon liitetään raukkamaisuutta erityisesti miehillä ja pojilla. Onnellisuus on moraalisisessa järjestyksessä korkealle arvioitu tunne. Yksilöt voivat haastaa moraalista järjestystä tuntemalla eri tavoin kuin tilanteessa olisi sopivaa. (Crawford 1992, 122–125.) Väkivaltaan liitetään lähes poikkeuksetta negatiivisia tunteita ja väärin tekemisestä odotetaan tekijän kokevan syyllisyyden tunnetta.

Tunteet voidaan ymmärtää prosesseina, joka muuttuvat ja muuttavat muotoaan ajan myötä. Väkivallan tekemisen herättämät tunteet heti teon jälkeen ovat usein erilaisia kuin vuosien päästä nousevat tunteet teosta kerrottaessa. Väkivaltainen teko näyttäytyy tekohetkellä usein rationaaliselta ja ainoalta oikealta vaihtoehdolta ja häpeän ja syyllisyyden tunteet kumpuavat myöhemmin.

2.4.2.3 Irrottautuminen väkivallasta

Tutkin työssäni naisten tapoja pyrkiä lopettamaan väkivaltakäyttäytyminen. Käsittelen tätä miten nainen itse siitä kertoo. Tämän tarkastelun ulkopuolelle jää vankilassa tapahtuva kognitiivibehavioraalinen toimintaohjelmatyöskentely. Analysoin naisten vastuunottoa väkivallasta, minkä näen ensimmäisenä askeleen,

mikäli väkivallasta haluaa irti. Toisaalta pelko tuomiosta voi myös olla syy lopettaa, vaikka sisäisesti ei kokisikaan tarvetta. Tarkasteluni kohteena eivät ole varsinaisesti syyt, miksi väkivaltakäyttäytymistä ei kannata tai haluta jatkaa. Käsittelen naisten kertomuksia konkreettisista tavoista lopettaa väkivalta. Yhtä lailla naiste kertoivat avunhakemisprosesseista, mitkä osoittautuivat välillä epäonnistuneiksi ja niissä oli monenlaisia vaiheita. Väkivallasta irrottautuminen näyttytyy toisin tekemisenä, osassa sukupolvien ketjun katkaisemisenä, miknäkä tulkite osaksi toimijuutta.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN: AINEISTOT, ANALYYSI JA METODOLOGISET SITOUKSET

Tässä luvussa kerron tutkimukseni toteuttamisesta ja valinnoista, joita olen tehnyt tutkimusprosessin aikana. Aluksi kerron tutkimusasettelusta ja tutkimuskysymyksistä. Sen jälkeen tarkastelen tekemiäni metodologisia sitoumuksia ja valintoja. Kolmantena alalukuna on itse aineistojen keruun tarkastelu ja analyysin kulku. Lisäksi pohdin tutkimusprosessiin liittyneitä tunteita ja eettisiä kysymyksiä.

3.1 Tutkimusasettelu ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni kohteena ovat naisten omat kokemukset väkivallasta. Tutkimuksen tarkoitus on tuoda väkivallan tekijöiden, tässä aineistossa naisten, oma näkökulma ja merkityksenannot analyysin keskiöön. Tutkimukseni metodologisiin valintoihin ja ratkaisuihin on vaikuttanut mielenkiintoni norminvastaista käyttäytymistä kohtaan erityisesti tekijän kannalta. Olen halunnut tehdä selkoa väkivaltaa tehneiden naisten kokemuksista, ja tähän olen katsonut pääseväni parhaiten laadullisella tutkimusasetelmalla ja aineiston teemoihin perustuvalla analyysillä.

Yksi työtäni ohjaava kysymys onkin pyrkimys hahmottaa sitä tapaa, jolla naiset itse määrittelevät tekemäänsä väkivaltaa. Tutkimuksessani kulkee osaltaan rinnakkain sekä legaalinen väkivallan määrittely että sosiologisempi, naisten itsensä tekemä määrittely, sille mitä väkivalta on. Väkivaltarikoksesta tuomittujen naisten haastatteluissa keskusteltiin tarkkaan määritellyistä rikoksista, joista oli annettu vankeustuomio. Näissäkin haastatteluissa kuitenkin väkivallan lainopillista määrittelyä kyseenalaistettiin etenkin sellaisissa haastatteluissa, joissa nainen tulkitsi puolustaneensa itseään. Perheneuvola haastatteluissa ja kirjeissä väkivallan määrittely jäi naiselle itselleen. Kerroin tutkimuksen olevan nimenomaan fyysisestä väkivallasta, mutta muuten nainen sai itse määritellä väkivallan, mistä halusi kertoa. Etenkin avoimissa, anonyymeissa kirjoitetuissa tarinoissa väkivallan määrittely on moninaista. Aineiston kannalta keskeistä kuitenkin on kahden erilaisen väkivaltakäsityksen rinnakkaisuus: yhteiskunnan ja lakien määrittelemä väkivalta ja naisten omat

tulkinnat. Nämä eivät ole toisiaan eriyteisesti itsepuolustuksen määrittely on kiistanalaista.

Käytän tässä tutkimuksessa kattoterminä termiä naisten tekemä väkivalta. Se sisältää aineistoni naisten kertomia erilaisia fyysisen väkivallan muotoja. Naisten tekemä väkivalta kertoo tekijän sukupuolen, mutta ei kuitenkaan uhrin. Tutkimukseni väkivalta -käsite rajautuu koskemaan naisten tekemää fyysistä väkivaltaa. Määrittelen väkivallaksi teot, joissa nainen joko jollain esineellä tai omalla vartalollaan tekee fyysistä väkivaltaa jollekin toiselle, ihmiselle tai eläimelle⁶. Mukana on myös itsen kohdistettua väkivaltaa viiltelyn, yliannostusten tai muun tuhoavan käyttäymisen muodossa. Tutkimusotteeni jättää väkivallan määrittelyn osittain avoimeksi tutkimukseen osallistuville. Empiirisen aineiston väkivaltatarinoissa väkivaltaa määrittellen hyvin eri tavoin ja naiset kertovat varsin erilaisista teoista. Kirjoitan väkivaltaa tehneistä naisista tai väkivaltaisesti käyttäytyneistä naisista. Olen välttänyt kutsumasta aineistooni kuuluvia naisia väkivaltaisiksi naisiksi. Väkivaltainen nainen - termi lyö identiteetin lukkoon ja essentialisoi naisen väkivallan ja määrittelee hänet etupäässä väkivaltaiseksi, vaikka kuitenkin osa tarinoista sisältää yhtäläillä kuvauksia uhrina olemisesta ja muista tärkeistä asioista. Termistöstä on käyty keskustelua ja kansainvälisessä tutkimuksessa on käytetty muun muassa seuraavanlaisia termejä “women batterers”, “women charged with crime”, “women who use violent” ja “domestically violent women” (Das Dasgupta 2002, 1383).

Naisten tekemä väkivalta sisältää tässä tutkimuksessa erilaisia väkivallan muotoja, joiden merkitys määrittyy kontekstin mukaan. Selvin ja eksplisiittisin kriteeri on väkivallan kohteen ja naisen suhde. Naisten sosiaaliset suhteet ja naisten elämän relationaalisuus nousevatkin merkittäviksi tekijöiksi. Väkivallalle annetut merkitykset muotoutuvat suurelta osin sosiaalisten suhteiden kautta, toisin sanoen haastateltavien omien kokemusten ja historioiden myötä.

Olen sitoutunut tutkimusasetelmassani laadullisen tutkimuksen vaatimuksiin eettisyydestä ja vapaachtoisuudesta. Haastattelut tehtiin Rikosseuraamusviraston (nykyisin Rikosseuraamuslaitos) ja erään kaupungin sosiaalitoimen myöntämällä tutkimusluvulla. Tässä luvussa esittelen aineistot, käsittelen menetelmällisiä valintojani ja pohdin tutkimuksen tekoon liittyviä eettisiä seikkoja.

Väkivaltaa tehneellä ihmisellä on taipumus oikeuttaa tai puolustella tekoaan ja rakentaa itsestään järkevästi käyttäytyvä moraalitoimija (ks. Virkki 2004, 62–63). Aineistoni haastattelu- ja kirjoitusmateriaalin avulla voi tutkia väkivaltaa käyttäneen naisen toimijuutta siitä näkökulmasta, miten aineiston naiset selittävät ja oikeuttavat väkivallan ja miten he ottavat siitä vastuun. Tarkastelen sitä, onko vahvalla

⁶ Tutkimukseni ei käsittele ryöstörikkoksia, jotka usein sisältävät fyysistä väkivaltaa.

toimijuudella tai toimijuuden tunteella suhde väkivallasta vastuunottoon. Ottavatko naiset, jotka kokevat olevansa toimijoita väkivallan teossaan, enemmän vastuuta siitä kuin toimijuuden torjuvat naiset? Tuoko heikko toimijuus lisää oikeuttamistekniikoita väkivaltapuheeseen? Tarkastelen myös väkivallan eroja suhteessa vastuuseen. Onko sellaista väkivaltaa mistä ei tarvitse välittää? Minkälaisista teoista naiset kantoivat vastuuta, mitä oikeutettiin ja millä tavoin? Toinen tulokulma aineistoon liittyy väkivaltaan liitettyihin tunteisiin. Minkälaisia tunteita väkivallan teon aikana koettiin ja miten niistä kerrottiin? Kolmanneksi tarkastelen naisten muutospyrkimyksiä irrottautua väkivaltakäyttäytymisestä. Halusivatko he lopettaa sen ja miten he pyrkivät lopettamaan tai vähentämään omaa väkivaltaista toimintaansa? Viimeisenä laajana kysymyksenä johtopäätöksissä kytken tutkimustulokset toimijuuden käsitteeseen.

Tutkimuskysymykseni ovat

- Minkälaisissa konteksteissa aineiston naiset tekivät väkivaltaa?
- Miten naiset selittävät ja oikeuttavat tekemäänsä väkivaltaa?
- Minkälaisia tunteita väkivallan tekoon liittyi ja liitettiin?
- Miten naisten pyrkivät irti väkivaltakäyttäytymisestä?
- Minkälaista toimijuutta naiset kuvaavat väkivallasta kertoessaan?

3.2 Metodologiset valinnat

Tutkimusaiheeni on sensitiivinen ja arka aihe. Naisten tekemää väkivaltaa voidaan pitää jopa tabuna, joka on piilotettua, outoa ja josta on vaikea puhua. Naisilta odotettu väkivallattomuus pönkittää naisten ja miesten välistä eroa, jossa nainen positoidaan hoivaajaksi. Naisten väkivalta on yhteiskunnassa kulttuurisidonnaisesti kiellettyä ja se rikkoo monia dikotomioita, kuten uhri-tekijä, mies-nainen, hoivaaja-tuhoaja, likainen-puhdas, samanlainen-erilainen, kunnioitettu-torjuttu- kategorioita. Tabu liittyy myös epäpyhään ja sitä kautta pahaan. Väkivaltaa käyttävä nainen rajautuu ulkopuoliseksi ja näkymättömäksi, josta ei haluta puhua. Vastapoolina on homogeeninen ja kunnioitettu ”kunnollisten” ja väkivallattomien naisten ryhmä. (Laitinen 2009.) Tällöin naisten tekemä väkivalta patologisoituu ja väkivaltaa tehneet

naiset määrittyvät poissuljetuiksi ja pahoiksi, mikä lisää yksilötasolla naisten häpeää ja huonomuuden tunnetta.

Lee ja Renzetti ovat teoretisoineet sensitiivisiä tutkimusaiheita ja he toteavat sensitiivisten aiheiden saattavan sisältää metodologisia ja teknisiä ongelmia tai uhkia. Sensitiiviset aiheet voivat sisältää potentiaalista uhkaa aineistonkeruussa ja sen raportoinnissa. Esimerkiksi tutkittaessa väkivaltaisia ihmisiä tällainen uhka olisi mahdollinen. Sensitiivisiä aiheita luonnehtii erityisesti niiden stressaavuus ja intiimiys. Aiheet ovat usein sellaisia, joista tutkittavien on vaikea puhua. Tutkijallekin tällaisten aiheiden vaikeus ja intiimiys välittyvät tutkimustilanteessa (Lee & Renzetti 1993, Stanko & Lee 2003, 3.)

Mitä aiheen tabuluonteisuus ja sensitiivisyys merkitsee tutkimukseni metodologisille valinnoille? Ensinnäkin, tärkein tutkimustani ohjaava metodologinen kiinnittymä on naisten omien tarinoiden sensitiivinen ja empaattinen kuunteleminen ja kuuleminen. Marginaalissa olevia paljon tutkinut Riitta Granfelt määrittelee empaattiseksi asennoitumiseksi sellaisen tutkimuksellisen asenteen, jossa tutkija on aidosti avoin tutkittavan kertomukselle ja pyrkii ymmärtämään tätä (Granfelt 1998, 25–28). Sanna Väyrynen väitöskirjassaan nuorten naisten elämästä huumekeuvioissa on määritellyt oman tutkimusotteensa sensitiiviseksi tutkimusotteeksi, joka sisältää erilaisia sensitiivisyyksiä. Kontekstuaalisen sensitiivisyyden hän määrittelee herkkyydeksi yksilöiden ja toimintaympäristöjen ja niihin liittyvien tekijöiden ymmärtämiselle. Kulttuurinen sensitiivisyys vaatii makro- ja mikrokulttuuristen tekijöiden tunnistamista. Makrokulttuurisina tekijöinä voidaan pitää esimerkiksi yleistäviä jäsenyyksiä, kuten leimaavat kategoriat. Mikrokulttuuriset tekijät sisältävät erilaisia perheiden ja yksilöiden toimintakäytäntöjä. Ideologinen herkkyys tarkoittaa ihmisten erilaisuuksien ymmärtämistä. Tämä pitää Väyrysen mukaan sisällään myös kyvyn reflektoida tutkijan ja tutkittavien maailmojen erilaisuutta ja tietämisen rajoja. Toiminnallisen sensitiivisyys on tutkimuksen metodologian ja näkökulmavalintojen arvioimista. Yksilöiden kokemusten analysoiminen ja kuvaaminen vaatii myös poliittista sensitiivisyyttä tiedostaa erilaisten linjavetojen ja poliittisten ratkaisujen vaikutuksia epätasa-arvoisuuteen ja syrjäytymiseen. Lopuksi, subjektiivinen herkkyys on ihmisten kohtaamista arkojen ja traumaattisen asioiden äärellä. (Väyrynen 2007, 54–57.)

Olen pyrkinyt luomaan haastattelutilanteista avoimia ja luottamusta herättäviä tilanteita, joissa tutkittava kokisi voivansa puhua omasta tekemästään väkivallastaan vapaasti. Haluan tuoda erityisesti naisten äänen, standpointin, esiin sellaisena kuin he itse sen esittävät. Standpoint-teoria on Dorothy Smithin määrittelemä tutkimuksellinen näkökulma, jossa korostetaan naisten omia arkipäivän kokemuksia

tiedon lähteinä. (Smith 1988.) Pysin olemaan sensitiivinen naisten omille kertomuksille ja kuuntelemaan heitä. Samalla kuitenkin tuon esiin naisten väkivaltakuvauksista tulkintoja, jotka ovat tutkimuksellisesti yleisemmällä tasolla ja käsitteellistän niitä. Tällä tavalla on Granfeltin mukaan mahdollisuus tuoda ilmiöstä esiin jotain, mitä tutkittavat eivät itse pysty arjen kontekstista käsin tavoittamaan. (Granfelt 1998, 16.)

Määrittelen lähestymistapaani konstruktivistiseksi siten, että ymmärrän naisten merkityksenantojen olevan sosiaalisesti rakentuneita. Siihen, miten he itse tulkitsevat väkivaltaansa, vaikuttavat heidän asemansa sosiaalisissa suhteissa, heidän ikänsä, sukupuolensa ja yleisesti naisiin kohdistuvat odotukset ja asenteet. En myöskään pidä väkivallastaan kertovia naisia pelkästään totuttujen puhetapojen ja neutralisaatiotekniikkojen tahdottomina toistajina. Tulkinnat teon syistä, motiivit ja tekijän tunteet ovat kuitenkin konstruoituja sukupuolen, iän, sosiaalisen aseman ja muiden tekijöiden kautta. Tulkinnat väkivallasta konstruoituvat myös ajallisesti ja paikallisesti ja kenelle väkivallan teosta puhutaan. Oikeudenkäynnissä, terapeutin vastaanotolla tai tutkijan haastattelussa väkivaltatekoon liitetyt merkitykset voivat saada erilaisia suuntauksia. Kokemusten, puhetapojen valinnan ja rakenteiden välinen suhde on huomattavasti monimutkaisempi ja ”epäpuhtaampi”. (Ronkainen 1999, 2008; ks. myös Saresma kokemusten tutkimisesta 2010).

3.3 Aineistot

Tutkimukseni analyysin kohteena ovat naisten omat tulkinnat ja merkityksenannot tekemästään väkivallasta. Tutkimuksen keskeinen kohde on tekijän kokemus tekemästään fyysisestä väkivallasta. Minulle on ollut siksi luontevaa lähestyä aihetta laadullisen tutkimuksen keinoin. Pystyäkseni analysoimaan naisten omia tulkintoja valitsin aineistolähteiksi väkivaltaa tehneiden naisten haastattelut ja naisten nimettömät kirjoitukset heidän tekemästään väkivallasta. Näillä aineistoilla ja menetelmällisillä ratkaisuilla katson voivani parhaiten vastata tutkimuskysymyksiini naisten merkityksenannoista tekemälleen väkivallalle.

Tutkimukseni empirinen aineisto koostuu kahdesta osasta: väkivaltaa tehneiden naisten haastatteluista ja kirjoituksista. Haastatteluaineisto jakautuu vielä kahteen osaan. Olen haastatellut väkivaltaa tehneitä naisia kahdessa eri yhteydessä: väkivaltarikoksesta tuomittuja naisia vankilassa sekä perheneuvolan naisasiakkaita, jotka ovat olleet väkivaltaisina. Vankilassa haastatteluhetkellä olleita naisia on aineistossa kolmetoista ja perheneuvolan naisasiakkaita on neljä. Nauhoitin

haastattelut ja tämän jälkeen olen litteroinut ne. Litteroin puheen sanasta sanaan teema-analyysille tyypillisellä tavalla, jolloin taukoja ja päällekkäin puhumista ei litteroida. Yksi nainen kieltäytyi toisella kerralla haastattelun äänittämisestä, jolloin tein haastattelusta muistiinpanoja. Pituudeltaan haastattelut vaihtelivat ja kestivät noin tunnista kahteen tuntiin kerrallaan. Toisen aineistokokonaisuuden muodostavat väkivaltaa tehneiden naisten kirjoitelmat omista kokemuksistaan. Kirjoituksia keräsin lehti-ilmoitusten kautta ja niitä on 15. Yhteensä aineistoissa on 32 naisen tarinat omasta väkivallastaan. Olen asettanut aineistoon valikoituvien kriteeriksi täysi-ikäisyyden, mutta en yläikärajaa. Halusin täysi-ikäisyydellä rajata tutkimuksen aikuisiin naisiin, koska katson tyttöjen väkivallan olevan itsessään oma ilmiönsä, joka liittyy tyttöyteen, nuorisotutkimukseen ja nuorisorikollisuuden tutkimiseen. Kirjoitusaineistossa on joitakin hyvin nuoria, juuri täysi-ikäisyyden saavuttaneita kirjoittajia.

Aineistot tarjoavat kolme spesifiä näkökulmaa naisten tekemälle väkivallalle. Haastattelujen ja kirjoitusaineistojen merkittävä ero on vuorovaikutustilanteen syntymisessä. Haastatteluissa minä tutkijana olen voinut vaikuttaa siihen mistä puhutaan kysymällä tietynlaisia kysymyksiä ja olen täten osa tiedontuottamisen ehtoja. Myös minun ja haastateltavan välisen vuorovaikutuksen laatu on jättänyt jälkensä haastattelumateriaaliin; toisten kanssa keskustelu sujui paremmin tai jouhevammin ja toisten kanssa ei ”synkannut” niin hyvin. Kirjoitukset tuottivat tietoa etenkin kumppaniin ja lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Kirjoittajat ovat kuitenkin itse voineet luonnollisesti päättää mistä kertovat ja mitä kirjoittavat. Kirjoittajilla on ollut erilaisia intressejä sen suhteen miksi vastasivat kirjoituspyyntöön. Joissakin tämä oli tuotu eksplisitiivisesti esille esimerkiksi toteamalla kirjoittamisen olleen terapeutista tai nainen oli katsonut aiheen olevan hyvin tärkeä. Kirjoituksissa jää kuitenkin paljon tutkijalle avoimia kysymyksiä; sellaisia joista haastatteluissa olisi halunnut kysyä lisää. Tutkimuksen analyysia olisi voinut tehdä pitämällä aineisto erillisinä ja tarkastelemalla kunkin aineiston tuottamaa kuvaa väkivallasta. Kuitenkin päädyin niissä esiintyvien samanlaisuuksien vuoksi ja tutkimusasetelman kannalta yhdistämään ne.

3.3.1 Vankila haastattelukontekstina

Aineistossa on naisvankeja yhteensä kolmetoista ja siten lähes puolet tutkimukseeni osallistuneista naisista oli suorittamassa vankeusrangaistusta. Vankilassa haastateltavat valitsin siten, että haastatteluun osallistumisen kriteerinä oli tuomio

väkivaltarikoksesta. Haastateltavien rikosnimikkeen ja tuomiotiedot sain vankien nimilehdeltä tutkimusvankilan johtajan avustuksella. Haastatteluun valitseminen väkivaltatuomion perusteella on selkeää, mutta se jättää kuitenkin ulkopuolelle muista rikoksista tuomitut vangit, jotka ehkä olisivat halukkaita puhumaan tekemästään väkivallasta. Haastatteluun ei pyydetty ryöstöistä tuomittuja naisia vaan tuomion tuli olla henkeen ja terveyteen kohdistuneesta väkivaltarikoksesta.

Tein vankihaastattelut kahdessa osassa vuosina 2003 ja 2004. Olen haastatellut osaa naisista kahdesti ja osaa kerran. Kahdeksan ensimmäistä tutkimukseeni osallistunutta naista haastattelin keväällä ja kesällä 2003. Näistä haastattelin neljää naista kaksi kertaa. Osa naisista vapautui aineistonkeruun aikana, eikä toinen haastattelukerta ollut mahdollinen. Kolme naista oli kyseisessä vankilassa väliaikaisesti ja heitä ei ollut mahdollista myöskään tavata toista kertaa. Seuraavan haastattelujakson, johon kuului viisi naista, tein syksyllä 2004.

Ensimmäinen yritykseni saada haastateltavia vankilasta tapahtui tutkimuksen kirjallisen esittelyn avulla. Tutkimukseen mukaan lähteneen vankilan johtaja jakoi laatimani esitteen kymmenelle vangille, jotka oli tuomittu väkivallasta. Vankeja pyydettiin allekirjoittamaan esite ja palauttamaan se, mikäli hän halusi osallistua haastatteluun. Tällä menetelmällä vain kaksi vankia palautti esitteen allekirjoitettuna. Päätin tämän jälkeen tavata vankeja henkilökohtaisesti ja ehdottaa haastattelua kasvotusten. Tapasin vankilanjohtajan ehdottamia vankeja kahden kesken ja kerroin tutkimuksesta ja haastattelun tarkoituksesta. Tämä menetelmä osoittautui paremmaksi tavaksi saada haastateltavia kuin kirjallinen pyyntö ja ainoastaan kaksi naista kieltäytyi osallistumasta tutkimukseen. Nämä naiset sanoivat, etteivät olleet tehneet rikosta ja eikä haastattelu olisi siten ajankohtainen. He totesivat olevansa vankilassa syyttömänä eivätkä siten voisi osallistua. Yksi nainen kieltäytyi aluksi ja sanoi, että koska hän ei teosta muista mitään, ei hän voi kertoakaan siitä mitään. Hän jatkoi kertomalla, että mielentilatutkimuksen lausunnossa hänen sanojaan on vääristelty ja hän ei siksi halua osallistua enää mihinkään tutkimuksiin. Samainen nainen kertoi myös, että häntä oli pyydetty naistenlehden tulevaan haastatteluun, josta hän kieltäytyi. Kerroin hänelle tarkemmin tutkimuksestani ja siitä, minkälaiseen tarkoitukseen haastattelu tulee. Painotin hänen oman mielipiteensä tärkeyttä ja haastattelun luottamuksellisuutta ja anonymiteettiä. Keskusteltuamme nainen suostui osallistumaan. Hän osoittautui lopulta hyvin halukkaalta kertomaan elämästään ja naisen tarina on aineistossa merkittävässä osassa.

Haastatteleman vankit olivat iältään 28–53-vuotiaita. Heistä kaikilla yhtä lukuun ottamatta oli lapsia ja yhden lapsi oli adoptoitu naisen ollessa alaikäinen lapsen syntyessä. Tutkimukseen osallistuneiden naisvankien koulutustausta oli matalahko ja

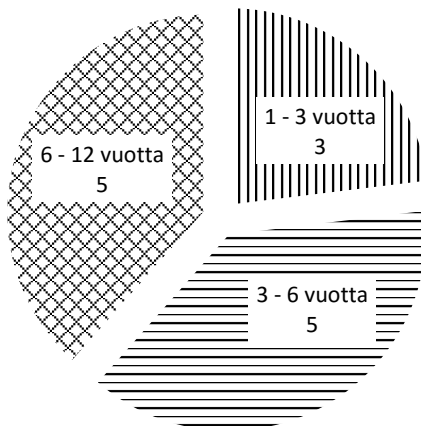
vain yhdellä naisista oli edes keskiasteen tutkinto. Muut olivat joko vailla peruskoulun jälkeistä tutkintoa tai käyneet osan keskiasteen tutkintoa.

Naiset olivat tuomittu seuraavista rikoksista: taposta kuusi naista, joista yksi tappo oli tehty hätävarjelun liioitteluna; tapon yrityksestä kolme; törkeästä pahoinpitelystä kolme sekä yksi pahoinpitelystä ja kuolemantuottamuksesta. Naisilla saattoi olla tuomiossa muita rikoksia, mutta kaikille kyseinen väkivaltarikos oli päärikos, josta oli tullut pisin tuomio. Kahdeksan naista kolmestatoista oli ensimmäistä kertaa vankilassa, jolloin kyseinen tuomio oli heille ensimmäinen rikostuomio. Yksi heistä oli saanut nuorempana sakkoja. Muut viisi naista oli aikaisemmin saanut eriasteisia tuomioita. Heistä kaksi oli ollut aikaisemmin vankilassa. Aikaisempia tuomioita naiset olivat saaneet väkivallasta, rattijuopumuksista, väärästä valasta sekä huumausainerikoksista.

TUOMIOIDEN JAKAUTUMA

V1-V13	1 - 3 vuotta	3 - 6 vuotta	6 - 12 vuotta
n	3	5	5

TUOMIOIDEN JAKAUTUMA

Kuvio 1. Tuomioiden jakautuma

Aineiston naisten nykyisten tuomioiden pituudet vaihtelivat reilun kahden vuoden tuomiosta kymmeneen vuoteen. Naisvankien uhreina oli seitsemässä tapauksessa aviomies tai miesystävä, kahdessa tapauksessa ex-miesystävä, yhdessä tapauksessa niin kutsutussa ryyppyporukassa ollut tuttu mies, yhdessä muu miespuolinen tuttu ja kahden naisen uhrina oli ollut tuttu tai puolitetty nainen. Sen teon lisäksi josta nainen oli saanut nykyisen väkivaltatuomion, hän oli saattanut olla väkivaltainen muissa suhteissa aikaisemmin. Haastatteluissa naiset puhuivat pääasiassa siitä rikoksesta, josta tuomio oli ja aiemmat väkivaltateot jäivät vähemmälle huomiolle useassa haastattelussa. Tämä johtunee suurelta osin siitä, että aiemmat teot olivat olleet fyysisesti huomattavasti lievempiä, jolloin ne saivat vähemmän painoarvoa, kuin se teko, josta nainen oli nyt tuomittu. Naisten tekemät väkivaltarikokset olivat kaikki puukotuksia yhtä ampumista lukuun ottamatta. Lapsensurmia ei tässä aineistossa ollut yhtään.

Naiset olivat haastatteluhetkellä vankeutensa eri vaiheissa siten, että yhdellä vapautuminen oli haastattelusta seuraavalla viikolla ja yhdellä naisella siihen oli vielä useita vuosia. Vankeuden alkuvaiheen on todettu olevan erityisen kaoottista ja ahdistavaa aikaa, jolloin esimerkiksi itsetuhoiset ajatukset ovat yleisiä (Väkeväinen 2005). Vankeuden kuluessa ihmisen oma suhtautuminen omaan rikokseen saattaa muuttua ja saada erilaisia painotuksia. Tässä tutkimuksessa en ole kuitenkaan ottanut huomioon vankeuden ajallista ulottuvuutta ja sen merkitystä omiin kokemuksiin (ks. naisvankien vapautumisesta Lattu 2006).

Tein haastattelut vankilan ryhmätyöhuoneessa ja opetuskeittiössä vartijan saattamana, mutta tilanteessa ei ollut muita läsnä kuin minä ja haastateltava. Haastattelut sovitettiin ajallisesti vankilan muihin rutiineihin, kuten ruokailu-aikoihin. Haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista eikä heille maksettu korvauksia, mutta naisilla oli oikeus saada palkkaa haastatteluun käytetystä työajasta.

Väkivaltaa tutkimusaiheena voi pitää sensitiivisenä aiheena, johon ei ole helppo saada haastateltavia. Omasta väkivallasta voi olla hävettävää puhua ja se voi nostaa pintaan monia muitakin kipeitä elämäkokemuksia. Väkivaltatutkimukseen osallistuminen asemoi vastaajan väkivaltaisen ihmisen positioon, mitä yleensä pidetään negatiivisena. Tutkimukseen osallistumisen motiiveja sensitiivisissä aiheissa voi jaotella kolmeen tasoon: omakohtainen merkitys, toisen samankaltaisessa tilanteessa olevan auttaminen ja yhteiskunnallisiin epäkohtiin vaikuttaminen (Laitila & Uusitalo 2007). Naisvankien välitön suostuminen osallistua tutkimuksiin ja haastatteluihin voi olla myös merkki heidän voimattomuudestaan ja kyvyttömyydestään kieltäytyä heille osoitettuihin pyyntöihin (Smith ja Wincup 2000, 342).

Tapaamillani naisvangeilla oli erilaisia suhtautumisia haastatteluun ja eri motiiveja osallistua tähän tutkimukseen. Tulkitsin osan oman aineistoni vangeista kokevan, että tutkimuksiin ja haastatteluihin osallistuminen kuuluu vankina olemiseen. Vaikka vankilatutkimus on Suomessa hyvin vähäistä, vankiloissa käy toimittajia ja opinnäytetyöntekijöitä sekä erilaisia kyselyjä tulee aika ajoin. Moni haastattelemistani naisista piti naisten väkivaltaa aiheena tärkeänä ja he ilmaisivat mielipiteensä tutkimuksen ajankohtaisuudesta. Usea nainen otti haastattelussa myös esiin naisiin kohdistuvan väkivallan ja halusivat tuoda esille pahoinpideltyjen naisten aseman. Kun suhteesta ei pääse irti eikä uskalla irrottautua ja tilanne voi ajautua naisen koston tai itsepuolustukseen. Osalle naisista haastattelu saattoi myös olla mahdollisuus puhua jollekin ja jotkut taas halusivat vaihtelua vankilan samanlaisina toistuviin päivärutiineihin (myös Smith ja Wincup 2000).

Naiset Suomen vankiloissa

Rikosseuraamusviraston asettaman naisvankityöryhmän mietintö tarkastelee naisvankien yleistä tilannetta Suomessa, naisvangeille suunnattua kuntoutusta sekä vankiloihin sijoittamista (Naiset näkyviksi 2008). Lisäksi selvitys tarkastelee sijoittajayksiköiden tekemien riski- ja tarvearviointien⁷ eroja sukupuolittain. Naisvankivähemmistö on itsessään heterogeeninen joukko naisia, joilla on erilaiset taustat ja rikoksenteon mallit. Yleisesti naisvankeja luonnehtii monimuotoinen syrjäytyneisyys, päihdeongelmat, rikkinäiset parisuhdehistoriat, huonot työllistymismahdollisuudet ja heikko asumistilanne siviilissä. Riski- ja tarvearvioiden perusteella kolme neljäsosaa naisvangeista on kokenut lähisuhdeväkivaltaa. Työryhmäraportti kritisoi naisille suunnattua kuntoutusta vähäiseksi, satunnaiseksi sekä sitä, että vankeinhoidon toiminnasta puuttuu nais erityinen näkökulma muutamia yksittäisiä kuntoutusmuotoja lukuun ottamatta. Naisvankien kuntoutus- ja toiminnalliset tarpeet eivät tule kohdatuiksi vankeinhoidossa eikä sijoittajayksiköiden laatimia rangaistusajan suunnitelmia⁸ pystytä toteuttamaan riittävässä määrin

⁷ Riski- ja tarvearviointit on vankeusvangeille tehtäviä arviointeja heidän uusimisriskeistään. Arviointi toteutetaan aluevankiloiden arvointikeskusten toimesta haastattelemalla vankia ja hyödyntämällä asiakirjatietoja, kuten rikosrekisteriä. Arvioinnista on käsikirja, jossa on annettu yksityiskohtaiset ohjeet arviointiin ja siinä käytettävään numeeriseen pisteytykseen. Uusimisriskiajattelu perustuu käsityksiin kriminogeenisistä tekijöistä (Järvenpää & Kempas 2003).

⁸ Rangaistusajan suunnitelma on riski- ja tarvearvion pohjalta laadittu suunnitelma vankeusajalle vangin uusimisriskin vähentämiseksi ja yhteiskuntaan integroitumisen helpottamiseksi. Niissä asetetaan tavoitteita, joihin vankeusajan toiminnoilla tulisi pyrkiä. Tavoitteet liittyvät useimmiten päihteidenkäytön hallintaan tai lopettamiseen, kouluttautumiseen ja työllistymismahdollisuuksien parantamiseen, mutta myös ajattelutaitojen kehittämiseen ja esimerkiksi aggression hallintaan.

kuntouttavan toiminnan ja naisille suunnatun ammatillisen koulutuksen puutteista johtuen.

Rosi Enroosin tutkimustehtävänä on tuottaa tietoa lapsista, jotka ovat vanhempansa (käytännössä äidin) mukana vankilassa lapsuutensa varhaisvuosina. Tutkimus tarkastelee vanhempien sekä lastensuojelu- ja vankeinhoitoviranomaisten osallistumista lapsen kasvuolosuhteiden järjestämiseen lapsen tullessa vankilaan, äidin vankeusaikana ja lapsen lähtemistä pois vankilasta. Enroos kritisoi tutkimuksessa vankeinhoidon ja lastensuojelun tällä hetkellä riittämättömiä ja alueittain epä johdonmukaisia käytäntöjä selvittää lapsen etua. Enroosin mukaan vankilassa olevien äitien lapset ja heidän elämäänsä, hoitoaan ja kasvatustaan koskevat asiat ovat pitkälti satunnaisen ja välttämättömimmän viranomaiskiinnostuksen kohteena. Lapset ovat näkymättömiä institutionaalisesti vankeinhoidon käytännöissä, eivätkä vankilassa olevat lapset ole järjestelmällisesti tilastoinnin kohteena. Tutkimus lähestyy aihetta kolmen tutkimuskeskustelun kautta, joiden avulla tulokset aiheeseen määritellään. Nämä ovat lapsen aseman, ongelmalatautuneiden vanhemmuussuhteiden sekä organisatoristen käytäntöjen tutkimisen kautta. Selvityksellä halutaan osallistua keskusteluun siitä, onko vankilassa olo äidin kanssa lapsen edun mukaista. (Enroos 2015.)

Naisvankien elämään lapset liittyvät monella tapaa, vaikka pieni lapsi ei olisikaan vankilassa mukana. Vuosien 2000 ja 2006 välillä on ollut noin sata lasta vankilassa vanhempansa kanssa. Suurin osa lapsista on vankilassa muutamien kuukausien pituisen jakson, mutta osa heistä on ollut vankilassa vuosia tai olleet useaan otteeseen vankilassa. Naisvangeille tehdyn kyselyn mukaan 145 naisesta 100 kantaa äitiyden vastuuta 213 lapsesta. Äitiyden vastuu ei koske vain biologisia lapsia tai yhtä sukupolvea, vaan vankilassa olevat naiset kantavat vastuuta myös aikuisista lapsistaan, lapsenlapsistaan sekä sisarustensa lapsista. Koska kysely tehtiin poikittaistutkimuksena, naisvankien vastuulla olevien lasten määrä vuositasolla kertautuu suuremmaksi (mt.).

Riitta Granfeltin (2007) etnografinen tutkimus Vanajan vankilan Vanajan osaston kuntouttavasta päihdeohjelmasta tarkastelee naisvangeille räätälöityä vapautteen valmentavaa kuntoutusta (Vanajan päihdekurssi). Granfelt pohtii Vanajan päihdekurssia jatkona Hämeenlinnan vankilan naisvankeihin kohdistuvalle kuntouttavalle toiminnalle ja miten Vanajan päihdekurssi asettuu osaksi kuntoutusjatkumoa, joka rakentuu suljetun vankilan päihdekuntoutuksesta, Vanajan osaston kuntouttavasta toiminnasta ja avovankilavaiheen jälkeisestä laituskuntoutuksesta tai avohuollon tukitoimista. Granfelt lähestyy päihdekurssia myös osana Vanajan osaston kokonaistoimintaa ja pohtii, miten päihdeohjelma

jäsenty osaksi eri ammattiryhmien työnkuvaa ja kuinka hyvin kahden perustehtävän, rangaistusten täytäntöönpanon ja kuntouttavan työn, integrointi onnistuu. Tutkimuksessa tarkastellaan kysymystä siitä, mikä merkitys ohjelmalla on siihen osallistuneille naisvangeille erityisesti päihderiippuvuuden näkökulmasta sekä laajemmin elämäntilanteen kokonaisuudessa. Päihdekurssin arvioinnin lisäksi Granfeltin tutkimus tuo esiin naisvankien monitasoiset sosiaaliset ongelmat ja myös sen, että syrjäytyneimmät naisvangit syrjäytyvät vankiloidenkin päihdekuntoutuksesta eivätkä täytä ryhmiin vaadittuja kriteerejä. Tämä muun muassa luo tarpeen mahdollistaa vangeille yksilömuotoista kuntoutusta ryhmien rinnalla tai sen lisäksi.

Niina Väkeväinen tutki haastattelujen avulla elinkautista suorittavien naisten elämää vankilassa, vankeuteen liittyviä prosesseja, tunteita ja kriisikokemuksia sekä vangitun ihmissuhteita ja arjen rakentumista vankilassa. Marginalisaatiokäsitteen kautta Väkeväinen tuo esille elinkautista suorittavien naisten monitahoisen syrjäytyneen ja ulkopuolisuuden aseman ja tunteen sekä suhteessa muihin vankeihin että siviiliyhteiskuntaan. Väkeväisen haastattelemilla naisilla oli voimakkaita huonommuuden ja epätoivon kokemuksia ja itsemurha-ajatuksia sekä yrityksiä. Pitkää tuomiota, jolloin vapautumispäivä ei ole tiedossa, rytmittivät poistumisluvut ja läheisten vierailut. Naisten aikuiset lapset ja muut läheiset olivat merkittävässä osassa vankeudesta selviytymisessä. (Väkeväinen 2005.)

Omassa artikkelissani olen käyttänyt tämän tutkimuksen haastattelumateriaalia ja analysoinut väkivallasta tuomittujen naisten vapautumista. Vapautumiseen sekoittui yhtä aikaa sekä toivoa ja iloa että pelkoa. Samaan aikaan päässä pyörivät huolet elämän käytännön asioiden järjestymisestä sekä abstraktimmat kysymykset itsetunnosta ja rikoksen leimasta. Haastattelemieni naisten vapautumiseen liittyvät huolet ja toiveet ovat tiivistettävissä neljään pääasiaan. Ensimmäisenä lähes kaikilla oli huoli asunnon löytämisestä. Toiseksi juomisen lopettamista pidettiin tärkeänä etenkin rikosten uusimisen välttämisen kannalta. Kolmanneksi, suhteet lapsiin tuomion aikana ja sen jälkeen tulisi järjestää jotenkin. Viimeisenä on leimaantumisen sietäminen ja sen kanssa eläminen. (Lattu 2006.)

Olemassa olevan suomalaisen naisvankitiedon perusteella voi kokoavasti sanoa, että naisvangit ovat heterogeeninen ryhmä erilaisia naisia, joita monia kuitenkin yhdistää syrjäytyminen, päihdeongelmat, väkivallan uhriksi joutuminen ja äitiyteen liittyvät moninaiset kysymykset. Naisvankeihin kohdistettu leima ja naisten omat häpeän tunteet vaikeuttavat yhteiskuntaan palaamista vankeustuomion jälkeen. Toisaalta naisvangeissa on myös rikollisen identiteettiä ja niin sanottua kovan naisen roolia rakentavia naisia, jotka eivät koe vankeustuomiota traumaattiseksi.

Vankeinhoidollisesti naisvankien asema on heikompi monessa suhteessa kuin miesvankien; kuntoutuksen ja ammatillisen koulutuksen vähäisyys sekä avolaitospaikkojen epätasainen jakautuminen.

3.3.2 Perheneuvola haastattelukontekstina

Vankilaan joutuneiden naisten lisäksi halusin tutkia niiden naisten kokemuksia väkivallasta, jotka eivät olleet tuomiota saaneet. Tarkasteluni kohteena on täten myös arkipäiväinen ja tilastoista piiloon jäävä väkivalta, joka ei ole johtanut oikeustoimiin. Pitäen mielessäni tämän näkökulman valitsin kunnallisen perheneuvolan toiseksi haastattelupaikaksi tarkoitukseni haastatella naisasiakkaita.

Perheneuvolat ovat kuntien ylläpitämiä organisaatioita, jotka tarjoavat erilaisia tukimuotoja lapsiperheille. Henkilökunta koostuu yleensä psykiatreista, sosiaalityöntekijöistä ja psykologeista. Perheneuvoloiden palvelut ovat ilmaisia, ja asiakkaat voivat ottaa niihin itse yhteyttä. Usein niihin ohjataan myös jonkun muun viranomaisen toimesta.

Kyseiseen perheneuvolaan päädyin osittain omien verkostojeni kautta. Tässä perheneuvolassa oli tehty väkivaltatyötä naisiin kohdistuvan väkivallan uhrien kanssa ryhmätyömuotoisesti ja tiesin, että työntekijöillä oli kiinnostusta väkivalta-aiheeseen. Tapaamani naiset olivat kaikki tulleet perheneuvolaan omien lastensa oireilujen vuoksi ja naisen oma väkivalta oli tullut tapaamisissa työntekijän kanssa esille. Yhden naisen mieskumppani oli myös osallistunut työntekijän tapaamisiin, muut kävivät yksin tai lasten kanssa tapaamisissa. Sain perheneuvolan kautta yhteensä neljä haastateltavaa, joista yksi otti minuun itse yhteyttä ilmoitustaululla olleen tutkimusesittelyn innoittamana. Haastattelin näitä neljää naista keväällä ja kesällä 2003, yhtä kerran ja kolmea naista kaksi kertaa. Syksyllä 2004 kävin uudelleen perheneuvolan henkilökuntakokouksessa ja tarkoitukseni oli jatkaa haastatteluja. Osa henkilökunnasta oli vaihtunut ja esittelin heille tutkimustani uudelleen. Olin myös laittanut syyskuussa 2004 perheneuvolan ilmoitustaululle ilmoituksen tutkimuksestani ja yhteystiedot, jos joku haluaisi osallistua tutkimukseen. Tällä metodilla on yleensä vaikea tavoittaa haastateltavia ja sain vain yhden haastateltavan tätä kautta. Yhteensä perheneuvolan asiakkaita on siis aineistossa neljä.

Haastatteluun pyytäminen tapahtui perheneuvolan työntekijän kautta. Sovimme henkilökunnan kanssa, että työntekijät ehdottaisivat niille asiakkaille, joiden oma väkivaltaisuus oli tullut esille, osallistumista tutkimukseeni. Asiakkaan tuli antaa suostumuksensa siihen, että minulle annettiin hänen yhteystietonsa. Sovin sitten

asiakkaan kanssa haastattelusta kahden kesken. Perheneuvolan työntekijöillä ei ollut oikeutta haastattelumateriaaliin.

Perheneuvolan kautta tavoitetut naiset ovat iältään 30–40-vuotiaita ja heillä oli kaikilla lapsia yhden tai useamman miehen kanssa. Näistä yksi nainen kävi töissä kodin ulkopuolella ja hänellä oli ammattitutkinto. Kolmella ei ollut peruskoulun jälkeistä koulutusta ja heidän arkensa oli ollut pitkälti lasten kanssa kotona olemista. Perheneuvolassa haastattelemiani naiset kertoivat vankien tapaan monenmuotoisesta väkivallasta, mutta kukaan heistä ei ollut saanut tuomiota väkivallasta. Perheneuvolassa tapaamani naiset puhuivat etenkin väkivallastaan lapsiaan ja kumppaniaan kohtaan, mutta näissä haastatteluissa mainittiin myös tehdystä väkivallasta tuntemattomiin sekä omaa äitiä kohtaan.

Tähän haastateltavien rekryointitapaan perheneuvolassa sisältyi joitakin vaikeuksia ja lukumäärällisesti naisia on vähän, vaikkakin he ovat haastattelusitaateissa näkyvästi esillä ja muodostavat tärkeän osan analyysistä. Periaatteessa perheneuvolan työntekijät olivat kiinnostuneita aiheesta ja pitivät tutkimustani tärkeänä. Kuitenkin haastateltavia sain vain kolme työntekijöiden kautta ja yhden ilmoitustaulun kautta. Haastateltavia oli vaikea löytää ja tulkintani mukaan työntekijöistä oli epämukavaa ja hankalaa esittää tutkimukseen osallistumista asiakkaille. Lisäksi asiakkaan tilanne saattoi olla niin akuutti, esimerkiksi käynnissä olevien huostaanottojärjestelyjen vuoksi, että työntekijästä tuntui mahdottomalta ehdottaa haastattelua. Tulkitseen haastateltavien vähyydestä myös, että asiakaskuntaan ei kuulunut kovin montaa naista, joka olisi sekä käyttänyt väkivaltaa että kertonut siitä työntekijälle. Perheneuvolan henkilökuntaan tuli myös uusia työntekijöitä ja henkilökunnan vaihtuvuus sekä kiireinen työtahti vaikuttivat osaltaan tutkimukseen sitoutumisasteeseen. Suvi Keskinen tutkiessaan perheammattilaisten suhtautumista parisuhdeväkivaltaan kohtasi samantyyppisiä ongelmia. Periaatteellisella tasolla perheneuvolan työntekijät olivat kiinnostuneita, mutta käytännössä osallistuminen tutkimukseen ja siihen sitoutuminen oli usein vaivalloista. (Keskinen 2005.)

3.4 Haastattelujen kulku

Pääsääntöisesti arvioin haastattelujen sekä vankilassa että perheneuvolassa sujuneen aiheen sensitiivisyyden huomioon ottaen hyvin. Naiset puhuivat minulle ja kertoivat kokemuksiaan ja jakoivat hyvinkin rankkoja elämäkokemuksia. Väkivallasta oli toisaalta vaikea kysyä, vaikka tutkimukseen osallistuneet naiset kertoivat väkivallastaan avoimemmin, kuin mitä olin etukäteen kuvitellut ja puhuminen omasta

elämästä oli monelle, ei kaikille, etukäteisolettamuksiani helpompaa (ks. myös Nyqvist 2001).

Haastattelut ovat avoimia teemahaastatteluja ja käytin haastatteluissani teemarunkoa. Se sisälsi seuraavat pääteemat:

1. Naisen tämänhetkinen elämäntilanne; lapset, parisuhde, työ
2. Lapsuus ja koulu aika; lapsuuden koti, vanhemmat, vanhempien suhde, mahdollinen väkivalta kotona
3. Oma väkivalta; väkivaltakuvaus, mitä tapahtui, toistuvuus, seuraukset, käyttäkö erilaisissa tilanteissa väkivaltaa, miten siihen itse suhtautuu, minkälaisia tunteita oma väkivalta herättää naisena, onko huolestunut tekemästään väkivallasta, onko hakenut apua siihen, lähiympäristön suhtautuminen naisen väkivaltaan
4. Vankila; oleminen vankilassa, väkivalta vankilan sisällä
5. Itseen kohdistuneet väkivaltakokemukset
6. Miten suhtautuu yleisesti naisten ja tyttöjen tekemään väkivaltaan.

Teema neljä oli vankilassa oleville naisille. Varsinaisissa haastattelutilanteissa en seurannut runkoa orjallisesti, vaan se oli enemmänkin muistilistana minulle itselleni. Monissa teemoissa ja aiheissa keskustelu rönsyi moneen suuntaan. Olen rajannut vankilan sisäisen väkivallan analysoinnin pois, koska siitä ei kertonut juuri kukaan ja yksittäiset maininnat jäivät epämääräisiksi. Lisäksi katson sen olevan lopulta oma tutkimusaiheensa, jota tulisi lähestyä omana ilmiönään. Myöskin itseen kohdistunut väkivalta jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Metodikirjoissa suositellaan haastattelun aloittamista haastateltaville helpoilla kysymyksillä, esimerkiksi demografisilla taustatiedoilla ja haastattelun lopettamista myös jollain yleisemmällä kysymyksellä etenkin vaikeiden aiheiden ollessa tutkimuskohteena (Noaks ja Wincup 2004). Vankilassa tehdyissä haastatteluissa kysyin kuitenkin yleensä melkein ensimmäisenä mistä teosta nainen on vankilassa tai miksi hän on vankilassa. Koin sen olevan luonteva aloitus, koska olin aluksi ennen nauhurin käynnistämistä selittänyt tarkemmin tutkimuksestani ja sen aiheesta. Useimmissa haastatteluissa aiheet vaihtuivat nopeasti ja saatoimme ensin puhua tuomioon johtaneesta teosta, sitten lapsuudesta ja palata väkivaltatekoon. Loppuvaiheessa haastattelua kysyin kaikilta heidän käsityksistään yleensä naisten ja tyttöjen tekemästä väkivallasta ja onko heistä naisten ja miesten väkivallassa eroa. Perheneuvolassa tehdyt haastattelut aloitin kysymällä perheneuvolaan tulosta; miksi oli sinne tullut ja minkäläisten ongelmien takia. Yksikään naisista ei ollut hakeutunut

perheneuvolaan ensisijaisesti naisen oman väkivaltaisuuden takia vaan se oli tullut esiin työntekijän kanssa asiakassuhteessa.

Haastatteluissa nousi esiin monia muita aiheita, joita en ollut itse haastattelurunkoon suunnitellut. Avoin, keskusteluun pyrkivä haastattelutapa tarjoaakin tällaiseen mahdollisuuden. Vankilassa tehdyissä haastatteluissa naiset usein kertoivat terveydentilastaan ja siihen liittyvistä hoitotoimenpiteistä⁹. Päihteiden käyttö ja sen lopettaminen oli tärkeä teema, josta puhuttiin monen naisen, vaikkakaan ei kaikkien, kanssa paljon. Naiset kertoivat päihdehistoriastaan, yrityksistään lopettaa käyttö ja lopettamiseen siihen liittyvistä ongelmista. Naiset pohtivat syytään käyttää päihteitä ongelmallisesti ja usein päihteidenkäyttöön yhdistettiin vaikea ja traumaattinen lapsuus sekä parisuhteet, joissa molempi osapuoli joi tai käytti huumeita, ja suhteesta irrottautuminen tuntui vaikealta. Parisuhteet nousivat tärkeiksi keskustelun aiheiksi lähes kaikkien vankien kanssa. Puhuimme paljon naisten parisuhteista vankilan ulkopuolella. Jos uhri oli tai oli ollut naisen miesystävä tai aviomies parisuhteesta keskustelu oli hyvin erityistä ja latautunutta. Jotkut naisista kertoivat myös vankila-aikana solmituista parisuhteista miesvankiin ja niin sanotuista vankiavioliitoista. Nämä eivät kuitenkaan saaneet merkittävää asemaa naisten puheessa. Haastatteluissa annettiin paljon aikaa pohdinnoille vapautumisen jälkeisestä ajasta. Vapautuminen herätti sekä iloa että pelkoa. Pelkoa ja ahdistusta tuotti huoli konkreettisten asioiden, kuten asunnon, järjestämisestä mutta myös häpeäleiman kanssa eläminen. Naisvankien vapautumista olen käsitellyt artikkelissani (Lattu 2006).

Perheneuvolan naisten kanssa muita aiheita haastatteluissa oli erityisesti omien lasten ongelmat ja koulunkäynti. Tämä oli luontevaa, sillä naiset olivat tulleet perheneuvolaan lasten oireilujen takia. Omien lasten elämä ja suhteet lasten isiin olivat merkittäviä asioita, joista keskustelimme paljon. Myös perheneuvolan naisille päihteet olivat jollain tasolla ongelma tai ainakin olivat olleet sitä ja myös heidän kanssaan päihdehistoriasta ja -käytöstä puhuttiin paljon. Naisen oma jaksaminen arjessa ja arjen käytännön järjestelyt olivat myös runsaan pohdinnan kohteena.

⁹ Vankiväestö on huomattavasti sairastavampaa kuin muu väestö. Vangit sairastelevat sekä somaattisesti että psyykkisesti. Psykkisistä ongelmista tyypillisiä suomalaisille naisvangeille ovat ahdistusoireet ja persoonallisuushäiriöt. Päihdeongelmien mukanaan tuomat terveysongelmat ovat myös yleisiä, C-hepatiittia sairastaa moni naisvangeista. Terveydentilaan saatetaan myös kiinnittää vankeusajaksi kokonaan. Naisvankien terveydentilaan liittyy keskeisesti myös gynekologiset ongelmat ja lisääntymisterveys, esimerkiksi pitkäaikainen päihteidenkäyttö on voinut häiritä normaalia hormonaalista kiertoa. (Palmer 2007, Naiset näkyviksi 2008.)

Naisten omat uhrikokemukset nousivat oman väkivallan lisäksi tärkeäksi teemaksi molemmissa haastatteluryhmissä. Tähän on metodologisesti vaikuttanut se, että kysyin sitä erikseen. Kysyin myös erikseen tarkoituksellisesti naisen mahdollisesti kokemasta seksuaalisesta väkivallasta. Koko aineistosta (32 naista) 23 mainitsi kokeneensa väkivaltaa jonkun ihmisen taholta tai nähneen toistuvasti vanhempien välistä väkivaltaa. Seksuaalista väkivaltaa kertoi kokeneensa kolmasosa aineistosta. Huolimatta siitä, että kysyin naisten uhrikokemuksista erikseen, olin yllätynyt niiden mielestäni korkeasta määrästä. Naisten elämään väkivalta liittyi monella tapaa sekä omina uhrikokemuksina että omana tehtynä väkivaltana. Teoreettisessa katsauksessani (luku kolme) olen käsitellyt feministisen kriminologian käsitettä ”blurred boundaries”. Sillä tarkoitetaan uhriuden ja tekijyyden rajojen sekoittumista, mikä murtaa uhri-tekijä-dikotomiaa. Tämä voimakkaan uhri-tekijä- kategorisoinnin murtuminen tulee omassa aineistossani myös vahvasti esiin. Aineistoni naiset ovat sekä tehneet itse väkivaltaa että olleet usein sen uhreina.

Haastattelujen kulku ja jouhevuus vaihtelee haastateltavan ja haastattelijan persoonallisuuden, asennoitumisen ja mielialan mukaan. Tyypillisesti laadullisissa haastatteluissa toiset refleктоivat elämäänsä enemmän ja siten ainakin tuntuvat tarjoavan tutkijalle ”mielenkiintoisempaa” aineistoa. Toiset haastateltavat voivat vastailta hyvinkin lyhyesti ja haastattelu alkaa muistuttaa tiukasti strukturoitua kyllä/ei- vastauksia sisältävää haastattelua. Granfelt toteaa, kuinka verbaalisimmista haasteltavista saattaa tulla osa tutkimuksen ”ykkösketjua” ja toisten osa saattaa jäädä hyvinkin vähäiseksi (Granfelt 2004, 147–148). Elina Oinas kertoo pettymyksistään tehdessään tutkimusta naisten kokemuksista kuukautisista. Oinaksen haastattelemat naiset eivät tuntuneet pitävän aihetta tärkeänä ja tyyli oli usein vähättelevä. Apua Oinas sai kuitenkin uudemmassa haastattelukirjallisuudesta, jossa haastattelu nähdään vuorovaikutustilanteena. Hyvän haastattelun edellytys ei voi olla se, miten hyvin haastateltava avautuu vaikeista aiheista eikä sitä voida Oinaksen mukaan haasteltavalta odottaa tilanteen sosiaalisuudesta johtuen. Haastattelut kertovat myös ristiriidoista ja kerronnan ehdoista. (Oinas 2004, 218–221.)

Itse koin joissakin haastatteluissa olevani kömpelö ja huono haastattelija. Litteroitua aineistoa lukiessa huomasin jälkikäteen siirtyneeni välillä nopeasti aiheesta toiseen ja tilanteissa, joissa jatkokysymykset olisivat olleet paikallaan, en ole tajunnut niitä kysyä. Tökeröt siirtymät voivat olla myös tutkijan rohkeuden puutetta ja asteittaista vaikeutta kohdata traumaattisia ja usein hävettäviä asioita (Laitinen & Uusitalo 2007, 321).

Haastattelija: Tota ni. Mitäs sitte? Tuleeks sulle itelles mitään mieleen näist väkivalta- asioista täs vaihees?

Susanna: Aika äkkiä käsiteltiin, että tota mitäs siihen nyt sitten.

Hankalista ja tabuluonteisista henkilökohtaisista aiheista puhumiseen odotetaan henkilöltä asian jonkintasoista hallintaa ja valmiutta kertoa siitä, jotta hän voisi ahdistumatta jäsentää kokemuksiaan (Laitinen & Uusitalo 2007, 322; Polso 1996, 37). Väkivaltaa tehneiden naisten mahdollisuudet ja kyvyt puhua käyttäytymisestään ja teoistaan olivat vaihtelevia. Osa heistä oli puhunut siitä aiemmin jo jollekin. Väkivallasta puhuminen ja koko elämäntilanteen hahmottaminen oli kuitenkin tässä aineistossa erityisesti vangeille usein tuskallista. Oman vankeustuomion tuomat muutokset lapsenhoitoon ja ehkä edessä oleva lasten huostaanotto sekä leimaantuminen olivat kipeitä asioita. Elämä oli monesti ajautunut alkoholin ja työttömyyden hallitsemaksi kaaokseksi, jonka päätepisteeksi vankilatuomio tuli. Toisaalta tuomion suorittamisen aikana moni nainen oli hyvinkin tarkkaan miettinyt omaa elämäänsä ja tekoon johtaneita syitä. Vankilassa olevan naisen valmius puhua väkivallastaan voi olla osittain sidoksissa suoritettuun tuomion pituuteen, jolloin vankeuden alkuvaihe on kriisiytyneempää aikaa (Väkeväinen 2005). Toisaalta myös lähestyvä vapautuminen ja yhteiskunnan kohtaaminen koetaan ahdistavaksi ja pelottavaksi, johon liittyy sekä pelon että toivon tunteita (Lattu 2006). Mielentilatutkimuksessa olleet haastateltavat olivat sairaalan tutkimusjaksolla joutuneet käsittelemään elämäänsä ja tekoaan useissa eri ammattihenkilöiden haastatteluissa.

Perheneuvolassa tapaamani naiset olivat työstäneet omaa tilannettaan työntekijän kanssa, vaikkakaan näiden naisten oma väkivalta ei ollut ollut tulkintani mukaan näiden tapaamisten ensisijainen kohde. Nämä naiset olivat kuitenkin myös persoonallisuudeltaan puheliaita ja haastattelut heidän kanssaan sujuivat luontevasti, eivätkä tunteet olleet aivan niin ”pinnassa” kuin vankilahaastatteluissa. Perheneuvolan naisten tilanteet olivat myös helpottumassa: he olivat hakeneet ja saaneet apua. Näitä haastatteluja leimasikin pitkälti ajatus siitä, että väkivaltainen käyttäytyminen on takanapäin.

Tutkija määrittelee haastatteluun pyytäessään haastateltavalle roolin, josta käsin hänen odotetaan puhuvan kokemuksistaan (Granfelt 2004, 149). Odotin aiheen mukaisesti väkivaltaa käyttäneiden naisten kertovan minulle jotain tekemästään väkivallastaan. Yksi haastateltavista kuitenkin vastusti tätä positiota eikä kokenut olevansa väkivaltainen. Alla olevan sitaatin takaa löytyy nainen, joka puhui haastattelussa useaan otteeseen lapsiinsa kohdistamastaan väkivallasta, mutta kuitenkin kielsi varsinaisesti ”mätkineensä”. Hän ei pitänyt itseään väkivaltaisena ja siten epäili haastattelun hyödyllisyyttä minulle.

Haastattelija: Miltä sust tuntuu puhua näistä väkivalta-asioista?

Sanna: Öö, sanotaanko näin, et mietin, et onko tästä ollu sulle mitään hyötyä, koska mä en siinä mielessä oo koskaa, vielä, siinä mielessä harrastanu mitään mätkimistä, koska mun mielestä se on vaan alhanen keino. Siis minun ei tarvitse tehdä [väkivaltaa, EL], et mä leikin niikun Buddhaa tavallaan, et non-violence-juttuja.

Väkivaltatilanteiden erilaisuus ja naisten elämien monimuotoisuus ja määrittivät haastattelun luonnetta. Mitä väkivallasta voi kysyä ja miten siitä voi kysyä? Olenko kysynyt niitä asioita, jotka parhaiten auttavat minua tutkimaan naisten omia käsityksiä tekemästään väkivallasta? Seuraavat kaksi sitaattia kuvaavat molemmat väkivaltatilanteiden erilaisuutta ja samaan aikaan niistä koettujen tunteiden ja niille annettujen merkitysten samankaltaisuutta.

Heidi: No ku se on. Nää on sellasii asioita. Mun mielestä niist on vaikee tehdä kysymyksiä. Ensinnäkin. Kun tota, ne on niin henkilökohtaisia. Ne on niin erilasii tilanteita, niis on erilaiset taustat, et niikun ykskään väkivallan tapaus ei oo samanlainen. Toinen saattaa olla kosto, toinen olla puolustus, yhel vaan päässä viiraa, toi sattuu tos vituttamaan.

Johanna: Sitä mä vaan jäin mietti, ku sä sanoit sitä, et sä mietit sitä, et miten sä ne laitit siihen sun tutkimukseen nää asiat. Se vaan, et mun mielest näis asiois pätee sillä tavalla se samankaltaisuus, et vaik joku nyt onki jo tappanu jonkun ja joku toinen ei. Ni tavallaan ei se tee sitä asiaa suhteos yhtään helpommaks (---) Se on vähä sama, et ajat sä 3,3 promillen humalas vai just sallitun rajan yli. Ni se on kuitenkin jo paska tikki, mikä on käynyt.

Riitta Granfelt (2004) tutkiessaan vankien asunnottomuutta luki Vankilaslangin sanakirjaa (Lipsonen 1990) ennen tutkimusta ja piti tätä erinomaisena keinona päästä sisälle vankien maailmaan tehtäessä vankihaastatteluja (myös Davies omaisuusrikollisia haastatellessaan 2000, 90). En itse lukenut tätä kirjaa ja kohtasinkin joissakin haastatteluissa vankilaslangin termejä, joita en silloin täysin ymmärtänyt. Päätin haastattelutilanteessa yksinkertaisesti kysyä naiselta, mitä kyseinen termi tarkoittaa. Mielestäni tämä meni luontevasti ja Granfelt (mt.) toteakin, että tutkimukseen informantit antavat anteeksi alakulttuurin huonon tuntemuksen ja tutkijan sosiaalisen kömpelyden, mikäli tutkija saa heidät vakuuttuneiksi, että hän on tosissaan ja oikeasti kiinnostunut heidän asioistaan.

3.5 Kirjoitukset aineistona

Toisen aineistokokonaisuuden muodostavat 15 kirjettä väkivaltaa käyttäneiltä naisilta. Päädyin keräämään aineistoa lehti-ilmoitusten kautta, koska perheneuvolan kautta oli vaikeaa ja hidasta löytää haastateltavia. Kirjoitusaineisto tuottaa tietoa sellaisesta väkivallasta, josta ei ole kirjoittaja saanut tuomiota ja osaltaan rinnastuu näin perheneuvolassa tehtyihin haastatteluihin.

Lähetin lehti-ilmoituksen neljään lehteen: Alueuutiset, Tamperelainen, Anna ja Koillis-Lappi. Kirjoituspyynnöt julkaistiin vuonna 2004 ja kirjeitä saapui yhteensä 16. Tiedustelin myös muutamasta muusta lehdestä, lähinnä perinteisiksi naistenlehdiksi mielletyistä viikkojulkaisuista, mahdollisuutta ilmoituksen julkaisemiseen, mutta näissä ei ollut halukkuutta tähän. Neljään ilmoituspyyntöni hyväksyneeseen lehteen lähettämässäni kirjoituspyynnössä kerroin lyhyesti tutkimuksesta ja pyysin täysi-ikäisiä naisia kertomaan omasta väkivallastaan. Osa kirjeistä saapui sähköpostilla. Sain myös sähköpostitse tiedusteluja, joissa nainen kertoi kirjoittavansa, mutta kirjettä ei saapunut. Tutkimuksen analyysiin olen ottanut 15 kirjettä. Yhden kirjeen jätin pois, koska se oli anopin kertomus miniän väkivallasta eikä siten vastannut tutkimuksen tarkoitusta tarkastella naisen omia kokemuksiaan.

Kirjeet olivat eripituisia yhdestä sivusta viiteen sivuun. Niiden kirjoittajat ovat iältään 18- 64- vuotiaita. Näistä lapsia oli kuudella naisella. Kirjeen lähettäneiden joukossa oli enemmän koulutuksen hankkineita ja työssäkäyviä naisia kuin perheneuvola- ja vankilahaastatteluihin osallistuneissa. Kirjeitä lähettäneillä naisista osalla oli päihdeongelmia, tai niistä kerrottiin kirjeissä. Kirjeellä osallistuneista yksi kertoi olleensa sovittelussa tekemästään väkivallasta, mutta muut eivät olleet saaneet tuomiota, tai he eivät ainakaan maininneet siitä.

Kirjoitelmat ovat temaattisia ja ne keskittyvät kirjoituspyynnössä esiteltyyn teemaan eli väkivaltaan. Kirjoituspyynnössä oli apukysymyksiä, joihin pyysin kirjoittajia ottamaan kantaa. Kirjoitelmia on selvästi muokannut kirjoituspyyntö ja siihen liittyvät apukysymykset. Pyysin kirjoittajia mainitsevan ketä kohtaan hän on ollut väkivaltainen ja minkälaista väkivaltaa on ollut; miten itse kokee tekemänsä väkivallan, minkälaisia tunteita se herättää, huolestuttaako se naista, minkälaisia seurauksia siitä on ollut, onko hakenut apua siihen ja mitä syitä näkee itse väkivallan käyttöön. Lisäksi pyynnössä mainitsin, että kirjeessä voi myös kertoa taustoista, muun muassa oliko lapsuudenajan perheessä väkivaltaa tai onko itse joutunut väkivallan uhriksi. Taustatietona pyysin heitä mainitsemaan ikänsä.

Kirjoitelmissa kerrottu väkivalta vaihtelee ja on monimuotoista kuten haastatteluissakin. Niissä on kuitenkin äitejä, jotka kertovat omiin lapsiin

kohdistamastaan väkivallasta. Tämä nousee kirjoitelmissa selvästi esille. Lisäksi kerrotaan mieskumppaniin kohdistuneesta väkivallasta, naisparin välisestä väkivallasta ja mukana on nuoren tytön kertomus tuntemattomiin kohdistuneesta väkivallasta.

Kirjoitelman lähettäneet naiset ovat iältään 18–64-vuotiaita. Heidän koulutustasonsa oli keskimääräisesti muita aineistoryhmiä korkeampi ja joukossa oli useita yliopistotutkinnon suorittaneita.

3.6 Analyysi

Tutkimuksen aineistot ovat sidoksissa omiin konteksteihinsa ja tuottavat osaltaan erilaista tietoa. Olen kuitenkin päätenyt käsittelemään niitä yhtenä aineistokokonaisuutena ja olen yhdistänyt ne analyysissäni. Tein tämän ratkaisun tutkimustehtäväni ja tutkimuskysymysten pohjalta. Aineistot tuottivat sekä hyvin erilaista tietoa että toisaalta samanlaista ja toistoa. Pohdin pitkään sitä, miten aineistoja käsitteisin: pitäisinkö ne kaikki erillään, jolloin olisi kolme aineistokokonaisuutta; vai käsitteisinkö niitä yhdessä. Suuri ero kirjoitusten ja haastatteluaineistojen välillä on se, että kirjoitusaineisto tuottaa suurelta osin tietoa piilorikollisuudesta. Kirjoituksissa esiintuotu väkivalta ei ollut johtanut oikeudellisiin toimenpiteisiin. Haastatteluaineistoissa, erityisesti vankilahaastatteluissa, rikollisuus on tullut ilmi ja yhteiskunta on reagoinut siihen. Tulin kuitenkin siihen ratkaisuun, että tutkimusasetelmani ja tiedon intressini hyötyisivät enemmän siitä, että yhdistän aineistot. Tutkimukseni etsii perustietoa naisten tekemästä väkivallasta tarkempien tutkimuskysymysten kautta. Tällöin aineistojen yhdistäminen tuntui luontevammalta kuin niiden käsitteleminen erikseen.

Käytän tutkimuksessa katkelmia aineistosta kuvaamaan ja selkiyttämään analyysin kulkua. Olen muuttanut katkelmien yksityiskohtia sekä nimiä anonyymiteetin säilyttämiseksi. Olen muuttanut nimiä myös siten, että joidenkin naisten sitaatit voivat esiintyä useilla eri nimillä. Olen myös tällä pyrkinyt tunnistettavuuden hävittämiseen, jolloin yhden naisen tarinaa ei voi seurata. Tutkimukseni ydin ei ole yksilöissä vaan heidän kokemusten kautta saadussa yleisemmässä tulkinnassa. Omat lisäykseni tai tarkennukseni aineistositaateissa ovat hakasulkeissa []. Kirjoituksissa olleet välimerkit olen laittanut sitaatteihin sellaisina kuin ne alkuperäisessä kirjoituksessa ovat. Tavalliset sulkeet kolmella väliviivalla (---) merkitsevät, että aineistokatkelmasta on leikattu jotain pois. Esimerkiksi jos nainen on puhunut välillä jostain, mikä ei ole analyysin kannalta merkittävää.

Lainatessani haastattelu- ja kirjoitusaineistoa en ole erikseen maininnut mistä aineistosta kyseinen fragmentti on, koska analyysi ei ole aineistojen mukaan jaoteltua. Kuitenkin jos analysoitavan teeman kannalta on merkittävää, mistä aineisto kokonaisuudesta sitaatti on, olen sen maininnut. Usein sitaattitekstin muodosta käy myös ilmi, onko kyseessä haastattelu vai kirjoitus.

Analyysejä aloittaessani aineisto tuntui hyvin sekavalta ja monisäkeiseltä. Tuntui, kuin siinä olisi aineksia moneen tutkimukseen. Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen vertaavat tätä kokemusta kuin vieraan ihmisen kohtaamiseen, jonka kanssa pitää tulla tutuksi ja viettää paljon aikaa (Ruusuvuori, Nikander, Hyvärinen 2010, 9). Jotenkin aineistoa olisi ryhdyttävä järjestämään ja selkiyttämään. Mistä tässä on kyse? Mitä tämä aineisto kertoo ja miten? Minkä analyysitavan valitsen, kun sosiaalitieteet tarjoavat hyvinkin spesifejä analyysin teorioita (Ikonen 2008, 127)? Ronkainen kirjoittaa nimeämisen vallasta metodia valittaessa seuraavasti: ”Metodeista on tullut yhä tiheämmän erottelun keino, jonka avulla omaa tutkimusta kaupataan sekä mahdollisille rahoittajille, lukijoille että instituutioille. Samalla ’omasta’ metodisesta aspektista on tullut tutkijan tavaramerkki, mikä näkyy kiihtyvänä ’oman’ metodisen näkökulman nimeämisenä” (Ronkainen 2002, 134.)

Aloitin aineiston käsittelyn litteroimalla sen äänitallenteista tekstiksi. Tämä on jo ensimmäinen vaihe analyysia, koska sain orastavan käsityksen siitä, mitä aineisto sisältäisi. Tutkimuksen kiinnostus oli asiasisällöissä; mitä väkivallasta kerrotaan ja miten. Täten litteroinnin tarkkuustasoksi tuli sanasta sanaan litterointi, mutta ilman keskusteluanalyysille tyypillisiä taukojen ja katkosten purkamista. (Ruusuvuori 2010.) Muutamassa haastattelussa puhe kääntyi suhteellisen pitkäksi ajaksi tutkimusasetelman kannalta merkityksettömiin aiheisiin. Tällöin olen kirjoittanut refereroiden, mitä katkelma sisältää.

Jatkoin analyysia lukemalla tekstimassan aluksi ilman mitään koodausta ja luokittelua. Tässä vaiheessa se tuntui yllämainitun kaoottiselta. Tämän jälkeen syötin aineiston NVivo- ohjelmaan. Ohjelma on laadullisen aineiston jäsentämiseen, selkiyttämiseen ja analysointiin tarkoitettu tietokoneohjelma. Analyysiohjelmat eivät tee analyysia tutkijan puolesta, vaan ne ovat jäsentämisen ja tulkinnan apuvälineitä (Mason 2002). Kuten Jolanki ja Karhunen selkeästi kirjoittavat: ”Ohjelmat noudattavat pääasiassa samanlaista peruslogiikkaa. Aineisto valmistellaan, tallennetaan tietystä muodosta ja viedään analyysiohjelman sisälle. Tämän jälkeen siitä poimitaan ja merkitään tutkimustehtävän kannalta olennaisia kohtia. Lopulta merkittyyä tekstikatkelmia työstetään eteenpäin kohti tulkintaa”. (Jolanki & Karhunen 2010, 396.) Käytin ohjelmaa teknisenä apuna luokitellessani aineistoa.

Syötettyäni tiedostot NVivoon aloin koodaamaan niitä temaattisesti etsien samankaltaisuuksia ja poikkeavia tapauksia. Temaattinen koodaus tuotti useita kymmeniä eri luokkia. Luokittelin näitä lukuisiin alaluokkiin. Esimerkiksi suuri pääluokka ”tunteet väkivallan teossa” jakaantui luvun kuusi mukaisiin alaluokkiin erilaisista tunteista tai niiden puutteesta. Temaattinen koodaus antaa kokonaiskuvan aineiston naisten väkivallasta ja kokoaa aineiston pääteemoja naisten kertomina. Luokitteluyksikkönä olivat merkityksenannot ja kokemukset tutkimusasetelman mukaisesti. Tässä luokitteluvaiheessa tietokoneohjelma oli kätevä apuväline ja mahdollisti teknisesti helpon liikkumisen eri luokkien välillä. Ohjelmaa voi käyttää eri tavoin, mutta itse siis pitäydyin tässä tavassa hyödyntää sitä teknisesti.

Luokiteltuani aineistoa aloin lukemaan eri teemoja omina kokonaisuuksinaan. Tämä oli siirtymä tulkitsemaan aineistoa ja siirtymä yleisemmälle tasolle pelkistä teemoista. Pelkkä luokittelu ja teemojen esittely sitaatein ei vielä ole sellaista analyysia, mitä laadullisessa tutkimuksessa tarvitaan.

Lähestymistapani on abduktiivinen. Abduktiivinen eroaa perinteisistä induktiivisesta ja deduktiivisesta lähestymistavasta. Induktiivinen on laadulliselle tutkimukselle tyypillinen tapa. Siinä aineisto ”määrää” tahdin: tutkimuskysymykset muotoillaan puhtaasti aineistoon perustuen. Deduktiivinen on tälle vastakkainen, jolloin teoriaan pohjaten testataan hypoteeseja ja teorian avulla määritellään tutkimuskysymykset. Abduktiivinen on näiden kahden lähestymistavan välimuoto. Se sallii dialektisen liikkumisen edestakaisin teoreettisten käsitteiden, luokittelun ja tulkinnan välillä. Täten se eroaa puhtaan induktiivisesta tai deduktiivisesta tulokulmasta. (Coffey & Atkinson 1996.)

Kokoavasti totean vielä, että olen lähestynyt aineistoa kolmella eri tavalla. Luku neljä on tiivis ja aineistoa jossain määrin kvantifioiva luku. Luvut viisi, kuusi ja seitsemän ovat tulkinnallisia analyysilukuja. Luvussa seitsemän kuitenkin hyödynnän löyhästi yksittäisiä poikkeustapauksia tapaustutkimuksellisesti analysoidessani Ritvan ja Kirsin tarinoita. Tämä ratkaisu syntyi analyysin ollessa jo verrattain pitkällä ja näen tämän tuovan dynamiikkaan tekstiin ja olevan sopiva tutkimusasetelman kannalta. Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen kirjoittavat, että ei ole systemaattisuuden vuoksi välttämättä kiinnostaa rakentaa jokaista lukua saman logiikan varaan. ”Tutkimukseen voi sen sijaan sisältyä (1) kokonaiskuvaa karkeahkon aineiston jaottelun perusteella hahmottava luku, (2) aineiston kiintoisista analyttisistä solmukohdista eteneviä lukuja sekä (3) yksittäisiin poikkeustapauksiin tai pieniin yksityiskohtiin perustuvia analyyseja” (mt. 2010, 22-23.)

3.7 Aineiston rajat ja mahdollisuudet

Aineistoani kuvaavat monilta osin termit pirstaleisuus ja monikerroksisuus. Toisaalta asioista vain mainitaan ohimennen, mutta monissa kohdin aineisto on hyvin rikasta ja monimerkityksellistä. Osa asioista, joista naiset ovat minulle kertoneet jää tämän kirjan ulkopuolelle. Näistä esimerkkinä on muun muassa erilaiset terveyteen liittyvät pohdinnat.

Olen valinnut kaksi eri kontekstia haastatteluille sekä lisäksi kirjoitusaineiston saadakseni monipuolista kuvaa naisten väkivallasta. Aineistotriangulaation avulla olen saanut aineistooni väkivallan ja siihen liitettyjen merkitysten kuvaksia hyvin erilaisista konteksteista ja eri elämäntilanteissa olevilta naisilta. Näen tämän rikkautena ja keinona tuoda väkivallan kirjoja esiin. Erilaiset aineistot ovat hyvin erilaisia tiedontuotannon lähtökohdiltaan. Haastatteluissa minä olen osa vuorovaikutusta ja osa tuotettua materiaalia ja oma läsnäoloni on vaikuttanut merkittävästi naisten vastauksiin. Tapani kysyä ja tapani vastaila haastateltaville ovat merkittävä osa vuorovaikutustilannetta, jossa tuotettu aineisto on syntynyt.

Perheneuvola ja vankila eroavat haastattelukonteksteina suuresti. Perheneuvolassa tavatuista naisista ei kukaan ollut saanut tuomiota väkivallasta. Vankeustuomion saaneet ovat lähtökohtaisesti hyvin erilaisessa asemassa. Vankilaan päätyminen asettaa yksilön monien erilaisten haasteiden eteen, joista vähäisimpänä ei ole häpeäleiman sietäminen ja sen kanssa eläminen. Perheneuvolan ja vankilan naisia erotti myös ratkaisevasti se, että vankilaan päätyneiden naisten väkivalta oli yhteiskunnan taholta määritelty tuomittavaksi ja se täytti legaalisti rikoksen tunnusmerkistöt. Perheneuvolan naisten tekemää väkivaltaa ei oltu tuomittu virallisesti eikä kenestäkään oltu nostettu rikossyytettä. Väkivalta oli kuitenkin tunnustettu ja tunnustettu naisen ja työntekijän välisissä asiakastapaamisissa. Kirjoituspyynnöt jäivät ilman minun ja naisen välistä vuorovaikutustilannetta ja vastanneet ovat kirjoittaneet yksin ilman minun läsnäoloani.

Aineistonkeruun alkuvaiheessa päädyin valitsemaan perheneuvolan toiseksi kontekstiksi saadakseni käsitystä ehkä viranomaisilta piiloon jäävästä, arkisemmasta väkivallasta. Vankilaan päätyneiden naisten väkivalta oli rajua ja fyysisesti vakavaa. Naisvankeja on Suomessa vähän ja he ovat erityinen ryhmä naisia. Pelkästään analysoimalla heidän kokemuksiaan väkivallasta koin, että kuva väkivallasta jää yhden erityisryhmän haastattelijan varaan. Olin kiinnostunut analysoimaan myös muunlaisia kokemuksia, sellaisia joista ei olisi tullut tuomiota. Tätä varten etsin haastateltavia perheneuvolasta. Kuitenkin minun oli tätä kautta vaikea löytää

haastateltavia ja siten päädyin vielä keräämään kirjeitä väkivaltaa käyttäneiltä naisilta. Kirjoitusten kautta sain aineistoa piiloon jäävästä rikollisuudesta.

Tutkimuksen tuottama tieto on rajallista ja pohjautuu vahvasti näihin aineistomuotoihin. Laadullisen tutkimuksen tapaan tuloksia ei voi yleistää kaikkiin naisiin, vaan se tuottaa tietoa erityisestä aineistosta, joka on kerätty tätä tutkimusta varten. Yksittäisenä esimerkkinä voidaan todeta, että esimerkiksi julkisella paikalla tapahtuva väkivalta jää aineistossa eräänlaiseen paitsioon; siitä kerrottiin aika vähän. Tutkimuksen tieto määrittäytyi täten pitkälti yksityistiloissa tapahtuvaan väkivaltaan. Myöskin lesbosuhteissa tapahtuva väkivalta tai lesboäitien lapsiinsa kohdistama väkivalta jäivät tutkimuksen ulkopuolelle yhtä poikkeusta lukuunottamatta.

3.8 Tunteet aineiston keruussa ja tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä

Laitinen ja Uusitalo painottavat itsereflektion merkitystä eettisesti kestävässä laadullisessa tutkimuksessa. Tutkijan tunteet ovat linkittyneitä metodologisiin valintoihin ja reflektiota tulisi tehdä koko tutkimusprosessin ajan. (Laitinen & Uusitalo 2007, 317.) Omassa tutkimuksessani koin voimakkaita hämmennyksen, surun ja ahdistuksen tunteita etenkin aineistonkeruun aikana. Aloittelevana väitöskirjan tekijänä en ollut varautunut aineistokeruun tuomaan tunnemyllerrykseen. Omat tunteeni vaihtelivat voimakkaasta myötelämisestä ja ymmärryksestä jopa inhoon ja vastenmielisyyteen haastateltavia kohtaan.

Joissakin haastatteluissa uhrikokemusten tiheys naisen elämässä ja niiden ahdistavuus naisille teki minulle itselleni vaikeaksi keskittyä kysymään naisen omasta väkivallasta. Minulle tuli tunne, että syyllistän naista kysyessäni hänen tekemästä väkivallasta, jos nainen olisi esimerkiksi kokenut vuosikausia toistuvaa ja vakavaa pahoinpitelyä miehensä taholta. Riitta Granfelt kuvailee osuvasti toisenlaisten, tutkijalle vieraiden kokemusten tutkimista käyttäen tutkimuksiaan vankien asunnottomuudesta ja huumeekuntoutujien asuinyhteisöstä. Hän muistuttaa, että ”häpeän tuottamista haastateltavalle, ja aivan erityisesti marginaaliryhmiin kuuluville, on pyrittävä kaikin keinoin välttämään”. (Granfelt 2004.) Häpeä tehdystä väkivallasta ja raskaat omat uhrikokemukset, joita nainen myös usein häpesi, tekivät keskusteluista raskaita ja latautuneita.

Olen tutkimuspäiväkirjassani pohtinut haastattelujen rankkuutta itselleni. Määrittelen väkivallan tutkimisen henkisesti rankaksi aiheeksi ja henkilökohtaisissa avoimissa haastatteluissa nämä haastateltavan kokemukset tulevat hyvin lähelle

tutkijaa (Hearn 1998, Keskinen 2001; Reinharz ja Chase 2002, 226;). Tutkimuspäiväkirjassani olen miettinyt, miksi teen tätä työkseni, miksi minun tulee olla tietoinen näistä kauheista asioista, joita naiset olivat kokeneet ja tehneet (ks. myös Hautanen 2010, 71–73).

Ote tutkimuspäiväkirjasta:

Hulluuden rajoilla ei ole määrää. Haastattelin eilen XX:a. Hän oli jotenkin ahdistava, tai kaikki hänen elämäkokemuksensa. Jouduin useaan otteeseen toistelemaan itselleni, että tämä ei ole minun elämäni. Välillä ajatukseni yksinkertaisesti vain liukuivat muualle, ikään kuin suojellakseni itseäni. Hänen kertomuksena työstään seksibisneksessä sai minut melkein voimaan pahoin ja mietin, että miksi minun täytyy olla tietoinen tästä. Miksi helvetissä kuuntelen työkseni tällaista? Se kertomus tyrmistytti minut täysin. Lisäksi hänen lukemattomat raiskauskokemuksensa. Tuntui, että hänen elämänsä oli täyttä sotaa koko ajan. XX sanoi useaan otteeseen, että ei hän oikeastaan ole väkivaltainen, että saanko mitään irti tästä haastattelusta, kun ei hän sillä tavalla mätki ihmisiä. Kuitenkin hänen kertomuksensa sisälsi kuvauksia väkivallasta lapsiaan kohtaan. Kierre jatkuu.

Sensitiivisten aiheiden tutkimus voi tuottaa traumaattisia oireita tutkijalle, jolloin käytetään toisinaan nimitystä toiseen asteen traumatisoituminen tai sijaistraumatisoituminen (Laitila & Uusitalo 2007, Kaivosoja 1996). Traumaa käsittelevä kirjallisuus käyttää termiä eloonjäämissyylisyys siitä tunteesta, jota terapeutti tai tutkija voi kokea keskusteluissa hyvin traumatisoituneiden ihmisten kanssa. Eloonjäämissyylisyydessä traumasta selvinnyt kokee syylisyyttä siitä, että miksi hän jäi eloon tai miksi hänelle ei käynyt traumassa niin huonosti kuin jollekulle muulle. Mietin usein kerätessäni aineistoa kysymyksiä eloonjäämisestä. Miksi minulla on oikeus olla ”muurin tällä puolen”? Miksi minä saan tehdä väitöskirjaa ja voida hyvin? (Janoff-Bulman 1992, 130–131.)

Ote tutkimuspäiväkirjasta:

Olemme ostamassa asuntoa ja olen niin onnellinen ja innoissani tulevasta vauvastani. En millään haluaisi ja jaksaisi litteroida X:n haastattelua, koska se oli sellainen todellinen perhehelvetti. Haluaisin vaan unohtaa sen ja keskittyä vauvaan.

Aineistonkeruuni ajoittui siihen aikaan kun odotin ja sain ensimmäisen lapseni. Tänä aikana olin emotionaalisesti erityisen herkkä lapsiin kohdistuvalle väkivallalle ja siitä kertovat kirjeet ja haastattelut koin henkisesti raskaiksi. Ahdistavat ja monin tavoin vaikeat tunteet nousivat itselleni pintaan myös kirjoitusaineistoa lukiessani, jopa välillä enemmän kuin haastatteluissa. Kirjeiden kuvaukset kertoivat pitkälti lapsiin

kohdistuvasta väkivallasta, mikä tuntui vaikealta vastaanottaa. Kirjeiden anonymiteetti tuotti myös sen, että minulla ei ollut mahdollisuutta kertoa naisille avunsaannista, eikä mahdollisuutta empaattiseen kuuntelemiseen ollut. Kirjeiden ja haastattelujen erona oli se, että haastattelussa saatoinkin kertoa naiselle mahdollisista avunsaantikanavista, saatoinkin yrittää olla empaattinen tai edes vähän inhimillisesti kannatteleva. Kirjeet jäivät elämään päässäni ilman mahdollisuutta vastavuoroisuuteen. Tätä mahdollisuutta en ollut ottanut huomioon aineistoa kerätessäni.

Ote tutkimuspäiväkirjasta:

Olin illalla jumpassa, mutta haastattelu pyöri päässä. Uni ei taaskaan meinannut tulla. Näin lisäksi unta, että Jammu¹⁰ tulee meille kylään. Unessa raivosin, että Jammu ei todellakaan voi tulla meille, koska minulla on pieni lapsi. ... Mua ällöttää nää jutut. Mua ällötti se eilinen nainen. Se oli luotaantyöntävä samalla ja samalla uhri.

Työnohjauksessa tutkijalla on mahdollisuus saada etäisyyttä ja tilaa suhteessa aineistoon ja tutkimukseen sekä se myös suojaa tutkijaa sensitiivisten aiheiden parissa. Sain itse mahdollisuuden käydä ulkopuolisessa työnohjauksessa haastattelujen tekovaiheessa. Tämä auttoi irtaantumaan emotionaalisesti haastatteluista.

Tutkimusaiheeni on herättänyt jo ennen sen valmistumista myös yleisempää keskustelua ja tunteita. Minna Nikunen toteaaakin, että väkivaltatutkija joutuu väistämättä osaksi yhteiskunnallista keskustelua väkivallasta ja siihen kohdistetuista toimenpiteistä (Nikunen 2008). Teija Hautanen väitöstutkimuksessaan väkivallasta ja huoltoriidoista koki ”istuvansa kasapanoksen päällä” ja ”liikkuvansa miinakentillä” aiheensa jännittyneisyyden ja latautuneisuuden vuoksi (Hautanen 2010, 73). Myös omaa aihettani on käsitelty erilaisilla keskustelufoorumeilla joko minuun suoraan viitaten¹¹ tai muuten yleisesti. Mielipiteitä on esitetty painottaen, että ”vihdoinkin joku paljastaa naisten väkivaltaisuuden”. Toisaalta on kehuttu rohkeaa aihevalintaa. Myös sellaisia sävyjä olen aistinut joillakin foorumeilla, että tämä ei olisi suotava aihe feministiselle tutkijalle. Nais- ja sukupuolitutkimuksellisesti orientoitunut tiedeyhteisö toisaalta on aina tukenut aihevalintaani ja kannustanut minua tutkimusprosessin aikana. Koin itse suurta ambivalenssia siitä, kuinka tutkijana

¹⁰ Nimellä Jammu tunnetaan 1980-luvulla kaksi pikkutyttöä hyväksikäyttäneitä ja tämän jälkeen polttanut mies. Tapaus herätti Suomessa laajaa huomiota.

¹¹ Tutkimusprosessin aikana olin puhumassa aiheesta Voimalla ohjelmassa ja minua haastateltiin lukuisiin eri lehitartikkeleihin.

minulla on vastuu osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja samalla huolehtia siitä, että tutkimukseni etenee ja noudatan eettisiä periaatteita.

Tutkimusetiikan katsotaan koskevan kaikkia tutkimusprosessin vaiheita ja tutkijan tulisi olla tietoinen tekemistään eettisistä valinnoista. Informanttien valinta ja houkuttelu mukaan sensitiivistä aihetta käsittelevään tutkimukseen sisältävät eettisiä ratkaisuja (Laitinen & Uusitalo 2007). Se, ketä valitaan haastateltaviksi ja millä perustein, on tärkeä hetki tutkimusasetelmaa rakennettaessa.

Eettiseksi dilemmaksi tai ongelmaksi muodostui minulle haastatteluissa se, että kuinka pitkälle avautumiseen suostuttelussa tulisi mennä (Duncombe & Jessop, 2002). Toisaalla naisella saattoi olla tarve puhua, mutta asioiden yksityiskohtainen muistelu teki usein haastateltavan olon kurjemmaksi. Duncomben ja Jessopin mukaan ei-strukturoidussa haastatteluissa on tapahtunut haastattelusuhteen luomisen kaupallistuminen. Feministinenkin haastattelu on usein työ, jonka tarkoitus on saada tietoa, jonka avulla me tutkijat voimme luoda uraamme. (2002, 107.)

Haastattelija: Joo. tota. Miltä sust tuntuu puhuu näistä väkivalta jutuista? Tuleeks sulle kauhee paha olo tai?

Maija-Liisa: Ei mikään paha olo tuu, mut en mä enää niistä oikeen mielellään puhu.

Haastattelija: Mikä niis on sit sillai?

Maija-Liisa: Mää vaan ajattelen, et ku ei sille enää mitään voi, ku se on tapahtunut, mikä tapahtunut. Mitä sitä enää jauhaa.

Haastattelija: Niin, niinpä. Mä nyt täs, mä näit täs vähä kaivelen.

Maija-Liisa: Kaivele vaan, ku mä tänne kerran suostusin.

Yllä olevan sitaatin nainen oli moninkertainen väkivaltarikoksen uusija ja tällä kertaa vankilassa taposta. Ehkä tietoinen päätös olla kaivelematta menneitä, mitä sitä enää jauhaa, oli kuitenkin selviytymiskeino, jonka avulla hän jotenkin pystyi tilanteen hallitsemaan. Itse koin tilanteessa, että todella kaivelen ja anelen häntä kertomaan jotain, vaikka hän oli itse päättänyt olla miettimättä asiaa.

Tutkimukseeni hain tarvittavat luvat Rikoseuraamuslaitokselta (silloin Rikoseuraamusvirasto). Sieltä sain luvan haastatella vankeja heidän vapaaehtoisella suostumuksellaan. Perheneuvolan asiakkaiden haastatteluja varten sain tutkimusluvan ko. kaupungin sosiaalitoimen lakimieheltä. Molempien tutkimuslupien hakemiseen esitin tutkimussuunnitelman.

4 VÄKIVALLAN MUODOT, KOHTEET JA SUHTEET

Tässä luvussa esittelen aineistoani kuvailevalla tasolla ja kerron aineistossa esiintyvien naisten väkivaltamuotojen pääseikat. Luvun tarkoitus on toimia taustana seuraaville analyttisille luvuille ja avata aineistoa kertoen, keneen väkivalta kohdistui (KUVA 1). Luku jakaantuu pääasiassa naisten uhrien mukaan ja tarkastelen siis sitä, keitä naisten väkivallan uhrit tässä aineistossa olivat. Tässä luvussa en vielä lainaa haastattelu- ja kirjekatkelmia. Lisäksi käyn läpi vankila-aineiston tuomiot.

Aloitin ensin kertomalla aineiston yleisimmästä väkivaltamuodosta eli naisen parisuhteessa tekemästä väkivallasta. Seuraavaksi siirryn lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan, jota aineistossa esiintyi lukumäärällisesti toiseksi eniten. Lukumäärällisesti vähäisempiä muotoja olivat naisten muihin ihmisiin kohdistama väkivalta ja vain yksi nainen kertoi eläimeen kohdistamastaan väkivallasta. Naisten muihin ihmisiin kohdistama väkivalta jakaantui moneen eri muotoon uhrin mukaan. Lisäksi naiset kertovat myös itseen kohdistetusta väkivallasta. Aineisto toistaa sitä tietoa, että naisten väkivallan uhreina on usein joku heille läheinen ihminen.

Aineisto on laadulliselle tutkimukselle tyypillisen heterogeenistä ja kompleksista ”kuin elämä itse” (Alasuutari 1994, 75). Naisten elämät ja elämäntilanteet ovat hyvin moninaisia ja väkivalta asettuu niihin eri lukuisin tavoin. Haastattelut ja kirjoitetut tarinat vaihtelevat pituudeltaan ja ennen kaikkea siltä osin minkälaisesta väkivallasta nainen kertoi ja miten hän siitä kertoi. Toisissa kertomuksissa väkivallasta kerrotaan yhtenä lyhyenä episodina. Toisille se on taas ollut prosessi, jota on jatkunut mahdollisesti jo pidempään. Aineisto kattaa väkivallaksi määriteltyjä tekoja henkirikoksesta fyysisesti lievempiin tekoihin, kuten esimerkiksi lapsen tukistamiseen. Aineiston naisten tavat kertoa väkivallasta vaihtelevat myös siten, että osa naisista kertoo hyvinkin yksityiskohtaisesti väkivallasta ja toisissa kertomuksissa puhe omasta väkivallasta saattaa jäädä lähes maininnan tasolle. Jotkut naiset kertoivat erilaisista tekemistään väkivallan muodoista ja sama nainen oli saattanut kohdistaa väkivaltaa esimerkiksi sekä kumppaniin että lapseen tai johonkin muuhun ihmiseen. Aineiston perusteella voi väkivallan kirjoa luonnehtia monitasoiseksi.

4.1 Naisten parisuhteessa tekemä väkivalta

Parisuhteessa tehty väkivalta oli aineiston suurin ryhmä määrällisesti, sillä yhteensä 26 naista kertoi omaan kumppaniinsa kohdistamastaan väkivallasta. Parisuhteessa tehty väkivalta oli sisällöllisesti monimuotoista ja se sai erilaisia merkityksenantoja aineiston naisten kertomuksissa. Näitä sisällöllisiä tulkintoja ja selontekoja tarkastelen siis luvussa kuusi. Naisten mieskumppaniinsa kohdistama väkivalta vaihteli fyysiseltä vakavuudeltaan taposta eriasteisiin lyönteihin. Fyysisesti vakavimmat väkivaltakuvaukset ovat vankila-aineistossa. Parisuhdeväkivaltakertomukset muodostavat koko tutkimuksen kannalta merkittävän osan aineistoa ja tästä väkivallan muodosta kerrottiin kaikissa aineistotyypeissä: kirjoituksissa, vankien haastatteluissa ja perheneuvolan asiakkaiden haastatteluissa. Aineistojen mukaan naiset jakaantuvat parisuhteessa tehdyn väkivallan osalta siten, että kirjeaineistossa 11 (N=15) naista kertoi kumppaniin kohdistuvasta väkivallasta, vankilahaastatteluissa kymmenen naista ja perheneuvolahaastatteluissa kaikki neljä kertoivat parisuhteessaan tekemästään väkivallasta. Parisuhteessaan väkivaltaisesti käyttäytyneet naiset kertoivat myös muista väkivallan muodoista. Nainen saattoi kertoa mieheensä kohdistetusta väkivallasta sekä esimerkiksi lapsiin kohdistuvasta tai joihinkin muihin ihmisiin suunnatusta väkivallasta. Yhteensä kymmenen naista koko aineistosta kertoi ainoastaan parisuhteessaan tekemästään väkivallasta. Parisuhdeväkivalta ei kuitenkaan muodosta kaikissa tarinoissa pääasiallista väkivallan muotoa, vaikka nainen kertookin siitä. Nainen saattoi esimerkiksi pohtia kirjeessään enemmän lapsiinsa kohdistamaa väkivaltaa ja vain lyhyesti mainita esimerkiksi ”läpsäisseensä” myös miestänsä. Kumppaniinsa kohdistuneesta väkivallasta kertoneista naisista suurin osa, 18, kertoi väkivallasta yhtä tiettyä kumppania kohtaan ja kahdeksan puolestaan kertoi useista perättäisistä parisuhteista, joissa nainen oli ollut väkivaltainen. Yhteensä siis 26 naista kertoi kumppaniin kohdistamastaan väkivallasta.

Parisuhteella tarkoitan avo- tai avioliittoa, seurustelua tai muuta parisuhteeseen rinnastettavaa suhdetta, vaikka osapuolet eivät asuisi yhdessä. Aineiston naisten suhteet olivat tulkittavissa yhtä lukuun ottamatta olevan heteroseksuaalisia suhteita ja väkivalta oli kohdistunut mieskumppaniin. Naisten perhe- ja parisuhdetilanteet olivat hyvin vaihtelevia, eikä parisuhteessaan väkivaltaisesti käyttäytyneillä naisilla tässä aineistossa esimerkiksi parisuhteen muoto tai suhteen pituus yhdistä naisia. Aineistonkeruun aikana näistä naisista kahdeksan oli yhä sen miehen kanssa yhdessä, johon väkivalta oli kohdistunut. Kolmentoista naisen parisuhde uhrina olleeseen mieheen oli kariutunut ja viiden naisen mies oli menehtynyt teon seurauksena.

Aineistossa on siis viisi naista, jotka ovat surmanneet mieskumppaninsa. Parisuhteen päättymiseen liittyneet erojen syyt olivat naisten suhteissa vaihtelevia, mutta eksplisiittisesti naisen väkivallan vuoksi ei ollut eronnut tulkintani mukaan yhtään paria tässä aineistossa. Yhdessä tapauksessa nainen jätti itse miehensä oman väkivaltansa pelossa. Sellaisia kuvauksia eroista, joissa mies olisi jättänyt naisen tämän väkivaltaisuuden vuoksi, ei aineistossa ollut. Joidenkin naisten kohdalla väkivalta oli naisen mukaan loppunut eikä nainen enää käyttänyt väkivaltaa parisuhteessaan ja suhde jatkui. Osassa aineistoa nainen puolestaan kertoi väkivallasta edellisessä suhteessa, mutta nykyisessä suhteessa nainen ei ollut kertomansa mukaan väkivaltainen.

Monella parisuhdeväkivallasta kirjoittaneella suhde uhrina olevaan mieheen oli kestänyt jo useita vuosia. Joukossa on myös niitä, jotka kertovat väkivallasta lyhyissä suhteissa, jotka ovat pian kaatuneet. Suurimmalla osalla, yhteensä 18, kumppaniaan väkivaltaisesti kohdelleella naisilla oli lapsia. Osalla naisista lapsia oli useamman eri miehen kanssa ja toisilla sen miehen kanssa, keneen kohdistuvasta väkivallasta kerrottiin. Mieskumppania kohtaan tehty väkivalta oli tehty lähes aina pariskunnan yhteisessä kodissa tai jommankumman osapuolen kodissa. Yhdessä tapauksessa nainen oli käyttäytynyt aggressiivisesti kadulla. Yhdessä tapauksessa vakava väkivallan teko oli tapahtunut yleisellä uimarannalla ja yhdessä tapauksessa työpaikan juhlassa. Naisista kaksi oli ollut väkivaltaisia entistä miesystävänsä kohtaan. Väkivalta oli siis eron jälkeistä väkivaltaa. Olen kuitenkin ottanut ne tähän parisuhdeosioon, koska ne molemmat kertomukset kontekstualisoituvat vahvasti parisuhteen dynamiikkaan ja molemmissa tapauksissa erot olivat epäselviä; suhde oli katkennut, mutta pari oli tekemisissä keskenään.

Tutkimuksen aineistoon sisältyy yhden naisen kirjoitus hänen naispuoliseen vakituiseen kumppaniinsa kohdistamasta väkivallasta. Tutkimusasetelmassa en ollut rajannut sukupuolista suuntausta heteroseksuaalisiin pareihin, mutta aineistoon ei kertynyt kuin yksi samaa sukupuolta olevan parisuhdeväkivallan kuvaus. Tutkimuksen Iris kertoo naiskumppaniinsa kohdistamastaan väkivallasta nimettömässä kirjeessä. Iriksen tekemä raju parisuhdeväkivalta on paikan suhteen poikkeava muihin parisuhdeväkivallan kuvauksiin, sillä Iris on väkivaltainen tyttöystävänsä kohtaan myös julkisilla paikoilla, kuten kaduilla ja ravintoloissa.

Parisuhhteessa tehdystä väkivallasta saadut tuomiot vankien haastatteluissa

Haastattelemistani kolmestatoista vangista kymmenen kertoi väkivallasta parisuhhteessa miesystävänsä tai entistä miesystävänsä kohtaan. Yksi näistä

kymmenestä naisesta oli kuitenkin tuomittu väkivallasta muuta ihmistä kohtaan, mutta haastattelussa hän kuitenkin kertoi myös väkivallasta miestänsä kohtaan. Viiden naisen rikosnimike oli tappo. Näistä yksi oli tehty hätävarjelun liioitteluna ja vankeusrangaistus oli siten lyhentynyt 3,9 vuoteen. Neljä naista oli tuomittu tapon yrityksestä. Näistä kaksi kohdistui naisen entiseen mieheen tai poikaystävään. Parisuhteessa tehdystä väkivallasta langetetut vankeusrangaistukset ovat seuraavat:

- tapot: yhdellä naisella 8,5 vuotta, kahdella naisella 9 vuotta, yhdellä naisella 10 vuotta ja yhdellä 3,9 vuotta
- tapon yritykset: kahdella naisella 3 vuotta, yhdellä 3,5 vuotta ja yhdellä 3,9 vuotta.

4.2 Lapsiin kohdistuva väkivalta

Omiin lapsiin kohdistetusta väkivallasta kertoi yhteensä 13 naista ja lisäksi yhdessä kirjeessä kerrottiin muihin kuin naisen omiin lapsiin kohdistuneesta väkivallasta. Omaan lapseen kohdistetusta väkivallasta kerrottiin sekä haastatteluissa että kirjoituksissa. Lapsiin kohdistuva väkivalta oli esillä etenkin perheneuvolan kautta tavoitettujen naisten puheessa sekä kirjoitusaineistossa. Tutkimukseni tuottama tieto naisten selitysmalleista lapsiin kohdistuvassa väkivallasta perustuu pääasiassa perheneuvolassa tehtyihin haastatteluihin ja kirjeaineistoon. Vankilahaastattelut jäävät tässä lapsiin kohdistuvan väkivallan tarkastelussa osittain syrjään. Nimetön kirje tarjoaa tilaisuuden kertoa vaikeasta ja hävettävästä asiasta, johon liittyy mahdollisuus lapsen menettämiseen lastensuojeluilmoituksen ja huostaanoton myötä. Perheneuvola puolestaan kontekstina on perheeseen ja lapsiin keskittyvä instituutio. Perheneuvola voi kuitenkin olla kontrolloiva organisaatio, jossa omasta väkivallasta ei ole välttämättä helppoa kertoa.

Aineistossa kuvataan lasten pahoinpitelyä tavallisimmin muun muassa ”läpsimisellä”, lyömisenä ja tukistamisena. Harvoissa tarinoissa nainen kertoo käyttäneensä jotain esinettä lapsen pahoinpitelyyn. Naisten kertoma ja nimeämä väkivalta vaihteli kuitenkin paljon myös tässä väkivaltamuodossa. Aineistooni ei kuulu yhtään naista, joka olisi saanut tuomion lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Kertomuksissa vakavin väkivalta on kuitenkin lapsen kuristaminen ja pään seinään lyöminen. Näin vakava fyysinen väkivalta oli aineistossa hyvin harvinaista. Väkivallan fyysisesti lievempiä muotoja olivat niin kutsutut luunapit ja tukkapölyt. Väki-
valtaa

voisi kuvata jatkumona, jonka toisessa päässä ovat luunapit ja läpsäykset ja toisessa esimerkiksi kuristaminen. Ääripäiden väliin mahtuu suuri joukko erilaisia väkivallan muotoja. Mahdollisesta seksuaalisesta väkivallasta ei maininnut yksikään nainen. Lapsiin kohdistuva väkivalta kuvattiin useimmiten tapahtuneeksi kodin sisällä, mikä on tyypillistä kaikelle perheen sisäiselle väkivallalle. Yhdessä tapauksessa äiti kertoi väkivallasta lastaan kohtaan autossa julkisella paikalla. Tarinoista saa kuvauksien perusteella sen käsityksen, että useinkaan tilanteessa ei ole ollut läsnä muita aikuisia kuin perheen äiti ja lapsi. Tämä ei tosin käy kaikista kertomuksista selkeästi ilmi.

Naisilla, jotka kertoivat lapsiin kohdistuneesta väkivallasta, oli tavallisimmin kaksi lasta, joillakin yksi ja enimmillään neljä. Kaikista kirjoituksista ei käy lapsiluku ilmi. Osalla naisia oli lapsia useamman miehen kanssa. Perhetilanteet vaihtelivat äidin työssäkäynnin ja lasten huoltajuuden suhteen. Naisista kuusi oli naimisissa tai avoliitossa ja eli puolisonsa ja heidän yhteisten lasten kanssa. Yksinhuoltajia oli lapsiin kohdistuvasta väkivallasta kertoneista kuusi naista. Yksi aineiston yksinhuoltajaaideista oli leski. Kotiäiteinä aineistokeruuhetkellä oli neljä naista ja neljä naista kävi töissä kodin ulkopuolella. Etenkään kirjeaineistossa naisen koulutus ei tule aina esille, mutta aineiston naisten koulutuksen voidaan sanoa olevan keskiasteen tai sitä vähäisempää koulutusta. Joukossa on yksi korkeakoulututkinnon suorittanut. Iältään lapsiin kohdistuvasta väkivallasta kertoneet naiset olivat 30–64 vuotta.

Väkivaltaa kokeneiden lasten sukupuoli ei noussut aineistossa merkittävästi esille¹². Osassa kirjoituksia lapsen sukupuoli ei tullut lainkaan esille, saatettiin vain kertoa esimerkiksi, että ”paiskasin vauvan sänkyyn”. Aineistossa kerrotaan sekä tyttöihin että poikiin kohdistetusta väkivallasta. Aineiston perusteella on mahdotonta sanoa, ovatko naiset useammin väkivaltaisista poikia vai tyttöjä kohtaan¹³. Lapsen sukupuolta väkivallan syynä ei problematisoinut kukaan aineistoni naisista enkä sitä myöskään itse erityisesti kysynyt.

Aineistossa kerrotaan paljon hyvin pieniin lapsiin ja jossain määrin myös kouluikäisiin kohdistetusta väkivallasta. Aineistossa on kuitenkin myös kuvaus murrosikäisten lasten ”metelistä ja kähinöistä” sekä rötöstelyistä, joihin äiti oli vastannut väkivallalla. Esikoisen asema äidin väkivallan kohteena nousi ehkä hieman

¹² Siihen miten tytöt ja pojat kokevat väkivallan on kuitenkin merkitystä (Eskonen 2005, Morley & Mullender 1996, 36). Poikien sosiaalistuminen väkivaltaan voi ”auttaa” heitä väkivallan sietämisessä, toisaalta väkivaltaisen isän malli on hyvin ongelmallinen ja uudelleentuottaa väkivaltaista poika/mieskulttuuria (Jokinen 2000).

¹³ Lasten seksuaalisen hyväksikäytön on todettu olevan hyvin sukupuolittunutta siten, että tytöt ovat uhreina useammin kuin pojat ja miehet (isät, isäpuolet ja veljet) naisia useammin tekijöinä (Laitinen 2004, 19).

esille joissakin kertomuksissa, mutta aineiston perusteella ei voi yleistää kokevatko esikoiset yleensä enemmän väkivaltaa.

Aineistossa kerrotaan fyysisesti lievemmästä väkivallasta, joka ei tavallisesti tule ilmi millään tavoin missään muussa kontekstissa, esimerkiksi lapsen koulunkäynnin myötä tai äitiysneuvolassa. Aineistoon kuuluu kirjoituksia naisilta, joiden perheet eivät ole lastensuojelun tukitoimien piirissä. Pidän tätä informaatiota erityisen arvokkaana siitä syystä, että juuri näitä naisia on vaikea tavoittaa ja saada puhumaan heidän lapsilleen tekemästään väkivallasta. Lasten kaltoinkohtelun riskiä on arvioitu eri tutkimuksissa (mm. Paavilainen 1998) ja on todettu lukuisten huono-osaisuutta selittävien tekijöiden nostavan vanhempien riskiä pahoinpidellä lapsiaan. Tällaisia tekijöitä ovat etenkin päihteiden väärinkäyttö, monilapsisuus, taloudelliset vaikeudet, yleinen turvattomuus perheissä (esim. vanhempien välinen väkivalta). Sain kuitenkin kirjeitä sellaisiltakin naisilta, joiden elämä ei vastaa tätä kuvaa. Tämä kertoo osaltaan siitä, että lasten pahoinpitelyä tapahtuu kaikissa sosiaaliluokissa (myös Paavilainen 1998, 66).

4.3 Naisten muihin ihmisiin kohdistama väkivalta

Tutkimukseen osallistuneet naiset kertoivat eniten heteroseksuaalisessa parisuhteessa tekemästään väkivallasta sekä omiin lapsiin kohdistamastaan väkivallasta. Aineistossa kerrotaan myös muista väkivaltatilanteista, joita tarkastelen tässä luvussa lähemmin. Muihin ihmisiin kohdistuvat väkivallan teot ovat määrällisesti aineistossa pieniä, mutta kertovat naisten väkivallan muotojen kirjavuudesta ja kontekstien vaihtuvuudesta.

4.4 Naisten välinen väkivalta

Tutkimuksen aineistossa oli kertomuksia naisten välisestä väkivallasta yhdeksän naisen kertomana. (Tämän lisäksi aineistossa kerrottiin naisten välisestä väkivallasta myös äitiin, tätiin ja tuntemattomiin naisiin. Näitä käsittelen tuonnempana omina lukuinaan.) Kaksi haastattelemaani vankia oli saanut tuomion toiseen naiseen kohdistetusta väkivallasta. Näistä toinen oli huume kuvioissa elävän nuoren naisen kosto hänen miesystävänsä kanssa olleelle naiselle ja toinen oli ravintolassa puolittua kohtaan tehty puukotus ilman varsinaista motiivia tai selitystä. Aineistoissa olevat kuvaukset keskenään tuttujen naisten välisestä väkivallasta olivat

hyvin erilaisia, mutta yhtenä yhteisenä tekijänä osassa tarinoita on niiden paikallistuminen pääasiassa pähteidenkäyttöön ja julkisiin tiloihin. Ravintolailtojen ja kotibileissä juhlistajien öiden aikana aineiston naiset olivat olleet mukana erilaisissa väkivaltatilanteissa, välillä itse tekijänä, välillä uhrina tai usein molempina. Toinen yhteinen tekijä on väkivallan syyksi kerrottu mustasukkaisuus miehistä ja miessuhteiden aiheuttamat konfliktitilanteet muiden naisten kanssa.

4.5 Kohteena tutut miehet

Miespuolisiin tuttuihin, joihin naisella ei ole ollut intiimisuhdetta, tehty väkivalta on aineiston kuvauksissa harvinaista ja yksittäiset tapaukset ovat keskenään hyvin erilaisia. Vankilassa haastattelemistani naisista kaksi oli saanut tuomion miestuttavaan kohdistuneesta väkivallasta. Näistä molemmat paikantuvat juomistilanteisiin, joissa alkoholia tai huumausaineita oli käytetty pitkään. Toisessa tapauksessa nainen nostaa pääasiaksi esiin, että väkivalta oli kosto naapurimiehelle hänen naiselle tekemästä seksuaalisesta väkivallasta. Väkivaltatilanteessa oli tekijöinä naisen lisäksi naisen aviomies ja kaksi muuta miestä. Toisessa haastattelussa nainen selittää henkirikoksen pitkään jatkuneella alkoholinkäytöllä ja juomistilanteella. Muita miespuolisiin tuttaviin tehtyjä väkivaltatilanteita oli oman poikaystävänsä puolustaminen muita miehiä vastaan tappelussa ravintolan ulkopuolella sekä väkivaltaisen isäpuolen lyöminen teini-ikäisenä kotona asuessa.

4.6 Naisten työpaikallaan tekemä väkivalta

Aineistossa on joitakin yksittäisiä esimerkkejä, joissa nainen kertoo työpaikalla tekemästään väkivallasta. Nämä esimerkit tulevat lähinnä kirjeaineistosta ja jäävät niukkuudessaan jossain määrin avoimiksi. Näitä esimerkkejä on kolme, ja ne jäävät maininnan tasolle esimerkiksi ”töissä saadusta kohtauksesta”.

4.7 Muu perheen sisäinen väkivalta

Aineistossa neljä naista kertoi omasta väkivallastaan sisaruksiaan kohtaan. Näissä kerronta on pääasiassa jälkikäteistä muistelua omasta lapsuudesta. Lapsuusajan

väkivallasta saatettiin myös kertoa pikemminkin normaalina lasten välisenä nahisteluna kuin varsinaisesti mieltäen se väkivallaksi.

Vankilassa haastatteleman Satu kertoo aikuisiällä oman veljensä puukottamisesta, josta hän oli saanut ehdonalaisen tuomion. Nykyinen vankeusrangaistus oli seurausta entisen seurustelukumppanin puukotuksesta. Sadun kertomus veljensä puukottamisesta oli ainoa aikuisiällä tehty sisarukseen kohdistuva väkivallan teko aineistossa.

Kolme naista kertoi omaan äitiin kohdistetuista väkivaltateoista. Nämä eivät olleet fyysisesti vakavia tekoja, vaan niitä kuvailtiin lähinnä ”läpsäisyinä”. Äitiin ja sisaruksiin tehdyn väkivallan lisäksi yksi nainen kertoi aggressiivisista tunteistaan tätiään kohtaan ja tapauksesta, jossa hän oli puristanut tädin kättä kovakouraisesti.

4.8 Tuntemattomiin ihmisiin kohdistettu väkivalta

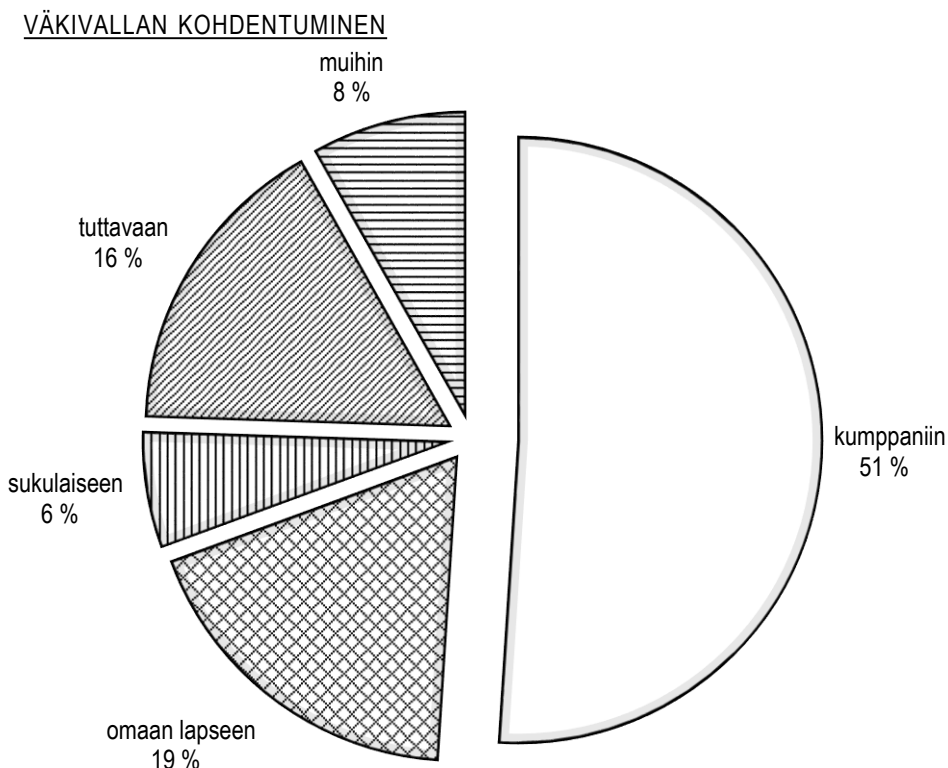
Tuntemattomiin ihmisiin kohdistuvasta väkivallasta kertoi vain kaksi naista. Tuntemattomiin ihmisiin kohdistettu väkivalta – tämän aineiston kertomusten mukaan – kuuluu selkeästi nuoruuteen. Siitä kertoivat joko nuoret naiset tai se sijoitettiin ajallisesti ”tyttöyteen”. Tässä aineistossa aikuiset naiset eivät siis olleet mielivaltaisesti väkivaltaisia satunnaisia ohikulkijoita vastaan. Rajasin tutkimukseni aineistonkeruun täysi-ikäisiin naisiin. (Otan kuitenkin naisten kertomia esimerkkejä analyysiin mukaan, vaikka nainen olisi ollut tekohetkellä alaikäinen, silloin kun se on käsiteltävän teeman kannalta merkityksellistä.) Tutkimuskirjallisuuden ja myös tämän tutkimuksen aineiston valossa on mahdollista todeta, että naisten väkivalta tuntemattomiin ihmisiin on harvinaista ja marginaalinen ilmiö naisten väkivallan kentässä. Väkivallan kohdistaminen tuttuihin ja usein läheisiin ihmisiin on tyypillisempää naisille, kun taas miesten väkivalta kohdistuu useammin myös tuntemattomiin. Tämä on yksi miesten ja naisten väkivaltaa laajasti erotteleva piirre.

4.9 Eläimiin kohdistettu väkivalta

Aineistossa on yksi maininta – yhden naisen kertomana – eläimiin kohdistetusta väkivallasta. Haastatteleman nainen kertoi kissaansa kohdistamastaan rajasta väkivallasta, johon tiineenä oleva kissa lopulta mencheytyi.

4.10 Naisten itseen kohdistama väkivalta

Yksi aineistossa esiintyvä väkivallan muoto oli naisten omaan itseen kohdistuva väkivalta ja itsensä vahingoittaminen. Aineistossa on useita mainintoja viiltelystä ja lääkkeiden yliannostuksista. Yhden naisen kirje käsittelee pelkästään häneen itseensä kohdistamaa vahingoittamista ja väkivaltaa.

Kuvio 2. Tämä kuva kertoo väkivallan kohdistumisen uhrien mukaan jaoteltuna. Taulukon tiedot LIITE 1.

5 VÄKIVALLAN TILANTEET, KONTEKSTIT JA SELITYSTAVAT

Tämä luku avaa aineiston analyttisen tarkastelun. Keskityn tarkastelemaan naisten tapoja tehdä selkoa väkivallastaan. Tarkastelen luvussa naisten väkivallan tilanteita laajemmin ja pohdin niiden konteksteja. Olen edellisessä luvussa viisi käynyt aineiston tiiviisti läpi esitellen väkivallan eri muotoja ja jakautumista aineistossa. Tässä luvussa aloitan sisällöllisemmän väkivaltakuvausten tarkastelun ja käytän runsaahkosti suoria lainauksia aineistosta tuomaan esille sitä kirjoja, jolla väkivallasta kerrottiin. Aineistokatkelmien tarkoitus on myös vakuuttaa lukijaa tekemistäni tulkinnoista.

Johtavana ajatuksena tässä luvussa on se, miten naiset selittävät ja oikeuttavat omaa väkivaltaansa. Kirjoitan naisten selitystavoista. Selitystapojen alle lukeutuu tapoja oikeuttaa väkivalta ja tapoja ulkoistaa ja neutralisoida se. Luku perustuu aiemmin selitettyyn neutralisaatioteoriaan. Naisten oikeuttamistavat ovat minun tulkintojani heidän puheestaan ja kirjoituksestaan, mutta pysyn tiiviisti kiinni aineistossa ja tätä osoittaakseni otan katkelmia aineistosta.

Neutralisaatioteorian keskeinen ydin on, kuten olen aiemmin kirjoittanut, se miten normaalisti lakia noudattavat henkilöt selittävät lainvastaista käyttäytymistään. Monelle oman aineistoni naiselle rikos ja väkivaltakäyttäytyminen tulivat ikään kuin yllätyksenä ja tälle etsittiin selitystä. Mitä on tapahtunut? Miksi olen tehnyt näin? Olenko minä muuttunut jotenkin? Osalle naisia teko johti kysymykseen identiteetin muovautumisesta uudelleen. Etsittäessä teolle rationaalista selitystä osa naisista ulkoisti sen muihin tekijöihin ja pois itsestä. Tällaisessa identiteetin muokkauksessa olennaisena osana ovat rikosten ja norminvastaisen käyttäytymisen oikeuttamistavat. Syyllisyyden ulkoistaminen on oleellinen osa positiivisen identiteetin luomista ja mielensisäisen järjestyksen ylläpitämistä (Geiger & Fischer 2003). Aineistossa oli myös naisia, jotka ottivat vastuun teostaan ja eivät etsineet sille varsinaisesti ulkoista syytä.

Tutkimukseen osallistuneiden naisten identiteetin muokkaus väkivallan osalta oli hyvin vaihtelevaa. Naisilla oli erilaisia tapoja sisällyttää väkivalta osaksi omaa identiteettiä. Väkivalta yhtenä identiteetin osana vaihteli myös saman naisen kertomuksen sisällä. Tietyn tyyppiset väkivaltateot saatettiin omaksua osaksi omaa

itseä ja niitä pidettiin hyväksyttävämpänä kuin toisia tekoja, joita torjuttiin ja pidettiin yksittäistapahtumina, vahinkoina ja yllätyksinä. Vaikka aineistossa on erilaisia kuvailuja väkivallasta identiteettiä kuuluvana, on kuitenkin tässä aineistossa yleisempää se, että väkivaltaa pidetään harvoin tapahtuvana ja ei osana identiteettiä, kuin se, että väkivalta ymmärrettäisiin osaksi omaa itseä.

Tämän kysymyksen johdattelemana olen analysoinut väkivallan tilanteita ja niihin liittyviä selitystapoja. Väkivallan selontekojen analyysini pohjautuu löyhästi kriminologian neutralisaatioteoriaan, jota olen tarkastellut luvussa kaksi. Neutralisaatioteorian perusajatus on se, että normaalisti yhteiskunnan normistoon uskovilla ja luottavilla ihmisillä on tarve selittää rikostaan. Kysyn tässä luvussa, minkälaisia tapoja naisilla on selittää tekemäänsä väkivaltaa. Näen selittämisen kattoterminä muille aineistossa käytetyille termeille: Aineistokatkelmassa naiset muun muassa pohtivat väkivallan syitä, hakevat omia tulkintojaan sille sekä etsivät tapoja oikeuttaa sitä. Tulkitsen näiden pyrkimysten olevan yritys saada väkivallan teko asettumaan rationaaliseen kehykseen heidän sisäisessä maailmassa. Näen selitystavat ja oikeuttamiset nimenomaan tästä näkökulmasta: niiden funktio on luoda järjestystä usein kaoottiseen mieleen. Ajatusten järjestykseen laittaminen mahdollistaa vahvemman toimijuuden tai toimijuuden yleensä ja täten tulkitsen tämän olevan yksi toimijuuden muoto.

Luku jakaantuu kolmeen suurempaan alalukuun. Aloitan aineiston sisällöllisen analyysin tarkastelemalla parisuhdeväkivallan konteksteja ja naisten tapoja kertoa siitä. Tämän jälkeen siirryn äitien omiin lapsiin kohdistamaan pahoinpitelyyn ja naisten tulkintoihin siitä. Kolmas ja viimeinen alaluku sisältää erilaisia oikeuttamistapoja erilaisissa väkivaltakonteksteissa.

Parisuhteessa tehty väkivalta ja lapsiin kohdistuva väkivalta piirtyvät aineistossani erillisiksi omiksi teemoikseen ja tästä syystä ne saavat paikkansa tässä luvussa omina alalukuinaan.

5.1 Puolison väkivaltaisuus: itsepuolustusta, kosta ja riitaa

Tutkimuksen aineistossa 26 naista kertoi parisuhteessaan tekemästään väkivallasta. Nämä kertomukset, haastattelut ja kirjoitukset, olivat hyvin vaihtelevia niin väkivallan muodoilta, tiheydeltä kuin konteksteiltaankin. Naisten tavat selittää omaa parisuhdeväkivaltaansa vaihtelivat eniten sekä verrattuna muihin väkivallan muotoihin, esimerkiksi lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan, että parisuhdeväkivallan sisällä olevien selitystapojen kesken. Selostan tässä luvussa sitä, miten naiset kertoivat

väkivallastaan mieskumppaniinsa. Minkälaisia selitystapoja se saa ja minkälaisia syitä naiset löytävät sille?

Olen ryhmitellyt aineistoni parisuhdeväkivaltakuvaukset naisten kertomusten mukaan kolmeen pääryhmään. Ensimmäinen ryhmä on naisen välitön itsepuolustus tai miehen tekemän väkivallan väkivaltainen vastustaminen. Näissä kuvauksissa nainen tulkitsee oman väkivaltansa olleen itsepuolustusta tai hän on vastustanut miestä väkivaltaisesti. Toinen ryhmä koostuu tapauksista, joissa nainen kertomansa mukaan reagoi jälkikäteen miehen väkivaltaan tai hyväksikäyttöön. Hyväksikäyttö saattoi olla fyysisen ja seksuaalisen väkivallan lisäksi myös esimerkiksi taloudellista hyväksikäyttöä. Kolmanteen pääryhmään olen luokitellut parisuhdeväkivallan kuvauksia, joissa nainen kuvailee olevansa aloitteellinen väkivallan tekijä. Näissä kolmannen ryhmän kuvauksissa naisen väkivalta ei kontekstualisoidu miehen väkivaltaan. Ne paikantuvat etenkin parisuhteen sanallisiin riitoihin, joiden yhteydessä nainen käyttää väkivaltaa. Näissä kertomuksissa omasta väkivallasta otetaan täysi vastuu, mutta syy sille löydetään emotionaalisesta ristiriidasta miehen kanssa.

Ryhmittely on päällekkäistä luettaessa kertomuksia yksilötasolla: joillakin naisilla väkivallan muotoja ja konteksteja oli useita. He saattoivat olla sekä aloitteellisesti itse väkivaltaisia, joutua itse puolustamaan itseään että vastustamaan miestään saattoivat paikantaa väkivaltansa samaan mieheen usein eri tavoin. Toisilla naisilla taas naisen tapa kertoa samasta suhteesta ja väkivallasta toisti samantyyppistä kaavaa. Väkivallan selitystavat saattoivat myöskin olla erilaisia eri parisuhteissa. Esimerkiksi nainen saattoi kertoa aikaisemmassa parisuhteessa molempien olleen väkivaltaisia, mutta nykyisessä suhteessa nainen oli lyönyt miestä kerran, mutta mies ei kertaakaan.

5.1.1 Itsepuolustus ja väkivaltainen vastustaminen

Aloitin tarkastelemalla tässä luvussa sitä, millaisissa tilanteissa naiset kuvailivat omaa väkivaltansa itsepuolustukseksi tai miehen väkivallan vastustamiseksi. Näissä kertomuksissa väkivalta paikantuu heteroseksuaaliseen parisuhteeseen. Naisten kertomukset ovat monimutkaisia elämäntarinoita, joissa usein on sekoittuneena monenlaista uhriutumista ja väkivaltaa on ollut ainakin välillä parisuhteen molempien osapuolten taholta. Naisten kuvaukset heidän pyrkimyksistään suojella itseään tai saada mies lopettamaan väkivalta eivät aina ole selkeitä, yksittäisiä tapahtumakuvauksia, joiden perusteella voisi tulkita selkeän oikeutetun itsepuolustuksen tapahtuneen. Tällaisiakin kuvauksia aineistoissa on, joissa nainen

kuvaa yksityiskohtaisesti ja verrattain selkeästi miehensä tekemän väkivallan ja naisen siltä puolustautumisen. Osa kuvauksista on kuitenkin myös epäselviä, häilyviä ja tutkijalle vaikeasti tulkittavia. Tämä luku on osittain päällekkäinen luvun 5.3.4 kanssa, jossa tarkastelen uhriutumista pidemmän ajan prosessina suhteessa naisen omaan väkivaltaan. Tässä kyseisessä luvussa itsepuolustus ja väkivallan vastustaminen on akuuttia, kun taas luvussa 5.3.4 kerron kroonistuneesta uhriutumisesta.

Suurella osalla koko aineistoni naisia oli kokemuksia miesten tekemästä väkivallasta. Miesten tekemä väkivalta saattoi olla mieskumppanin, isän, veljen tai jonkun muun miehen tekemää. Isien tekemää väkivaltaa käsittelen luvussa 5.3.4, jossa tarkastelen naisten traumoja sekä uhriutumisen ja väkivallan välistä yhteyttä naisten kuvaamana.

Väkivaltainen vastustaminen-termi (violent resistance) on tutkijoiden Johnson ja Ferraro (2000) muotoilema kuvaus yhdelle parisuhdeväkivallan muodolle. Väkivaltainen vastustaminen on yksi Johnsonin ja Ferraron määrittelemästä neljästä parisuhdeväkivallan muodosta. Se kuvaa nimensä mukaisesti tilannetta, jossa toinen suhteen osapuoli vastustaa toisen väkivaltaa väkivallalla. Muut kolme näiden tutkijoiden määrittelemää parisuhdeväkivallan muotoa ovat: molemminpuolinen tilanneväkivalta (common couple violence), lähisuhdeterrori (intimate terrorism) ja vastavuoroinen väkivaltainen kontrolli (mutual violent control) (Johnson & Ferraro 2000; ks. myös Piispa 2004). Väkivalta, joka nimetään vastustamiseksi, eroaa Johnsonin ja Ferraron mukaan esimerkiksi parisuhdeterroriksi kutsutusta väkivallasta siten, että siinä väkivallan syynä ovat suojautuminen tai toisen itseen kohdistaman väkivallan lopettamispyrkimykset. Väkivaltaiseksi vastustamiseksi voisi sanoa tilannetta, jossa mies tulee naisen kimppuun veitsi kädessä ja nainen heittää häntä vaikkapa lasimaljakolla. Väkivaltainen vastustaminen on Johnsonin ja Ferraron mukaan itsepuolustusta¹⁴ parempi termi kuvaamaan näitä tilanteita, koska itsepuolustus on laissa määritelty ilmaisu ja laki eivät aina kata ja kuvaa ihmisten todellisia kokemuksia riittävästi. (Johnson & Ferraro 2000.) Pidän itse termiä väkivaltainen vastustaminen sopivana pohdittaessa joitakin aineiston kuvaksia

¹⁴ Suomen rikoslaki määrittelee hätävarjelusta ja sen liioittelun seuraavasti (RL 4 luku 4 §)

”Aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet.

Jos puolustuksessa on ylitetty hätävarjelun rajat (hätävarjelun liioittelu), tekijä on kuitenkin rangaistusvastausta vapaa, jos olosuhteet olivat sellaiset, ettei tekijältä kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista, kun otetaan huomioon hyökkäyksen vaarallisuus ja yllätyksellisyys sekä tilanne muutenkin.”

naisten tekemästä väkivallasta parisuhteessa. Se sopii kuvaamaan monia aineistoni naisten sellaisia kuvauksia väkivaltilanteista, joissa miehen väkivalta ei ole ehkä henkeä uhkaavaa, mutta nainen yrittää puolustautua siltä.

Aloitin naisten kuvailut miehen väkivallan vastustamisesta ja itsepuolustuksesta tutkimukseeni osallistuneen Riitan kertomuksesta. Riitta on noin 40-vuotias kolmen lapsen äiti, joka oli vankilassa miehensä taposta. Rikosnimike oli hätävarjelun liioitteluna tehty tappo. Mielentilalausannon mukaan Riitta on ollut täyttä ymmärrystä vailla. Riitta oli ollut miehensä kanssa yhdessä noin 20 vuotta. Riitta oli itse töissä aika ajoin, kun taas mies oli ollut usein pitkiä aikoja työttömänä. Avioliiton aikoina mies joi runsaasti ja oli hyvin väkivaltainen Riittaa ja heidän lapsiaan kohtaan jo liiton alkuajoista lähtien. Mies syytti Riittaa seksuaalisesta uskottomuudesta ja lapsien piti totella isää orjallisesti. Riitan kuvaukset avioliitosta ja miehen väkivallasta, uhkailuista ja kontrollista olivat rankkoja ja ahdistavia. Fyysistä ja raakaa seksuaalista väkivaltaa Riittaa kohtaan oli jatkunut vuosia. Mies oli myös pahoinpidellyt veljensä kaksi kertaa. Toisella kertaa mies oli aikonut ampua veljensä, mutta Riitta oli saanut tämän estettyä. Nyt haastatteluhetkellä hän katui sitä, että oli estänyt miestä, koska Riitta koki, että asiat olisivat voineet olla toisin nyt, eikä hän ehkä olisi itse vankilassa. Haastattelutilanne oli meille molemmille ahdistava ja sen aikana Riitta itki usein. Riitan kertomus sisältää monia sellaisia tyypillisiä tekijöitä pitkään väkivaltaa sietäneen naisen puheelle, mitä sukupuolistuneen väkivallan tutkimus on tuonut esiin. Siinä on havaittavissa väkivallan prosessuaalinen luonne ja väkivallan vakavoituminen ajan myötä. Elämän mennessä eteenpäin ja väkivallan jatkuessa Riitan oma elintila kapenee ja mies kontrolloi häntä tarkasti. Miehen uhkailut vakavoituvat aikeisiin tappaa lapset ja myös toteutettu väkivalta pahenee. (Husso 2003, Lundgren 1991, Hydén 1994.)

Riitta: Me erottiinki sillo alussa, ku se ensimmäisen kerran löi mutta se pyysi anteeksi, et ei aio tehdä toiste. Ja sitte mun vanhemmat oli sitä mieltä, että ku on lapsen tehnyt, ni sen kans sitte pysytään yhdessä.(--). Nii, pelkään kovasti että niille on jääny semmonen malli lapsille [malli juovasta isästä, EL]. Ja sosiaalitoimistosta ku minä hain apua siihen, ku mies juo niin paljon, ni mulle sanottiin, että älä anna sen juua. Mutta ne ei tienny sitä silloin, että mies ottaa mua kurkusta kiinni ja lyöpi toisella käellä. (--) Se oli aikasemminkin jo ja tässä tilanteessa sano, että hän tappaa lapset ensten ja minut viimeisenä, että saan nähä kenestä lapsesta hän alottaa. Ja se otti keskimmäisen pojan niiku kässiin ja oli heittävässä sitä seinään. Ja se ei ollu sillo ku kolme vuotta. Minun oli pakko antaa periksi. Se ensten hakkas minut niin etten päässy lattialta ylös ja sit ku minä sanoin, että minä haluan erota sinusta, ni se sano, että tappaa ja sitä se on käyttäny sitte useampaan otteeseen. Tappaa lapset. Ja vielä sekin, että minut pitäs kattoo ku se tappaa lapset. Minä en pysty ymmärtämään. Minä oon

sanonu, et se tarvii apua, ni se on sanonu et se oon minä joka oon sairas, että minä tarviin sitä apua. (---) Sitä sitte nii helposti uskoo sitte miestä ko, miten minä nyt sanosin. Vaikka sitä haluaa uskoo, että tämä oli nyt se viimeinen kerta, ku se tuopi kukkia tai tuopi suklaata tai jotain vastaavaa. Ja on ihan, tiskaa tiskiä tai siivoaa kotona, siis että. Että siin on niiku kaks eri ihmistä siinä ihmisessä, että ei pysty ymmärtämään.

Riitta puukotti miehen heidän keittiöönsä, kun mies oli jälleen käymässä häneen hyvin väkivaltaisesti kiinni. Itse puukotustilanne on Riitalle epäselvä sen kaoottisuuden vuoksi. Riitta ei muista sitä kunnolla, mutta ei ollut kuitenkaan päihneiden vaikutuksen alaisena. Puukotustilanne oli ollut hyvin sekava miehen jahdatessa Riittaa ympäri taloa ja tämän pyrkiessä pakoon. Osa lapsista oli kotona tapahtumahetkellä. Riitta oli yrittänyt paeta ulos, mutta ei ollut pakkasten vuoksi mennyt kuitenkaan yöpaidassa ulos. Tilanteessa lapset olivat soittaneet poliisit ja miestä oli yritetty elvyttää tuloksetta. Riitta oli hyvin ahdistunut teosta ja hänen oli vaikea ymmärtää, että hän oli tehnyt sen. Oikeudenkäyntiaika oli ollut vaikeaa ja hän pitkään kuvitteli, että kyseessä on pila ja vitsi ja mies tulisi kohta hakemaan hänet vankilasta pois. Kuulusteluissa hänen oli ollut vaikea kertoa, mitä mies oli hänelle tehnyt, koska mies oli kieltänyt puhumasta siitä koskaan kenellekään ja esimerkiksi jatkuvat mustelmat Riitan piti peittää. Sukupuolistuneen naiseen kohdistuvan väkivallan prosessuaalinen ja vakavoituva luonne on Riitan kertomuksessa hyvin selkeää.

Haastattelija: Minkälaisess tilanteess se [tappo, EL] on tapahtunu?

Riitta: Semmosessa että. Minun mies oli käymässä minun päälle. Ja minä itte pelkäsin ja. Jostain syystä, en vielä ittekään ymmärrä miten se on tapahtunu. Sain puukon kätteen ja siinäkö se mies sitte repi minua, ni tämä puukko osu häneen. Vaikka mä itte en vieläkään tiedä, että onko se osunu. Mutta hän on kuollu, ne sanoo että on puukko osunu. (---) Minä pelkäsin ihan kauheesti ja yritin päästä pakoon mun miestä, oisin mennä ulos ovesta, jonka minä aukasin, mutta ku ulkona oli pakkasta ja lunta oli ihan ovelle asti. Minä olin ihan yöpaitasillani. Siinä minä tein semmosen mokan vissiin, että minä en mennykkään sinne ulos alasti ja ilman vaatteita. Sitte minä meinasin, että minä meen toisesta ovesta, mutku sekin oli lukossa, keittiön, tupakeittiö ku meillä on. Siinä riski pöydäl, et oisin ottanut jotain käteen, että oisin sanonu, että et tuu enää koskemaan. Minä en kerenny mittään, ku se jo repäsi mua. (---) No, mun pittää sanoo etten mä ittekää ymmärtäny mitä varten se makas sitte lattialla. Ja tota tämän tapahtuman jälkeen, mul on osunut fileerausveitti häneen, ni hän vielä sen jälkeenkin juoksi perrään ja huusi minun nimee. Mut minä olin eri huoneessa, en kerenny mennä piiloon. Sitte ku tuli ihan hiljasta, ni vanhin pojista tuli kysymään, että missä äiti on, että mitä on tapahtunu. Se kysy niinkö uuestaan, että missä äiti on. Niin, silloin minä tulin pois sieltä piilopaikasta, sillo ku minä menin piilopaikkaan, ni sanoin tälle pojalle, että älä kerro isälle, että minä oon täällä, ethän vain kerro.

Puhe on haastattelussa ajoittain epäselvää ja tapahtuman kulku ei ole jäsentynyt Riitalle kunnolla. Riitta itse kertoo, että hänelle on kerrottu hänellä olevan dissosiaatio¹⁵. Riitan kertomus tapahtuneesta on osittain epäselvä ja hän ei pysty kokoamaan tilannetta hallituksi kertomukseksi. Tosiasialliset faktat sekoittuvat ja Riitan on vaikea erottaa mikä on totta ja mikä ei.

Riitta Ne sanoo, että se sanoo, että se oli. En minä muista, oliko sen nimi dissosiaatio. Että se kohtaus tavallaan tulee, mutta sen tietää, että se menee ohi, mutta silloin ei tiijä oikein, että mitä on tapahtunut. Mä en pysty ees sanomaan, mistä minä oon saanut sen puukon tai miten minä oon sitä pitänyt. Se on semmosta, että poliisit on antanu mulle sen kätteen, että piäpä että näytäpä miten minä oon pitänyt. Mä oon sit olettanu, että näin sitä normaalisti pietään, että näin kai minä sitä sillokin oon pitänyt. Mutta minä en tiijä sitääkään. Kerta sen tilanteen jälkeen, jälkikäteen ymmärrän, että minulla on osunut puukko minun mieheen. Ni siinä tilanteessa, mitä minä muistan, ni minun mies niiku pysähty siinä tilanteessa. Se ei sanonu mitään, se ei huutanu mitään, ni minä en tienny, etä onko mulla osunut vai eikö mulla oo osunut ja mitä mul on käessä. Se pysähty niin, että minä itte en kaatunut siinä tilanteessa. Ja minä pääsin pois sen luota ja sehän lähti heti mun perään. Mutta minä lähin pojan huoneeseen ja siinäkin minä olin menossa sängyn alle, ni siinä minä katoin, että miksi mul on puukko käessä. Että mitä tämä puukko tekee, että sitä minä en ymmärtäny. Että jostakin minä olin saanut sen. No poliisi tietenkin kysy, että oliko siinä verta. No minä en ees muista, että minä oisin nähnyt ees verta siinä puukossa.

Vankeusajaksi lapset muuttivat sukulaiselle asumaan ja Riitan mukaan he muuttaisivat takaisin äidille tämän vapauduttua. Lapset olivat sanoneet, että he olivat helpottuneita, että se on äiti joka elää ja isä on kuollut. Oikeudenkäynnin aikana Riitta tajusi, että lapset olivat kuulleet ja nähneet isän usein pahoinpitelevän äitiä ja uhkaavan tappaa tämän. Riitta kertoi kokevansa tämän erityisen raskaana, että lapset olivat kaiken aikaa tienneet asiasta. Hän oli luullut, että lapset eivät nähneet pahoinpitelyjä. Hän myös kantoi huolta siitä, että lapset syyllistävät tapahtuneesta itseään.

Haastattelun loppupuolella keskustelumme kääntyi Riitan aloitteesta naisten tilanteeseen ylipäättään väkivaltaisen miehen kanssa. Riitta päättyi lopulta pohtimaan tekoaan yleiseltä kannalta ja miettii, miten pahoinpideltyjä naisia voisi auttaa.

¹⁵ Dissosiaatiolla tarkoitetaan psyyken puolustuskeinoa tai sopeutumisreaktiota. Dissosiaatiossa ihminen saattaa esimerkiksi sulkea itsensä ulkopuolelle johonkin tunteeseen liittyvän ajatuksen. Psykologiassa dissosiaatio yhdistetään usein traumatisoitumiseen. Dissosiativisuudella kuvataan yksilön kyvyttömyyttä yhdistää ajatukset, tunteet ja muistot järkeväksi ja itselleen mielekkääksi kokonaisuudeksi. Kyky yhdistää tietoisesti kokemisen eri puolia on heikentynyt. Dissosiaatiohäiriöitä on erilaisia, mutta yleisesti niillä tarkoitetaan sitä, kun dissosiaation käyttö on epänormaalia ja liian voimakasta ja haittaa ihmisen arkielämää. Henkilö ei ole varma siitä, mikä hänen kokemusmaailmassaan on totta ja mikä ei. (www.wikipedia.fi, <http://traumajadissosiaatio.fi/D/yleiskatsaus.html>)

Riitta: Minä oon ajatellu, että jos minä pystyisin auttaa niitä naisia, jotka on tässä samassa tilanteessa. Toisten naisten kohtelu semmosta naista kohti, millä on väkivaltanen mies, ni moniki aattelee, että se on sen naisen oma vika. Miksi olit sen miehen kanssa? Mutta ne ei ymmärrä, kuinka vaikea se on päästä eroon. Justiin tämmösiä, että ko puhelimesta voipi sanoo, että sä oot pojat nähnyt viimesen kerran, jos et tee niiku hän sanoo. Siinä ei niiku riitä se fyysinen voima, mikä naisella voisi olla. Mies käyttää psyykkistä väkivaltaa... Tämmösessä samanlaisessa tilanteessa nainen tarvii erittäin paljon tukea. Ja niiku tukiverkoston, semmonen joka keskellä yötäkin jaksaa ottaa vastaa tämän naisen. Tai sitte että auttaa sitä, että assuu joku hänen luonaan, että mies ei pääse sinne ollenkaan.

Riitan kertomus elämästään ja siinä läsnä olevasta väkivallasta muistuttaa Angela Brownen tutkimia naisia. Browne tutki henkirikoksen tehneitä naisia ja vertasi heitä naisiin, jotka eivät olleet tehneet henkirikosta. Aineisto koostui 42 henkirikoksen tehneen naisen haastattelusta ja vertailuryhmästä, johon kuului 205 naista, jotka olivat kokeneet pahoinpitelyjä miehensä taholta, mutta henkirikosta ei ollut tapahtunut. Tutkimuksessaan pahoinpidellyistä naisista, jotka tappoivat miehensä, Browne löysi seitsemän pürrettä, jotka erottivat nämä parisuhteet niistä verrokkiryhmän parisuhteista, joissa nainen ei tappanut miestänsä. Naisen tekemän henkirikokseen johtaneissa tilanteissa tyypillistä oli pahoinpitelykertojen korkeampi tiheys (mies pahoinpiteli naisen), naisen saamien vammojen vakavuus, seksiin pakottamisen tai sillä uhkailun tiheys, miehen huumeiden käyttö, miehen päihtymisen tiheys, miehet uhkailut tappaa nainen ja naisen uhkailut itsemurhasta. Browne kuvailee yksityiskohtaisesti henkirikosten tehneiden naisten kokemaa väkivaltaa ja sitä, kuinka nainen sopeutuu ja normalisoituu väkivaltaan. Suhteen alussa oleva toivo ja usko paremmasta vaihtuvat lopulta kuitenkin kamppailuksi henkiin jäämisestä. Avuttomuuden ja masentuneisuuden tunteet ovat yleisiä, eikä suhteesta pystytä irrottautumaan. Raaka seksuaalinen väkivalta oli monilla miehillä osa väkivaltaa. Ratkaiseva käänne, jossa nainen lopulta toimii ja tekee oman ratkaisun tapahtuu yleensä tilanteessa, jossa väkivalta menee niin pahaksi, että se ylittää naisen jo usein hyvin pitkälle menneet rajat. Tilanteessa oli usein jotain poikkeavaa ja mies toki jotain, jota ei ollut ennen tehnyt ja tämä sai naisen toimimaan. Esimerkiksi mies uhkasi tappaa lapset ja alkoi pahoinpidellä heitä. Useimmin henkirikos tapahtui samassa tilanteessa, jossa mies pahoinpiteli naista. Tilanne meni naisen kannalta lopulta täysin sietämättömäksi eikä nainen uskonut enää selviytyvänsä hengissä itse. (Browne 1987, 127.)

Aineistoni Heidi oli noin 35-vuotias kolmen lapsen äiti, joka oli vankilassa miesystävänsä tapon yrityksestä. Heidillä oli kaksi ehdollista tuomiota nykyisen tuomion alla, jotka tulivat mukaan tähän tuomioon. Nämä kaksi edellistä olivat

pahoinpitelyrikoksia silloista samaa miesystävää kohtaan. Nykyinen tapon yritys oli siis nykyistä uutta miesystävää kohtaan. Heidän aikuisikä välittyä haastattelun kautta juovaksi ja rikkinäiseksi aikuisuudeksi, jossa parisuhteet ovat ongelmoituneita ja lapset otettu huostaan Heidän juomisen vuoksi. Ennen tuomiota hän kertomansa mukaan kuitenkin koki elämänsä olleen suhteellisen järjestyksessä; hän oli ollut päihdekuntoutuksessa puoli vuotta, suorittanut yhdyskuntapalvelun ja aloittamassa töitä.

Nykyisen tuomion hän sai puukotettuaan miesystävänsä lihavecitsellä vatsaan. Tilanteessa pariskunta oli pelannut korttia miehen ja tämän lasten kanssa ja Heidi ja mies olivat nauttineet illan kuluessa runsaasti alkoholia. Heidi kertoo, että ei muista illasta kuin alkuillan kortinpeluun ja itse puukotuksesta ei mitään. Hän on alkoholin lisäksi ottanut yliannostuksen, oman kertomansa mukaan puoli purkkia, ahdistukseen ja unettomuuteen tarkoitettua lääkettä. Heidi on sitä mieltä, että hän on tilanteessa puolustanut itseänsä.

Heidi: Ni, mä yritin siellä [mielentilatutkimuksessa, EL] sitten niiku ettii vastauksii kysymyksillä, niiku vastauksii siihen et mitä on tapahtunut, et tota, et tota mä oon vieläki sitä mieltä, et mä oon puolustanut itteeni ja raivostunut. Jotain tällasta siin on tapahtunut. Mut ne niiku kääns sen asian sillee, et mie niiku jotenkin selittelisin tekemisiäni ja kaunistelisin tekemisiäni. Mä yritin niiku kysellä, että muistanko mä joskus sen (---) Tai en mä tästä nyt tiijä tästä viimeisestä. Ku mul on ittellä kyl vakaa mielikuva vieläkin, siis en siis muista mitään. Mutta koska multa puuttuu niin iso tuppo hiuksia täältä päästä, mikä oli vielä huhtikuussa oli ton mittanen. Ku ajattelee, et se joulukuussa tapahtu, ni huhtikuussa oli tollanen ku mä sen siellä oikeudessa näytin sen [päänahan ja hiukset, EL]. Ku mä sanoin, et mä vieläki väitän, et mä oon puolustanu itteeni. Et vähä niiku ihmettelen, et ei nyt varmasti mun päästä lähe [hiukset, EL] ihan. Ja se on mulle kato ku härälle punanen vaate, kun se jos mun tukkaan käydään kiinni.

Alla oleva katkelma kertoo Mirjan ja hänen miesystävänsä tarinaa. Mirja kertoo miehen olleen väkivaltainen, mutta verrattuna hänen nykyiseen rikokseensa Mirja ei halua muistella miehen tekemää väkivaltaa. Mirjalla on haastattelussa erilaisia selitystapoja väkivallalleen ja miehen väkivallan vastustaminen on yksi niistä. Mirja asettaa miehen väkivallan ja oman väkivallan skaalalle, jossa hänen tekemänsä henkirikos on vakavampi. Toisaalta hän kuitenkin toteaa kestäneensä miehensä kiusaamista jo vuosia. Mirja ei tarkemmin kerro, mitä tämä ”piikana oleminen” ja kiusaaminen oli. Kuvauksessa tulee ilmi molemminpuolinen ongelmoituneesti juovan pariskunnan väkivalta, jossa nainen pyrkii kuitenkin puolustautumaan mieheltä. Näitä kuvauksia oli aineistossani muitakin.

Mirja: Leipäveitsellä. Kun mä tein keittiössä ruokaa, ruokaa ja sit tää henkilö katteli olohuoneessa olympialaisii ja koko ajan käski mua et oo hiljempaa, et mä kuulen. Oo hiljempaa, et mä kuulen. Ja sitte se tuli, meil oli semmonen pieni keittokomero, sit se tuli siihen oviaukkoon ja väänsi tätä mun vasenta kättä oikeen kivuliaasti tonne taakse. Ja mul oli tietenkin se leipäveitsi oikees kädessä ja mä ikään kuin hutasin sitä, et mee helvettiin siitä mun kimpusta ja sit mä oon ilmeisesti, ku, ruumiinavaus sen kertoo. Mä oon tuikannu sillä veitsellä sitä sydämeen, sydämeen. (---) Mutku mä tosiaan oon äkkipikainen luonne, ni ajatellu et kaheksan vuottakin kestäny sen ainasta kiusaamista. Mä olin niiku sen piika.(---) Ja sitte ei sitä nyt pahoinpitelyks voi sanoa, ku tämäki tää viimeinen kaveri, onhan se joskus niiku, ku mä asuin Helsingissä, ni kotona töni mua nii paljo, että mä putosin portailta alas ja olkapää murtu ja. (---)Tommost pientä, tommost pientä.

Haastattelija: Onks se sun mielestä pientä?

Mirja: No, on se nyt mun mielestä tässä vaiheessa ku itse istuu taposta.

Mirjan ja alla olevien Riinan ja Riitan katkelmissa nousee esille kysymys väkivallan määrittelystä. Minkälaisia kuvauksia tulisi ottaa mukaan tarkasteltaessa naisten tekemää parisuhdeväkivaltaa? Mitä naiset itse pitävät väkivaltana? Määrittely ”oikean” väkivallan ja itsepuolustuksessa tapahtuvan väkivallan välillä on vaikeaa. Se herättää kysymyksiä siitä, tulisiko itsepuolustuksessa tehtyä väkivaltaa pitää varsinaisena väkivaltana ja laskea mukaan esimerkiksi parisuhdeväkivaltatilastoihin. Tämä kysymys tilastoinnista ja survey-tutkimusten tuloksista on väkivaltatutkimuksessa problemaattinen ja jakaa tutkijoita eri leireihin tutkimuksellisesti (ks. tämän tutkimuksen sivut 26–34). Onko miehen väkivaltaan väkivallalla vastaaminen itsesuojelua, itsepuolustusta vai väkivaltaa (Dobash & Dobash 2004, 341)? Aineistossa käytiin keskustelua myös muiden väkivaltamuotojen kohdalla siitä, mitä voi pitää väkivaltana. Tutkimukseen osallistuneet naiset miettivät kysymystä siitä, onko itsepuolustus väkivaltaa muun muassa seuraavaan tapaan:

Haastattelija: Ootsä ollu niis [parisuhteissa, EL] kans väkivaltanen?

Riina: Nii eri käsite. Kuka käsittää väkivaltasena mite. Oon mä niiku heitelly kamoja, räkinny päälle, yrittäny lyödä, mut minkäs miehelle mahtaa. Mut harvemmin mä sit oon alottanu. Ne on ollu niin mustasukkasii.

Riitta: No en minä tiijä lasketaanko semmosta, ku mies yrittää tulla pääse ja pääsee pakkoon, ni heittää tuolin edelle.. tai sen mikä sattuu käessä olemaan.

Miehensä väkivaltaisesta vastustamisesta kertoivat myös Tarja ja Eeva. Alla olevan kirjeen kirjoittanut Tarja kertoo omasta väkivaltaisesta vastustamisestaan aviomiehensä käydessä usein hänen kimppuunsa väkivaltaisesti. Syynä oli Tarjan mukaan lähes aina se, että mies vaati Tarjaa seksuaaliseen kanssakäymiseen. Parilla

on lapsia ja Tarja on koulutettu työssäkäyvä noin 50- vuotias nainen. Tarjaa kuvaa omaa vastustamistaan rajojen laittamisena, mikä hänen tilanteessaan onnistuukin. Tarjan kuvaama tilanne on sikäli harvinainen, että hän kertoo miehen väkivallan loppuneen tähän. Usein miehen väkivalta ei kuitenkaan lopu naisen väkivaltaiseen vastustamiseen. Naisen vastustus miehen väkivaltaan saattaa johtaa miehen väkivallan eskalaatioon ja mies saattaa alkaa käyttää tilanteessa kovempaa väkivaltaa (Dobash & Dobash 2004, Nyqvist 2001). Tarjan kertoman mukaan tämä ratkaisu toimi, vaikkakin toteaa, että ”muutakin tapahtui”. Tämä jättää avoimeksi esimerkiksi kysymyksen siitä, hakiko pariskunta apua tai kävikö Tarjan mies esimerkiksi jossain väkivaltaa tehneiden miesten ryhmässä. Kirjeessä toimijuus kuitenkin kiinnittyi Tarjan väkivaltaiseen miehen vastustamiseen ja tällä tavalla rajojen asettamiseen. Tarja yhdistää myös väkivallalla toimisen rakkauteen ja onnellisuuteen sitaatin lopussa.

Tarja: Kun mies taas aamuyöllä kävi kimppuuni, minä nousin ja revin häntä tukasta. Sanoin, että jos tämä vielä jatkuu tapan hänet. Olin aivan tosissani. Tapahtui paljon muutakin, mutta totuus on nyt se, että mies ei enää huuda, ei itke, eikä käy käsiksi. Ei sano minua huoraksi enää eikä nimittle muutenkaan. Hän auttaa kotitöissä, myhäilee, tuo kukkia - vaikuttaa onnelliselta. Hänelle on pantu rajat! Rakkautta sekin on.

Noin kolmekymppinen Eeva kertoo kronologisesti edeten tarinaansa parisuhteestaan väkivaltaiseen mieheen. Eeva kertoo oppimisestaan väkivaltaan ja siitä, kuinka väkivalta normalisoituu osaksi parisuhdetta. Feministitutkija Eva Lundgren on kirjoittanut väkivallan normalisoitumisprosessista, jossa naisiin kohdistuva väkivalta muodostuu parisuhteen molempien osapuolten mielessä normaaliksi osaksi parisuhdetta. Väkivallasta tulee arkipäivää ja Lundgren kuvailee väkivaltaa prosessina osana parisuhdetta. (Lundgren 1991.) Kirjeen Eeva kuitenkin itsekin vastustaa väkivaltaa väkivallalla ja normalisoitumisprosessi katkeilee ja murtuu Eevan muuttaessa pois ja muutenkin vastustaessa miestä. Kirjoittaja kuitenkin itsekin toteaa, että niin fyysisestä kuin henkisestäkin väkivallasta tuli normaali osa parisuhdetta, mitä hän itsekin piti normaalina.

Eeva: Kolmetoistavuotiaana aloin "seurustelemaan" itseäni 6,5 vuotta vanhemman "pojan" kanssa, jolle vuotta myöhemmin myös neitsyyteni menetin. Neljäntoista ikäisenä rakas poikaystävä sitten löi ensi kerran. Huuli auki. Kotona vanhin siskoni kysyi, mitä on sattunut. En kertonut. Samaisena kesänä olimme jossain mökillä, missä sitten minua revittiin lattioita pitkin hiuksista, lyötiin nyrkillä silmä mustaksi ja huuli siinä taas aukesi. Kiljumalla koitin puolustautua, mutta ei sitä kukaan kuullut. Tekijä oli taas sama. Siskon taas kysyessä tapahtumista kerroin kaiken. Hän kehotti jättämään "pojan", mutta olihan minulla joku oltava kodin ulkopuolella. 16-vuotiaana muutin tämän miehen luokse. Väkivalta kuului arkeen, ei viikonloppuihin. Viina ei pistänyt

häntä lyömään. Siinä vaiheessa olin jo oppinut hakkaamaan takaisin. Niin kauan kun en selälleni joutunut lattialle hänen alleen, kaikki oli hyvin, ei lähtenyt taju ja pystyin lyömään takaisin vaikka hän isompi olikin. 19-vuotiaana lähdin ulkomaille puoleksi vuodeksi päästäkseni eroon tuosta "naapurin pojasta". Olin vain niin "riippuvainen" hänestä, että se ei auttanut. Palattuani muutin takaisin hänen luokseen. (---) 21-vuotiaana hankin oman asunnon ja muutin sinne lopullisesti 23-vuotiaana. Yksin. Tiesin päässeeni suhteesta eroon nyt kokonaan (suhde kesti 10 vuotta!!!) ja sairastuin syvään masennukseen. Palasin normaaliin arkeen entistä vahvempana, kylmempänä, väkivalta oli tullut mukanani. Tiesin, ettei hän enää minua saisi henkiselällä väkivallalla takaisin. Fysiikka kesti, psyyke ei. Sitä en tiennyt, että väkivalta, fyysinen/henkinen, ei kuulu normaaliin suhteeseen, eikä muuallekaan.

Edellä olen tarkastellut tutkimukseni naisten kuvailuja väkivallasta, jonka he kokevat olevan itsepuolustusta tai tutkimustermein väkivaltaista vastustamista. Itsepuolustusta on kontekstina tarjottu erityisesti feministisessä tutkimuksessa syyksi naisen väkivallalle. Eräät tutkimukset osoittavat, että parisuhteessaan väkivaltaisesti käyttäytyvät naiset ovat usein itse kokeneet pahoinpitelyjä kumppanin taholta. Tutkimusten mukaan suurehkon osan, vaikkakaan ei kaiken, naisten väkivallasta voidaan katsoa olevan itsepuolustusta. (Nazroo 1995, Swan & Snow 2002, Johnson & Ferraro 2000, Das Dasgupta 2002, Dobash & Dobash 2004.)

Väkivaltatutkijat Dobash ja Dobash kirjoittavat artikkelissaan USA:ssa tehdystä tutkimuksesta, johon osallistui 95 pariskuntaa. Pariskuntien osapuolia syvähaastateltiin erikseen heidän omasta ja puolisonsa väkivallasta. Yksityiskohtaista tietoa kerättiin väkivallan toistuvuudesta, aiheutetuista vammoista sekä tehdystä seksuaalisesta väkivallasta. Tutkimus oli osa isompaa tutkimushanketta ja kaikki miehet olivat saaneet tuomion kumppaniin kohdistetusta väkivallasta joskus elämässään. Tutkimustulostensa perusteella Dobash & Dobash toteavat, että naisten väkivaltaa tulisi tutkia yhteydessä miesten väkivaltaan ja vakava väkivalta on parisuhteissa useimmin miesten tekemää. Vaikka Dobashien tutkimukseen osallistuneet naisetkin käyttivät väkivaltaa, se oli erilaista kuin miesten luonteeltaan, tiheydeltään, tarkoituksellisuudeltaan (intention), intensiteetiltään, aiheuttamiltaan vammoilta ja emotionaaliselta vaikutukseltaan. Siitä muun muassa aiheutui vähemmän fyysisiä vammoja, se oli harvemmin toistuvaa ja naiset eivät olleet tehneet miehille juuri lainkaan seksuaalista väkivaltaa. Miesten ja naisten kuvaukset omasta ja toisen väkivallasta erosivat siten, että sekä miehet että naiset pitivät naisten väkivaltaa lievänä ja ei-vakavana. Kuitenkin useampi nainen kuin mies piti miesten väkivaltaa vakavana. Miehillä oli laajempi tekojen skaala ja he toistivat väkivallan useammin. Tutkijoiden haastattelemista miehistä vain kuusi kertoi olleensa väkivaltainen puolisoaan kohtaan itsepuolustuksena. Kun pareilta kysyttiin, pitivätkö he naisen väkivaltaa aina itsepuolustuksena, miehistä vastasi myöntävästi 54 % ja naisista 75 %.

Tutkimuksensa perusteella tutkijat korostavat myös naisten itsepuolustuksen merkitystä sekä nimeävät naisten väkivaltaa myös reaktiiviseksi miesten väkivallalle. (Dobash & Dobash 2004.)

Väkivaltainen vastustaminen ja itsepuolustus ovat näissä tämän luvun kuvauksissa keinoja selvittää hengissä ja pyrkimyksiä lopettaa miehen väkivalta. Suomalaisessa tutkimuksessa on usein korostettu suomalaisen naisen selviytymistä ja vahvuutta kaikissa tilanteissa. Vahvuuden merkkeinä on pidetty muun muassa aktiivista osallistumista työhön ja poliittiseen elämään. Jopa miehen ollessa väkivaltainen naista kohtaan, on naisen katsottu tulevan voida selviytyä tilanteesta eikä uhrin osaa ole mielellään tarjottu (Ronkainen 1999, Lahti 2001, 73–74). Uhrius sisältää heikkouden ja hävettävyyden aineksia, jotka eivät sovi yhteen kaikessa pärjäävän ja vahvan naisen position kanssa (Ronkainen 1999, Keskinen 2005). Onko väkivalta joillekin naisille tapa vastata vaatimukseen autonomiasta ja selviytymisestä? Miehen väkivallasta selviytyminen vaatisi naiselta useimmiten joko suhteesta poistumista tai miehen omaa halua ja pyrkimystä lopettaa väkivalta. Näiden ollessa toisinaan lähes mahdottomia vaihtoehtoja esimerkiksi taloudellisten syiden vuoksi tai lasten huoltajuuden menettämisen pelossa, voi uhrin osaa ehkä vastustaa olemalla itse väkivaltainen. Aineistoni kuvauksissa nainen usein korosti sitä, että häntä ei kukaan kyllä enää löisi. Individualismin diskurssissa odotetaan yksilöltä itsensä puolustamista ja sitä, ettei siedä huonoa kohtelua (Keskinen 2005, 268–269).

Anne Campbell on erotellut miesten ja naisten väkivallan miesten instrumentaaliseen ja naisten ekspressiiviseen väkivaltaan. Instrumentaalinen väkivalta on tavoitteellista ja jopa rationaalista. Ekspressiivinen viittaa tunneperustaiseen väkivaltaan. Mikäli itsepuolustus ja väkivaltainen vastustaminen nähdään tavoitteina pelastaa oma henki ja pyrkimyksinä lopettaa itsen kohdistuva väkivalta, tämä usein siteerattu jako murenee osittain. Tällöin naisten parisuhteessa tekemä väkivalta näyttyy tavoitteellisena ja muutokseen pyrkivänä. (Campbell 1993.)

5.1.2 Jälkikäteisreaktioita ja kosta miehen väkivaltaan

Toisen ryhmän aineistoni naisten väkivaltakuvauksista, joihin liittyy mieskumppanin väkivalta, olen nimennyt jälkikäteisreaktioksi miehen väkivaltaan. Tämä sisältää selontekoja, joissa nainen reagoi miehen väkivaltaan tai johonkin muuhun hyväksikäyttöön ja alistavaan kohteluun ajallisesti jälkikäteen. Näissä selonteoissa miehen väkivalta tai hyväksikäyttö on tapahtunut ajallisesti aikaisemmin, mutta

nainen reagoi siihen myöhemmin. Merkittävää on, että nainen itse positioi väkivallan miehen väkivallan yhteyteen. Jälkikäteisreaktioiden kuvauksissa mies on usein ollut toistuvasti väkivaltainen ja alistavaa ja kontrolloivaa käyttäytymistä on jatkunut usein vuosia ja mahdollisesti myös muiden miesten, aiempien kumppaneiden tai isän taholta. Näitä jälkikäteen tehtyjä väkivallan tekoja ei ollut aineistossani kovin montaa.

Aloitan tämän tarkastelun noin kolmekymppisen Jaanan tarinalla. Jaanalla oli kolme lasta eri miesten kanssa. Hänen elämäänsä oli kuulunut väkivaltaa monessa eri muodossa ja tilanteessa sekä siten, että Jaana oli itse uhri sekä tekijä. Lapsuudessa häntä oli seksuaalisesti hyväksikäytetty vuosia. Miesystävien kanssa suhteet olivat olleet hajanaisia ja niihin oli usein kuulunut väkivaltaa ilmeisesti molemmin puolin. Jaana oli ollut nuorena väkivaltainen tuntemattomia kohtaan ja myöhemmin lapsiaan kohtaan. Haastatteluhetkellä elämä oli kuitenkin tasaantunut ja väkivaltaa ei juuri enää ollut Jaanan kertoman mukaan. Alla olevassa katkelmassa hän kuvailee tappeluun miesystävänsä kanssa. Jaanalla oli ollut useita miessuhteita, joissa oli ollut väkivaltaa. Hän kuvailee alla omaa hyökkäystään miestä kohtaan patoutumien purkamiseksi. Jaana liittää oman väkivaltansa edellispäivänä kokemaansa pahoinpitelyyn miehen taholta. Jaanan oma väkivalta on tarkoitushakuista, jonka kautta hän haluaa purkaa omia ”patoutumiaan”.

Jaana: Itse asiassa hän asu naapurirapussa, et tota hän oli omassa kodissaan ja menin käymään siellä sitten ihan tarkoituksena oli et mä pääsen purkaa mun omia patoutumiani ja et et, minä kävin ensin päälle. Ja nenä herralta murtui ja mä tiedän sen, et mun väkivalta on sit hirveen rajuu, koska mulla napsahtaa päässä ihan tyystin, niin niin. Mut se oli kans oikeestaan edelliseltä päivältä juonsi. Et se jo silloin nosti mua pitkin seiniä, se yritti kuristaa mua. Mul oli aivan hirveet jäljet kaulassa ja mä en tiä miks mä en koskaa oo nostanut pahoinpitelysyytettä siitä. Mutta se meni semmoseks hirveeksi painimiseks ja se yritti taas kuristaa mut ja et mullahan ei paljon vaihtoehtoja enää ollu siinä vaihees ku ottaa kiinni sieltä mistä saa ja ne oli vehkeet mistä sai ja ...niin solmuun ku olla ja voi, sen verran et pääsin irti siitä ja sit löin niinku uudestaan. Mul se naama oli ihan selkeesti se...päähän kohdistu, että aivan ku ois semmoinen tietonen tahto et tekis mieli tuhota koko...niinku pää pois ni se ongelma katoaa siihe.

Miehen väkivalta, johon nainen reagoi, ei kuitenkaan aina ollut fyysistä vaan joskus henkistä alistamista ja kontrollointia. Aineistossa mainittiin miehen sairaalloinen mustasukkaisuus ja kontrollointi syyksi naisen omalle väkivallalle. Nainen saattoi kyllästyä tilanteeseen miehen rajoittaessa totaalisesti naisen elämänpiiriä ja väkivalta toimi negatiivisena keinona purkaa tilannetta ja omia tunteita. Väkivaltaa kokeneen naisen oma väkivalta saattoi olla myöhemmin tuleva reaktio pitkään jatkuneeseen ja kumuloituvaan pahoinpitelyyn, vaikka itse pahoinpitelytilanteissa nainen ei olisi varsinaisesti itse ollut väkivaltainen. Näitä tekoja voisi luonnehtia myös kostoiksi,

vaikka nainen itse löytää niihin rationaliteetin aiemmasta kokemastaan pahoinpitelystä.

Viisikymppinen Taina on vankilassa entisen miesystävänsä törkeästä pahoinpitelystä. Pariskunnan elämä hahmottuu haastattelussa alkoholisoituneen pariskunnan rikkonaiseksi tarinaksi. Tainan kertoman mukaan mies on usein pahoinpidellyt Tainaa, mutta Taina ei kertomansa mukaan ole aiemmin lyönyt ketään. Nykyistä rikosta edelsi Tainan katkeruus miehen aikaisempien pahoinpitelyjen lisäksi siitä, että miehen käytöksen vuoksi Tainan teini-ikäinen tytär ei voinut tulla viettämään sovittua lomaa Tainalle. Tainan tytär asui biologisella isällään ja he olivat sopineet, että tytär tulee kesällä Tainalle, mikäli tämä on selvänä. Miesystävä kuitenkin kieltäytyi poistumasta asunnosta ja oli siellä päihtyneenä, jolloin tytär ei voinut tulla heille. Tainalle tämä oli suuri pettymys, koska tytär oli hänelle tärkeä ja hän oli odottanut kesälomaa lapsen kanssa. Tainan kertoman mukaan miesystävä oli myös juonut Tainan rahoja usein.

Taina: Mä löin yhtä miestä. Mieskaveria. Ku tota, se on sen verran hassua, ku mä en koskaan lyönyt ketään, ei mitään väkivaltaa. Mut tääkin nuiji mua viitisen vuotta joka viikonloppu. Sit se meni tän viimesen vuoden aikana, et se oli melkein joka päivä... En tiedä sitte, mut kai mä alitajuisesti valmistelin sen hakkaamista... Sit mä muistan kun mä otin sen saatanan parrunpätjän, kakkosnelosen. Nyt saat sää selkään, et mä en ota enää kertaakaan. Sit meni taas pimeeksi ja sit mä taas muistan sen, ku se rojautti maahan, tuli suuri verikupla suupielestä. Mitä mä viis kuus kertaa ehdin lyödä päähän.

Naiset kertoivat fyysisen väkivallan lisäksi myös muista hyväksikäytön muodoista, joita he kokivat mieskumppaneidensa taholta. Taloudellinen hyväksikäyttö oli yksi näistä ja joskus osana väkivallan vyyhtiä. Ritva kertoo miesystävien taloudellisesta hyväksikäytöstä ja paranoidisesta mustasukkaisuudesta, joihin hän itse on vastannut väkivallalla. Ritva kokee, että tämä tarjosi helpon syyn erota suhteesta, vaikka toiminta toistui seuraavissa suhteissa. Ritvan väkivalta on hyväksikäyttötilanteiden jälkikäteen purkautunutta raivoa ja impulsiivistakin käytöstä.

Ritva: Olin lähdössä lapseni ja serkkuni kanssa kolmen päivän lomamatkalle Ruotsiin. Elimme melko köyhydessä ja olin säästänyt rahaa tosissani. Rahat olivat lipaston laatikossa. Olin lähdössä maksamaan matkaani kun huomasin rahojen kadonneen. Avomieheni oli vahvassa humalatilassa, mutta myönsi ottaneensa rahat edellisenä iltana ja antaneensa ne yhdelle kaverille, jonka piti hankkia niillä kannabista. Aloin vaatimaan kaverin puhelinnumeroa, mutta mieheni oli niin juovuksissa, ettei kyennyt saamaan numeroita päähänsä. Aloin potkimaan häntä lattialla ja huusin kuin hullu. Onneksi poikani oli silloin hoidossa äidilläni. Minulla oli kädessä lehtiö ja lyijykynä ja kun numero ei alkanut selviämään aloin hakata kynällä mieheni kasvoja. Lyijykynä katkesi hänen ohimoonsa silmäkulmaan, vain parin sentin päähän silmästä. Silloin pysähdyin. Myös naapurit olivat silloin jo ovella ja käskivät minua rauhoittumaan.

Tällaisia tilanteita oli useita, missä mieheni vei rahani tai joi ruokarahamme... Myöhemmissä suhteissani myöskin löin kumppaneitani. Synnä olivat aina se, että minua käytettiin taloudellisesti hyväksi tai vahdittiin mustasukkaisesti jokaista liikettäni. Minulla ei saanut olla harrastuksia enkä saanut keskustella muiden miesten kanssa enkä katsoa heitä silmiin. En edes osaa flirttailla, joten syytökset tuntuivat minusta kohtuuttomilta. Kun löin ja huusin, minulla oli sen jälkeen hyvä syy erota suhteesta.

Sofia kertoo kirjeessään hänen parisuhdetarinansa Miikan kanssa. Sofia ja Miika rakastuvat ja Miika muuttaa Sofian asuinpaikkakunnalle Sofian asuntoon. Suhteen alussa käy jo ilmi Miikan mielenterveysongelmat ja päihteiden väärinkäyttö. Miika on erittäin mustasukkainen ja lopulta Sofia joutuu luopumaan kaikesta muusta elämästä Miikan vaatimusten vuoksi. Kaikki riidat myös kääntyvät Miikan ahdistuneisuushäiriöön ja tämä estää Sofiaa ilmaisemasta mitään negatiivisia tunteita suhteessa.

Sofia: Myös riidellessä Miikalle tuli paniikkikohtaus enkä voinut ikinä tuntee vihaa, kaikki negatiiviset tunteet piti peittää, jotta kohtaus hellittäisi. Valtaosa riitojen syistä oli Miikan juominen ja omien sääntöjensä rikkominen. Silti lopulta minä olin se joka lohdutti ja antoi anteeksi valehtelut ja pettymykset. Ei se mitään, kaikki hyvin, vaikka sisältä olin täynnä vihaa.

Sofia on Miikaa kohtaan väkivaltainen muutamia kertoja alkoholinkäytön yhteydessä. Väkivalta on suhteellisen rajua ja Sofia kertoo jälkeenpäin kokevansa ahdistusta ja katuvansa tekoa, vaikka teon hetkellä kokee voimantunnetta. Miika ei ollut fyysisesti väkivaltainen suhteen aikana, vaikka muu kontrollointi oli laaja-mittaista puhelimen tarkkailusta ulosmenon estämiseen.

Sofia: Toisen kerran kävin Miikan kimppuun avoliiton aikana. Mulla ei ole muistikuvia mistä riita alkoi, olin kovin humalassa ja tultiin baarista. Tönäsin Miikaa ja hän kaatui maahan. Menin hajareisin istumaan Miikan rinnan päälle ja tartuin kurkusta. Olin taas täynnä raivoa ja olo oli tosi voimakas. Muistan vieläkin Miikan kauhistuneet silmät kun kuristin. Kai itsekin säikähdin mitä olin tekemässä ja päästin irti. Aamulla olo oli taas aivan paska. Miikalla oli kurkku kipeä viikon ja pelästyin todella itseäni. Sovittiin taas ja avoliitto kesti pari vuotta. En onneksi lyönyt Miikaa kun muutaman kerran mutta sekin oli liikaa. Toisaalta avoliitto oli niin masentavaa aikaa etten ihmettele vaikka välillä pää meinas hajotakin.

Naisten väkivaltaa on kuvattu patoutuneena raivona ja tukahdutettuna aggressiona. Naiset joutuvat väkivaltaisissa suhteissa mukautumaan miehen käyttäytymiseen ennakoivissa ja varoissaan väkivaltilanteita. Vihantunteet kytevät ja voivat purkautua jälkikäteen väkivaltaisesti. Tilanne voi miehen mielestä tuntua oudolta, koska hän ehkä ajattelee väkivallan menneen jo ohi. (Nyqvist 2001, 118–120; Dobash

& Dobash 2004, 342.) Jälkikäteisreaktioita voi toisaalta myös määritellä kostoksi, johon oikeutus tekijän mielessä tulee miehen käytöksestä ja miehen aiemmasta väkivallasta.

Aineistossani poikkeuksellinen jälkikäteisreaktio oli Sannalla, joka oli neljän lapsen yksinhuoltajalla. Hän löi miestänsä kostoksi siitä, että tämä oli pahoinpidellyt lapsia. Tämä johti kuitenkin väkivallan kovenemiseen miehen taholta. Sanna oli elänyt oman lapsuutensa väkivaltaisen äidin kanssa ja myöhemmin nuorisokodissa. Sannalla oli ollut useita väkivaltaisia miesystäviä ja hän kertoi, että hänet on raiskattu useita kertoja nuorena sekä avioliitossa ”se on ollu semmosta avioliitossa tapahtuvaa pakkoseksiä, aviollinen velvollisuus, joka on helpompi suostua ku ottaa köniinsä”.

Haastattelija: Oot sä sitten tehny, esim tälle miehelle tai muille, ni oot sä ollu niit kohtaan väkivaltanen?

Sanna: Kerran oon lyöny ukkoo, tätä viimesintä. Ja se oli olik se se kolmas kerta ku se potkas lasta, ja laps ei oo tehny mitään pahaa. Et hän on vaan niiku vihanen maailmalle. Sanotaanko et se ihminen ei oo täysin normaali. Et sillä yhtäkkiä tuli tällasia purkauksia. Mä olin päättäny, et vaikka tuo ihminen voi tehä minulle ihan mitä vaan, ni seuraavan kerran ku se satuttaa lasta, ni minä satutan sitä. Ja se potkas ja mä mietin, et uskallanko. Mä mietin, et uskallan, et sittepähän kuolen ainaki tyytyväisenä, jotain edes uskalsin tehä. Laitoin kädet ristiin, ja siis kato ku se potkas ja lähti niiku kulkemaan eteenpäin niiku, ja laps itkee siel kenkien seassa käytävällä. Ja tota noin, mä, enhän mä ees laukannu sen perässä, mä hiivin sen perässä. Mä pelkäsin, et jos se näkee, et mitä mä yritän, ni se oon minä joka oon siel seinäss seuraavana. Laitoin kädet ristiin ja löin sitä niin lujaa ku pystyin, ni selkään näin. Ja se tarkotti hänen mielestään, että minä yhtäkkiä salakavalasti lyön häntä selkään ilman mitään syytä, koska hän ei ole tehny mitään.

Haastattelija: Mitä siitä seuras siitä tilanteesta?

Sanna: Löi minua leukaan niin, et mulla oli 1,5 viikkoa semmonen hyvä mustelma tos leukaperässä.

Nämä jälkikäteisreaktioiksi nimeämäni teot olivat monimutkaisia selontekoja, joita oli mielestäni vaikea asettaa mihinkään selkeään luokkaan tai kategoriaan. Olen kuitenkin päätynyt tarkastelemaan niitä erikseen ja viittaa erityisesti Nyqvistin samantyyppiseen tulokseen (Nyqvist 2001, 118–120). Niissä puhutaan miesten väkivallasta ja sillä selitetään omaa käytöstä ja haetaan siihen oikeutusta siitä. Kuitenkaan ne eivät ole itsepuolustustilanteita ja näissä tilanteissa ei naisten henki tai terveys ole sillä hetkellä ollut uhattuna. Niissä kuultaa kuitenkin pettymyksen tunne ja arvostetuksi tulemisen puute. Naiset kokevat, että heitä on kohdeltu väärin.

Monilla tällä tavalla jälkikäteen reagoineista naisista oli myös muita väkivaltatilanteita ja tapoja selittää väkivaltaa.

5.2 Parisuhderiidat: nainen aloitteellinen väkivallan tekijä

Edellisissä luvuissa olen käynyt läpi naisten kuvauksia väkivallasta, joissa miehen väkivalta tai fyysinen ja psyykkinen kontrolli on mukana jollain tavoin naisten tavassa selittää väkivaltaansa. Tutkimukseni aineistossa on parisuhdeväkivaltakuvauksia, joissa nainen on itse aloitteellinen väkivallan tekijä. Kaikki aineistoni naisten kertomat parisuhteessa tehdyt väkivaltatapaukset eivät ole tulkittavissa miesten väkivallan kautta eivätkä naiset itse ota sitä esiin haastattelussa tai kirjeessä. Osa naisista kertoi käyttävänsä tai käyttäneensä väkivaltaa parisuhteen riitojen aikana aloitteellisesti ilman, että mies olisi väkivaltainen. Tässä luvussa tarkastelen näitä kuvauksia. Tässä lainatut sitaattit ovat pääasiassa kirjeaineistosta ja väkivalta näissä selonteoissa oli yleensä fyysisesti lievempää. Kuvauksista voi päätellä myös, että se ei toistunut kovin usein. Esimerkiksi aineiston vanhempaa sukupolvea edustava Aune mainitsee kolme yksittäistä kertaa heidän pitkän avioliittonsa aikana, jolloin on lyönyt miestänsä. Tämän jaottelun väkivaltatilanteet liittyivät useimmiten parisuhteen sanallisiin riitoihin. Näissä tilanteissa aineistoni naiset kuvailevat, että heitä ei ole ymmärretty ja kuunneltu. Tutkimukseni naiset kertovat, että kokevat arvostuksen puutetta ja turhautuvat riidassa.

Lukiessani näitä kuvailuja tein havainnon, että tällaisesta lievemmästä parisuhdeväkivallasta kertoneet naiset eivät kuvailleet kirjeissään niin traumaattisia lapsuuden kokemuksia, kuin mitä monilla muilla aineiston naisilla oli. Myöskään nämä naiset eivät näytä tulkintani mukaan kohdanneen niin paljon muuta väkivaltaa aikuisiässä. Lisäksi elämänhallintaan liittyvät ongelmat ja päihteiden väärinkäyttö ei tullut näissä kirjeissä niin selkeästi esille. Tämän ryhmän väkivaltakuvaukset ovat verrattain hallittuja kirjoituksia ja niissä reflektoidaan omaa väkivaltaa. Sille etsitään syytä sitä kuitenkin hyväksymättä.

Reilu kolmekymppinen Piia kuvailee parisuhteessaan tekemäänsä väkivaltaa seuraavassa katkelmassa. Piia kirjoittaa turhautumisen tunteestaan ja kokemastaan arvostuksen puutteesta. Piia on naimisissa ja pariskunnalla ei ole lapsia. Piia on akateemisessa ammatissa ja kirjeestä saa vaikutelman, että elämä on jotakuinkin hallinnassa. Piian mies ei ollut väkivaltainen häntä kohtaan.

Piia ottaa kantaa toisinaan esitettyyn näkökulmaan miesten väkivallasta. Miesten, joiden on vaikea ilmaista itseään, on tartuttava väkivaltaan. Piia pohtii naisten ja miesten väkivallan selitysmalleja yleisellä tasolla, josta siirtyy omaan kokemukseensa.

Piia: Olen kuullut yleistyksen, jonka mukaan mies lyö, kun hän ei saa sanotuksi, mitä tuntee. En tiedä, kuinka usein mies kokee asian niin. Minä voisin tarjota naisen lyömiselle toisenlaista yleistystä: nainen lyö, kun hänen sanansa eivät tule vastaanotetuiksi tai ymmärretyiksi. En tiedä, onko tämä yleinen tunne edustamallani sukupuolella, mutta itse olen kokenut niin. Joskus riitatilanteessa olen mielestäni onnistunut sanomaan aika hyvin sen, mitä olen halunnutkin sanoa. Olen kertonut, mitä mielessäni on ollut, mutta toinen osoittaa, ettei ymmärrä (ei pysty ymmärtämään tai ei halua ymmärtää). Ja mikä pahinta toinen saattaa jopa nauraa. Silloin ryöpsähtää kauhea viha. Suunnaton pettymys ja turhautuneisuus purkautuvat väkivaltaisena käytöksensä. Mutta pääasialliseksi syyksi väittäisin juuri sitä, että minusta tuntuu, ettei minua kuunnella, ymmärrä, oteta vakavasti. Väkivaltaa on mielestäni sekini, että minulle tärkeitä, vakavia asioita pilkataan. Mutta en silti väitä, että henkinen väkivalta oikeuttaisi ruumiillisen. Se, että minä tunnen itseni kaltoin kohdelluksi, ei anna lupaa kohdella kaltoin takaisin. Mutta joskus tulee toimineeksi toisin kuin tahtoisi. Väkivaltaisesta käytöksestäni ei ole seurannut juuri muuta kuin kasvavaa pahaa oloa itselleni. En ole koskaan tai juuri koskaan pahasti satuttanut ketään. Paitsi itseäni. Kerran löin kihlattuani (nykyistä aviomiestäni) nyrkillä päähän. Häntä ei sattunut. Minä mursin käteni.

Tutkimuksissa on todettu, että tämäntyyppinen naisten turhautumisen ja ymmärretyksi tulemisen vuoksi tehty väkivalta eroaa miesten väkivallasta muun muassa vammojen lievyydellä sekä harvemmin toistuvana. Miesten parisuhdeväkivaltaan on usein liitetty naisee kohdistuvan kontrollin aineksia, seksuaalista väkivaltaa ja väkivaltaa on kuvattu usein toistuvana ja usein ajan myötä vakavoituvana. Nämä elementit näyttäisivät puuttuvan naisten parisuhdeväkivallasta. (Nazroo 1995, Saunders 2002.) Nyqvist kirjoittaa tutkimuksensa naisten väkivallasta, että se ”näytti liittyvän kontekstuaalisesti konfliktitilanteisiin, joissa käyttäytyminen tapahtui spontaanisti tilannetekijöiden mukaan”. Naisten väkivalta tuli esiin pariskunnan riitatilanteissa ja oli Nyqvistin mukaan naisen kiukustumista miehen käytökselle. Nyqvist korostaa myös naisten ja miesten väkivaltojen eroavaisuuksia siten, että miesten väkivaltaan sisältyi naisen elämänpiirin kontrollointia ja hallintaa monella eri elämän sektorilla. (Nyqvist 2001, 117.)

Seuraavaksi tarkastelen Päivin parisuhdetarinaa. Päivi pohtii pitkässä haastattelussa parisuhdettaan ja elämäänsä monesta eri näkökulmasta. Nykyisessä pitkässä parisuhteessa tekemäänsä väkivaltaa hän kuvailee ja selittää heidän valtataisteluiksi. ”Et meil on koko ajan tää tällainen ihmeellinen valtataistelu, et kumpi tekee enemmän töitä, kumpaa vituttaa enemmän, kumpi on väsyneempi. Ja kumpaa loukataan enemmän”. Muutama sana Päivin taustasta: Hän on

nelikymppinen työssäkäyvä kahden lapsen äiti ja ollut pitkään yhdessä lasten isän kanssa. Elämä on taloudellisesti kunnossa ja ilmeisen vakavia psykososiaalisia ongelmia ei ole. Päivin lapsuudessa monilapsisen perheen isä oli hyvin väkivaltainen lapsia kohtaan. Väkivalta saattoi olla täysin arvaamatonta ja rajua. Nuoruusvuodet kuluivat opiskellessa ja töitä tehdessä sekä hyvin väkivaltaisen miehen kanssa yhdessä eläessä. Päivi tapasi nykyisen miehensä noin 10 vuotta sitten ja pariskunta on siitä pitäen ollut tiiviisti yhdessä. Nykyinen mies ei ole Päiviä pahoinpidellyt lukuun ottamatta paria lyöntiä ennen lapsia. Päivi puhuu haastattelussa paljon lapsuudestaan ja sen vaikutuksesta nykyiseen elämään ja ratkaisuihin. Hänen isänsä on ollut sodassa ja kantaa sodan traumoja Päivin mukaan sisällään. Päivi puolestaan kantaa sisällään oman lapsuutensa kokemuksia hakatuksi tulemisesta. Haastattelussa Päivi pohtii heidän parisuhdettaan paljon. Sen koossapysyminen on yksi haastattelun kantava teema ja miten Päivin väkivalta asettuu heidän parisuhteeseensa ja sen jatkuvuuteen. Päivi toivoo tasavertaista, kommunikoivaa parisuhdetta, jossa molemmat kantaisivat vastuuta.

Päivi: Ni mä ite, nytku mä oon niit asioita miettiny, ni kokenut, et se on mulla niiku ollu se turhautuminen ja sellasen ulos, ja se raivo, et vittu miten tää [parisuhte] voi olla niin vaikeeta. Et en mä oon niiku hakannut Markoa sen takia, et nyt sä jätkä rupeet tiskaamaan ja imuroimaan. En mä sen takii, vaan sen takii, et sen täytyis ottaa mut ja mun tunteet kans huomioon. Et sitä se on. (--) Mä olin niin täynnä raivoa koko siit vuodesta, kaikist niist asioista ja siitä et miks niist ei voi puhua ja miks must tuntuu et se inhoo mua. Ja mulle tulee aina se tunne, et mä oon niiku syyppää kaikkeen, et mä en niiku osaa tehdä asioita oikein. Se on tullut aina sellasissa tilanteissa et sitä edeltää monen viikon niiku sellanen tilanne, missä toimitaan ns. normaalisti, mut on hirveen riita taustalla koko ajan. Yleensä just joku mykkäkoulu, mökötyks ja vetäytyminen ja sit se ajaa mut aina käyttämään alkoholia. Marko ei voi sietää sitä et mä ryyppään. (---) Ei mulle oikeestaan siit muuta tuu mieleen, ku sen mä oon ihan selkeesti tajunnut, että ne liittyy näihin tiettyihin tilanteisiin. Ja siihen et mä koen, et mut on niiku jotenkin pantu nurkkaan. Ja just se, minkä mä tiedän ihan selvästi, minkä mä oon päättänyt jo silloin pienenä, et mua ei miehet kohtele sillee. (---) Mut et enhän oo koskaan halunnut lyödä sitä vaan pelkästään niiku sen takia, et mä satuttaisin sitä. Nünku mä aikasemmin sanoin, ni mä oon ite ajatellu sen asian niin, et se on enemmän semmonen hätähuuto jo mun puolelta. Et tajua nyt jumalauta, et mullakin on tunteita. Et mäki oon väsynyt. Tai et mäki koen itteni uhatuks. Et ei mul oo ollu siin tarkotukses vaan satuttaa sitä tai muuta. Vaan niiku kertakaikkiaan saada se tajuamaan (---) Ei, ku mä oon vaan halunnut panna tasoihin. Se on mun alapuolella, en ikinä, ei. Mä en haluu olla niiku mikään Pekka ja Puupää Justiina. Mä en haluu olla sellanen nainen. Mä niiku oon koko ajan pyrkimäs siihen, et miks me ei voitas olla tietyllä tasolla tasavertasia.

Päivin ja Markon parisuhde vaikuttaa olevan tulehtunut vuorovaikutuksellisesti ja he käsittelevät perheen ongelmia perheneuvolassa. Päivin voidaan tulkita selittävän väkivaltaansa vuorovaikutusongelmien kautta, joissa Marko on hänen mukaansa yhtä

lailla osasy. Riitaisissa tilanteissa Päivi lähtee juomaan ja kokee, että Marko ajaa hänet siihen. Juotuaan ja palatessaan yöllä kotiin hän usein aloittaa riehuminen ja lyö Markoa. Päivin väkivallan selittämiseen parisuhteen ongelmien kautta sekoittuu myös hänen oma hyväksikäytön historia.

Suomessa oli pitkään 1990-luvulle asti tapa käsittää perheen sisäinen väkivalta vuorovaikutusongelmaksi. Väkivalta määriteltiin perheen vuorovaikutuksen häiriintymiseksi ja myös väkivallan katsottiin olevan vuorovaikutuksen muoto. Tämä ajattelutapa perustuu perhedynaamiseen teoriaan, jossa syyllisiä etsitään molemmista parisuhteen osapuolista eikä tekijän ja uhrin sukupuolen asemaan kiinnitetä juuri huomiota. Tätä vuorovaikutusdiskurssia on kritisoitu itse väkivallan vähättelystä ja juuri sen sukupuolisokeudesta. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 66–67.)

Teija Hautanen on tutkinut väkivaltaa osana huoltoriitoja ja aineistona on näiden tapausten oikeudenkäyntiasiakirjoja. Hautanen on paikantanut niistä myös vuorovaikutusdiskurssia mukailevia tekstejä. Asiakirjoissa vuorovaikutusdiskurssin piirteitä on Hautasen mukaan etenkin siinä, miten väkivaltaväitteiden paikkansapitävyyttä arvioidaan sekä selityksissä, joissa pohditaan väkivallan vaikututusta huoltoriidan ratkaisuun. Asiakirjoissa kuvaillaan joko isän tai äidin väkivaltaa erimielisyydeksi ja molemminpuoliseksi riitelyksi. (Hautanen 2010, 162–164.)

Näissä parisuhteiden konflikteissa, joissa nainen on väkivaltainen, kuvaillaan osittain samanlaisia pettymyksen tunteita ja halua tulla kuulluksi ja arvostetuksi, kuin mistä olen kirjoittanut edellisen alaluvun lopussa. Naisten patoutunut viha ja raivo siitä, että heitä ei ymmärretä ja kuunnella patoutuu väkivallaksi, joka näissäkään aineistoni kertomuksissa harvoin vie tilannetta rakentavasti eteenpäin. Tasavertaisen, huoltapitävän rakkauden kaipuu ja kunnioittavan kohtelun tarve toistuu aineistossa hyvin monella tasolla.

5.2.1 Mustasukkaisuus motiivina väkivallalle

Mustasukkaisuus toimi motiivina joillekin naisten tekemille parisuhdeväkivaltateoille heidän kertomansa mukaan, mutta yksikään nainen ei ollut aineistossani tehnyt henkirikosta mustasukkaisuudesta. Mustasukkaisuutta on perinteisesti pidetty arkitarinoissa syynä väkivallalle. Etenkin naisten seksuaalista uskottomuutta on käsitelty lähes hyväksyttävänä motiivina miesten väkivallalle naista kohtaan. Miesten naisiin kohdistaman väkivallan tutkimuksessa on kritisoitu mustasukkaisuus -motiivin kulttuurisesti hyväksytyä asemaa väkivallan selittäjänä. Mustasukkaisuutta

pidetään sitoutumisen merkinä ja kuuluvan olennaisena osana parisuhteeseen ja rakkauteen. Siitä muodostuu kuitenkin yhteiskunnallinen ongelma silloin, kun sitä käytetään rikollisen käyttäytymisen selittäjänä. (Husso 2003, 102; Nyqvist 2001.) Tässä aineistossa epäily miehen seksuaalisesta uskottomuudesta esitettiin neljän naisen kertomuksessa syyksi parisuhteen väkivallalle¹⁶.

Mari kertoo yksityiskohtaisemmin mustasukkaisuudesta seuraavassa katkelmassa. Haastattelussa kulkevat mukana Marin lapsuudenkokemukset väkivaltaisesta ja alkoholisoituneesta isästä ja äidistä, joka ei kykene irrottautumaan suhteesta. Marin kertomus tarjoaa myös muita tulkintamahdollisuuksia väkivallalle kuin mustasukkaisuuden. Marin kohdalla, kuten monen muunkin aineistoni naisen, voisi puhua myös väkivallan oppimisesta lapsuudessa, jossa väkivalta oli eräs keino pyrkiä ratkaisemaan ongelmia. Yhtä lailla Mari on joutunut kokemaan seksuaalista väkivaltaa joutuessaan näkemään äitinsä sukupuoliyhdyntässä tuntemattoman miehen kanssa sekä joutuessaan isänsä seksuaalisten ahdistelujen kohteeksi. Marin tarina toistaa sitä monimutkaista väkivallan vyyhdin rakennetta, joka aineistossani on vahvasti läsnä. Väkivallan oikeuttamista ja selittämistä voi tulkita useissa tarinoissa monella tapaa.

Mari: Kyl se [väkivalta, EL] sit tuli seuraavaaki suhteeseen. Et mä oon aina ollu niin samperin mustasukkanen. Niiku mun isäki oli äitiä kohtaan, et sit oli veitset kurkulla. Et sit sanottiin, et oli isä, minä ja koira ja äiti, keittiön pöydän ääres joskus keskiyöllä. Ja isä sano, et mä tapan sut ensimmäisenä, sit mä tapan sun koiras, sit mä tapan sun äitis ja sit te kaikki ootte pinos tossa noin. Jotenkin on semmonen, et mua ei niiku ykskään mies komentele, ei niiku, ei pätkääkään. Sit seuraavas suhtees, ni tota. Ja nii se oli niiku mustasukkasuudesta mitä isä teki äitille. Ja välillä se kuvitteli ja välillä se oli ihan oikeessa. (--) Sit seuraavas suhtees, mä olin tosiaan hirveen mustasukkanen, et en mä hakannu, muuten ku kerran oli sillä lailla, että mä vetäsin tuopilla naamaan. Et mä en sitä ite muista ollenkaan. Pitkään kattelin, ku yks muija oli siinä mun kundikaverin vieressä ja hihitti ja kihitti. Mä ajattelin, että en ole mustasukkanen, en ole mustasukkanen, et älä välitä. Sit yhtäkkiä ku oli tarpeeksi kännissä, ni tuoppi naamaan ja verta oli joka paikassa. (--) Se oli mustasukkasuutta, siis enimmäkseen se oli mustasukkasuutta et miksi mä sit löin. Et jos toine sanoo liian tietyllä äänenävyllä mun likkakaverille, et hyvää yötä. Ni vittu sä oot rakastunut siihen, sä haluat mennä naimaan sen kanssa. Niiku et sitä just mitä mun äiti teki. Et ku mä näin ku se oli miehen kans, mä olin niiku 3-4vuotias. Mä menin isälle sanoo, et äiti on ollu taas ja sit me oltiin siin pöydän ääressä, niinku et se kaikki johtaa aina johonkin. Et se on niiku lyötävä toista et se tajuaa, et missä mennään. Kuka on se pomo ja sinä olet tehnyt nyt väärin. Toinen tekee toiselle väärin ja toine jatkaa sitä väärin tekemistä.

¹⁶ Mustasukkaisuus esitettiin aineistossa syyksi naisten väliselle väkivallalle. Tällaisissa kuvauksissa nainen saattoi kertoa olleensa väkivaltainen toista naista kohtaan esimerkiksi ravintolassa tai muissa päihteiden käyttöön liittyvissä tilanteissa, muun muassa kotibileissä.

Eeva oli lyönyt avokämmenellä miestänsä illanistujaisissa kertomansa mukaan mustasukkaisuudesta. Eevalla oli nuoruudessaan takana pitkä ja väkivaltainen parisuhde, jossa hän oli joutunut itse väkivaltaisesti vastustamaan miestä. Seuraavassa suhteessa, joka myöskin päättyi, Eeva oli itse toistuvasti väkivaltainen. Nykyinen miesystävä oli vastuuttanut Eevan ensimmäisestä lyönnistä ja Eeva oli aloittanut terapian käyttäytymisensä työstämiseksi. Eevan kirje, jossa hän kertoo parisuhteessa kumppaneitaan kohtaan tekemästään väkivallasta ja mustasukkaisuudesta, päättyy - ehkä poikkeuksellisesti - terapian aloittamiseen ja sitä kautta väkivallan käsittelemiseen.

Eeva: Aina pienimmänkin riidan tullen minä nostin käden ja annoin litsarit. Halusin kokeilla lyökö takaisin. Ei lyönyt, hyvä mies, ajattelin. Tätä jatkui ja jatkui. Hulluksi minua haukuttiin, mutta ei ääneen sanottu, että miksi lyöt!? Itse ajattelin, että onpa hyvä suhde kun mies ei lyö! En kuitenkaan ymmärtänyt, että ei minullakaan oikeutta ole lyödä. Vaikka olenkin nainen!... Olin yhtäkkiä äärettömän mustasukkainen miehestäni talon emännälle. Syytä en sillä hetkellä tiennyt. Otin hänen puhelimensa ja lompakkonsa ja lähtiessäni kotiin, annoin litsarin kasvoihin ja huusin etten ikinä enää halua nähdä koko miestä! Seuraavana päivänä mieheni kysyi, mitä oli tehnyt ja miksi nolasin myös hänet!? Miksi löin!!!? Sen hetken muistan aina! Rakastamani ihminen kysyi miksi minä häntä olin lyönyt. Keskustelimme asiasta pari viikkoa lähes päivittäin. Jouduin kerrankin kantamaan vastuun teostani ja kuuntelemaan myös miten mieheni tilanteen koki. Kun tajusin, mitä olin rakkaalleni tehnyt, päätin hakea apua ongelmaani, jota en itse pystynyt hallitsemaan.

Naisten tekemää parisuhdeväkivaltaa voi aineistossani hyvin harvoin kuvailla sanalla parisuhdeterrori. Ferraron ja Johnsonin mukaan parisuhdeterroriin sisältyy jatkuvaa toisen alistamista ja kontrollointia sekä joskus myös muiden läheisten satuttamista. Parisuhdeterrori on yleensä vakavaa, toistuvaa ja ajan myötä pahenevaa. (Ferraro & Johnson 2000, 949.) Aineistoni ainoa lesboväkivaltatapaus¹⁷ lähenee kuvauksessaan tällaista Ferraron ja Johnsonin parisuhdeterroria tai sisältää elementtejä siitä. Vajaa kolmekymppinen korkeakouluopiskelija Iris kertoo kirjeessään elämästään ja väkivallastaan naiskumppaniaan kohtaan. Iris kuvailee itseään ”kymppin tytöksi”, jonka elämään on kuitenkin aina kuulunut väkivalta jo lapsuudesta lähtien Iiriksen hakatessa sisaruksiaan. Iris rauhoittuu teini-ään jälkeen ja alkaa seurustelemaan tyttöystävänsä kanssa. Iris on kuitenkin sairaalloisen mustasukkainen ja omistava naiskumppaniaan kohtaan ja pahoinpitelee tätä sekä kumppaninsa toista naista, on hyvin itsetuhoinen ja päättyy lopulta psykiatriseen sairaalaan. Iris eksplisiittisesti

¹⁷ Aineistoni perusteella on vaikea sanoa, onko sillä että tapaus oli naispari mitään merkitystä. Intiimi terrori on niin naisten kuin miestenkin tekemänä todennäköisesti kuitenkin hyvin harvinaista.

määrittelee itsensä olemuksellisesti pahaksi. Seuraavassa pitkässä sitaatissa kirjeestä Iris kuvailee väkivallan ja itsetuhoisuuden kehittymistä ja tilanteen pahenemista.

Iris: Ja joskus sen kesän alkupuolella sitten löin. Ja sitten taas jonkun riidan aikana löin tai potkaisin uudestaan. Kerran muistan yrittäneeni hakata tyttöystäväni päätä lattiaan ajatuksena, että hän ”tajuaisi, miten tärkeä hän on minulle ja minä haluan olla hänelle”. Sairasta. Tosin todellisuudentajuni alkoi jo vähän hämärtyä ja sairaasta mustasukkaisuudesta tuli osa elämäni. Asiat muuttuivat, kun tyttöystävälläni oli koko kesän 2000 suhde myös toiseen naiseen. Tyttöystäväni oli usein riidoissamme käyttänyt itsetuhokailua keinona. Nyt siitä tuli minun keinoni. Uhkailin itsemurhalla, hakkasin itseäni, söin (pienehkön määrän) liikaa lääkkeitä, yritin kai saada hänet ”tajuamaan” miten tärkeä olen. En lyönyt tms. kovin montaa kertaan, enimmäkseen tuhosin tavaroita ja käytin psyykkistä väkivaltaa kuten uhkailuja. Kaksi suurempaa yhteydenottoa tapahtui (molemmat humalassa) kesän aikana; toinen tyttöystävälläni, toinen julkisella paikalla jossakin kadulla ravintolasta palatessa (kukaan ei tosin nähnyt). Kaadoin tyttöystäväni maahan, revin, raavin, löin ja hakkasin ja huusin. Takavarikoin tavaroita kuten hänen kotiavaimensa ja heitin hänen puhelimensa rikki katuun. Motiiveinani olivat totaalinen hylätyksi tulemisen tunne, ehkä jossain määrin myös kosto? Epätoivo oli aivan raastavaa. Syyllisyydentunteet jälkeensä olivat aivan valtavat; vihasin itseäni, anoin anteeksipyyntöjä jne. (Olen oikeastaan koko elämäni ajan tuntenut aivan leikki-ikäisestä asti olevani PAHA.) (---) No, jotenkin selvitimme asiat; toinen suhde loppui ja elimme taas hetken ihanaa aikaa (ilman väkivaltaa). Huhtikuussa 2001 muutimme yhteen 8 vuoden seurustelun jälkeen, ja olin onnellinen. Sitä kesti pari kuukautta, kunnes tyttöystäväni aloitti TAAS suhteen työkaveriinsa, toiseen naiseen. Minun maailmani romahti täysin. Elämäni oli kapeutunut vain parisuhteeksi, ja jo muutaman vuoden kytenyt masennus roihahti pahemmiksi mielen terveysongelmiksi; käyttäydyin jopa psykoottisen (?) itsetuhoisesti, oli unettomuutta, painoni putosi, join, pelkotiloja, todellisuudentaju katosi, vainoharhainen mustasukkaisuus... Kuitenkin kävin koko ajan töissä kaikkine oireineni. Tyttöystäväni saatoinkin ehkä kerran tai pari joidenkin riitujen aikana lyödä, en oikein muista, enimmäkseen väkivalta kohdistui itseeni. Mutta mieleni alkoivat vallata ajatukset ”toisen naisen” vahingoittamisesta, jopa tappamisesta. Uhkailin häntä tekstiviesteitse ja tyttöystäväni välityksellä. Unelmoin väkivallasta, täysin uusi tilanne minulle. (---) Elokuussa 2001 kaikki sitten kärjistyi iltaan, jolloin olimme kaikki kolme samassa ravintolassa. olin humalassa, ja suunnitellut tekeväni itsemurhan (lääkkeet ja viinat olivat mukana, salaa). Ravintolassa tönnin tätä ”toista naista” ja uhkasin tekeväni itsemurhan. Söinkin lääkkeitä ja viinat läheisessä puistossa ja erittäin sekavana palasin ravintolan terassille, missä hyökkäsin ”toisen naisen” ja myös häntä suojaavan tyttöystäväni kimppuun. En muista tapahtumasta itse mitään, mutta kavereideni mukaan hakkasin, revin, raavin ja purin silmittömästi, eikä minua saatu irti useammankaan ihmisen voimin, ennen kuin menin lääkkeiden vaikutuksesta tajuttomaksi.

Iris tarjoaa mustasukkaisuutta syyksi väkivallalle, mutta kirjoittaa yhtälailla omista psyykkisistä ongelmistaan, jotka pahenevat rinnakkain väkivallan myötä. Iris pahoinpitelee vielä kerran tyttöystävän hyvin pahasti, mutta siitä ei nosteta syytettä

lääkärin kehotuksesta huolimatta. Suhde naisystävään katkeaa ja Iris joutuu uudelleen psykiatriseen hoitoon. Tästä alkaa muutaman vuoden itsetuhoisuuden ja masennuksen kierre, josta hän kuitenkin kirjeen loppupuolella kertoo toipuneensa.

Suvi Keskinen lähestyy väitöskirjassaan naisten parisuhdeväkivaltaa subjektiposition käsitteen kautta. Hän toteaa, kuinka ”parisuhde- ja seksuaalisuusdiskurssit avaavat myös naisille kumppanin omistamiseen ja kontrolloimiseen suuntaavia positioita”. Omistamisen halun ja mustasukkaisuuden seuraukset voivat kuitenkin olla naisilla erilaisia suhteessa väkivaltaan ja naisten väkivaltaa edeltävät usein aikaisemmat väkivaltakokemukset. Keskinen mukaan olisi kuitenkin tärkeämpää analysoida ”niitä subjektipositioita ja puhetapoja, joihin väkivaltaa aktiivisesti käyttävät naiset sitoutuvat ja joilla he kuvaavat tekojaan”. Tätä kautta voidaan ymmärtää naisen aiempaa elämää ja sen vaikutuksia nykypäivään, mutta vältetään tämän päivän tekojen selittäminen menneisyydellä. (Keskinen 2005, 85–86.)

5.3 Äitien väkivalta: väsymystä ja kasvatusta

Parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa käsittelevässä luvussa tarkastelin naisia puolisoina ja tyttöystävinä, tässä luvussa näkökulma siirtyy äitiyteen ja perheeseen. Tässä luvussa katse kiinnittyy aineiston äitien omiin lapsiinsa kohdistamaan väkivaltaan. Näitä kertomuksia oli aineistossa 13 ja yksi kertomus oli muihin kuin omiin lapsiin kohdistetusta väkivallasta. Äitien selonteot omasta väkivallastaan tulevat lähes kokonaan perheneuvolahaastatteluista ja kirjeaineistosta.

Vankien haastatteluissa ei ollut mainintoja omiin lapsiin kohdistuvasta väkivallasta, yhtä naista lukuun ottamatta. Vangit eivät kertoneet lapsiin kohdistuvasta väkivallasta, ja oikeastaan lähes kaikki haastattelemani vangit kielsivät pahoinpidelleensä lapsiaan tai käyttäneensä fyysisiä rankaisumenetelmiä. Tämä yksi nainen kertoi epäilevänsä, että on juopuneena lyönyt lastaan. Tämä oletamus tuli siitä, että lapsi äidin kertoman mukaan pelästyi, mikäli äidin käsi nousi yhtään. Yhdelläkään vangilla ei ollut aineistossani tuomiota lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Myöskään perheneuvolan naiset ja kirjeen lähettäneet eivät maininneet saaneensa tuomiota lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Lapsiin kohdistuva väkivalta tässä aineistossa määrittäytyi täten piilorikollisuudeksi, jota ei legaalisti ollut tuomittu.

Ferraro & Moe pohtivat, olisiko naisvangeilla erityinen tarve kertoa heidän äitiydestään sellaisin keinoin, joka painottaisi heidän sopeutumistaan normatiiviseen äitiyteen. Tämä voisi siten tasoittaa rikollisuuteen liitettyä negatiivista leimaa. (Ferraro

& Moe 2003.) Useimmat haastattelemiini vankiäidit olivat kuitenkin hyvin tietoisia epäonnistumisestaan tuottaa normatiivista äitiyttä. Jotkut heistä liittivät epäonnistumisen äitinä vahvasti juomiseen ja siitä mahdollisesti johtuvaan elämänhallinnan menettämiseen ja lasten huostaanottoon. Toisaalta kysyessäni lapsiin kohdistuvasta väkivallasta moni tapaamani naisvanki puhui voimakkaasti siitä, ettei koskaan löisi lasta ja että väkivalta ei ole kasvatusmenetelmä. Yksi vanki aineistosta kertoi mahdollisesta väkivallastaan lastaan kohtaan seuraavasti.

Haastattelija: Mut olit sä sitä sun lasta kohtaan koskaan kurittanu sillee fyysisesti?

Sirpa: En, oon mä varmaan joskus ottanu tukast kiinni tai jotain. Oon mä muuten varmaan pari kertaa läpsässy. Mut en sillee niiku hakannu, oon antanu selkään (---) Emmä varmaan [ole väkivaltainen, EL] emmä usko. Emmä ainakaan haluu olla. Nii. Emmä ainakaa koe mitenkään. Kyl mä silloin ku se oli pienempi, ni mä koinki jossain vaiheessa, et se pelkäs mua, et olinkohan mä sitä lyöny tai jotain. Kyl se niinku, ainaku käsi jotenkin meni, ni se aina säpsähti taaksepäin.

Haastattelija: Nii.

Sirpa: Nii, kato jurriissa

On myös mahdollista, että väkivaltarikoksesta tuomittuna lapsen kohdistunut fyysisesti lievä väkivalta ei tunnu naisesta väkivallalta. Tämä liittyy kysymykseen väkivallan määrittelystä ja siihen, mitä kukin pitää väkivaltana. Yllä olevan Jaanan puheessa tulee jo ilmi väkivallan määrittelyä ”Mut en sillee niiku hakannu, oon antanu selkään”.

Mutta siirrytään tarkastelemaan aineistoa lyhyen tutkimuskatsauksen jälkeen. Naisten lapsiinsa kohdistama väkivalta on erityisen arkaluonteinen tutkimusaihe. Siitä on vaikea puhua ja se saa äidit helposti tuntemaan syyllisyyttä ja epäonnistumisen tunnetta. Äitien on vaikea myöntää lyöneen lastaan ja siitä ei mielellään puhuta. Äitiyteen liitetyt myytit ja ideaalit ovat voimakkaasti ristiriidassa pahoinpitelevän äidin kanssa. Äitejä pidetään perheen koossapitäjinä, jolloin väkivalta tuhoavana mekanismina toimii tämän ihanteen vastaisesti.

Tutkimukseni yhtenä tavoitteena on analysoida naisten omille väkivallanteoilleen antamia merkityksiä. Naisten omiin lapsiin kohdistama väkivalta liittyy kiinteästi kysymykseen äitiydestä, äitinä olemisesta ja äitiyden sosiaalisesta rakentumisesta. Äitiyden rakentumiseen vaikuttavat vahvasti ne materiaaliset olosuhteet, joissa naiset kasvattavat lapsiaan sekä normatiivinen ilmasto käsitykseen hyvästä äidistä. Naisten lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa feministisestä lähtökohdista tarkastelevat tekstit ovat painottaneet äitiyden instituutioon itsessään alistavan naisia. Tällä tarkoitetaan useimmissa länsimaissa maissa äideille lankeavaa hoivavastuuta, työurien

lyhentymistä ja usein myös matalampaa palkkaa. (Featherstone 1996, 182; Parton 1990, 45.) Eeva Jokisen mukaan äitiys on yksi ehkä tiukimpia sosiaalisia rooleja ja erilaisia äitiyden representaatioita on olemassa vähän (Jokinen 1996, 13). Äitien odotetaan olevan tarkasti tietynlaisia. Eri kulttuureissa äitiyteen liitetyt odotukset ja rajat ovat erilaisia, mutta saman kulttuurin sisällä normatiiviset odotukset äitiydestä muuttuvat hitaasti (Katvala 2001, 22).

Äitiys jakautuu moraalisiin dikotomisiin kategorioihin hyvä äiti ja huono äiti, jotka kumpikin pitävät sisällään erilaisia tekemisen ja olemisen tapoja. Nousiaisen mukaan määrittelemme pääasiassa hyvää tai kyllin hyvää äitiyttä ja pahan ilmituloa pyritään välttämättään. Hyvän äidin kategoria sisältää kuitenkin implisiittisesti ajatuksen, että on olemassa myös pahoja äitejä. (Nousiainen 2004, 62–63.)

Äitiyteen liitettyjä uskomuksia kolmen eri sukupolven naisten ja miesten kertomana tutkinut Satu Katvalan mukaan hyvä äiti on voimakas, täydellinen ja pystyvä. Äiti on perheen kannalta hyvin keskeinen, perheen onni on äidistä kiinni. Täydellinen äiti rakastaa, hoitaa ja uhrautuu. Täydellinen on vastakohta masentuneelle, väsyneelle, itsekkäälle tai ankaralle äidille. (Katvala 2001, 90–93.)

Pystyvä äiti pystyy mihin vain ja hän pystyy kasvattamaan lapsestaan kunnan kansalaisen. Pystyvä äiti myös osaa navigoida lempeyden ja lujouden välillä. Hyvä äiti on myös läsnä lapselleen. Työssä käyminen tai muu poissaolo aiheuttaa syällisyyden tunteita. Äiti voi olla poissa myös esimerkiksi vankilatuomion vuoksi. Vaikka kotiäitiys ei olekaan Suomessa ollut useinkaan todellinen vaihtoehto naisille ainakaan elämänuraksi, työssäkäyvän ja kotiäidin välillä on olemassa jännite. Poissaoleminen voi olla myös emotionaalista, vaikka on läsnä, on kuitenkin poissa eikä ota lasta lähelleen. (myös Nousiainen 2004.) Johanna Hurtigin tutkimuksessa vanhoillislestadiolaisesta liikkeestä ja sen sisällä tapahtuvasta lapsiin kohdistuvasta väkivallasta suurperheen äitien emotionaalinen poissaolo ja kylmyys mainittiin uhrien kertomuksissa usein. Lapsia oli niin paljon, että vaikka liikkeeseen liittyy suojaavia tekijöitä (raittius, yhteisöllisyys) niin äitien aika ja voimat eivät riittäneet huomioimaan kaikkia lapsia. (Hurtig 2013.)

Minkälainen äiti on paha äiti? Paha tai huono äiti on länsimaisen dikotomisen ajattelun mukaan vastakkainen hyvälle äidille, eli esimerkiksi väkivaltaisuus ei kuulu hyvän äidin rooliin. Yleisesti yhteiskunnassa jaetaan ajatus siitä, että hyvä äiti ei lyö (ks. myös Katvala 2001, 52; Nousiainen 2004). Väkivalta on yleensä tuhoavaa ja siten vastakkainen perhettä koossa pitävälle äidille. Tiivistäen sen kertoo eräs aineistoni nainen

Marika: Kärsin valtavasti tunnepurkauksistani - äiti, joka rakastaa ei voi käyttäytyä näin.

Äidit pohtivat aineistossa omaa hyvyttään tai huonouttaan äiteinä. Väki­valta liitetään lähes poikkeuksetta siihen, että on huono äiti. Lapsille tehty väki­valta ei ollut kenellekään naiselle ”yks hailee” eikä siihen suhtauduttu välinpitämättömästi. Se herätti lähes kaikissa valtavia syyllisyyden ja huonommuuden tunteita. Mer­killepantavaa on, että moni nainen joka on kertonut useista eri tekemistään väki­vallan muodoista, kokee lapsiin kohdistamansa väki­vallan raskaimpana.

Marika: Tiedän sydämessäni, etten ole ollut sellainen äiti kuin olisin halunnut olla. Olen yrittänyt opetella armahtamaan itseni siitä, ettei minulla ole ollut kykyä muuhun.

Hannele: Tunnen olevani täysin mitätön naisena, äitinä ja puolisona.

Tiina: Paljon se ei lohduta, sillä hyvien nukuttujen yöunien jälkeen ja ”hyvänä päivänä” minua vaivaa valtava syyllisyys siitä, että olen huono äiti ja että pilaan riehumisellani, huutamisellani, kiroilemisellani, räiskimiselläni ja väki­valtaisuudella­ni tyttä­rteni elämän. Ehkä sossut tekisivät sittenkin vain palveluksen lapsilleni ottamalla heidät vaikutuspiiristäni pois?

Yleisen käsityksen mukaan hyvä on rakastava äiti ja vihan tunteita lapseen ei ikään kuin ole olemassa, tai niistä ei uskalleta puhua. Roszika Parker kirjoittaa äitien hallitusta tai hallitsemattomasta ambivalenssista. Parkerin mukaan äitiyteen liittyvät ideaalit eivät ole juurikaan muuttuneet huolimatta naisten elämän muista hyvin merkittävistä muutoksista. Äitien kuuluu olla tietynlaisia ja rooliodotukset vain vahvistuvat muiden muutosten kiihtyessä. Vaikka suomalaisessa äitiydessä onkin muutosta tapahtunut esimerkiksi sadan vuoden sisällä, ei luontaisen hoivaavuuden, äitien itsensä kieltämisen ja uhrautumisen ihanteet ole juurikaan hävinneet. Parkerin mukaan äitien kokemukselle on yhteistä ambivalenttisuus, jolla tarkoitetaan vihan ja rakkauden yhtäaikaista tunteita. Parker kirjoittaa hallitusta ambivalenssista (manageable ambivalence) ja hallitsemattomasta ambivalenssista (unmanageable). Rakkauden ja vihan tunnistamaton konflikti vaikeuttaa äitiä miettimästä hänen suhdetta lapseen ja tuntemasta ja ymmärtämästä lasta. Pelkät vihan tai pelkät rakkauden tunteet lasta kohtaan eivät mahdollista tätä. Ambivalenssin sietäminen ja hallitseminen mahdollistaa äidin ja lapsen käsittämisen erillisinä subjekteina. Ambivalenssin kestä­miseen vaikuttavat monet tekijät, kuten se, miten äitiä itseään on hoidettu vauvana, isän osuus hoitamisessa, taloudelliset tekijät ja muu henkinen tuki. (Parker 1995, 1997.)

Hannele: Olin väsynyt, ahdistunut, tunsin vihaa tuota avutonta vauvaa kohtaan, välillä tunsin jopa, että tämä pieni ihminen pilaa elämäni.

Heli: Et se on niiku tilanteita et on semmonen viha niinku et ne on siinä. Et häviäis pois et voisin viettää omaa elämäni. Et se [väkivalta, EL] on lähinnä tämmösiin hetkiin on kohdistunu aikoinaan

Haastattelija: Onks tää viha sun lapsiaki kohtaa tai?

Heli: Ei enää. Et silloin ku Pinja syntyi, ni mä katoin Patrikia niiku et hirvee kauhukakara. Se jotenkin vaikutti niin isolta ja villiltä. Ja mä rupesin vihaamaan sitä, mä vihasin sitä varmaan jonkun 2-3 vuotta sitä. Et kauhee kakara, mee helvettiin. Sen takia mä varmaan rupesinki sitä hakkaamaan, koska en mä sitä aikasemmin sitä ollu ikinä lyöny.

Aineistossa kerrotaan lapsiin kohdistuneesta väkivallasta, joka ei ollut tullut ilmi millään tavoin missään muussa kontekstissa, esimerkiksi lapsen koulunkäynnin myötä tai äitiysneuvolassa. Tämä tieto on lähinnä äitien minulle lähettämistä kirjeistä. Yksi nainen kuitenkin ihmetteli, ettei lasten neuvolassa eikä koulussa ollut huomattu tai puututtu pojassa olleisiin mustelmiin äidin väkivallan seurauksena. Tekstistä on hieman vaikea kuitenkin tulkita, olisiko äiti toivonut jonkun huomaavaan mustelmat ja sitä kautta ehkäpä saanut apua hänen raskaaseen arkeensa.

Haastattelija: Mite tota sillo ku nää lapset oli pieniä tai meni kouluun, ni sitku sä ja Pete, olitte molemmat niinku, oli sitä väkivaltaa ni huomasko sielt koulust koskaan mitään?

Mari: Ei, ei. Eikä neuvolastakaan silloin ku Anton kävi neuvolas tarhasta, vaik oli joskus jotain mustelmaa otsas tai jotain. Mikä on niinku periaattees aika luonnollista lapselle.

Aineistoon kuuluu kirjoituksia naisilta, joiden perheet eivät ole lastensuojelun tukitoimien piirissä. Pidän tätä informaatioita erityisen arvokkaana siitä syystä, että juuri näitä naisia on vaikea tavoittaa ja saada puhumaan heidän lapsilleen tekemästään väkivallasta. Lasten kaltoinkohtelun riskiä on arvioitu eri tutkimuksissa ja on todettu lukuisten huono-osaisuutta selittävien tekijöiden nostavan vanhempien riskiä pahoinpidellä lapsiaan. Tällaisia tekijöitä ovat etenkin päihteiden väärinkäyttö, monilapsisuus, taloudelliset vaikeudet, yleinen turvattomuus perheissä, esimerkiksi vanhempien välinen väkivalta. Sain kuitenkin kirjeitä sellaisiltakin naisilta, joiden elämä ei vastaa tätä kuvaa. Tämä kertoo osaltaan siitä, että lasten pahoinpitelyä tapahtuu kaikissa sosiaaliluokissa. (Paavilainen 1998.)

Vanhempien lapsiinsa kohdistamasta väkivallasta tiedetään vähän isien tai äitien tekemänä (Ellonen & Kivivuori & Kääriäinen 2007; Hautanen 2002). Väkivaltatutkimus ja vanhemuustutkimus eivät ole ottaneet äitien väkivallan tekijäkokemuksia varsinaiseksi tutkimuskohteekseen. Vasta 1960- luvulla lasten

pahoinpitelyyn alettiin kohdistaa huomiota, jonka jälkeen sitä ryhdyttiin pitämään sosiaalisena ongelmana. Sen jälkeen lasten kaltoinkohtelua ja pahoinpitelyä on tutkittu hyvin paljon etenkin terveys- ja hoitotieteessä sekä myös yhteiskuntatieteissä. Painopiste on ollut yleisyyden selvittämisessä, väkivallan vaikutusten sekä erilaisten riskien arvioimisessa ja riskiperheiden profiloimisessa.

Peltonen ym. (2014) tutkivat tilastollisella kyselytutkimuksella äitien lapsiin kohdistamaa väkivaltaa yli 2000 suomalaisäidin, joilla oli 0-12 vuotiaita lapsia, otoksella. Noin kuusi prosenttia äideistä kertoi olleensa fyysisesti väkivaltaisista omia lapsiaan kohtaan viimeisen vuoden aikana. Tutkijaryhmä toteaa, että tutkimuksen päätuloksia on se, että ruumillisen kurituksen käyttö lisää riskiä käyttää vakavampia väkivallan muotoja. Työperäinen tai perheeseen liittyvä stressi, vanhempien oma kokemus joutumisesta omassa lapsuudessa fyysisen pahoinpitelyn kohteeksi sekä puute vanhemmuuden taitojen tukemisessa lisäsivät myös riskiä olla väkivaltainen omille lapsilleen. Kontekstuaaliset ja situationaaliset riskitekijät limittyvät yksillöllisten riskitekijöiden kanssa tutkimukseen osallistuneiden äitien vastauksissa. (Peltonen ym. 2014, 1923; 1929–1930.)

Tutkimukseni painopiste, äitien omat kokemukset, eivät siis ole olleet juurikaan tutkimuksellisesti keskiössä. Tilastolliset riskitekijyyttä ja yleisyyttä tarkastelevat tutkimukset, kuten Peltosen ym. kyselytutkimus, sekä kvalitatiiviset tutkimukset täydentävät kuitenkin toisiaan tuottaen molemmat kaivattua tietoa sosiaalisista ongelmista.

Lasten omia kokemuksia äitien tekemästä väkivallasta valottaa muun muassa edellä mainittu Hurtigin tutkimus vanhoillislestadiolaisesta liikkeestä, joka kertoo uhrien kokemuksista äidin tekemästä väkivallasta (suurin osa väkivallasta oli tutkimuksessa miesten tekemää kuitenkin). Lapset, jotka aikuisina osallistuivat Hurtigin tutkimukseen, kokivat äitien väkivallan erityisen ahdistavaksi äiteihin yhdistetyn suojelevan luonteen vuoksi. Tutkimus tuottaa arvokasta tietoa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta, mutta eroaa kuitenkin omasta tutkimusasetelmastani siten, että Hurtig tutkii uhrien kokemuksia. (Hurtig 2013.)

Suomessa sai 1990-luvulla jalansijaa sukupuolistuneen väkivallan tutkimus, jossa väkivaltaa analysoidaan tekijän ja uhrin sukupuolten mukaan (esim. Husso 2003, Keskinen 2005, Nikunen 2005, Piispa 2004.) Tämä suuntaus on painottanut miesten tekijyyttä väkivallassa ja naisten uhriutta sekä sukupuolen ja vallan kytkös on ollut analyysin keskiössä. Sukupuolittuneena ilmiönä äitien lapsiin kohdistamaa väkivaltaa ja vanhemmuutta ei ole kuitenkaan juurikaan tutkittu eikä naisten ja miesten eroja lapsiin kohdistuvassa väkivallassa ole problematisoitu. Sekä kansainvälisesti että Suomessa naistutkimuksessa ollaan oltu varovaisia tutkimaan naisten tekemää lasten

pahoinpitelyä, mikä johtuu siitä, että koko väkivaltatutkimus on ollut säilyttään sukupuolineutraalia. Lapsiin kohdistuva väkivalta on sukupuolisensitiivisessä väkivaltatutkimuksessa määritelty pitkälti miesten väkivallaksi (esim. Hearn 1988, 1990). Naisten väkivallan tutkimuksen on pelätty vahingoittavan naisia ja naisliikettä (Featherstone 2000, 122, 126; FitzRoy 1999, 87). Myös Ann Russo esittää, että feministit ovat olleet haluttomia käsittelemään naisten lapsiin kohdistamaa väkivaltaa tai sitä on pyritty keskusteluissa rationalisoimaan ja vähättelemään (2001, 16). Toisin kuin seksuaalisessa väkivallassa, lapsiin kohdistuvan fyysisen ei-seksuaalisen väkivallan problematisoinnissa on sukupuoli jäänyt vähälle huomiolle (Featherstone 1996, 179). Psykologisissa tutkimuksissa on äidin osuutta lapsiin kohdistuvassa väkivallassa tutkittu riskinäkökulmasta etenkin aiempina vuosina runsaasti, koska äidin ja lapsen symbioosi nähtiin hyvin keskeisenä ja väkivallan ja ”empaattisen äitimisen” puutteen hyvin ratkaisevana lapsen hyvinvoinnille (mt. 181–182).

Väkivallan monitasoinen verkko ja ylisukupolvinen jatkuvuus tulevat esille tässä aineistossa omia lapsiaan pahoinpidelleiden naisten kuvauksissa. Väkivaltaa käyttäneillä äideillä oli lähes kaikilla jonkinlaisia omia kokemuksia väkivallan uhrina olemisesta. Kolmestatoista kertomuksesta kuuden kertomuksessa on vähintään mainintoja tai pidempiä selontekoja mieskumppanin kertojaäidille tekemästä väkivallasta. Näistä on erotettavissa kolmen miehen olleen niiden lasten isä, joille äiti on ollut väkivaltainen. Kolmen muun tapauksessa nainen kertoo väkivaltaisista miesystävistään, mutta aineistoa luettaessa ei saa varmuutta, onko kyseessä ollut juuri kaikkien lasten isä, tai jonkun naisen lapsen isä vai joku muu miesystävä. Omia lapsiaan pahoinpidelleiden äitien omat lapsuudet näyttäytyvät aineistossa vaikeilta, joihin usein on sisältynyt merkittävää riitaisuutta, vanhempien ongelmoitunutta alkoholin käyttöä ja väkivaltaa. Kuuden naisen kertomuksissa kerrotaan naisen lapsuudenperheen väkivallasta siten, että isä on ollut väkivaltainen perheen äitiä kohtaan ja nainen on nähnyt tätä lapsena. Neljän naisen tarinoissa kerrotaan isän olleen väkivaltainen naiselle tämän lapsuudessa. Kolmessa kertomuksessa nainen kertoo äitinsä väkivallasta häneen naisen lapsuudessa. Yhdessä kerrotaan isäpuolen pitkään jatkuneesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä naista kohtaan tämän lapsuudessa ja yhdessä veljen väkivallasta naista kohtaan tämän lapsuudessa.

Millä tavoin naiset kertoivat omasta väkivallastaan lapsiaan kohtaan? Miten äidit selittivät sitä ja mitä syitä he sille näkivät kertomuksissaan? Olen löytänyt aineistostani äitien tavoissa selittää lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa kaksi päätapaa. Toinen oli äitien kokema väsymys ja toinen oli tapa nähdä oma väkivalta kasvatukseen. Tarkastelen näitä erikseen ja aloitan väsymyksestä selittävänä tekijänä väkivallalle.

5.3.1 Väsymys, äitiys ja väkivallan oikeuttaminen

Tarkastelen tässä luvussa äitien kuvailemaa väsymystä, jota he tarjosivat syyksi väkivallalle lapsia kohtaan. Äidit olivat aineistossani väsyneitä erilaisista syistä ja erilaisissa elämäntilanteissa, joita tarkastelen tässä luvussa. Väsymyksen kuvattiin johtuvan yleisesti vaikeasta elämäntilanteesta, päihteistä, vastuun raskaudesta tai yksittäisen lapsen itkuisuudesta. Joissakin aineistoni tarinoissa väsymys on hetkellistä, jossain määrin hallittua ja tiettyyn elämänvaiheeseen, usein pikkulapsiaikaan, kuuluvaa. Toisissa kuvauksissa väsymys kasvaa ylitsepääsemättömäksi itseen ja elämään liittyväksi masennukseksi, vihaksi itseä ja lasta kohtaan sekä püleväksi raivoksi. Väsymystä kuvattiin sekä henkiseksi että fyysiseksi unen tarpeeksi. Väsymistä kuvattiin aineistossa muun muassa seuraavilla ilmaisuilla, joissa ilmaistaan samalla myös muita tunteita, kuten vihaa lasta kohtaan.

Sinikka: Väsyin välillä, vaikka harrastinkin paljon ja olin paljon menossa.

Anna-Kaisa: Nuorempi tyttö valvotti koko kesän ja edelleen onnistuneen unikoulun jälkeenkin, olen fyysisesti väsynyt.

Mari: Mä olin henkisesti niin väsynyt että mä en niinku kestänyt poikittaista sanaa en lapsilta enkä mistään, että sitä vaan toivo, et kaikki häviää ja katoaa ja mä saan olla ja maata tässä ja kukaan ei häiritse mua.

Katja: Et viimeks eilen oli semmonen olo, sit ku mä oon ollu taas ihmeellisen väsynyt. Et tota sanoin lapsilleki, et vittu mä viillän koht ranteeni auki, et lähtekää nyt hiivattiin, et toiseen huoneeseen, et mua väsyttää, mä en jaksa.

Äidin väsymys on naisille kulttuurisesti mahdollinen ja tietyllä tapaa hyväksytty malli selittää lapsiin kohdistettua väkivaltaa. Väsymysdiskurssi on jossain määrin kulttuurisesti jaettu selitys äitien väkivaltaisuudelle: äitien väsyminen ja heidän toivoton elämäntilanteensa nähdään selityksenä väkivallalle julkisuudessakin silloin tällöin. Väsyminen arjessa lasten kanssa on kiinni äitiyden sosiaalisessa rakentumisessa, joka painottaa äitien hoivavastuuta lapsista. Väsymispuhe tuottaa sosiaalisesti ja kulttuurisesti hyväksytyimpiä konteksteja äideille itselleen¹⁸ selittää väkivalta. (Featherstone 1999, 121).

¹⁸ Väsymysdiskurssi on läsnä toisinaan myös ammattiauttajien puheessa. Eräs kirjoittaja kertoo käynnistään lasten kanssa lääkärissä, jossa on käsitelty äidin edellispäivänä tekemää väkivaltaa. *Seuraavana päivänä oli varattu aika lääkärille, jokin jälkitarkastus varmaan. Pojat olivat mukana ja annoin vanhemmalle luvan kertoa äidin käytöksestä. Naislääkäri ymmärsi minua. Kun vähän aikaa vielä jaksat niin elämä alkaa sujua ja pääset helpommalla, hän sanoi.*

Eeva Jokinen on väitöskirjassaan tutkinut suomalaisten äitien väsymystä kirjoitusaineiston kautta. Jokisen mukaan väsymistä kokevilla äideillä väsyminen liittyy yksinäisyyteen ja konkreettisesti äidit ovat väsyneitä kotona (Jokinen 1996, 42). Jokinen on kriittinen normatiivista äitiyttä kohtaan ja antaa tilaa heikoille ja väsyneille äideille. Hän toivoo, että äideillä olisi oikeus olla heikkoja ja väsyneitä, mutta samaan aikaan hyviä, rakastettuja ja rakastavia äitejä. Jokinen käyttää objektisuhdeteoreetikko D.W. Winnicottin käsitettä kiinnipitävä ympäristö tai sen puute kuvaamaan äitien yksinäisyyttä ja tarvetta aikuiskontakteihin. Myös aikuiset tarvitsevat seuraa ja vuorovaikutusta ja Jokinen epäileekin, että suomalaiset pienten lasten äidit ovat yksinäisimpiä ja vailla kiinnipitävää ympäristöä kuin ehkä koskaan elämässään tai mitä aiemmat sukupolvet ovat olleet. (Jokinen 1996, 39–40, 177.)

Vastuu ja yksinäisyys

Yksi kiinteästi väsymykseen liittyvä tekijä oli aineiston naisten kertoma hoivavastuu lapsista ja kodin arjen sujumisesta. Moni nainen kertoi olevansa pääasiallisesti yksin vastuussa arjen konkreettisesta pyörittämisestä isien ollessa töissä, tai isät ja puoliset eivät muuten vain osallistuneet kodinhoitoon.

Anna-Kaisa: Mutta kun arki on minun vastuullani - ruoka, koti, lapset, laskut... Koti on miehelleni enemmän lepopaikka kuin yhteinen työmaa, tai siltä minusta tuntuu. Arjen murheilla ei saisi vaivata raskaan työpäivän jälkeen ja viikonloppuna on ladattava akut.

Ritva alkoi lyödä lapsiaan oman elämäntilanteen muututtua hyvin rasittavaksi hänen jäädessä yksin lasten kanssa eron jälkeen. Hän kuvailee täydellisyys tavoitteluaan ja toisaalta kyvyttömyyttään siihen. Hän kertoo aiemmin kirjeessään lapsuudestaan väkivaltaisen alkoholisti-isän kanssa, joka pahoinpiteli äitiä ja rikkoi kodin tavaroita. Ritvan äiti käänsi pahanolonsa Ritvaan mitätöimällä tyttöä ja kohtelemalla häntä alentuvasti. Jälleen väkivallan vyyhti on kompleksinen ja monitahoinen. Ritva kertoo, että lapsena hän oli arka, mutta myöhemmin hänestä kehittyi ”raivotar”. Avioero lasten isästä vaikeutti Ritva tilannetta ja väkivalta paheni.

Ritva: Silloin kun aloin saamaan raivokohtauksia lapsilleni, tajusin ensimmäisen kerran tilanteeni vakavuuden. Olin jäänyt kahden pienen pojan yksinhuoltajaksi. Yritin olla täydellinen isä ja äiti. Ne eväät, joita lapsuuden kodistani sain, eivät riittäneet moiseen urakkaan. Huomasin, että annoin lapsilleni juuri sitä mistä olin vakaasti päättänyt suojella heitä. En kyennyt enää kontrolloimaan elämäni. Elämämme oli yhtä riitelyä ja huutamista. Läpsin ja tukistelin lapsiani, käytin henkistä väkivaltaa uhkaamalla, että minä joudun mielisairaalaan ja he lastenkotiin. Raivokohtaukseni olivat rajuja ja lapseni pelkäsivät minua.

Christine Parton analysoi naisten vallan ja väkivallan käyttöä sukupuolten mukaisen työnjaon kontekstissa. Hänen mukaansa naisten lapsiin kohdistama väkivalta nähdään yleensä pikemminkin naisen yksilöllisenä virheenä ja erehtymisenä kuin yleisemmin ongelmana niistä olosuhteista ja odotuksista, joissa äitinä oleminen tapahtuu. Naisten ja miesten erot väkivallan käytössä ovat Partonin mukaan sidoksissa työnjakoon ja naisten ja miesten perinteisiin sukupuolirooleihin vanhempina. Äitien positiot primäärihoitajina ja hoivaajina ja isien elannonansaitijoina tuottavat vanhemmille erilaisia asemia perheessä. (Parton 1990.)

Lapsiaan pahoinpiteleviä äitejä koskevilla tutkimuksilla on todettu, että lapsiaan pahoinpitelevät naiset ovat itse usein miestensä pahoinpitelemiä sekä itse kokeneet omassa lapsuudessaan fyysisistä ja psyykkistä väkivaltaa. Äitiyttä tutkinut Brid Featherstone toteaa, että naiset voivat olla alistaisessa asemassa miehiinsä nähden, mutta käyttävät valtaa suhteessa lapsiinsa. Valta on siten vaihtelevaa tilanteisesti eikä staattista ja yhdensuuntaista. (Featherstone 1996, 183; Worcester 2002.) Toisaalta Corinne May-Chahal huomauttaa, että tieto lapsiin kohdistuvasta äitien tekemästä väkivallasta on osin vääristynyttä sen johdosta, että sosiaalityössä huomio kiinnitetään herkästi yksinhuoltajaperheisiin. Tämä saattaa käytännössä tarkoittaa äidin ja lasten muodostamaa perhettä eikä kyselytutkimuksissakaan kirjoittajan mukaan juuri huomioida sitä, että lastenhoito on edelleen pitkälti naisten vastuulla. (May-Chahal 2006.)

Isille ja puolisoille ei asetu aineistossani samanlaista toimijuuden vaatimusta kuin mitä naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksissa on analysoitu naisille. Toimijuuden vaatimukseen sisältyy käsitys vahvuudesta, uhrin osasta kieltäytymisestä ja konkreettisesti toimimisesta miehen väkivallan lopettamiseksi. Pahoinpideltyjen naisten odotetaan myös lähtevän suhteesta ja jättävän kodin. (Ronkainen 2001; Lahti 2001; Hautanen 2002; Husso 2003; Keskinen 2005.) Isät ovat aineiston kertomuksissa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta usein poissa: heistä ei joko kerrota tai heistä kerrotaan sen kautta, että he eivät osallistu kodinhoitoon ja nainen jää yksin. Joissakin kertomuksissa korostetaan isän väkivallattomuutta vastakkainasetteluna äidin väkivallalle: ”Isä ei lyönyt poikia koskaan, ei edes huutanut heille. Hän purki kaiken vihansa minuun.” Tai seuraavasti: ”Aviomies on tyttärille hyvä isä, mutta ehti ja jaksaa olla sitä aika vähän.” Merkillepantavaa on, etteivät kertojat lainkaan pohdi, tiesikö isä äidin lapsille tekemästä väkivallasta tai puuttuiko isä äidin väkivaltaan. Kertomuksissa ei myöskään kerrota isän tai puolison ja äidin yhteistä toimintaa perhetilanteen helpottamiseksi ja sitä kautta äidin tukemiseksi.

Naiset kertoivat siitä, kuinka lasten jatkuva läsnäolo ja lasten riippuvaisuus äidistä koettiin ahdistavana. Konkreettisesti äidit kaipasivat väli-aikaista lastenhoitoapua ja hetken omaa aikaa. Eräs haastateltava sanoi minulle jopa mielellään tulevansa haastatteluun, jotta voisi olla hetken erossa lapsistaan. Naiset kuvasivat yksinäisyyttään aikuisseuran puutteena ja toisaalta oman ajan tarpeena. Yksinäisyyden tai yksinolon tarve ja aikuisseuran tarve vuorottelivat ja olivat äitiyden yksinäisyyden eri puolia.

Tuija: Olin ja olen kotiäiti. Kaikki sukulaiset ovat kaukana, ja kun lapset olivat pieniä ei lapsenvahteja ollut. Väsyin välillä, vaikka harrastinkin paljon ja olin paljon menossa. Yksin en saanut olla koskaan ja sitten pinna paloi: tukistin poikia ja joskus läppäisin kädellä.

Kolmen lapsen yksinhuoltaja Minna kertoo suoraan etäisyyden tarpeesta lapsiin ja tuntemuksistaan, että tilanne ei ole hallinnassa lasten kanssa. Hän on saanut lapset hyvin nuorena ja ollut aina kotona heidän kanssaan, sillä isovanhempia tai muuta turvaverkkoa on hyvin vähän. Minna ei käy töissä kodin ulkopuolella ja ilmeisesti myös peruskoulu on jäänyt kesken. Hän on jäänyt kolmannen lapsen isästä leskeksi miehen kuoltua pitkäaikaiseen sairauteen. Minnankin lapsuutta on varjostanut alkoholisti-isän aiheuttama perheen huonovointisuus; kodissa oli usein niin sanottuja ryyppyremmejä ja isä oli esimerkiksi pyytänyt Minnaa lapsena kävelemään ryyppyporukan edessä alasti. Isä oli väkivaltainen Minnan äitiä ja isoäitiä kohtaan ja myös Minnaa pahoinpideltiin lapsena. Minna kuvailee toistuvasti kertomuksessaan tarpeestaan saada lapset edes hetkeksi jonnekin ja suunnitteleekin välillä laittavansa lapset lastenkotiin. Hän kertoo kaipuustaan löytää mies, jonka kanssa voisi arkea elää – lasten biologisesta ”isästä ei oo periaatteessa mihinkään, se on aina aijaa, voivoi, niiku vähän tollanen”. Haastattelussa hän kuvailee jo lasten syntymäajoista alkanutta pahaa oloa. Hän kertoo myös väsymyksestä ja masennuksesta. Rakkaudettomuus ja vaille jäämisen tunteet tulevat esiin Minnan kertomuksessa.

Minna: Eiku mä tulin ihan sen takia, että mun poika käyttäyty väkivaltasesti mun tytärtä kohtaan. Mä huomasin, et ku kato mä olin käyttänyt mun lapsia kohtaan väkivaltaa. Ihan omaa pahaa oloa, et miks ei mua kukaan auta ja hoivaa. Niinni tota, sit mä ajattelin, et nyt et mun on pakko jonnekin [mennä juttelemaan]. Mähän kävin tos A-klinikan, mut sehä oli väärä paikka. Joku oli mut sinne neuvonut, että. Siellä ne kysy et mimmonen alkoholiongelma sul on. Mä sanoi, et en mä siitä oo tullu keskutelee, et iha eri jutuista. (---) Mutta tottakai jos oli sit viikonloppuna juonu ja sit meni sit viikolla sillee et oli väsynyt ja tuntu et kukaan ei välitä ja rakasta. Niiku musta ei huolehdi, mä joudun ole niiku hirveesti vastuussa muista. Mutta itepähän oon lapseni tehny. Mut kyl sitä jokainen ihminen kaipaa sitä rakkautta. (---) Mul on ollu vaan niin hirvee paha olo, et mä oon purkanu sitä. Ihan omaa pahaa oloa ja yksinäisyyttä. Et mua ei kukaan rakasta ja musta ei niiku kukaan välitä eikä huolehdi

että. Jotenkin. Ja se että silloin ku noi lapset oli hirveen pieniä, ni mua ahdisti niitten riippuvuus musta.

Joissakin aineiston kertomuksissa lapsen huutoa ja itkua kuvattiin yksittäisenä syynä väsymiselle ja väkivallalle. Huutavaan ja tyytymättömään vauvaan ei ole usein osattu varautua ja äitiyteen liittyneet toiveet eivät toteudu ja arki on pettymys. Riikan katkelma kertoo siitä, kuinka huutava vauva voi muodostua äidin mielessä kaiken pahan aluksi, ja fyysisestä väsymyksestä alkava ahdistus saa täydellisen otteen koko elämästä. Äitiyden ideaali ei toteudukaan siten, kuin Riikka oli toivonut.

Anna-Kaisa: Tilanteet liittyivät usein pojan huutokohtauksiin, joita en kestänyt enää yhtään. Halusin vain saada huudon loppumaan hinnalla millä hyvänsä, mutta sen sijaan, että olisin ottanut pojan syliin, löin häntä ja karjuin, että ”turpa kiinni”. Kohtelin häntä kaltoin niin fyysisesti kuin henkisesti.

Riikka: Esikoiseni oli hyvin huutava ja vaativa lapsi, se ei vastannut ollenkaan sitä kuvaa, mikä minulla äitiydestä oli ollut. Koko ikäni olin valmistautunut olemaan hyvä, rakastava äiti enkä tekisi mitään niin kuin omat vanhempani. Tilanteen rankkuus yllätti minut täysin. Olin väsynyt, ahdistunut, tunsin vihaa tuota avutonta vauvaa kohtaan, välillä tunsin jopa, että tämä pieni ihminen pilaa elämäni. Olin epätietoinen, miksi vauva huutaa, puhuin siitä neuvolassa, kävimme vyöhyketerapiassa, hieroin vauvaa kotona, ja koko ajan menetin tunnetta tätä lasta kohtaan ja samalla koko elämää kohtaan. Päivät olivat selviytymistä varten, ei elämistä varten.

Myös Anna-Kaisa tarjoaa fyysisistä väsymystä syyksi väkivallalleen.

Anna-Kaisa: Muutimme tänne puolisen vuotta sitten. Kuukausi sen jälkeen äitini kuoli ja koko kesä meni kuolinpesän asioita selvitellessä. Nuorempi tyttö valvotti koko kesän ja edelleen onnistuneen unikoulun jälkeenkin, olen fyysisesti väsynyt. Sitä olen äkkipikaisuudelleni ja kiukulleni, väkivallallekin syyksi tarjonnut.

Koko väsymistutkimuksessaan Jokinen ei juurikaan mainitse väsymisen ja väkivallan välisestä yhteydestä (paitsi ks. s 41). On hyvin todennäköistä, että Jokisen tutkimukseen osallistuneet kirjoittajat eivät ole kirjoittaneet väkivallasta. Myöskään tutkimuksessa analysoitujen Kaksplus-lehden lukijakirjeissä ei asiasta puhuta. ”Huonon” äidin esitykset liittyvät lähinnä esimerkiksi imetyksen varhaiseen lopettamiseen tai yksinhuoltajuuteen. Analysoidessaan Kaksplus lehden väsymiskeskusteluja Jokinen huomaa 1980-luvun puolivälissä tapahtuneen terapeutin käänteen suhteessa väsymykseen. Väsymyksestä tulee sallittua ja äideillä on oikeus väsymykseen. Väsymyskirjeistä tulee myös hyvin tyypillisiä kirjeitä ja uupumusta ei enää välttämättä määritellä sairaudeksi. Vuosikymmenen loppua kohden väsymyskirjoittelu jatkuu ja se yhdistetään masennukseen. Masennusta pidetäänkin lähes normaalina synnytyksen jälkeisenä tilana. Vauva- perhe ja

odotusaiheisten lehtien väsymiskurssit ovat varmasti muuttuneet vuosituhaten vaihteeseen tultaessa. Äitien väkivalta on hyvin arka aihe vieläkin, vaikka erilaisista väsymisen muodoista on tullut hyväksyttävää puheenaiheita. (Jokinen 1996, 124–125.)

Tutkimukseni naisista ei kukaan kertonut olleensa väkivaltainen lapsiaan kohtaan päihteiden vaikutuksen alaisena, vaikkakin alkoholi oli muuten usein naisten puheissa selittävänä tekijänä. Lapsiin kohdistuva väkivalta tässä aineistossa erosi siis yleisestä tyyppillisestä suomalaisesta tavasta oikeuttaa väkivaltaa päihteidenkäytöllä. Kun aikuiseen ihmiseen ja erityisesti puolisoon kohdistuvaa väkivaltaisuutta saatetaan selittää alkoholilla, joka alentaa harkintakykyä, ei samaa selitystapaa tarjota väkivallalle sen kohdistuessa omiin lapsiin. Kuitenkin joitakin mainintoja aineistossa on siitä, että joillakin äideillä väsymys ja väkivalta ovat heidän kertomusten mukaan johdettavissa päihteidenkäyttöä seuraavasta väsymyksestä. Päihteiden käytön aiheuttama väsymys esiintyi etenkin krapulan ja vieroitusoireiden tuoman ärtyneisyyden yhteydessä sekä halusta saada olla rauhassa.

Mari: Mä tiedän et silloin [krapulassa, EL] mä en pysty yhtään ole hyvä äiti, edes sitäkään vähää mitä mä nykyään olen.

Anne kertoo alkaneensa lyömään lapsiaan kuukausien juopotteluputken ja huumeiden käytön jälkeen. Avopuoliso sai tietää huumeidenkäytöstä ja katkaisi suhteen, jolloin Anne jäi yksin, ”hajos se homma käsistä” ja hän alkoi lyödä lapsiaan. Huumeiden ja alkoholinkäytön aiheuttama väsymys ja toisaalta halu uudelleen ”lähteä radalle” toimivat kontekstina Annen väkivallalle. Hän kertoo myös halusta omaan elämään ja myöntää vihan tunteen lapsiaan kohtaan.

Anne: Oon, joskus näitä kahta ensimmäistä [lasta, EL] kohtaan olen kyllä, johon tietysti liittyy alkoholi ja muut aineet niinku kuvioihin mukaan. Et ku ei jaksu ja haluais vaan lähteä radalle, baanalle jonnekin menemään ja vetää päätä vielä enemmän täyteen. Et se on niiku tilanteita et on semmonen viha niinku et ne on siinä. Et häviäis pois et vois in viettää omaa elämääni. Et se on lähinnä tämmösiin hetkiin on kohdistunu aikoinaan (---) Joo, mä olin henkisesti niin väsynyt että mä en niinku kestänyt poikittaista sanaa en lapsilta enkä mistään että sitä vaan toivo et kaikki häviää ja katoaa ja mä saan olla ja maata tässä ja kukaan ei häiritse mua.

Jokinen kirjoittaa äitien ”väsymisen toimivan siltana ajassa, tilassa ja naisten kesken” Jokinen (1996, 41). Oman aineistoni naisten kuvaukset äitiydestä ja siihen liittyvästä väsymisestä ovat hyvin yksinäisiä ja yksityisiä. Äitiys ei ole niissä naisia yhdistävä tekijä eikä siihen liitettyjä negatiivisia puolia kertomusten perusteella juuri jaeta muille

naisille. Äitiyden yksinäisyys on eriyttävää ja väkivallan mukaantulo leimaannuttavalla luonteellaan eristää äidin ja saa syyllisyyden tunteet esiin.

5.3.2 Rajalla olemista - väkivalta kasvatuksessa

Toinen aineistossa usein esiintynyt selitystapa lapsiin kohdistuvalle väkivallalle oli sen käyttö kasvatuksellisenä keinona. Lapsiin kohdistuvasta väkivallasta puhutaan perinteisesti kurittamisena, rankaisemisena tai ankaruutena¹⁹. Väkivallan käyttö kasvatukseen kuuluvana tuli aineiston joissakin kertomuksissa esiin väkivallan muotona, jonka naiset hyväksyivät tai se esitettiin hyväksyttävänä. Siitä kerrottiin lasten rankaisemisen muotona, jolloin lapsi oli tehnyt jotain äidin mielestä pahaa tai väärää. Kasvatuksessa käytettyä väkivaltaa kuvattiin myös opettamisena ja vanhempien eräänlaisena velvollisuutenakin. Tämä selitysmalli sisältää ajatuksen, että tietynlainen väkivalta olisi jopa hyväksi lapselle, jotta hän oppisi hyvälle tavoille. Väkivallan, josta puhutaan ruumiillisena kurituksena, pidettiin aineiston osassa kertomuksia normaalina ja sitä normalisoitiin.

Päivi: Kyl mä annan luunappeja ja tällasia, mut must se kuuluu asiaan

Mari: Se nyt on aika normaalia, varmaan jokainen, melkeen joka ikinen tukistaa lastansa.

Susanna: En oo ravistellu, lyöny. Mut on ne tukkapölyä saanu. Siitä on monta vuotta. Joku neljä vuotias, joka kiukuttelee siellä, eikä anna laittaa hattua päähän, kun 30 astetta pakkasta, ni sit mie oon niiku tarrannu, et nyt.

Päähineen laittaminen kovalla pakkasella on usein arkipäivän keskusteluissakin käytetty esimerkki tilanteesta, jossa vanhemman on ikään kuin pakko käyttää voimakeinoja ”Et on pakko pitää kovaa kiinni”. Voimalla pitelemine ja jonkinasteisten pakkokeinojen käyttäminen on eräänlaista väkivallan rajalla olemista. Aineiston naiset käyvät itse rajanvetoa siitä, mikä on väkivaltaa ja mikä ei.

Sanna: Jos poikaa ottaa korvasta kiinni sen vuoksi, et se on rääviton. Esim. sylkee naamalle tms. jos mä en siihe reagoi millään, ni sehän tarkoittaa, et minä haluan et sinä teet noin. Kyl on pakko opettaa pennuille [tavat, EL].

Sinikka: Enkä lyönytkään, mutta pojan ollessa uhmaiässä, tartuin häneen tukevalla otteella, katsoin silmiin ja sanoin vihaisella äänellä, että nyt on äiti on tosissaan ja sinun on toteltava. Samaa keinoa olen käyttänyt tyttöjenikin kanssa ja se on tepsinyt. Tosin nykykäsityksen mukaan sekin katsotaan pahoinpitelyksi.

¹⁹ Lasten fyysinen kurittaminen kriminalisoitiin Suomessa vuonna 1984.

Sinikan puheesta voi tulkita, kuinka kasvatuskäytänteet ovat muuttuneet ja käsitykset väkivallasta tiukentuneet. Kemppaisen tutkimuksessa kotikasvatuksesta kolmessa eri sukupolvessa tutkittiin vuosina 1908–1937, 1937–1961 ja 1967–1979 syntyneiden 85 eri suvun jäsenien muistoja ja uskomuksia kotikasvatuksesta. Tutkimuksessa on sekä muistoja siitä miten itseä on kasvatettu, että miten itse on kasvattanut omia lapsiaan tai miten kasvattaisi, mikäli niitä syntyisi. Aineistoon kuuluu sekä miehiä että naisia. Kemppaisen tutkimuksen aineistossa käsitellään paljon ruumiillista kuritusta ja sen hyväksyttävyyttä. Muistot ja kiteytyneet uskomukset fyysisistä kurituksista toistuvat läpi aineiston ja fyysiseen kuritukseen otetaan kantaa, vaikkei sitä hyväksyisikään. Vanhimman sukupolven lapsuusmuistoissa näkyvät hyvin vahvasti muistot fyysisestä kurittamisesta. Uskomusten osalta tämä vanhin sukupolvi, 1900-luvun alkuvuosikymmeninä syntyneet, olivat fyysisen kurittamisen suhteen myös kaikkein hyväksyvimpiä. Erityisen käytettyjä keinoja olivat piiska ja vitsa. Fyysisen kurituksen uskottiin olevan myös merkki välittämisestä. Vanhimman sukupolven muistoissa isä näyttäytyy usein ankarampana, mutta äitikin saattoi olla kova. Äiti saattoi myös pelotella lapsia isällä. Kuritusta pidettiin luonnollisena ja lapsen tekemästä rikkeestä ansaittuna. Kurituksen piti kuitenkin olla oikeassa suhteessa tehtyyn rikkeeseen eikä mielivaltaista. (Kemppainen 2001.)

Myös keskimmäisen sukupolven muistot kotikasvatuksesta sisältävät paljon mainintoja ruumiillisista rangaistuksista. Tämän sukupolven muistoissa esiintyy kuitenkin, tosin vähäisessä määrin, myös sanallisia rankaisuja kuten nuhteleva, ärähtäminen ja huutaminen. Lisäksi piiska ja vitsa vaihtuvat fyysisesti lievempiin muotoihin kuten tukistamiseen. Sekä vanhemman että keskimmäisen sukupolven muistoissa ja uskomuksissa fyysinen kurittaminen nähdään luonnollisena ja lapsen omasta käyttäytymisestä johtuvana. Selvempää muutosta on vuosina 1967–1979 syntyneiden muistoissa ja uskomuksissa, joissa fyysiset rankaisut ovat lieventyneet ja niitä on korvattu sanallisella rankaisulla ja neuvomisella. Kovakouraiset rangaistukset ovat jo poikkeustapauksia. Uutena rankaisumuotona tuli myös väliaikainen edun menetys, kuten viikkorahan tai karkkipäivän menetys, sekä ylimääräiset kotityöt. Tämä sukupolvi piti muita rangaistusmuotoja myös tehokkaampina. Äiti näyttäytyy tässäkin joukossa harvemmin fyysisen kurituksen antajaksi kuin isä. Vanhempien asema täydellisenä auktoriteettina horjuu. Rakastavan äidin rinnalla on kurittava äiti ja äidin rakkaus ja kuri näyttäytyvät kolikon kahtena puolena, joiden välillä on tasapainoitava (Kemppainen 2001).

Kotikasvatus on todennäköisesti rankaisemisen suhteen lieventynyt ja rankaisumuodot ovat muuttuneet demokraattisimmiksi sukupolvien myötä. Kemppaisen tutkimus puhuu ruumiillisesta kurituksesta tai ruumiillisesta rangaistuksesta eikä pahoinpitelyistä tai väkivallasta. Ruumiillista kuritusta kasvatusmielessä on pidetty eri asiana kuin pahoinpitelyä ja väkivaltaa. Lasten kasvatuksessa väkivallan määrittely tulee erityisen tarpeelliseksi. Linaan Kemppaisen (2001, 95) aineiston 18-vuotiasta naista, joka sanoi ”Ei minusta ole kuitenkaan täysin väärin rangaista esimerkiksi toistuvasta samasta tottelemattomuudesta vitsalla, kunhan se ei pahoinpitelyksi muutu”.

Oman väkivallan kontrolli

Aineistossa ruumiillisen kurittamisen ja pahoinpitelyksi määritellyn väkivallan raja on naisten tulkinnoissa häilyvä. Monille heistä oli tärkeää tehdä ero kasvatuksellisen väkivallan ja varsinaisen pahoinpitelyväkivallan välille. Eron tekemisessä varsinaiseen väkivaltaan aineistoni perusteella merkittäviksi nousevat konkreettiset väkivallan tekemuodot. Tiettyjä tekoja pidetään sallittuina, kuten tukkapölyä ja niin sanottua luunappia, mutta esimerkiksi lyömistä ei. Naiset pyrkivät kontrolloimaan lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Lasten fyysinen pienuus, mahdolliset väkivallan näkyvät jäljet ja sitä kautta mahdollinen sosiaalitoimen väliintulo sekä rakkaus lapseen ovat tekijöitä, jotka (joskus) ehkäisevät väkivallan luisumista kovemmaksi. Kuitenkin vaikka kurittaminen tai kasvatus erotettiin toisinaan pahoinpitelystä, saman naisen puheessa tai kirjoituksessa kerrottiin usein silti myös väkivallasta. Esimerkiksi Marin mielestä läpsäisy on liikaa, mutta toisaalla haastattelussa hän kertoo tekemästään rajummasta väkivallasta, kuten kuristamisesta, lapsiaan kohtaan. Fyysisen rankaisun käyttö ei siis sulje pois samalta äidiltä niitä tekoja, jotka äiti itse määrittelee väkivallaksi. Nämä kaksi ovat rinnakkaisia ja voivat olla äidin toimintatapoja molemmat²⁰.

Mari: Ensinhän se oli jotain läpsimistä ja sitte potkin, no en nyt tietenkään ihan niin lujaa, pieniä ihmisiä on. Kuristin, löin päätä seinään ja jotain tällasta. Mut mä en koskaan vetänyt sitä niiku täysillä. Oli vaan sillee ett pikkusen... et nyt oot hiljaa, ku huutaa ja huutaa.

Myöskin Sanna kertoo haastattelussa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta kasvatuksellisena, mutta kertoo varovansa liian rajuja otteita.

²⁰ On eri asia mitä lapset kokevat väkivalta- tai rankaisutilanteissa kuin miten äidit sen hahmottavat ja tutkimukseni ei ota kantaa lasten tulkintoihin tai erontekoihin väkivallasta.

Sanna: Ja ennenkun mä ehin mitään ajatella, mä pistin sen [lapsen sänkyyn, EL], en paiskannu vaan pistin, tietysti vähän kovakourasemmin mut et. Koska mul on kuitenkin koko ajan se tieto tuol takaraivos, et mitä voi käydä jos lyödään tai paiskotaan. Kyl mä tiedän esim. sen, et jos lapsi vaik paiskataan tälle sänkyyn, ni sehän voi vaik kuolla. Mut mä tempasin sen siihen sängylle ja mä piiskasin sen tälle kädellä. Sanoin et tajuat sä, et silloin ku äiti sanoo, et mitä tehdä, ni silloin tehään just ni. Mut tossaki on ollu pelkästään se tilanne, et jos niiku kärjistetään tilanne, ni siitä ku ne lähtee mökin [järven rannalla, EL] ovesta ulos, ni ne on kuoleman vaarassa silloin. Ni kyl mun mielest silloin kuuluu totella. Ihan tällain, ku on ollu näit tilanteita, et ne leikkii pistorasioilla, et siihen ei työnnetä sormee. Sitä tehdä 3 päivää, neljäntenä päivänä mä oon sanonut 3 kertaa, eikä vielä ni uskota, ni sit tulee luunappi, et uskot sä nyt. Ni kyl ne sen jälkeen uskoo.

Väkivalta on jotain, jotain tulee kontrolloida mutta samalla sitä on mahdotonta kontrolloida. Väkivallan tekoa voidaan puolustaa ja ulkoistaa ”silmissä pimeni”, ”pinna paloi” ja ”ennen kuin ehdin mitään ajatella”- tyyppisillä ilmaisuilla. Väkivalta on kuitenkin myös kontrolloitua juuri kovuuden ja paikan suhteen. Lisäksi jos väkivalta ei olisi koskaan kontrolloitua vaan sokeana hetkenä tehtyjä kontrolloimattomia tekoja, fyysisiä vammoja ja henkirikoksia olisi huomattavasti enemmän. Väkivallan kontrollista on kirjoitettu myös tutkimuksissa miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta. Miesten on todettu kontrolloivan esimerkiksi sitä, mihin lyö ja kuinka kovaa. Kasvoihin lyömistä saatetaan välttää, jotta ulkopuoliset eivät huomaisi jälkiä. Myös fyysinen tila on useimmiten kontrolloitu läheissuhteissa tapahtuvassa väkivallassa: se tapahtuu useimmiten aina kotona. Väkivallan kontrolloitavuus tai mahdottomuus kontrolloida sitä esiintyy miesten ja naisten väkivaltapuheissa samanaikaisesti, niin omassa aineistossani kuin monissa muissa tutkimuksissa. (esim. Hearn 1998.)

Kontrollin hallitseminen liittyi monella pahoinpitelyn käsittämiseen kasvatuksellisenä keinona. Lasten kanssa hermostuminen ja etenkin väsyneenä ärsyntyminen tuotti joillekin äideille kauhukuvia lasten enemmästä vahingoittamisesta ja lasten tappamisesta. Äitejä pelotti ja huolestutti väkivallan mahdollinen vakavoituminen ja kontrollin totaalinen pettäminen.

Anu: Suuttuessani uhmaikäisen kanssa siis usein olen tukistanut ja läpsinyt tyttöjäkin. Toistaiseksi läpsiminen ei ole aiheuttanut mustelmia, mutta pelkään, että jollen saa apua, niitäkin tulee.

Sanna: Otin olkapäästä ja reidestä kiinni ja heitin sen siihen sänkyyn. Pidin huolta, et se ei osu seinään eikä kolauta itteensä. Mut tota noin ni, laps oli ihan shokissa, se oli ihan shokissa. Se oli 1. kerta ku mä oon tehny mitään tommosta. Ja mä huomasin siinä, siis ihan se otteen, miten luja se ote oli ja miten raivoissani mä olin, koska siinä ku mä vein sitä. Ku vaik mä varoin ettei se kolhi itteensä mihinkään, ni oikeesti mä oisin halunnu ottaa sitä pentuu jaloista kiinni ja mätkii sitä niiku seinään tälle näin, et

joko tokenet. Ja siis se raivo oli niin uskomaton, mut siinäkin mä mieluiten heitin sen siihen sänkyyn ja panin oven kiinni. Ja sit mä pidin vielä ovesta kiinni, ku siis sehän huutaa ja hakkaa sitä ovea. Et sehän ei rauhoitu. Ni mul oli pakko saada suojella sitä lasta siltä mielettömältä raivolta ja pitää sitä ovea kiinni. Koska mä aattelin, et siltä lähtee henki jos niiku tän ärtymyksen annan tulla ilmi. Et mää oon pariin otteeseen niin että mul on ollu kengät jalassa, ni potkassu joko kipsiseinään tai ovee, niin et niihin on tullu niiku koloja. Et ihan et johonki se viha täytyy purkaa tai tulee ruumihia. Vois sanoo näin ihan suoraan. Et se on pelottavaa, mut se on hyvin semmonen turhauttava olo, että sitä [lasta, EL] ei saa niiku kuriin. (Sanna)

Äidit käyttävät erilaisia keinoja välttyäkseen raivon ”yliläikähtelyltä”. Tutkimuksessaan vihakertomuksista Tuija Virkki toteaa, että keinot, joilla raivostumista kontrolloidaan, ovat sekä tietoisia ja tavoitteellisia että tiedostamattomia (Virkki 2004). Sanna kertoo itsehillinnän keinoistaan ja raivon muualle suuntaamisesta esimerkiksi oveen potkimisena. Hänen tapansa itsehillinnän ja lasten pahoinpitelyn välttämiseksi olivat kuitenkin toisaalta hyvin väkivaltaisia ja haavoittavia. Alemmassa sitaatissa hän kuvailee, kuinka väkivalta kohdistui itseän lasten suojelemiseksi ja lasten ja äidin suhde muuttui lapsille pelottavaksi. Väkivallan läsnäolo Sannan perheessä oli monisuuntaista Sannan pahoinpidellessä lapsia ja itseään ja miehen Sannaa ja lapsia.

Sanna: Kyllä minä oon ripsinyt pyllylleki, mut se on ollu aina semmonen niiku lähinnä sopimus.

Haastattelija Kenen välillä?

Sanna: Tyyliin, nyt loppu se seiniin piirtely ja se seiniin piirtely jatkuu. Mä sanon, et ok, tää on sit se viimeene piirustus. Jos mä nään jotain vastaavaa uudestaan, ni sit saat selkääs. Se selkään saaminen ei oo ollu niiku vanhaan hyvään aikaan, eli silloin ku minä sain selkääni. Vaan se on ollu semmosta ehkä kolme läpätystä paljaalla kädellä, mut niin lujaa, et lapsi kyllä ymmärtää, et näin. Ja siinä tilanteessa ku mä oon nähny sen kuvan, niin saako näin edes sanoa, mun mielestä se on ollu lähinnä hauskaa. Jee. Et nyt lapsi pisti tämmösen tilauksen, ja okei, et ihan vaan tiedoksi, et nyt saat pyllyllesi. Ja ei lapsi oo siitä ollu peloissaan, ku minä en oo ollu suuttunu. Minä en oo huutanu hyppiny siinä. Et ne on ollu lähinnä yllättyneinä, et mitä?!

Haastattelija: Onks ne sit, koet sä sit, et sä oot tehny tällasta, ni jotain syyllisyyttä?

Sanna: En, en. Et se mistä koen syyllisyyttä on se, et jos mä oon antanu itteni raivostua niin lujaa, et mä en pysty niiku hillitsemään itteeni.

Haastattelija: Onks sul semmosii tilanteita sit käyny näitten lasten kaa?

Sanna: On totta kai.

Haastattelija: Mitä sä oot sit silloin tehny? Minkä tyyppisiä tekoja?

Sanna: Öö, sen nimi on ehkä tukkapölly, mutta minun käsitykseni tukkapöllystä ja siitä mitä minä teen ei oo sama. Mun ymmärtämyksen mukaan tukkapölly on sitä, et otetaan tukasta kiinni ja ravistetaan. Niin et se lapsi heiluu siinä aika holtittomasti. Minä en tee nii. No mulle on tehty niin ja se on ollu hyvin ikävää. Koska siinä ku on niiku varpaisillaan seisoo ja heiluu. Mut se mitä mä oon tehny, on ehkä pirun verran pahempaa, mä en tiedä. Mut mä otan sen pään ja teen tällee näin koko tukkaan [Näyttää miten puristelee päätä hiuksista, EL]. Mä en osaa ees selittää, et mitä se on. Mut se ei oo siinä mielessä, se ei oo ravistamista. Mut tällee näin. Kunnes nään, että se on varmasti tehonnu.

Nykyri tutkimuksessaan naisten vihantunteista kuvailee myös äitien vihaa. Hänen mukaansa lapseen käsiksi käymiseen liittyy sokeuden, näkemättömyyden ja muistamattomuuden kokemuksia. (Nykyri 1998, 140-141.) Oman aineistoni katkelmissa, joissa kerrotaan kontrollin menettämisestä, käytetään muun muassa sanoja pillastua, tulistua, raivostua, pinna palaa, hermostua, romahtaa totaalisesti. Itsehällinnän menettämisessä, josta Sannakin yllä puhui, kontrolli pettää ja väkivalta tuntuu hallitsemattomalta. Äidit pelkäävät näitä tunteita, joissa päässä ja silmissä sumenee ja itseä ei pysty hallitsemaan.

Ulla: Päässäni ikään kuin sumeni ja oli kuin minussa olisi ollut kaksi eri persoonaa. Toinen persoona huusi, että lopeta jo, tässä käy hullusti, ja toinen pisti vain jatkamaan, ikään kuin olisin ollut riivattu.

Maria: Kaikkein ikävin pahoinpitelyni kohdistui poikaani vuonna 19xx, jolloin hän oli 12 vuotias. Hän vaati päästä mukaani äitienpäiväjuhlaan ja kun olimme istumassa pöydässä ja ohjelma oli juuri alkanut, hän alkoi vaatia, että hänet täytyy heti viedä seuraamaan jalkapalloa urheilukentälle. Estelin, mutta vaatimus toistui äänekkäämmin ja äänekkäämmin ja niin minun oli poistuttava kesken kaiken siitä juhlasta. Kun pääsimme autoon, tartuin poikaani niskasta kiinni ja taoin hänen päänsä auton kojelautaan niin, että silmäkulma tuli aivan mustaksi. Olin suunnattomasti raivoissani. Sellaista suuttumuksen purkausta en ole koskaan ennen enkä jälkeen kokenut.

Alla olevassa katkelmassa Pirjo kertoo ”pinnan palamisesta”. Kertomus on mielenkiintoinen esimerkki väkivallan jonkinasteisesta mielestä pois häipymisestä, koska Pirjo ei tunnista lyömisensä aiheuttamia vammoja. Pinnan palaminen ja syöksyminen lasta kohti kertovat kontrollin menetyksestä. Uhrin vammojen vähättely on myös yksi keino ulkoistaa väkivalta ja mieltää se vähäpätöiseksi (Sykes & Matza 1957).

Pirjo: Istuin keittiössä ja nypin kulmakarvoja. Nuorempi poika itki ja kitisi, koska vanhempi kiusasi häntä. Mies istui olohuoneen sohvalla eikä tehnyt mitään. Äkkiä pinnani paloi. Syöksyin vanhempaa poikaa kohti, mutta hän livahti sängyn alle. Sängyn alla oli pulkka, jolla pökin poikaa. Luulin, että se osuu hänen käsivarteensa. Sen jälkeen

tuli hiljaista. Otin Anton Tšehovin näytelmän Kolme sisarta hyllystä ja menin makuuhuoneeseen pitkäkseni. Luin koko näytelmän yhteen menoon. Välillä vanhempi poika tuli ovenrakoon ja minä ihmettelin punaisia jälkiä hänen kasvoissaan. Kysyin oliko hän syönyt marjoja. Sinä pökit minua pulkalla naamaan, poika vastasi. Hän ei ollut ehtinyt kääntää päätänsä. Kaikki tapahtui niin nopeasti.

Hoivaajan ja auttajan subjektipositiot voivat olla naisille palkitsevia ja näissä subjektipositioiden nainen voi tuntea itsensä tarpeelliseksi ja saada sosiaalista hyväksyntää (Keskinen 2005, 256). Väkivalta murtaa tätä äitiyteen liitettyä hoivaajan roolia ja asettaa sen kyseenalaiseksi. Naistutkintavankeja tutkinut Emma Wincup toteaa, että naisten oli vaikea käsitellä sitä välimatkaa, mikä oli heidän todellisen elämänsä ja idealisoidun äitiyden ja hoivaamisen välillä. Tutkintavankilassa olevat naiset määrittelivät identiteettinsä pitkälti suhteessa toisiin ja arvioivat itseään hoivaamiskykynsä mukaan. (Wincup 1999.)

5.4 Muita selitystapoja väkivallalle eri konteksteissa

Olen edellisissä luvuissa tarkastellut parisuhdeväkivallan ja lapsiin kohdistuvan väkivallan selitystapoja. Olen pitänyt ne omina lukuinaan niiden erityisyyden vuoksi ja koska ne ovat naisten tekemän väkivallan merkittävimmät muodot määrällisesti. Tarkastelin niitä erikseen ja niihin sisältyviä selittämismuotoja. Tässä luvussa tarkastelen sisällöllisesti erilaisia oikeuttamistapoja huolimatta siitä, kuka uhri oli. Tarkastelu siirtyy siis uhripainotteisesta selityspainotteiseksi. Näissäkin selittämistavoissa on mukana myös parisuhdeväkivaltaa ja joitakin lapsiin kohdistuvia väkivaltatapauksia. Miellän näiden kahden tavan, uhripainotteisen ja selittämisen muotoon keskittyvän täydentävän toisiaan ja eivän olevan toisaan poissulkevia. Ratkaisu on täten tietoinen ja perusteltu.

Aloitan tarkastelun alkoholin merkityksestä väkivaltakuvauksissa sen oikeuttajana. Siitä siirryn tutkimaan aineistossa esiintyneitä rikosten selittämistä sairaudella ja luonteenpiirteillä. Tämän jälkeen tarkastelen naisten elinolosuhteisiin liittyviä väkivallan selittämistapoja, kuten omia uhrikokemuksia ja alakulttuurien väkivaltamyönteistä ilmapiiriä. Viimeisenä käsittelen mustasukkaisuutta miehistä naisten välisenä väkivaltana sekä väkivaltakuvauksia, joissa nainen ei varsinaisesti nimeä sille motiivia.

5.4.1 Alkoholi väkivallan ulkoistajana

Maija-Liisa: Kyl ne kaikki harmittaa kato jälkeenpäin, et mitä on kännis touhunn. Ko eihän sitä kukaan selvä ihminen semmosia tekoja tee. Mistä se semmonen johtuu ku ei selvänä oo mikään väkivaltaan taipuvainen ja sit tota kännis on.

Leila: Ei oikeestaan. Semmosen se kyllä herättää, että mä en selvinpäin, mä en todellakaa oo väkivaltanen, et ihan kaikkee muuta. Semmonen hirvee pelko on niiku viina kohtaan. Että herrajumala, jos mä en pysty itteeni pidättelee, ku mä pois pääsen. Et jos tämmönen tapahtus uudestaan.

Sirpa: Varmaan, nimenomaan. Ja sillee varmaan, ku mul on yleensä semmonen, et mä en näytä ihan tunteitani. En osaa sanoa ihmisille ei ja niiku noin, et mul niiku kaikki patoutuu tonne sisään. Et sitte niiku kännissä, et en mä nyt muuten pidä itteeni mitenkään sillee väkivaltasena. Mutta tota noin.

Ylläolevat katkelmat ovat aineistossani tyypillisiä mietteitä alkoholin osuudesta tehtyyn väkivaltaan. Monella naisella väkivallan teko tai teot oli tehty humalassa ja tämä kadutti. Tässä empiirisessä aineistossa alkoholia väkivallan oikeuttamiskeinona käyttivät etenkin vangit. Alkoholin osuus vankihaastatteluissa on sikäli ymmärrettävää, koska suurin osa väkivaltarikoksista tehdään humalassa ja valtaosalla vangeista on vaikea päihdeongelma. Kirjeaineistossa sekä perheneuvolahaastatteluissa alkoholin osuus väkivallan oikeuttajana jää vähäiseksi. Näissäkin aineistomuodoissa väkivaltaa oli usein tehty humalassa, mutta päihtymystilaa ei käytetty juurikaan oikeuttamisena. On myös todennäköistä, että vakavasti päihdeistä ongelmoituneet naiset tai akuutissa päihdekierteessä olevat eivät vastaa kirjoituspyyntöihin tai osallistu perheneuvolatoimintaan. Alkoholi väkivaltaa neutralisoivana tekijänä tiivistyi usein siihen, muuttuuko ihmisen persoonallisuus humalassa ja miksi humalassa käyttäytyy toisin kuin selvänä. Humalatilan persoonallisuutta muuttavan luonteen vuoksi vastuuta ei ehkä tarvitsisi itse kantaa. Toinen humalatilaan liittyvä keskustelunaihe oli unohtaminen, mitä teosta ja sen aikaisista tapahtumista muistettiin.

Alkoholin ja väkivallan mahdollinen yhteys oli niin ilmeinen, että nekin naiset, jotka eivät oikeuttaneet tekoaan alkoholilla, ottivat siihen kantaa jollain tavoin. Lähes kaikki naiset kertoivat ja kirjoittivat omasta suhteestaan alkoholiin ja siihen, miten humalassa käyttäytyy, käyttäytyykö väkivaltaisesti vai ei: ”Viina tekee minusta lempeän.”

Tarkastelen päihdeiden käyttöä väkivallan selonteoissa naisen oman alkoholin käytön kannalta. Kertomuksia, joissa väkivaltaa olisi oikeutettu uhrin juomisella, ei

aineistossa ollut. Miesten naisiin kohdistamassa väkivallan selitysmalleissa naisten juominen on toisinaan esitetty syyksi miesten väkivallalle (Lahti 2001, 106).

Alkoholi ja humalatilalla on Suomessa kulttuurisesti hyväksytty tapa selittää poikkeavaa käytöstä ja tavanomaisten normien rikkomista. Suomalaisuuteen ja suomalaisten kansanluonteeseen yhdistetään humalahakuisuus, huono itsetunto, mustasukkaisuus, omistushaluisuus ja humalassa pahaluonteisuus. Väkivallan selittäminen alkoholilla on ollut paljolti miehille aukeava motiivisanasto. Tavallista suomalaista kansanluonnetta määrittelläänkin erityisyyden ja toisaalta maskuliinisuuden kautta. Suomalaisen väkivaltaisuus humalassa on miehiin liitetty ominaisuus ja erityiseksi määrittelyn tekee se, etteivät kuitenkaan kaikki suomalaiset miehet ole alkoholisteja ja väkivaltaisia. (Nikunen 2005, 315–318.) Tekijöiden lisäksi myös väkivallan ja häirinnän uhrit voivat selittää kokemaansa alkoholilla. Esimerkiksi Honkatukian tutkimat nuoret tytöt neutralisoivat kokemaansa seksuaalista häirintää omalla ja tekijän humalatilalla (Honkatukia 2000, 38–39).

Alla olevan katkelman Tiina oli ensimmäistä kertaa vankilassa eikä muitakaan tuomioita hänellä ollut. Tiinaa ja luvun alussa esiteltyä Maija-Liisaa yhdistäviä tekijöitä olivat esimerkiksi ikä, äitiys, monia vuosia jatkunut päihdeongelma sekä tuomio henkirikoksesta. Heidän tarinansa eroavat kuitenkin suuresti juuri väkivaltakäyttäytymisen vuoksi. Maija-Liisalla vankilatuomioita oli useita eikä uusin rikos, tappo, enää tuntunut niin täydelliseltä oman elämän romahtamiselta. Tiinalle tuomio taposta taas oli katastrofi, mikä aiheutti suunnaton häpeä ja itsetunnon menetystä.

Tiina oli tappanut ryyppyorukassa olleen tutun miehen. Tiinalla oli pitkä, vuosikymmeniä jatkunut päihteiden käyttö takanaan, mikä oli myös johtanut avioeroon lasten isästä ja takana oli useita katkaisuhoidoja. Tappo oli kuitenkin täysi yllätys Tiinalle ja vankilaan joutuminen suunnaton häpeä. Yllätyksellä tarkoitan sitä, että aikaisempaa väkivaltakäyttäytymistä ei ollut, minkä perusteella olisi voinut otaksua väkivallan jatkuvan. Perusajatuksena Tiinalla haastattelussa oli, että hän on alkoholin käytön vuoksi ajanut itsensä täysin kaaosmaiseen elämään, jonka päätepiste väkivaltainen teko oli. Hän kertoi, että asia olisi voinut aivan yhtä hyvin käydä toisinkin päin siten, että hänet olisi ryyppyorukassa tapettu. Siinä missä Maija-Liisa selitti läpi haastattelun käyttäytymistään alkoholilla, Tiinalla suhtautuminen alkoholiin oli ristiriitaista. Tiina epäili omaa syynäköisyyttään humalatilalla, kyseessä ei olisi hän ainakaan täysissä järjissään. Mutta myöhemmin haastattelussa hän toteaa juoneensa pitkään, 20 vuotta, eikä käyttäytymistä voisi suoraan liittää juomiseen.

Tiina: Joo ja se, että siellä mielentilassa. Mä oon ruvennu sitäkin miettiä, että kun se lääkäri sano mulle sitten, että mä oon täysissä järjissäni tehdessäni sen teon. Ku mun mielestä se oli jotain aivan hirveätä, mä sanoin sille, että eihän mua voi koskaan päästää täältä laitoksesta pois mihinkään. Jos mää tommosta meen täysissä järjissäni tekemään.

Haastattelija: Nii. Mitäs se siihen vastas?

Tiina: No sitä, että alkoholia ei niiku lasketa mihinkään.

Haastattelija: Nii.

Tiina: Mutta enhän se minä sillo oo ollu. Koska ei mun tulis mieleenikään mennä selvin päin ketään tappamaan. (---) No mä oon juonu 20 vuotta elämästäni, että kyllähän niitä ruumiita kamalasti olis, jos mä semmonen olisin aina kännissäkin. Että kyllä mun kohdallani on semmonen yksittäistapaus. Sen kaiken. Et johonkinhan se täyty niiku loppua. Semmosen se kyllä herättää, että mä en selvinpäin, mä en todellakaa oo väkivaltanen, et ihan kaikkee muuta. Semmonen hirvee pelko on niiku viinaa kohtaan. Että herrajumala, jos mä en pysty itteeni pidättelee, ku mä pois pääsen. Et jos tämmönen tapahtus uudestaan.

Neutralisaatiotekniikoiden yksi funktio voi olla toive rangaistuksen alenemisestä. Päihtymystila ei toimi kuitenkaan syyntakeellisuutta alentavana tekijänä. Pajuojaan tutkimuksessa mielentilalausunnoissa täydessä ymmärryksessä olevien ja täyttää ymmärrystä vailla olevien kohdalla alkoholiongelmien korostuneita ja tekijät olivat tekohetkellä humaltuneita. Kolmannen kategorian, ymmärrystä vailla, jossa syyntakeisuus on alentunein, määritelmän saaneilla henkilöillä alkoholi ei ollut samalla tavoin keskeisessä osassa. (Pajuoja 1995, 179–180.)

Jotkut naiset selittivät väkivaltaa yksiselitteisesti alkoholilla ja että ilman sitä, mitään ei olisi tapahtunut. Kaikille päihteiden ja väkivallan yhteys ei ollut niin suora, vaikka siitä puhuttiinkin ja sitä pohdittiin. Esimerkiksi vankilassa haastattelemani Sadulle alkoholin ja väkivallan yhteys ei ollut yksiviivainen, vaikka hän siitä puhuikin. Hän oli vankilassa tapon yrityksestä, ehdollisia tuomioita ja sakkoja hän oli saanut aikaisemminkin. Satu myöntää, että hän voisi tehdä väkivaltaa myös selvänä, mutta itsepuolustustarkoituksessa. Sadun väkivaltatilanteessa entinen miesystävä oli hyökännyt Sadun kimppuun, johon Satu oli puolustautunut veitsellä. Iskuja oli kaksi, jolloin teko luokiteltiin tapon yritykseksi ja syyte hätävarjelusta ei ollut ilmeisesti mahdollinen.

Haastattelija: Tota, nii. Ni sit ennen tätä tuomioo ku sul oli ollu jotain näit pienempiä tekoja, ni olit sä sillee huolestunut? Aattelit sä sillee, et mitäköhän mä viel saatan tehdä tulevaisuudessa?

Satu: Et niiku ehkä enemmän nytte, ku joutu tänne, ni on vähän sillee et apua, et eihän tän näin pitänyt käydä. On joo, et kyllä, olen ajatellu ja olen ajatellu sillee, et tottakai

se viina nyt on ensimmäinen mikä pitäis jättää pois. Mut sit mä oon aatellu, et jos oikeesti joku tulis mun päälle, et tollee niiku, ni emmä niiku takaa, et vaik ei ois kännissäkään, et siin ei jotain tapahtuis. (---) Et mun isä. Se kävi kattoo mua sillon, ku mä olin pidätettyinä, ni se vaan sano, et jokohan opit ettei se viina sovi sulle. Ne sitä viinaa meinaa, et se ku jää pois. Sitte oon kiltti tyttö.

Haastattelija: Onks sul itel sit semmonen tunne, et se loppuu sit siihen, jos sä pystyt olee raittiina?

Satu: Kyllä mä nyt uskoisin. Koska eihän mun tarvii olla tekemisissä sellasten ihmisten kanssa ja. On se pelkoki kuitenkin niiku itellä sitä viinaa kohtaan.

Haastattelija: Minkälainen se pelko on?

Satu: No just ettei tämmösiä tilanteit tulis, ettei tiedä miten sen koet, et mitä tekee.

Itsepuolustuksesta kertovassa luvussa tarkastelin Heidin haastattelua. Heidi pitää nykyistä tekoaan itsepuolustuksena ja koko väkivaltahistoriaansa hän pohtii alkoholin käytön ja miesten tekemän väkivallan risteyksenä, jossa häntä ”ei enää pompotella”. Väsymys juomiseen ja siitä aiheutuneeseen taloudelliseen ahdinkoon ovat nousseet Heidin mieleen ja alkaneet saada sijaa ajattelussa. Juomisen aiheuttamat fyysiset ongelmat, kuten unen häiriintyminen, alkavat rasittaa myös ja niitä hän miettii myös osana väkivaltaa. Heidin katkelmassa kietoutuvat monta tutkimukseni teemaa väkivallan tulkitsemisessä.

Heidi: Mut eihän se oo, siis mikään tollanen miesmäinen käytös ei oo naisella kaunista. Ei räkeminen, ei kiroileminen. Ei se oo naisellisuutta, eikä se oo kaunista, eikä se oo tota ni hyväksyttävää sen enempää miehellä niiku naisellakaan. En mie sitä sano, mie oon pahoillani, mutta ehkä ois niitten miestenki pitäny ajatella. Ja ehkä tää on jonkinnäkönen, sen liiallisen alkoholin käytön. Se syö ihmiseltä hermot. Uni ei normaali, syöminen ei oo normaali, mikä ei oo normaali. Ja ehkä se sit se niin paljo väkivalta minuun kohdistettuna. Se ainanen pelko, ainanen karkuun juokseminen. Mul on yksinkertaisesti mitta tullu täyteen, et vittu minuu ei enää lyödä eikä pompotella eikä käytetä hyväksee eikä mitään. Vittuun koko miessukupuoli. (---) Siis enhän mä sitä hyväksy, omaa käytöstäni. En missään tapauksessa, ei se oo niinkun oikein eikä järkevää. Mut mulla ainaki sen viina sumentaa nii. En sitä, en mä tiedä. Kyl mä niiku nää kaks aikasempaa muistan, mutta se kontrolli menee. Et mikä viel selvin päin niiku ihmisellä on, että voi tehdä aarggh, tällee näin. Mutta et siihen ei tarvii mitään siis muuta, on vaan tällee, sit lähtee vaik ovet paukkuen vähäks aikaa kävelee. Mut ku kännissä sitä on kato niin, ja päälle vaan kato.

Haastattelija: Se on se kontrolli menee?

Heidi: Nii, ja eikä mulla ku vasta nyt viime aikoina, et mikä niiku sen on aiheuttanu. Et onko se vaan se niin pitkäaikainen juominen ja väsymys ja turta ihminen niiku siihen. Aina tätä samaa, aina viinavelkakierteessä.

Leo Nyqvist tutkimuksessaan väkivaltaisista parisuhteista käyttää Lennéer-Axelsonin käsitettä moniongelma-*väkivalta*. Sillä tarkoitetaan parisuhteiden tilanteita, joissa molemmat ovat väkivaltaisia, pariskunnalla on vakavia psykososiaalisia ongelmia mukaan lukien päihdeongelma. Väkivaltilanteet toistuvat näissä riitaisissa suhteissa suhteellisen samanlaisina ja näistä suhteista on kuitenkin erityisen vaikea irrottautua. (Nyqvist 2001, 119.)

Vahvasti humalassa teko-*hetkellä* olleet pohtivat haastatteluissa paljolti sitä, että eivät muista tekoa. Tämän moni koki hankalaksi ja vaikeaksi, koska he eivät pystyneet muodostamaan tapauksesta itselleen kuvaa; mitä oli tapahtunut ja miksi. Tarja Hildén-Paajanen tutki Joensuun skinien rikoksia ja toteaa 'valikoivan muistin' olevan tavanomaista alkoholia neutralisaatiotekniikkana käytettävissä rikosten selonteoissa. Valikoivassa muistissa unohtaminen ja muistaminen vuorottelevat ja usein muistetaan itseän kohdistuneet loukkaukset, mutta omaa tekoa ei. (Hildén-Paajanen 2005, 246–247.)

Myös oman aineistoni naisten väkivalta-*tarin*oissa unohtaminen oli usein yhteydessä alkoholilla oikeuttamiseen. Tulkintani mukaan omassa aineistossani valikoiva muisti ei ole kuitenkaan ehkä niin 'tietoista' mitä Hildén-Paajasen tutkimuksen perusteella voisi olettaa. Väkivallan tekeminen voi olla itsessään traumaattista ja dissosiaation vaikutuksesta itse teko-*hetki* voi pyyhkiytyä pois mielestä. Alkoholin muistia turruttava vaikutus on myös kemiallinen tekijä, mikä vaikutti joidenkin naisten kyvyttömyyteen muistaa tekoa.

Heidi: Nii, et oonks mää unohtanut sen tietoisesti vai oonks mä ollu vaan niin kännissä ja sekasin, et mä en muista sitä.

Satu: Sellanen et jos vaik pimahtaa. Niiku tossaki, et oonhan mä iha pimahtanut ku niiku sillee tai joku on naksautanu päässä, ku mä en niiku sitä kohtaa muista ollenkaan. Kaikki muut mä niiku sillee taas muistan. Ja pelkkää kaljaa juonu. Ni kyl sitä sit aattelee, et voisko sitä sit selvin päinkin. (---) Sit mul tulee niiku ihan semmonen musta kohta, et mä en muista. Ihan siihen asti kaikki. Mut sitä niiku lyöntikohtaa tai kumpi on alottanu tai mitään tappelua en muista.

Leila kertoo muistikatkoksista ennen hänen omaa tekoaan ja teko-*päivänä*. Lääkkeiden ja alkoholin yhteisvaikutuksesta muisti katkeilee aika pitkäksiin aikaa, mutta toisaalta hän muistaa tarkkojakin yksityiskohtia. Muistin menetyksen Leila koki vaikeana ja hän toivoi muistavansa tekoon liittyviä asioita paremmin pystyäkseen "kokoamaan palasia elämästään". Leilan pitkähkössä sitaatissa tulee raadollisesti esiin moniongelmaisen ja molemminpuolisesti väkivaltaisen parisuhteen arki. Leila ei varsinaisesti käytä unohtamista tai alkoholia oikeuttavana tekijänä. Otan sen esille kuitenkin esimerkkinä siitä, miten unohtamisesta ja muistamisesta saatetaan puhua ja

miten muistin menetyksen, ”tahallisen tai tahattoman”, pohjalta tekoon on vaikea suhtautua. Jos teosta ei juuri muista mitään, on itsensä kasassa pitääkseen selitettävä sitä jollakin tavoin. Yksityiskohtainen, jossain määrin toteavakin kuvaus edeltävien päivien olotilasta ja lopulta kammottavasta heräämisestä putkan lattialla henkirikoksen tehneenä, kertoo muistin menetyksen vaikeudesta tekijälle. Leilan kertomuksen voisi myös analysoida itsepuolustuksena tai jälkikäteisenä kostona miesystävälle ja tässäkin sekoittuu erilaisia tapoja oikeuttaa väkivaltaa.

Leila: Tältä pohjalta, et siinä oli ryyppyputki. Ja meillä oli ollu näköjään jotain riitaa jo viikkoa aikasemmin ja mies oli lyöny mua, veitsen pystyy tähän pohkeeseen. En muista, mä sairaalast vaan heräsin ja multa tivattiin, että minkä takia mua on niiku veittellä lyöty ja ku mä en osannu selittää. Ku mä en ees muistanu edes minkä takia mä siel sairaalas oon. Että sellanen sekavuus, muistamattomuutta, koko viikko. Ku mul oli häntäluu sattunu, ja oikeassa jalassa oli niin sanotusti nivelsiteet revähtäny, ni mä sit sen takia söin noita särkylääkkeitä. Ja yöllä aina ku mä heräsin sitte, ni sen mä aina muistan, että mä Tenoxia otin, että mä sain nukuttuu vielä. Sit oli ne krapulalääkkeet.(--) Sit aina ku päivä valkeni, ni tuli mieleen, et mä en ota enää viinaa, et nyt alkaa selvittää ja rupee hoitaa ittee. Mut se oli aina ku se mies joi, ni mä ilman muuta itte kans join, ni se rupes näköjään tekemään tuolla mun muistissa katkoja. Semmosia pimeitä aukkoja, ettei muista. (--) Mä oon niiku kuulustelupöytäkirjoissa maininnu sen, että mä yritin Pekan viereen mennä nukkumaan, olkkarin ikkunan alle. Mä yritin herättää sitä, mutku se ei heränny, ni mä kävin hakee täkin. Ni mä menin siihen sen viereen, mut sit must tuntu, et mä oon hirveen märkä. Ja tota, sen jälkeen mulla taas on sellasta pimeetä. Seuraava muistikuva mul on, et on kauhee hälinä siel asunnossa, joku sanoo et se on kuollu. Taas mä en muista mitään, sit mä muistan taas ku mä herään putkan lattialta mis on semmonen patja ja mul on aamutakki ja toi pyjama päällä. Mä mietin et, kuka ne on mulle päälle laittanu, mitä mä teen täällä. Ennenku sit rupes selkiintyy se, et se hälinä ja. (--) En [muista] mitään, mul on siis jonkunnäkönen sellanen, mä tuolla mielentilassakin sanoin sille tutkivalle lääkärille, et eiks mua voi hypnotisoida siihen tilanteeseen. Sillai et mä saisin selvyuden, et mä voisin rauhassa jatkaa. Ruveta kokoamaan palasia elämästäni. Se että se on tuolla semmosena, et hei et mä oon tehny [tapon] ja kuitenkin sä et muista et mitä sä oot tehny. Ni tää lääkäri sano, et siihen ei oo resursseja. Koska sitä ei tiedä minkälaisen vaikutuksen se minuun tekee, must saattaa tulla laitosriippuvainen koko loppuelämäksi. (--) Koska ihmisen muisti on niin hienosti säädelty, tällee se selitti, et mä en oo vielä valmis ottamaan vastaan. Mut ku se aika tulee, ni se saattaa olla minä päivänä hyvänsä. Et se tulee ihan yks kaks yllättäen mieleen.

5.4.2 Sairaus ja väkivallan medikalisaatio väkivallan selityksissä

Väkivallan selittäminen sairaudella on yksi aineistossa käytetyistä neutralisaatiotekniikoista ja se sisältää vastuun kieltämistä ja siirtämistä pois itsestä naisen kärsimisiin sairauksiin ja fysiologiaan. Käytän termiä medikalisaatio, jolla

viittaa elämän eri osa-alueiden ja poikkeavuuden lääketieteellistämiseen sekä lääketiedeinstituution kasvuun (Tuomainen ym. 1999, 15). Aineistoni naisista osalla oli vahva käsitys siitä, että rikoksen ja väkivaltaisen käyttäytymisen aiheuttaa sairaus tai persoonallisuushäiriö. Ajatus siitä, että rikoksen syy on naisen sairastamassa sairaudessa helpottaa ehkä syyllisyyttä, jolloin vastuuta ei tarvitse itse kantaa. Sairaus ja rikollisuus ovat kaksi poikkeavan käyttäytymisen päätyyppiä, vaikkakin niiden välinen ero on kuitenkin jossain määrin kaventunut. Sairaus ja rikoksen tekeminen eroavat poikkeavuuden muotoina siten, että sairaudelle ei yksilö samalla tavoin voi mitään kun taas rikosten tekemistä pidetään tietoisena käyttäytymisenä. Rikosten tekemisen katsotaan olevan pitkälti vapaan tahdon ja ihmisen valinnan ilmentymää.

Tuomainen ym. määrittelevät kuusi mekanismia, jotka ylläpitävät medikalisaatiota ja mahdollistavat sen. Nämä ovat 1. totuusauktoriteetin tarve 2. syyllisyydestä vapautuminen ja ongelmien ulkoistamisen tarve 3. narsismin kanavoimisen tarve 4. poikkeavuuden rajoittamisen tarve 5. markkinatalouden pönkittämisen tarve 6. valtarakenteiden ylläpitämisen tarve. Rikosten medikalisoiminen palvelee etenkin syyllisyydestä vapautumista ja ongelmien ulkoistamista. (mt. 1999, 25–26.)

Rikosten medikalisaatio on vahva diskursiivinen käytäntö, jossa sekoittuvat oikeustiede ja psykiatria. Mielentilatutkimus on oikeustieteen ja psykiatrian kohtauspaikka, jossa määritellään yksilön syyntakeisuus rikoshetkellä. (Pajuoja 1995, Worrall 1990.) Rikosten medikalisaatio on esimerkki siitä, miten yhteiskunnallisten instituutioiden terminologia muokkaa yksittäisten ihmisten käsityksiä itsestään.

Mirja on toista kertaa vankilassa väkivaltarikoksesta, molemmilla kerroilla teko kohdistui samaan mieskumppaniin. Mirja käytti puheessaan muitakin neutralisointitapoja, mutta erilaiset fyysiset sairaudet saivat rikoksen selittämisessä suuren sijan.

Mirja: Ku mul on niin paljon niit sairauksii, ni mun täytyy saada semmonen joku hoitokoti.

Haastattelija: Hoitokotijuttu. Mitä sairauksii sul on?

Mirja: Mul on sokeritauti, iso- ja pikkuaivoatrofia²¹, mitähän mul viel on. Ja sit toi joka luultavasti on tän rikoksen aiheuttanutkin, tää elimellinen aivo-oireyhtymä ja käyttäytymishäiriö.

Haastattelija: Aha joo.

Mirja: Eli niiku psyko-organinen syndrooma

²¹ Pikku- ja isoaivojen atrofia ovat aivojen rappeutumia ja johtuvat muun muassa pitkään kestäneestä alkoholin käytöstä.

Haastattelija: Just, joo. Sä oot käynyt tääl jossain tutkimuksis?

Mirja: Mielentila

Haastattelija: Mielentila, joo. Ne on siin todenneet tän.

Heidi toteaa olevansa itse epäsosiaalinen persoonallisuushäiriö ja määrittelee itsensä persoonallisuushäiriön kautta. Epäsosiaalinen persoonallisuushäiriö on jotakin, millä voi selittää väkivallan käytön. Mielisairaudet, persoonallisuushäiriöt ja muut lääketieteelliset diagnoosit voivat jäädä naiselle itselleen melko epäselviksi ja lähinnä termeiksi mielentilatutkimuspapereissa. On hyvin mahdollista, että mielentilalausuntojen vaikutus näkyy myös vankien tavassa tehdä selkoa omasta väkivallastaan. Empiirisen aineistoni pohjalta ei ole kuitenkaan mahdollista tehdä diskursiivista analyysia siitä, kuinka mielentilatutkimuksessa oleminen vaikuttaa vangin tapaan puhua rikoksestaan.

Heidi: Et tota ni, terveen paperithan mie sielt sain [mielentilatutkimuksesta, EL], ja sitte termit mitä ne käytti, et miul on epäsosiaalisuushäiriö. Ni tietystihän miun sit piti kysyä asianajajalta, et mitä, mitä se tarkoittaa. Se sano, et mielentilasta tutkittavilla ei kellään tuu sellasta paperia, missä ei mitään olis. Ja tää lause on jokaisen paperissa. Ja tää tarkoittaa sitä, et ku mul on useampi väkivaltarikos takana, että mie oon niiku laista piittaamaton. Et mie oon epäsosiaalinen persoonallisuushäiriö, koska mä en piittaa laeista ja normeista, vaan mä oon jatkuvasti tehny [väkivaltaa, EL].

Leila: Tota, mulle on ihan sama, et mitkä paperit, et tuomio on se mikä on. Mut sitä mä ihmettelen, että ilmeisesti mulla ei oo kaikki kohallaan, kun ihminen tekee tollasta. Et mun mielestä se on niin semmosta vähäjärkisen touhua, et et sä voi olla oma ittes.

Joissakin väkivaltakertomuksissa persoonallisuushäiriöistä mainittiin lyhyehköllä toteamuksella muun kertomuksen seassa. On kuitenkin merkittävää, että naiset ovat maininneet siitä ja se nostetaan yhdeksi väkivaltaa osaltaan selittäväksi tekijäksi.

Iiris: Minulla on diagnosoitu riippuvainen persoonallisuushäiriö, mikä varmaan osaltaan on ollut vaikuttamassa siihen, että olen ajautunut ääritilanteisiin ja täten myös väkivaltaan.

Ritva: Psykologisten testien mukaan minulla on myös jonkinasteinen luonnehäiriö. En aina hallitse impulsiivisuuttani. Aikoinaan terapeutini sanoi minulle, että on vain ihme, etten ole ottanut henkeä keneltäkään.

Yksi erityisesti naisten fysiologiaan liittyvä medikalisaation kohde on kuukautiskierto ja siihen liittyvät mielialan vaihtelut. Merjan kirjoitus käsitteli lähes yksinomaan PMS:n (Pre Menstrual Syndrome) ja ovulaation tuomaa ärtyneisyyttä ja ”helvetillistä oloa”, joka toisinaan purkautui väkivaltaisena käyttäytymisenä Merjan silloista

miesystävää kohtaan sekä esineiden tuhoamisena. Merjan käyttämä yksikön kolmas persoona kirjoitettuna antaa ulkoistavan vaikutuksen, vaikka väkivallan tekoja mainitaan yksityiskohtaisesti monia erilaisia. Merja kertoo väkivallasta ja aggressioistaan termein ”se” ja ”voima, jolle ei voi mitään”. Hän pohtii myös ehkäisy pillereiden vaikutusta mielialaan, ja jos ne sittenkin olisivat selittävä tekijä väkivaltaiselle käytökselle. Merja hakee väkivallalle syyn ainoastaan hormonaalisista tekijöistä, joille hän ei itse voi mitään vaikka haluaisi. Myöskin miesystävä alkoi yhdistää naisten hormonaalisen kierron Merjan väkivaltaan ja yleistää sen koskevan kaikkia naisia. Merja uskoo väkivallan loppuvan ikääntymisen myötä, jolloin kuukautiset jäävät pois.

Merja: Läpsimistä päähän, silmälasit rikki. Potkimista, saksilla uhkailua, veitsellä uhkailua, saksilla tökkimisistä. Uhkailua murskata pää tunnistamattomaksi imurinputkella. Puristelua. Repimistä. Pääsääntöisesti tämä tulee muutaman kerran vuodessa. Itse huomioinut voimakkaan ovulaation - pahan PMS:än. Vaikeaa tilanne kestää 2-3pv. Sen jälkeen ”ihan kuin ei mitään”. Muutoinkin silloin asiat tuntuvat vaikeilta. Rikkoo tavaroita. Repii tekstiileitä. Tuhoaa kalliita puhelimia. Kohteena myös esineet. Tuskin juuri muulloin moista käytöstä. Pyytäisin tutkijaa huomioimaan PMS yhdistävänä tekijänä naisten tekemiin murhiin, väkivaltaan jne... Se on todellinen asia! (---)Seurauksia ei ole ollut. Arki jatkuu kunnes... Näin ei tapahdu joka kk. Tunnen erityisen voimakasta ovulaatiokipua muutaman x vuodessa. Silloin usein on käynyt ilmi väkivaltaisuus. Ajatukset vielä pahempia kuin teot. (---) Kohteeksi joutunut henkilö yhdistää nämä asiat. Hän ei itse lyö takaisin. Hän tietää PMS:n. Yrittää ymmärtää. On alkanut ”vihata” naisten kuukautisia. ”Luulee”, että kaikki naiset ovat samanlaisia. Kuitenkin luja ystävyys on säilynyt. Minusta tuntuu pahalta - hieman. Hän on ”maailman ihanin ihminen”. Hän ei ansaitsisi sellaista (ei tietysti kukaan). Tiedostan oikeudet henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Mutta kun ”se” tulee - se on kuin olisi jonkin voiman vallassa. Itse ei voi tehdä mitään. Voisi uikuttaa ääneen myös. ”Sisäistä” kipua. Itse kuukautisten aikana ei ole mitään tuollaista. Vain ovulaation aika. Tietenkään en haluaisi asian olevan näin. En ole hakenut apua. Toivon kuukautisten loppuvan - sen myötä ovulaation. Olen joskus käyttänyt minipilleriä - keltarauhasjohdannaisista ehkäisyyn. Nyt en enää mitään, olen valinnut selibaatin nykyisin. Ei eroa asiaan tuonut. Luulin pillereiden olevan syy ensin. Söin 18 -vuotiaasta 42 -vuotiaaksi yhtäjaksoisesti joka pv. OLISIKO SE SITTEENKIN ollut syy? Joka ei korjaannu enää, tekikö tuhojaan minussa? Tai ei korjaannu pienellä aikavälillä? (Merja)

Rikosten medikalisointi on sukupuolistunut siten, että naisten mielentilaa ja fyysisiä ominaisuuksia pidetään useammin syinä rikolliseen käyttäytymiseen. Varhaiset kriminologiset teoriat, esimerkiksi Lombroson tuotanto, näkivät naisen rikollisuuden ja poikkeavan käyttäytymisen olevan naisen biologisessa. Naisten väkivallan tutkimuksen pääpainot ovat olleet psykologisessa, biologisessa tai hormonaalisessa selittämisessä. Painotuksille on yhteistä naisten näkeminen väkivallan tekijöinä

epärationaalisina ja ilman toimijuutta olevina henkilöinä. Naiset ovat ikään kuin hormoniensa armoilla ja tällöin käyttäytymiselle ei mahda eikä voi mitään. (Kruttschnitt & Carbone-Lopez 2006, 321; Morrissey 2003.) Naisen hysteriaa on käytetty diagnoosina ja selityksenä mitä moninaisimmille oireille (Kortelainen 2003). Myös tutkimuksissa miesten väkivallasta naisia kohtaan naisten kuukautiskierto ja siihen liittyvät muutokset käyttäytymisessä on tullut miesten puheissa esiin (Kapanen 2005, 78–80).

Rikoksentehtäjän medikalisointia tapahtuu ja sitä tuotetaan median, oikeusistuimien ja muiden instituutioiden taholta eli myös tekijän ulkopuolelta. Medikalisaatiossa naisen nähdään jäävän oman ruumiinsa ja hormoniensa vangiksi ja armoille. Naisesta piiryy epäluotettava ja sairas kuva, jonka toimintaa määrittävät ja häiritsevät kuukautiskierto, raskaudet ja synnytykset. Naisten mielentila ja sen vaikeudet nähdään syyksi väkivallalle useammin kuin miesten. Anne Worrallin tutkimuksessa asianajajien käsityksistä naisrikollisista yhdeksi merkittäväksi piirteeksi nousi naisten käsittäminen mielisairaina, emotionaalisesti häiriintyneinä tai jollakin tavoin sairaina ja epänormaaleina. (Worrall 1990, 91; ks. myös Heidensohn 1995 sekä Rafter 1997 naisista ja rikosten kontrolloinnista rotuhygienian keinoin.)

5.4.3 Luonnetta ja temperamenttia väkivallan selitystekijänä

Tutkimukseni naiset selittivät ja oikeuttivat omaa väkivaltaansa toisinaan luonteenpiirteillään ja temperamentilla. Luonteenpiirteillä ja temperamentilla väkivallan selittäjänä on lähellä medikalisaatiota: ajatellaan, että kyse on ihmisen biologisista ja geneettisesti määräytyneistä ominaisuuksista, joille ei yksilö mahda mitään. Aineiston katkelmissa moni nainen kuvaili omaan luonnettaan lyhytpinnaiseksi ja äkkipikaiseksi, jota pystyisi hallitsemaan tiettyyn pisteeseen saakka mutta ei loputtomasti. Luonteen murtumista, kontrollin pettämistä ja tietyn rajan ylittämistä kuvailtiin muun muassa voimakkaaksi reaktioksi, tämahdykseksi ja kohahdukseksi. Väkivallan oikeuttamiskohdissa oma luonne yhdistettiin usein muihin neutralisaatiomalleihin tai muihin väkivaltaa jollakin tavoin selittäviin tekijöihin. Harvoin aineistossa selitettiin väkivaltaa pelkästään ”lyhyellä pinnalla”.

Sofian väkivalta kohdistui hänen avomieheensä, jonka Sofia kuvasi kontrolloivaksi ja mustasukkaiseksi mielenterveys- ja päihdeongelmaiseksi. Sofia kävi juhlimisiltojen jälkeen ollessaan itse humalassa mieheen muutaman kerran käsiksi ja muun muassa kuristi miestä. Yhtä lailla Päivi selittää väkivaltaansa temperamenttinsa kautta, vaikka ei muuten olisi yleensä väkivaltainen. Päivi ja Sofia ottavat

temperamenttisen luonteen selittäväksi tekijäksi, vaikka myös Sofian parisuhdeongelmat kietoutuvat väkivallan tarkasteluun. Temperamenttisuudella tarkoitetaan tämän aineiston kuvauksissa räiskyvää luonnetta, jotain jota ei voi hallita. Täten toimijuus näyttäytyy hallitsemattomana tai se häipyi kontrolloimattoman luonteen alle ja sisään.

Sofia: Toisaalta avoliitto oli niin masentavaa aikaa etten ihmettele vaikka välillä pää meinas hajotakin. Olen temperamenttinen ja jos en saa purkaa pahaa mieltä niin se purkautuu ennemmin tai myöhemmin.

Heidi: Mut niis ei ollu mitään, et ei pääsääntöisesti ollu tarvetta suhteessa käyttää sitä väkivaltaa. Mut mä oon hirveen temperamenttinen.

Mirja käytti haastattelussa useita neutralisaatiota, myös temperamenttiin vetoamista. Alla olevan katkelman voi lukea myös kertomuksena miehen Mirjaan kohdistamasta väkivallasta, josta Mirja käyttää sanaa kiusaaminen. Toisaalla haastattelussa Mirja vetoaa myös sairastamiinsa sairauksiin rikoksen syynä. Hän alla toteaa, että kiusaamista kestätyään vuosia hän ”tämähti”. Luonteensa äkkipikaisuus pyyhkii myös syyllisyyttä pois ja Mirja ei koe olevansa vastuussa teosta samalla tavoin, kuin jos olisi tarkoittanut tappaa miehen. Mirja oli kuitenkin vapautunut vankilasta viikkoa aiemmin ennen tätä tekoa. Edellinen teko oli samaan mieheen kohdistunut samantyyppinen väkivalta teräaseella. Huolimatta tästä toistuvuudesta Mirja saa mielentilalausunnosta ikään kuin vahvistusta omalle luonteelleen ja sille, että hän ei voi väkivallalleen mitään.

Mirja: Ku enhän mä nyt hyvänen aika tarkoittanu tappaa ihmistä, jota mä kuvittelin rakastavani. Mutku mä oon äkkipikanen luonne, ni mä vaan huitasin, et mee helvettiin siit mun kimpusta.(---) Ja sitten jos mä olisin tarkotuksella sen tappanu, ni tietenki sitten saattais tuntee syyllisyyttä. Mutku mä tosiaan oon äkkipikanen luonne, ni ajatellu et kaheksan vuottakin kestäny sen ainasta kiusaamista. Mä olin niiku sen piika. (---) Mä luulen, että hän itseki oli hiljaa, että se tuns että se on ite aiheuttanu sen. Kun se kaheksassa vuodessa toki oppii tietämään, et mä oon äkkipikanen ihminen. Ni miks turhaa sit kiusaa, kiusaa minua. Ku tämähän ni mä tämähän äkkiä ja rajusti. (---) No siin [mielentilatutkimuksen lausunnossa] taidettiin yhdellä virkkeellä mainita minusta, että ”humalatilän heikentäessä tutkittavan jo muutenkin heikkoa impulssikontrollikykyä”. Ja sehän mulla on tosi heikko. Ja sit mä oon niin nopee liikkeissäni. Ku mä esim. suutun, ni se on ihan silmänräpäys, ku mun pinna napsahtaa ja.

Sinin tarinassa yhdistyy luonteen herkkähermoisuus rikkinäiseen ja väkivallantäyteiseen lapsuuteen. Lausetasolla Sini käyttää samaa muotoa ”olen pienestä pitäen” kertoessaan molemmista asioista, ja vaikea lapsuus asettuu vähintään

yhtä selittäväksi tekijäksi väkivallalle kuin herkkähermoisuus. Herkkähermoisuuteen puolestaan vaikuttaa myös väkivallan näkeminen toistuvasti.

Sini: Olen pienestä pitäen ollut todella herkkähermoinen ja olen myös pienestä pitäen katsonut kun alkoholistiäidilläni on ollut silmä mustana, tai kun hän lukuisia kertoja joutui sairaalaan koska isäpuoleni pahoinpiteli häntä.

Kuten olen todennut, naisten kertomuksissa esiintyi usein useita eri neutralisaatiotekniikoita. ”Lyhytpinnaisuus” esitettiin usein rinnakkain muiden selitysmallien kanssa. Pinnan palaminen on toisaalta luonteva ja kulttuurisesti myöskin sallittu keino selittää väkivaltaa. Itsensä hallitseva, rationaalinen, rauhallinen ihminen ei menetä malttiaan ja tartu väkivaltaan. Pinnan palaminen ja hermojen ratkeaminen sekoittavat toimijuuden tuntoa ja mahdollisuutta vaikuttaa omaan elämään.

5.4.4 Oma uhrius ja trauma väkivallan oikeuttajana

Heidi: Ja ehkä se sit se niin paljo väkivalta minuun kohdistettuna. Se ainanen pelko, ainanen karkuun juokseminen. Mul on yksinkertaisesti mitta tullu täyteen, et vittu minuu ei enää lyödä eikä pompotella eikä käytetä hyväksee eikä mitään. Vittuun koko miessukupuoli. Ja sellanen ku, et isä hakkas ja sitten on miehiä, ketkä hakkaa. Et aina niiku sama kierre jotenki.

Aineistossa esiintyi runsaasti naisten omia kokemuksia heihin kohdistetusta väkivallasta. Näitä katkelmia on tullut jo aikaisemmin esiin muiden neutralisaatiotapojen kohdalla. Selostan niitä kuitenkin vielä tässä alaluvussa omana kokonaisuutenaan. Teen näin siksi, että olin yllättynyt väkivallan monikerroksisesta verkosta, joka aineistossa esiintyy ja pidän uhriutumista yhtenä merkittävänä tekijänä naisten (ja myös miesten) väkivallalle. Käsittelen tässä luvussa pääasiassa naisten menneisyydessä kokemien uhrikokemusten merkitystä heidän omalle väkivallalleen siitä näkökulmasta, miten he sen itse esittävät. Korostan, että käsittelen tässä niitä katkelmia, joissa nainen itse luo yhteyden koetulle ja tehdylle väkivallalle. Aineistossa oli lukuisia kertomuksia, joissa nainen oli kokenut paljonkin erilaista väkivaltaa, mutta ei oikeuttanut sillä omaa väkivaltaansa. Mieskumppanien tekemää väkivaltaa olen käsitellyt jo luvussa 5.1, jossa kerroin naisten miehille tekemästä väkivallasta reaktionana miesten väkivaltaan. Näissä nainen on miestä kohtaan väkivaltainen verrattain pian miehen väkivallan jälkeen, jolloin voidaan puhua jopa kostosta. Tiedostan, että tämä uhriutuminen ja luvun viisi tematiikka ovat hyvin lähellä

toisiaan. Katson kuitenkin tärkeäksi ottaa nämä muut uhrikokemukset analyysiin omassa luvussaan niiden haavoittavuuden takia.

Omalla uhriudella ja traumalla oma väkivallan oikeuttaminen perustuu ajatukselle, että minä olen kärsinyt niin paljon, minun ei tarvitse enää sietää väkivaltaa. Koetulla väkivallalla oikeutetaan omaa väkivaltaa tai pyritään tekemään oma väkivalta jotenkin ymmärrettäväksi. Uhrius selitysmallina lähentelee toisinaan myös väkivallan oppimisteoriaa. Lapsuudessa usein nähty ja koettu väkivalta opettaa yksilön pyrkimään ratkaisemaan konflikteja väkivallalla eikä hän näe tällöin muita ratkaisukeinoja.

Omassa aineistossani naisten kokema väkivalta ei ollut monoliittistä eikä uhrius samanlaista kaikilla naisilla. Aineiston väkivaltatarinoissa uhrius jakaantui kolmeen erilaiseen koettuun väkivallan muotoon. Nämä olivat:

- Mieskumppanien tekemä väkivalta. Tämä sisälsi fyysistä, psyykkistä ja seksuaalista väkivaltaa joko nykyisen tai entisten mieskumppanien taholta. ks. luku viisi
- Lapsuudessa koettu väkivalta vanhempien ja joskus sisarusten taholta. Tämä sisälsi lapsuudessa koettua väkivaltaa jommankumman vanhemman taholta sekä nähtyä vanhempien välistä väkivaltaa. Tämä sisälsi myös seksuaalista väkivaltaa jommankumman vanhemman tai vanhemman uuden kumppanin taholta. Tässä aineistossa perheen sisäisen seksuaalisen väkivallan tekijänä oli aina isä tai isäpuoli.
- Perheen ulkopuolisen tekemä seksuaalinen väkivalta. Tässä oli kyseessä raiskauksia sekä muuta seksuaalista hyväksikäyttöä jonkun ulkopuolisen miehen taholta.

Laskin aineistossa mainittuja väkivallan uhrikokemuksia määrällisesti. On huomioitava, että kaikissa haastatteluissa tai kirjeissä koettu väkivalta ei välttämättä tule esille tai siitä ei mainita. Erityisesti tämä voi tietenkin pitää paikkansa kirjeaineistossa, jossa nainen on itse kirjoittanut kertomuksensa. Haastatteluissa pyrin kysymään koettua väkivaltaa kaikilta. On myös mahdollista, että oman tehdyn väkivallan ollessa kyseessä, ei itseen kohdistettuja tekoja muisteta. Yhdessä kirjeessä nainen mainitsi yleisellä tasolla kokeneensa fyysistä ja henkistä väkivaltaa, mutta epäselväksi jäi kenen taholta ja milloin.

Vanhempien taholta yhteensä kymmenen naista kertoi kokeneensa fyysistä väkivaltaa. Tämä jakaantui siten, että kolmessa tekijänä oli naisen äiti ja kahdeksassa naisen isä. Yksi nainen näistä kertoi sekä isä että äidin olleen häntä kohtaan väkivaltainen. Yksi nainen kertoi veljensä vakavasta väkivallasta häntä kohtaan. Neljä naista kertoi olleensa vanhempansa, tai isäpuolensa, seksuaalisen väkivallan kohteena. Tämä sisältää myös vanhemman yritykset tehdä seksuaalista väkivaltaa, mutta jotka eivät ole varsinaisesti toteutuneet. Tässä on mukana myös seksuaalinen häirintä, jossa isä käski naista tämän ollessa 12-vuotias lapsi, kävelemään alasti hänen ja hänen juopottelukaveriensa edessä. 14 naista kertoi nähneensä vanhempiensa välistä fyysistä väkivaltaa, eli yli kolmasosa aineiston naisista.

Mieskumppaniensa, joko nykyisen tai entisten taholta, oli 16 naista kokenut fyysistä väkivaltaa. Oman mieskumppanin tekemästä seksuaalisesta väkivallasta kertoi vain yksi nainen. Muiden miesten tekemää seksuaalista väkivaltaa oli kokenut kertomusten mukaan kuusi naista eli noin viidesosa koko aineistosta. Yhdessä tekijänä oli naisen serkku, muissa joku muu mies. Yksi nainen kertoi hänet raiskanneiden miesten myös myöhemmin raiskanneen hänen teini-ikäisen tyttärensä. Aineistossa ei ollut yhtään mainintaa naisten tekemästä seksuaalisesta väkivallasta naisten kokemana eikä myöskään aineistoon kuuluvien naisten tekemänä.

Miten naiset sitten yhdistivät kokemansa väkivallan omaan väkivaltaansa? Pitivätkö he sitä selkeänä syynä omalle käyttäytymiselleen? Koetun ja tehdyn väkivallan suhde oli monimutkainen. Monien naisten tarinoissa siitä haettiin enemmänkin ymmärrystä omille teoille, kuin aivan puhdasta oikeutusta. Oma menneisyys ja koetut traumaattiset kokemukset toimivat pohjana naisen omalle kehitykselle, jossa väkivalta sai erilaisia asemia ja painotuksia.

Parisuhteessaan miestänsä lyönyt Piia kertoo kuvaavasti omien kokemusten ja oman väkivallan monimutkaisesta suhteesta. Hän nostaa alitajunnan merkityksen oman käyttäytymisen analysoinnissa merkitykselliseksi ja projisoi väkivaltaa muihin ihmisiin veljen sijaan. Piian psykologisoiva tapa selittää omaa väkivaltaa pitää sisällään jotain siitä monimutkaisuudesta, jota aineistoni naisten kertomuksissa on.

Piia: Isoveli kuitenkin on hakannut minua. Sen koin nöyryyttävänä ja pelottavana. Olen joskus selittänyt omaa väkivaltaisuuttani alitajuisiksi kostoksi veljelleni. Minä kun en ole koskaan uskaltanut lyödä veljeäni takaisin.

Yhtäläillä Eeva miettii lapsuuttaan alkoholisoituneen äidin kanssa ja sen merkitystä omalle väkivallalleen. Eevan vanhemmat erosivat ja Eeva jäi äidin luokse, joka alkoi juoda ongelmallisesti. Eeva koki, että äiti ei välitä ja isä ei pystynyt ottamaan häntä myöskään luokseen. Nuoruudessa Eevalla oli väkivaltainen poikaystävä, jota Eeva

vastusti itse väkivaltaisesti ja fyysinen väkivalta oli arkipäiväistä. Aineistonkeruuhetkellä Eeva kertoi pysyvistä parisuhteestaan, jossa hän oli kerran lyönyt miestä mustasukkaisuuden vuoksi. Eeva yhdistää lapsuudessa koetut hylkäämisen kokemukset hänen omaan tämän päivän väkivaltaansa. Eeva kuitenkin nostaa kykynsä alkaa pystyä puhumaan tunteistaan ja omasta epävarmuudestaan. Tämä antaa viittauksen siihen, että väkivaltainen tunteiden ilmaisu olisi taakse jäänyttä ja historiaan kuuluvaa.

Eeva: Oma näkemykseni väkivallankäyttöni syistä juontaa juurensa lapsuuteeni. Hyljätynsi tulemisen pelko saa/sai minussa aikaan mustasukkaisuutta ja kun en tohtinut suhteissani ennen puhua käytin epävarmuuteni ilmaisuun kättä.

Jaanan kertomuksessa väkivalta ilmeni hyvin monenlaisena. Jaana oli ollut itse väkivallan uhrina monissa eri yhteyksissä ja myös itse ollut väkivaltainen eri ihmisiä kohtaan. Jaanalla oli erilaisia tapoja oikeuttaa ja tehdä selkoa omasta väkivallastaan, mutta erityisen sijan hänen puheessaan saivat lapsuuden traumat. Lapsuutensa Jaana asui alkoholisoituneen äidin ja tämän vaihtuvien miesystävien kanssa, joista pitkäaikaisin käytti Jaana seksuaalisesti hyväkseen vuosia alkaen varhaisista kouluvuosista. Seksuaalinen hyväksikäyttö tuli haastattelussa usein esiin Jaanan esittämänä syynä hänen kovalle ja aggressiiviselle käyttäytymiselleen. Jaana myös nostaa esiin väkivaltaan oppimisen ja siihen normalistumisen sen kautta, että asuessaan väkivaltaisessa kodissa siitä tuli jokapäiväinen tapa pyrkiä ratkaisemaan asioita. Hän myös korostaa omien rajojensa koskemattomuutta ja tarvetta siihen, että häntä ei enää ainakaan satutettaisi. Tämä teema omista rajoista ja kyllästymisestä muiden ihmisten oman koskemattomuuden murtamiseen on toistunut myös jo aiemmissa katkelmissa eri yhteyksissä.

Jaana: Itse asiassa tää mun isäpuoli oli hirveen väkivaltainen mun äitiä kohtaan. Mä oon pienestä pitäen ollu aina siel välissä sen takii tää väkivalta on ollu mulle sellainen normaali kuvio. Että, että kun joku tulee päälle niin näin käyttäydytään, sitä se on. Väliin mennään ja puolustaudutaan keinolla millä hyvänsä. (---) Sanotaan tämmönen seksuaalinen hyväksikäyttö tämän isäpuolen kohdalla et ei varsinaista väkivaltaa... Et se on lähinnä miten se kohdistu mua kohtaan, et mun äitini sai nyrkistä ja mä sit jostain muusta. (---) Sanotaan näin et ensimmäiset muistikuvat mitä mul on, ni on se et mä olin ensimmäisellä luokalla... kyl se niinku ... semmosia pieniä flashbackejä aina joskus aikoinaan tuli siitä että se vaan niinku muuttu rajummaks periaatteessa koko ajan et alko pienestä ja loppu sitten niinku... isompaan. Ku se [äiti] aina hokee mulle, et ku mä oon niin kylmä ja julma, ni sitte mä kylmästi ja julmasti läväytin tietoon että mikä on suurin syy siihen, et miks mä niinku käyttäydyn. Niinku et se on semmonen oma, et vetää semmoisen muurin siihen väliin ja työntää niinku muita pois, et sitähan se on et on kylmä ja julma ettei kukaan pääse enää satuttamaan.

Vankilassa haastattelemanani Pirjo oli humalaisen viikon jälkeen puukottanut miesystäväänsä, joka oli myös puukottanut aiemmin Pirjoa. Nuorena kokemastaan raiskauksesta lähtien Pirjo alkoi juoda sekä ajautui ja hakeutui päihdepiireihin ja sitä kautta väkivalta tuli mukaan hänen elämäänsä ja juovien, väkivaltaisten aviomiesten kautta. Pirjo kertoi vankeusaikanaan miettineensä nuorena kokemaansa raiskausta usein. Hän pohtii miksi ei kertonut urheiluvalmentajalleen, joka olisi voinut ymmärtää tai koulun terveydenhoitajalle, kun omille vanhemmilleen ei voinut kertoa. On koskettavaa, kuinka Pirjo kuvaa nuoren tytön maailman loppumista ja yhden, ilmeisen edes jossain määrin onnellisen aikakauden, päättymistä ja siirtymistä tuhoavaan, päihteiden ja väkivaltaisen miesten täyttämään elämään. Suhde äitiin oli vaikea ja äidin määrittelyistä Pirjon olevan sairas mieleltään saivat syyllisyyden tunteet raiskauksesta voimistumaan. Pahan peseminen pois toistuvilla kylvyillä kuvaa myös likaisuuden ja häpeän tarttumista ihoon, kehoon ja mieleen.

Pirjo: Raiskaus, neitsyys multa vietiin raiskauksessa. (---) Mä aattelin, et mä en ainakaan vanhemmille voi puhua mitään, enkä mä kehtaa siskolleni kertoa. En mä kehtaa kertoa kellekään. No sitten äiti tietysti kannipäissään, et sä oot mieleltäs sairas. Kun koska se asia varmaan näky, mut mä en voinu puhua ja mun oli paha olla ja mä kävin monta kertaa pesulla. Jotenkin tuntu semmoselta kauheelta. (--) Mä olin sellainen 14-vuotias. Sillon mult mun urheilu-ura katkes, kaikki. Multa loppu se maailma siihen. Sen jälkeen mä rupesin polttamaan tupakkaa, viikonloppusin ottamaan. (---) Mä oisin voinu mennä kouluterveydenhoitajalle. Mut jotenkin sitä, ku mein äiti kans sano huoraks, vaik en mä ees tienny mitä se sana tarkoittaa.

Heidin lapsuus oli Heidin kertoman mukaan ollut isän väkivallan ja molempien vanhempien juomisen sävyttämää. Heidi oli itse aloittanut juomisen teini-iässä. Lapsuudessa Heidi näki isänsä pahoinpitelevän äitiä ja isä pahoinpiteli myös Heidiä. Lapsuus oli rikkinäistä Heidin asuessa välillä sijaiskodeissa ja välillä sukulaisilla. Myöskin Heidi kertoo lapsuudessa kokemastaan rakkauden ja arvostuksen puutteesta molempien vanhempien taholta. Rakkaudettomuus ja vaille jäämisen kokemukset osana omaa väkivaltaista käyttäytymisen selittämistä toistuvat myös aineistoni joissakin muissa haastatteluissa. Heidn kehittyminen naiseksi oli haavoittunutta ja sitä varjosti väkivallan uhka isän taholta, kuten seuraavassa katkelmassa käy ilmi. Inho ja epämiellyttävät tunteet vanhempien juopottelua kohtaan sekoitettuna väkivallan pelkoon saavat Heidn alkamaan käyttäytymään ongelmointuneesti itsekin. Aineistossa poikkeuksellinen suoranainen Heidn pahaksi määrittely isän taholta lisää häpeän ja itseinhon tunteita nuorena tytössä.

Heidi: Ku jotenkin, mein isä on aina ollu tosi niiku ankara. Et mie en saanu mennä diskoon, koska kommarit oli pitänyt siinä samassa rakennuksessa kokousta. Ni mie en saanu mennä sinne diskoon, koska hän on sosiaalidemokraatti. Et sellasta niiku.

Sit ku mul ku alko menkat ja mie nyt en siihen aikaan osannu niin hienosti huutaa äitille, et voisitko tuoda mulle siteitä. Ku mie huusin vaan tälle äitille, et oot sie menos kauppaan? Äiti sanoi, et olen. Mie sanoin, et tuotko mulle sit niit vaippoi? Ni mä meinasin siitä saada tosi pahasti selkääni [isältä, EL].

Haastattelija: Miksi?

Heidi: Sen takia, et ne on naisten terveyssiteitä. Jos en mä osaa niitä pyytää sillä nimikkeellä, ni mä oon ilman sitten. Ni enhän mä uskaltanu enää sit pyytää. Sit mä varastin ne, tai ostin viikkorahoista. (---) Nii ja sitte tota, että mein isä niiko syyttää minuu, et mie olen se kaiken pahan alku. Mie varastelin, mie olin öitä ilmoittamatta pois kotoa. Ja mä tein sen kaiken vaan ihan uhmalla. Ja ihan vaan sillä, et mul tuli niiko sellanen tunne, että vittu mä sinne kotiin haluu mennä kattoo, ko ne perkele örisee siel, jossain lattialla konttaa.

Omaan menneisyyteen otettiin aineistossa myös etäisyyttä ja siihen suhtauduttiin kriittisesti. Osa naisista päätyi toteamaan, että kuitenkin tämän päivän asiat ovat hänen omassa käsissään ja menneisyydelle ei voi enää mitään, vaikka se olisi kuinka ahdistava. Naiset halusivat tehdä toisin, kuin mitä hän itse oli joutunut kokemaan lapsuudessaan. Erityisesti tämä tuli esiin lasten pahoinpitelystä kertovien naisten kertomuksissa. Itseen lapsena kohdistettu väkivalta oli monella vieläkin mielessä hyvin katkerana ja epäoikeudenmukaisena kokemuksena. Omaa uhrin asemaa ei haluttu siirtää omille lapsille ja moni olikin mielessään nuorena naisena päättänyt, että ei koskaan olisi väkivaltainen omille lapsilleen. Omalle lapselle tahdottiin erilainen, turvallisempi ja parempi lapsuus. Naiset kuvasivat odotuksiaan ja toiveitaan olla erilainen vanhempi lapselleen, kuin mitä hänelle oli oltu. Eeva Jokinen käyttää äitien väsymyksestä kertovassa kirjassaan käsitettä korjaava äitiys kuvaamaan kiellon kautta kuvattua äitiyttä, jossa äiti ei tekisi mitään, mitä omat vanhempana olivat tehneet (Jokinen 1996, 43–44).

Sukupolvien perinteestä ei kuitenkaan eri syistä ollut aineiston naisten kuvausten mukaan niin helppoa irrottautua. Aineistoni kuvauksissa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta esiintyy toistamispakko (Jokinen 1996, 63). Äiti ei monista eri syistä pysty toimimaan eri tavalla, vaan jatkaa omien lastensa lyömistä. Pettymys omaan käyttäytymiseen oli usein valtava.

Hanna: Koko ikäni olin valmistautunut olemaan hyvä, rakastava äiti enkä tekisi mitään niin kuin omat vanhempani. Tilanteen rankkuus yllätti minut täysin (--) Huomasin käyttäytyväni aivan kuin äitini, mielenterveyteni oli pahasti järkkymässä ja inhosin itseäni. Kohtauksen mentyä ohi, pillahdin musertavaan itkuun, koin olevani täysin epäonnistunut äiti ja sitä lääkitsin sitten alkoholilla.

Sanna kertoi väkivallan siirtyneen naissukupolvelta toiselle; isoäidiltä hänen äidilleen, äidiltä Sannalle ja lopulta hänen itsensä tekemänä omille lapsilleen. Sanna kuitenkin kertoi väkivallan lieventyneen fyysisesti joka sukupolvessa. Hänelle muutos ja toisin tekeminen on sitä, että hän tekee lievempää väkivaltaa kuin mitä itse on saanut kokea. Sanna kuvasi toisaalla yksityiskohtaisesti hänen äitinsä häneen kohdistamia pahoinpitelyitä, joiden seurauksena oli usein fyysisiä vammoja. Sanna ei saanut kuitenkaan itkeä eikä ilmaista pahaa oloa, koska tämä muistuttaisi äitiä väkivallasta. Jonkin ajan kuluttua pahoinpitelystä Sannan piti mennä äidin luokse, joka tarkasti väkivallasta aiheutuneet vammat. Sanna koki tämän hyvin nöyryyttävänä ja vaikeana.

Sanna: Et mä oon saanu ite sen verran selkäsaunaa aikoinaan mun äidiltä, et mul ei tee mieli jatkaa perinnettä. Siis siihen verrattuna mitä minä tiijän ja mä oon itte kokenu, ni mä en tee mitään. Mä silti tiedän, et se [omien lasten pahoinpitely, EL] on satuttamista. Mut sillä skaalalla minkä tiedän olevan olemassa. (---) Mut kyl mun äitikin on saanu oman osansa sitten. Et mun äitillä on tietenkin ollu astetta rankemmat. Et mun äiti on aikoinaan menny naimisiin 17-vuotiaana ihan vaan päästäkseen niiku hakkaamisesta eroon. Että pystyy paremmin käymään töissä, ku pystyy istumaanki. Ja jos joku vahingossa taputtaa selälle, niin siinä ollaan yhtäkkiä ihan kaksinkerroin. Mä osaan kuvitella, että mun äiti koki tekevänsä ei-väkivaltaa minulle. Et, et se on aina, että millä skaalalla katsotaan.

5.4.5 Olosuhteet ja väkivallan normaalius alakulttuureissa

Joillakin naisilla sen hetkiset elinolosuhteet ja sosiaaliset suhteet toimivat eräänlaisena neutraloimispyrkimyksenä omalle väkivaltakäyttäytymiselle. Väkiältä oli normaali asia siinä yhteisössä, missä nainen eli ja mihin hän kuului. Aineistossa jotkut naiset olivat sosiaalistuneet päihteidenkäyttökulttuureihin, joissa väkivaltaa pidettiin normaalina. Näissä konteksteissa väkiältä kuului arkipäiväiseen elämään ja oli normaalina pidetty toimintatapa. Tällaisissa yhteyksissä väkivaltaa ei välttämättä pidetty niin hävettävänä tai kiellettyä naisellekaan, koska yhteisön jäsenet olivat kaikki tottuneet monensuuntaiseen ja monimuotoiseen väkiältaan. Väkivallan arkipäiväistyminen ja normaalius oli selkeää etenkin joidenkin tapaamieni vankien puheessa, kuten alla siteerattujen Sadun ja Riinan haastatteluissa. Huomautan kuitenkin, että väkiältä normalisoituu usein myös niin sanotusti normaaleissa parisuhteissa. Väkivallan kuuluminen osana alakulttuuriin mahdollistaa sen nivoutumisen naisen identiteettiin ehkä selkeämmin kuin niille naisille, jotka eivät näissä alakulttuureissa liiku. En käy tässä läpi alakulttuuritutkimusta, vaan tarkoitan tässä rankasti juovaa, usein myös huumeita käyttäviä, usein työttömiä ja matalasti koulutettuja piirejä, ”porukoita”. Vangeista moni oli elänyt päihteiden ja sosiaalisten

ongelmien täyttämää elämää, johon kuului väkivalta sekä omana tekijyytenä että uhriutena. Riinalle ja Sadulle väkivallan käyttö ei ehkä ole niin rajoja rikkovaa kuin aineiston joillekin muille naisille, mutta kuitenkin esimerkiksi Satu kertoi haastattelussa häpeävänsä käytöstään.

Päihdepiireissä eläneiden Sadun ja Riinan mielessä väkivalta on kyseiseen alakulttuuriin normaalisti kuuluva asia. Satu eli enemmän alkoholipainotteisissa piireissä, Riinan elämään olivat puolestaan myös huumeet ja vankilatuomiot kuuluneet pidemmän aikaa. Satu näkee oman väkivallan normaalina sattumana ja vahinkona, joka kuuluu ”juoppoporukoiden” arkeen. Väkivallan ymmärtäminen sattumana ja vahinkona, joka voi tapahtua kenelle vaan, on toisaalta myös yksi tehokas keino ottaa omaan väkivaltaan etäisyyttä. Ajatus siitä, että väkivaltaan voi syyllistyä omassa yhteisössä kuka vaan, tekee siitä normaalia ja jotain, mikä ei ole omalla vastuulla.

Satu: Enemmän varmaan aattelen sillee, et nois juoppoporukois nyt sattuu tämmöstä, et se nyt on ihan kelle vaa voi sattua. Ihan normaalia, sillee kuitenkin.

Riina nostaa esiin huumekuvioiden sukupuolistuneen luonteen ja naisten kyvyttömyyden kestää sitä elämää. On pakko ”olla sit iteki samanlainen”. Tulkitsen tämän Riinan koko haastattelun perusteella viittaavan väkivaltaiseen ja kovaan luonteeseen. Väkivallan oikeutus tulee koko alakulttuurin käyttämästä väkivallasta, eikä naisen omaa roolia sen käyttäjänä kyseenalaisteta eikä sitä pidetä erikoisena.

Riina: Ei se must oo outoa. Se on kuitenkin tollaset piirit, missä on elänyt. Mäki nii nuorena kuitenkin niitten äijien, siin oli paljon vanhempii jätkii, jotka oli lusu ja elänyt rikollista elämää. Ni on jotenkin eläny siinä maailmassa, ni mun mielest se ei oo mitenkään outoa. Muilla ihmisillä on ehkä toisenlainen käsitys, mut mä en osaa sitä niiku ajatella sillee.(---) Väkivalta on tavallaan aika normaali niiku. Et enemmänki epänormaalia, jos jotku ei rähise tai jotain. (---) Ei siel hirveesti naiset niiku kestä mukana, et kylhä siel aina joku vähä aikaa on, mut ei niiku. Mut sitku just ku vetää kamaa ja näit, naisilla kestää pää kuitenkin niin paljon huonommin sellasta. Siin pitää olla sit iteki samanlainen, ni sen takii.

Vallitsevilla olosuhteilla rikoksen selittäminen liittyi Hildén-Paajasen skinitutkimuksessa useimmiten varkauksiin. Skinit selittivät omaisuusrikoksia tilanteeseen liittyvillä konkreettisilla tekijöillä, omalla olotilalla tai yleisellä epäjärjestyksellä. Otollisella tilaisuudella selittäminen ei Hildén-Paajasen mukaan ole varsinainen neutralisointitekniikka, vaikka tiettyssä tilanteessa tiettyyn aikaan yhdistyneet otolliset tilanteet ovat mahdollistaneet rikoksen ja saavat sen näyttämään oikeutetummalta. (Hildén- Paajanen 2005, 247–248.)

5.4.6 Mustasukkaisuus miehistä: naisten välistä väkivaltaa

Naisten välisessä väkivallassa naisten mustasukkaisuus miehestä ja miesten seurasta näkyi aineistossa yhtenä väkivaltatilanteita hahmottavana tekijänä. Joissakin kertomuksissa tekijänainen itse epäilee tai tietää miehensä olleen uhriksi joutuneen naisen kanssa intiimisuhteessa. Nämä naisten väliset mustasukkaisuudesta tehdyt väkivaltateot paikallistuvat usein päihteiden käyttötilanteisiin, joissa ainakin tekijä on humalassa tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena.

Sini on nuorehko nainen, joka kirjeessään kertoo väkivallastaan muita nuoria naisia ja tyttöjä kohtaan. Sini on elänyt osan lapsuuttaan lastenkodeissa äidin alkoholismien vuoksi ja perheeseen kuului väkivaltainen isäpuoli. Sini kertoo usein haluavansa pahoinpidellä jonkun, mutta pelko tuomiosta kuitenkin ehkäisee häntä jossain määrin. Sini on osallistunut yhden kerran tekemänsä pahoinpitelyn johdosta sovitteluun. Väkivalta on kuulunut Sinin lapsuuteen jokapäiväisesti ja siten hän pitää sitä ”arkisena asiana”. Sini nimeää tekonsa pahoinpitelyksi, eikä käytä siitä ulkoistavia termejä, joilla väkivaltaa voisi vähätellä. Sini ei kirjeessään kerro parisuhteidensa kehittymisestä enempää, vaan kirje keskittyy väkivaltaan.

Sini: Ensimmäisen pahoinpitelyni tein muutamia vuosia sitten kun silloinen paras ystäväni oli nainut entisen poikaystäväni kanssa. Tunsin niin suurta mielihyvää kun potkin ja löin häntä, ja näin veren valuvan. Tunsin itseni niin mahtavaksi. Tyttö ei tehnyt minulle mitään takaisin.

Vankilassa haastattelemani Riinan väkivalta on kohdistunut myös toiseen naiseen, jonka kanssa Riinan mieskumppani oli ollut sukupuoliyhteydessä. Riinalla on aikaisempia tuomioita samantyyppisistä tilanteista, joissa hän on pahoinpidelty poikaystävänsä kanssa sukupuoliyhteydessä olleita naisia. Riina kertoo tämänkertaisen tuomionsa aikana alkaneensa pohtia päihdeterapeutin kanssa käymissään keskusteluissa sitä, miksi hän kohdisti väkivallan nimenomaan toiseen naiseen, eikä mieheensä.

Riinan väkivalta on kuvaus huumausainekuvioiden väkivaltaisuudesta ja naisen asemasta niissä. Sanna Väyrysen (2007) mukaan naisten huumausaineriippuvuus merkitsee usein naisen riippuvuutta miehistä, jotka ovat itsekin usein käyttäjiä. Naisilla on oma paikkansa huumekeuvioiden miesten tyttöystävänä ja vaimoina ja naiset elävät miesvaltaisissa porukoissa. Naisten mahdollisuus joutua pahoinpidellyksi ja hyväksikäytetyksi velkoihin liittyvissä huumausainekuvioiden kasvu. Joidenkin huumausaineiden aiheuttama ylivoimaisuuden tunne voi puolestaan lisätä väärinymmärryksiä ja kommunikaatiokatkoksia. Huumausainekuvioiden sukupuolten valtasuhteiden vinoutumat kasvavat mitä

riippuvaisempia käyttäjät ovat. Naisten väkivallan teot huume kuvioissa tapahtuvat usein yhdessä miesten kanssa ja ilmentävät naisten asettumista ”pojaksi poikien rinnalle”, vaikkakin naisen asema on huume kuvioissa miehelle alisteinen ja itseään huumeiden vuoksi myyvää heroinistinaista pidetään huume kuvioiden alimpana kastina. Väyrysen mukaan huumeita käyttävälle naiselle väkivalta on minäkuvan kannalta merkityksellinen asia. Väkivallan tekemisellä pyritään lunastamaan paikkaa miesten rinnalla huume kuvioissa ja sillä voi myös erottua tavallisista ”kilteistä” naisista. (Väyrynen 2007.)

Riina: Se oli semmonen mun hyvä ystävä ja me pyörittiin paljon muutaman vuoden pyörittiin aika paljon kimpassa. Olin käyttäny aika paljon aineita siihen aikaan. Se teki sitte mulle muutamii ikäviä temppeja. Ja se vaan sit mulle riitti yksinkertaisesti.

Haastattelija: Joo. Mitä temppeja se teki sulle?

Riina: No, se esim. osti mun nimiin tuolta piriä, siis kamaa. Ja niiku sano, että mä maksan ne. Ja tottakai ku me oltiin ystäviä ni kaikki oletti, et se on sovittu ja näin. Pölli multa tavaraa ja näin, ja sitte se teki pahimman, elikkä nussi mun poikaystäväen kanssa. Sit niksahki. (---) No, onhan se niittenki naisten vika. Ne on kuitenkin tienny, et se on varattu mies. Ja sitte siin on yks semmonen, ketä mä olin kyl varottanu, koska se vikitteli sitä aikasemmin. Mä sanoin, et jos sä sen teet, ni sulle käy huonosti. Ja se teki sen silti. Ehkä se on jotenki ollu helpompi kohdistaa niihin naisiin. Tai kai sitä sit rakastaa sitä miestä tai.

Riina kertoi haastattelussa, että hänellä ei ole väkivaltaa kohtaan mitään moraalisia näkökantoja ja hän piti väkivaltaa tietyissä olosuhteissa hyväksyttävänä. Naisten huumeaineiden käytön katsotaan rikkovan traditionaalista feminiinisyyttä, joten voi myös pohtia onko Riinan hyväksyvä asenne väkivaltaan osa tätä normatiivisen naisen roolin kyseenalaistamista (Väyrynen 2007, 125).

Päivi kertoo haastattelussa perheneuvolassa muutamista kerroista, jolloin hän on tapellut muiden naisten kanssa kotibileissä ja ravintoloissa. Päivin kertomuksissa toinen nainen on ollut mustasukkainen Päivistä ja kokemuksensa mukaan puolustaakseen itseään muiden naisten hyökkäyksiltä hän on ollut väkivaltainen. Päivi luonnehtii itseään ikään kuin ”yhdeksi pojista” joka on aina ”pyöriny hirveen jätkälauman kanssa” ja muiden naisten mustasukkaisuus liittyy Päivin mukaan osittain siihen, että hänellä on pääsy miesten ystäväksi.

Päivi: Tai sit kerran kävi yksis kotibileis niin, että mä juttelin yhen kundin kans ulkona, ku joku yhtäkkiä tuli mun päälle. Nainen, ihan hulluna. Ja tota, se saatiin revittyä must irti, kun en mä ehtinyt puolustautua yhtään, ja mä itkin tietyst ku multa valu verta joka paikasta. Mä menin sisälle siihen taloon, siin oli sellainen kimma ja se parku ihan hysteerisesti. Mä menin sanoo sille, et mitäs hyökkäsit mun kimppuun. Ni se tuli saman tien päälle, mut sillon mä ehin valmistautuu ni mä sain läpättyy sitä takas. Ni

se tilanne loppu siihen, et se puri mua nenästä, nii et sen hampaat meni tästä läpi. Ja ku kundit ei saanut sen leukoja auki, ni mä sain sen irti sillee, et mä kuristin sitä niin kauan, et se meni vähän tajuttomaksi. Mä oisin varmaan voinu tappa sen naisen siihen. Sen ainoa syy oli mustasukkasuus. Mä juttelin Simpan kanssa, minkä mä oon tuntenut vuosikausia, suurin osa mun kaverista on kundeja. Hän oli sit mustasukkanen... sil oli siihen aikaa viel pitemmät ku nää mun kynnet, sehän roiski mun naamaa. Mä kävin seuraavana päivänä lääkärissä, ni mul luki lääkäritodistuksessa, et kasvojen ja kaulan alueella 36 puremisen ja raapimisen jälkeä.

Feministisesti orientoituneessa evoluutioteoriaa soveltavassa artikkelissa Campbell ym. tulkitsevat naisten välistä väkivaltaa naisten kilpailuksi miehistä, joilla on erityisiä voimavaroja ja jotka kykenevät elättämään perhettään (resourceful-rich men). Tutkijat kytkevät naisten rikollisuuden myös köyhyyden naisistumiseen ja naisten tarpeisiin löytää mies naisen ja lapsen elättäjäksi. (Campbell & Muncer & Bibel 1998.) Day et al. kuitenkin naisten väkivaltaa julkisilla paikoilla analysoivan artikkelinsa pohjalta esittävät tulkinnan, että heteroseksuaaliseen parisuhteeseen investoivat naiset pyrkivät pehmentämään käsitystä itsestään tuottamalla puhetapaa miehistä suojelejoina ja tukeutumalla tähän diskurssiin, vaikka itse käyttäisivätkin väkivaltaa (Day & Gough & McFadden, 2003).

5.4.7 Yhteenveto ja pohdintaa väkivallan selittämistavoista

Oikeuttamistavoille ja tavoille selittää väkivaltaa oli tyypillistä niiden samanaikaisuus ja limittäisyys. Naisilla oli eri väkivaltilanteissa erilaisia tapoja selittää sitä. Kuitenkin myös samaa tekoa, esimerkiksi henkirikosta, saatettiin selittää monilla tavoin. Väkivallan oikeuttaminen ja selittäminen piirtyy monimutkaiseksi ja monitasoiseksi prosessiksi.

Naiset asemoivat itsensä erilaisiin subjektipositioihin valitessaan erilaisia väkivallan selittämismuotoja. On erilaista puhua itsestä väsyneenä äitinä kuin pahoinpideltynä naisena tai sairaana. Nämä diskursiiviset minäkonstruktiot rakentuvat kontekstuaalisesti ja tilanteisesti (Ronkainen 1999, 32). Erilaisissa väkivaltilanteissa naiset käyttivät erilaisia neutralisaatiotekniikoita. Kulttuurinen ilmasto tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia oikeuttaa väkivaltaa eri tilanteissa. Ne tavat, joilla rikosten tekijät selittävät tekoaan mielekkäänä ja oikeutettuna vaihtelevat ajankohdan, sosiaaliryhmän, sukupuolen sekä rikostyyppin mukaan (Kivivuori 1992, 35). Oikeuttaminen toimijuusstrategiana on hyvin tilanteista ja saa muodon kontekstin mukaan. Ymmärrän oikeuttamistekniikoiden käytön osana toimijuutta. Soveltaessaan erilaisia väkivallan oikeuttamistekniikoita naiset pyrkivät näkemään

oman käyttäytymisen mielekkäänä toimintana. Oikeuttamispuheen voi nähdä toimijuuden strategiana, jolla pyritään luomaan tilaa itselle.

On mahdollista, että toisiin oikeuttamistekniikoihin sitoudutaan ja investoidaan enemmän kuin toisiin. Paikannukset vaihtelevat joillakin naisilla tilanteittain ja käytetään erilaisia oikeuttamisia eri tilanteissa. Toisissa kertomuksissa väkivallan selittämisiä on vain yksi. Tyypillistä kuitenkin oli, että jos nainen kertoi useammasta erilaisesta väkivallan muodosta, ”kertyi” selittämismuotojakin useampia. Tämä johtaa siihen tulokseen, että erilaisia väkivallan muotoja oikeutetaan ja selitetään erilaisilla tavoilla.

Onko neutralisaatiotekniikoiden käyttö sukupuolistunutta? Aineiston empiiristen tulosten perusteella voi esittää vain spekulatioita. Lukemieni miesten tekemän väkivallan neutralisaatiota käsittelevien tutkimusten pohjalta miehet ehkä tulkintani mukaan turvautuvat enemmän uhria syyllistäviin tekniikoihin (Hearn 1998, Nyqvist 2001, Byers ym.). Oman aineistoni pohjalla naisten väkivallan oikeuttamistekniikat tuntuisivat painottuvat naisen omaan itseen liittyviin asioihin. Sairaus, uhrius, humala, ovat enemmän tekijään itseen liittyviä ominaisuuksia, kuin uhriin liittyviä. Miesten oikeuttamistavoissa on havaittu ehkä enemmän uhria tai muita ihmisiä syyllistäviä tekijöitä. Naisten itseen ja minään liittyvät selittämismekanismat voivat ehkä puolestaan liittyä kulttuuriseen malliin, jossa naiset ottavat vastuun tilanteesta.

Toiset oikeuttamistavat ovat hyvin naistapaisia. PMS- oireiden lisäksi medikalisaatio on vain naisille aukeava sanasto. Väsymys lapsiin kohdistuvan väkivallan selittäjänä näyttäytyy myös naistapaisena. Liitän väsymyksen äitiyden sosiaalisen rakentumiseen, missä äidille jää viime kädessä vastuu lapsista ja kodin hoitamisesta. Äitien hoitovastuu lapsista, kodista, itsestä ja isästäkin, täydellisen äidin vaatimukset yhdistettynä vaikeisiin elämäntilanteisiin luovat naisille äärimmäisen väsyttäviä elämäntilanteita. Väsymys ei ole välttämättä sellaista, joka paranisi hyvillä yöunilla vaan koko elämäntilanteen helpottamisella esimerkiksi isien suuremman hoitovastuun myötä.

6 KOETUT TUNTEET JA VÄKIVALLAN TILANTEET

Aineistossani kerrottiin erilaisista tunteista ja väkivallasta hyvin moninaisin tavoin. Väkivallan teot nostivat naisissa esiin erilaisia tunteita aina piinaavasta häpeästä ironiseen ylpeyteen. Väkivaltaan liittyvä tunnepuhe vaihteli tiheästä ja vahvasta tunteiden analysoinnista yleisluontoisiin toteamuksiin väkivallan herättämistä tunteista sekä myös tunteiden puuttumisesta. Kiinnitän huomioni tässä luvussa niihin tunteisiin, joita nainen kuvaa liittyen väkivallan tekoon. Analysoin niitä tunteita, mitä nainen kokee itse teon aikana ja teon jälkeen väkivallan tekijänä.

Väkivallan tuottamista tunteista on keskusteltu suhteellisen vähän, sillä kiinnostus on kohdistunut lähinnä rikossoikeudellisiin asioihin. Tunteet ovat jääneet vähemmälle huomiolle, mikä tarkoittaa esimerkiksi seksuaalisen väkivallan ja intiimin parisuhdeväkivallan naisuhrien kokemaa häpeän tunnetta, jossa uhri kokee väkivallan omaksi syykseen. Yksityisessä tapahtuvan väkivallan uhrien kokemia masennuksen, post-traumaattisen oireyhtymän ja pelon tunteita on myös tutkittu vain vähän. Väkivallan tekijöiden tunteista on vain minimaalista tietoa.

Puhe tunteista liittyy tässä luvussa nimenomaan väkivallan tekijyyteen. Aineistossa on runsaasti yleistä tunnepuhetta, jossa kuvataan naisen tunteita pidempien ajanjaksojen kautta esimerkiksi seuraavanlaisesti: ”Raivon takaa löytyi syvä masennus ja pettymys elämään” tai seuraavasti: ”Koen elämänkohtaloni epäoikeudenmukaisen kovaksi yksinäisenä naiseläjänä”. Tämän luvun analyysin keskiössä ovat siis väkivallan tekoon liittyvät erityiset tunteet, ja yleisemmät tunnepohjaiset elämänkuvaukset jäävät tarkastelun ulkopuolelle.

6.1 Häpeä ja syyllisyys

Aineiston naisten väkivaltatarinoissa häpeä ja syyllisyys tehdystä väkivallasta ovat keskeiset tunteet. Lähes jokainen nainen ottaa näihin tunteisiin kantaa jollakin tavoin ja niitä pidetään kiinteästi väkivaltaan kuuluvina tunteina. Haastattelut ja kirjoitukset olivat monelta kohdin ahdistuneita, surullisia ja täynnä syyllisyyttä. Häpeä ja syyllisyyden tunteet väkivallasta kerrottaessa ovat ilmausta siitä, että väkivaltaa pidetään vääränä ja paheksuttavana asiana. Väkivallasta käytetään verbiä syyllistyä

väkivaltaan, joka ilmentää väkivallan hylättävyyttä. Häpeän ja syyllisyyden tunteet ovat vahvasti sosiaalisia ja relationaalisia tunteita, sillä ne rakentuvat ihmisen vuorovaikutuksessa kulttuurin, sen normien ja muiden ihmisten kanssa.

Naiset kertoivat aineistossa häpeästä ja syyllisyydestä limittäisesti ja ne sekoittuvat keskenään. Syyllisyys voi liukua häpeään ja häpeävä kokee myös syyllisyyttä. Pelkkä syyllisyyspuhe painottui useissa kuvauksissa erityisesti äitien kokemaan syyllisyyteen lasten pahoinpitelystä. Käsitteellisellä tasolla häpeä ja syyllisyys erotellaan tutkimuksissa kuitenkin eri tunteiksi. Perustavana erona häpeälle ja syyllisyydelle pidetään häpeän kohdistumista omaan itseen ja olemassaoloon, kun taas syyllisyys aiheutuu jonkin normin tai lain rikkomisesta. Teko erottaa häpeän ja syyllisyyden; häpeää voi tuntea ilman, että on tehnyt mitään väärää. Syyllisyyden tunteet taas kumpuavat väärin tekemisestä. Häpeässä arviointi kohdistuu itseen, syyllisyydessä tiettyyn tekoon tai käyttäytymiseen. Häpeässä yksilö kysyy itseltään: Kuka minä olen? Syyllisyydessä vastaava kysymys on: Mitä minä tein? Pystyäkseen kokemaan syyllisyyttä yksilön tulee erottaa minä teosta. Häpeä voi olla yksilölle murskaavampi tunne kuin syyllisyys. Syyllisyydestä on mahdollista päästä eroon hyvittämillä teko tai maksamalla moraalinen velka. Heller määrittelee syyllisyyden moraaliseksi velaksi, joka tulisi hyvittää. Syyllisyys on sitä tuskallisempaa mitä mahdottomampaa velkaa on maksaa takaisin. (Heller 1985, Miller 1996, Ronkainen 1999, Tangney & Dearing 2002.)

6.1.1 Häpeä ja huonomuus

Väkivaltaa tehneiden naisten tarinoissa häpeä oli siis yksi päällimmäisiä tunteita ja siitä kerrottiin usein. Häpeä sai erilaisia merkityksiä ja vivahteita aineiston kertomuksissa. Häpeästä kerrottiin koko elämään liittyvänä huonomuuden tunteena sekä hetkittäisenä väkivallan tekoon liittyvänä häpeänä, joka saattaisi mennä ohi. Häpeän analysoimisen kannalta ovat merkityksellisiä häpeän sisältö, olosuhteet ja intensiteetti (Miller 1996, 198). Mitkä tekijät saavat yksilön tuntemaan hyvin syvää häpeää? Tarkastelen minkälaisia seurauksia väkivaltaa tehneen naisen häpeällä on, minkälaisia sisältöjä naisten häpeäkuvauksissa on ja miten häpeän intensiteetti vaihtelee.

Häpeä määritellään arvioivaksi moraalitunteeksi, jossa yksilö arvioi oman olemassaolon huonommaksi suhteessa muihin. Häpeää voi tuntea pelkän oman olemassaolon vuoksi. Yksilö kokee koko persoonallisuutensa vääräksi ja erityisesti suhteessa muihin. Häpeä uhkaa yksilön sosiaalista asemaa ja kuulumista johonkin

ryhmään, esimerkiksi niin sanottujen normaalien naisten joukkoon. Häpeä ja huono itsetunto eroavat siinä, että itsetunnon voi määritellä rakennelmaksi, jollaiseksi yksilö näkee itsensä pitkän ajan kuluessa. Häpeä taas on tunne, joka voi mennä nopeastikin ohi. (Braithwaite 1989, 57; Ronkainen 1999; Takala 1999; Tangney & Dearing 2002, 53.)

Häpeän ja syyllisyyden lisäksi myös kyky empatiaan määrittelee ihmisten toimintaa. Häpeä ja syyllisyys eroavat Tangneyn ja Dearingin mukaan myös siinä, kuinka häpeään tai syyllisyyteen taipuvainen ihminen suhtautuu muihin ihmisiin. He määrittelevät syyllisyyden empaattisemmaksi tunteeksi, jossa syyllisyyttä koetaan siitä, että on tehnyt muille jotakin pahaa tai väärin. Häpeään taipuvaiset ihmiset ovat heidän mukaansa usein vähemmän empaattisia. Tuskallisessa häpeässä ihminen keskittyy miettimään omaa itseään ja kuinka huono ja kelvoton itse on, eikä tilaa muiden ihmisten huomioonottamiselle jää, vaikka häpeävä olisi satuttanutkin muita. Häpeä on siten problemaattisempi tunne kuin syyllisyys ja häpeästä voi olla vaikeampi päästä eroon. (Tangney ja Dearing 2002.)

Häpeän välttämiskeinoina ja häpeän kanssa selviämisen tapoina voi toimia joko pakeneminen tai muiden syyttäminen. Pakenemisessa vältellään toisten katseen alaiseksi joutumista. Tämä ei kuitenkaan aina ole mahdollista. Toinen strategia on Tangneyn ja Dearingin mukaan kohdistaa syytökset toisiin. Toisten syyttäminen on egoa säilyttävä keino ja sen avulla häpeävä voi säilyttää edes rippeitä itsestään. Häpeästä on kirjoittajien mukaan lyhyt matka vihaan kuvitteellisten tuomitsevien toisten vuoksi (imagery of disapproving others). Häpeävä miettii jatkuvasti mitä muut hänestä ajattelevat ja tämä on syynä vihan muotoutumisen mahdollisuudelle. Kohdistamalla syytteen toisiin henkilö voi kokea itseoikeutettua vihaa, ja viha voi auttaa saamaan takaisin toimijuuden tunteen ja kontrollin omasta elämästään. Häpeän tunne voi muodostua yhdestä ainoasta virheestä ja siksi yksilö kokee muiden (kuvitteellisen) tuomion epäreiluksi. Ratkaisuna häpeään viha ei kuitenkaan pidemmällä ajalla toimi vaan se tuhoaa ja jatkaa syyttelyn ja häpeän kierrettä. (Tangney ja Dearing 2002.)

Haastattelija: Onks sul niiku sellanen, kauhee paha mieli ku sä mietit sitä tai?

Anne: Tullee. Tullee sillä tavalla niiku tosi huono. Monesti jättää miettimättä sit ne asiat. Täällä linnassa olon aikana tulee aina mieleen kaikki mejän sekoilut, mitä on ollu. Semmonen viha nousee sitte.

Haastattelija: Ketä kohtaan se viha?

Anne: Se nousee, minusta tuntu, että alkuun se oli semmonen muita ihmisiä kohtaan. Että ku mietti jälestäpäin, ku joku oli kusettanut jossakin roipekaupassa

[huumekaupassa, EL] tai jotakin tämmöstä. Mutta mitä enemmän siitä on mennyä aikaa, ni tajuaa että se on, itehän siinä on ollu mukana.

Syyllisyydessä tilanteen korjaaminen on helpompaa, koska arvostelun kohteena on yksilön käyttäytyminen eikä yksilön olemassaolo. Syyllisyys ei herätä niin vahvoja puolustusreaktioita (muiden syyttely, viha, aggressio) kuin häpeä. Syyllisyyteen yhdistyy häpeää useammin empatia vihan sijasta. Syyllinen ihminen on syyllinen teosta eikä mieti jatkuvasti mitä muut hänestä ajattelevat. Täten syyllinen ei kohdistaa syytöstä muihin ihmisiin tai heidän epäreiluihin arvosteluihinsa. Tutkijoiden mukaan häpeästä vapaa ”puhdas” syyllisyys tietystä teosta olisi siten toiveikas tunne, joka jättää tilaa muutokselle ja on tulevaisuuteen orientoitunut tunne. (Tangney & Dearing 2002.)

Häpeätunteen intensiteetti ei riipu pelkästään niistä normeista, joita yksilö rikkoo, vaan etenkin yksilön suhteesta näihin normeihin. Normatiivisesti pluralistisessa yhteiskunnassa häpeää koetaan eri lailla eri asioista. Mikäli yksilö ei pidä normijärjestelmää arvossa, ei niiden rikkomineenkaan tuota sen enempää häpeää. Häpeätunne säätelee ihmisten toimintaa ja mukauttaa käyttäytymistä sopimaan yhteisön normeihin. Ihminen mukautuu omaan kulttuuriinsa häpeätunteen kautta ja oppii häpeämään omassa kulttuurissa paheksuttuina pidettyjä asioita. Jälkiperäisissä yhteiskunnissa normeja ja normijärjestelmiä on kuitenkin useita, jotka voivat olla ristiriidassa keskenään. Moniarvoisessa yhteiskunnassa mukautuminen johonkin normijärjestelmään edellyttää valintaa. Yksilön täytyy valita, mitä arvoja ja normeja hän noudattaa ja kunnioittaa. Häpeätunne on täten yksi tärkeimmistä sosiaalistamisen välineistä. Häpeän valta piilee siinä, että sisäistetty häpeä legitimoii dominoivan järjestelmän (system of domination). Kun lapsi oppii mitä hänen tulee hävetä, hän oppii yhteiskunnan arvojärjestyksen. Mitä syvemmin häpeä on sisäistetty, sitä vähemmän tarvitaan voimakeinoja järjestyksen ylläpitämiseen. (Heller 1985, 4-7, 40; Miller 1996, 7.)

Miller erottelee sisäistetyin ja reaktiivisen häpeän. Sisäistetyssä häpeässä minä arvostelee itsensä kokonaan negatiivisesti. Reaktiivinen häpeä on seurausta jostain välittömästä häpeällisestä tapahtumasta. Häpeän voi käsittää myös primäärihäpeäksi tai rakennetuksi häpeäksi. Primäärihäpeä on universaali vastaus tiettyyn tilanteeseen, kuten julkiseen nöyryytykseen. Voidaan ajatella, että lähes kaikki ihmiset häpeäisivät tiettyjä tilanteita. Rakentunut häpeä on tunne, jonka yksilö valitsee tunnevalikoimasta suojaamaan yksilön minää. (Miller 1996, 33,152.)

Häpeän tunnetta kuvattiin aineistossa täydellisellä huonommuuden tunteella. Seija oli tappanut pitkäaikaisen aviomiehensä ja hänen kuvauksensa häpeästä tiivistää

häpeän luonteen. Häpeä on samalla reaktio itse tekoon ja ihmisten arvosteluun. Reaktiivinen häpeä sisäistyy ja muuttuu pysyväksi huonommuuden tunteeksi.

Haastattelija: Minkälaista se häpeä on?

Seija: Se on semmosta, että on tehny niin pahan teon, ei oo ihmisten silimissä minkää arvonen ennää.

Monilla naisilla häpeän kokeminen liittyi tärkeiden toisten ihmisten kohtaamiseen teon jälkeen. Uhrin ystävien ja merkityksellisten ihmisten edessä väkivallan häpeä tuntui voimistuvan. Häpeän tunnetta kuvataan tutkimuksessa yksilön omanarvon tunteen alenemisena, häpeää tunnetaan juuri suhteessa muihin. Häpeävä ei tuntisi häpeää, ellei välittäisi muista (Ronkainen 1999, 137). Miller määrittelee häpeän nimenomaan haluksi poistua paikalta näkymättömiin (Miller 1996, 202).

Häpeälle on tyypillistä paljastumisen ja katseen kohteena olemisen tunteet. Toisten katseen alaisena oleminen saa halun juosta karkuun, paeta, vaipua maan alle (Heller 1985, 5; Ronkainen 1999). Häpeää kuvataan usein myös kutistumisen ja pienenemisen käsitteillä (Miller 1996). Tunne siitä, että koko naapurusto ja jopa koko kaupunki tietää Päivin ja hänen miehensä tappeluista asettaa Päivin symboliselle toisten katseelle.

Päivi: Koska tajuaa sen että valtaosa naisista ei käyttäydy näin. Kyl mä oon aina kokenut itseni hirveen omituiseksi...Mä en kestä niitä [mykkäkouluja, EL]. Must on käsittämätöntä, et se [aviomies, EL] ei oo vieläkkää oppinut sitä, et mä en kestä niitä. Tai nyt se alkaa oppimaan. Mut jossain vaihees mä rupesin miettiä, et käyttäaks se niitä vähän niiku hyväkseenki, et tavallaa ku mä oon niin voimakastahtonen. Ni se, että ku se saa mut siihen pisteeseen, et mä tosiaankin ryypään, sit mä tuun himaan, ni mä nolaan itteni tavallaan koko taloyhtiön silmissä [vüttää fyysiseen tappeluun ja siitä aiheutuvaan meluun, EL]. Koko helvetin kaupunkiahan varmaan kiinnostaa mun tekemiset. Mut siltä must just tuntuu sen jälkeen. Must ihan oikeesti ku mä meen bussiinki, ni kaikki tuijottaa, et ai tossa se tulee.

Taina oli tuomittu miesystävänsä törkeästä pahoinpitelystä ja hänelle häpeän ja muiden kohtaaminen nivoutuu konkreettisesti haluun paeta, mennä pois ja olla näkymättömissä.

Haastattelija: Onks sul sellai, et herättääks se sit häpeää tai syyllisyyttä tai semmosii tunteita sitte?

Taina: No se nyt ihan ei oo häpee, vaikka kumminkin on häpee. Semmonen häpeä, et ku vaik mä pääsen siviiliin, ni mä joudun kohta näitä kavereita, jotka oli periaatteessa tän [uhrin, EL] kavereita. Vähän pelottaa se, taikka arveluttaa. Et mitähän mä mahdan tehdä, mahdanko mennä kadun toiselle puolelle.

Leilan häpeäkuvaus kertoo sisäistetystä, koko hänen olemassaoloonsa liittyvästä tuskallisesta häpeästä. Leila oli vankilassa taposta, koska hän oli pitkän ryyppyputken päätteeksi puukottanut avomiehensä. Leilan haastattelussa puhuimme häpeästä hyvin paljon. Hän ei uskonut, että koettu häpeä ja kärsitty rangaistus voisivat uudelleen kiinnittää hänet yhteiskuntaan ja normaalien naisten joukkoon. Hänen oli myös vaikea suhtautua tapahtuneeseen, koska ei muistanut siitä juuri mitään. Tämä johtui osittain lääkkeitä ja alkoholistia, mutta myös shokista ja psykologisesta kieltämisestä. Näiden lisäksi nöyryyttävät kokemukset pidätyksen ja oikeudenkäynnin aikana hämärsivät Leilan omanarvon tuntoa.

Haastattelija: Miks se herättää sus häpeää?

Leila: Mä en tiedä, se jotenkin sillee et se on. Jotenki tää mun teon laatu. Et mä riistan ihmiseltä hengen. Mulle tulee semmosia ajatuksia, et herranjumala, et miten muhun kukaa voi luottaa, et jos mä mulla ykskaks yhtäkkiä naksahaaksi vaa ja taas tulee tehtyä jotain. Et tällasia ajatuksia mun päässä liikkuu (---) Et se on niin, tunne, joka ei varmaan koskaan häviä, et se on aina. Tietysti se saattaa laimentuu. Mut se ei varmaan ikinä mun elämästäni lähde.

Haastattelija: Tosta muuten mulle tuli mieleen, ku sä sanoit tosta häpeästä ja et sä kuitenkin uskot suomalaisen oikeusjärjestelmään, ni pystyt sä ajattelee sillee, et sit ku sä oot tuomiosi kärsinyt, ni sit sä oot saanu tekosi mukaan? Et voisko se vapauttaa sut siit häpeästä?

Leila: Emmä usko. Se on semmonen asia, toiselta ihmiseltä viedään henki. Ja se saattais siinä vaiheessa olla, jos mul ois sellanen selkeä kuva, tapahtuma, mitä on käyny. Et niiku sen pohjalta vois niiku rakentaa siihen. Mut ku mä en voi rakentaa mitään... Mä tunnen sen niin tiedät sä, se niiku koskettaa, ku mä aattelen siviiliin menoaki, ni jotenkin tuntuu, et mul on ottassa leima, et hei mä oon tehny [tapon, EL].

Leilalle häpeä tuntui ikuiselta taakalta, josta ei voisi päästä eroon ja joka olisi läsnä aina. Tunteiden dynaamisuudesta ja muuttumisesta ajallisesti puolestaan kertoo Minnan kertomus ja siitä kuinka häpeä voi kuitenkin laimentua ajan myötä.

Minna: No kyllä varmaan sillo aluks. Hävetti...[epäselvä, EL]. Mut ei mua enää oo sillee. Minä oon suorittamassa rangaistusta siitä ja.

Haastattelija: Ni, et sit se tavallaan on niiku poispyyhitty, ku on.

Minna: Ku ei mulle sillo ku tää sattu, ni kukaan ei tullu ees sanomaan, et hävettääks sua. Ei oo sillee. Se on menny omalla painollaan.

Häpeän intensiteettiä ja sosiaalista ja relationaalista luonnetta kuvaa myös Susannan kertomus siitä, että toisten edessä hävettää ja toisten ei. Susanna suoritti vankeustuomiota törkeästä pahoinpitelystä, jossa hän oli puukottanut entistä

miesystäväänsä. Häpeä ei ole ehkä täysin institutionalisoitunut ja joissakin viiteryhmissä Susanna saattoi olla tuntematta häpeää. Minnan, Leilan ja alla olevan Susannan häpeäkokemusten sisältö on erilainen suhteessa häpeän sisäistämiseen ja ajalliseen ulottuvuuteen.

Susanna: No joo. Se onki sillee hankalampi juttu. Joitain tiettyjä ihmisiä jos tulee vastaan, ni kyl miut niiku itteeniki hävettää. Mut sitte taas, joissain tilanteissa ei.

Katkelma menee lopulta humoristisen kuvaksen puolelle, jossa vankilan sisäisen huumorin avulla teko työnnetään kauemmaksi itsestä ja siihen saadaan etäisyyttä.

Susanna: No tota, se on tosi harvinaista, et miulle tulis siitä paha olo eikä puhuessa ees tuukkaan. Mutta joskus on semmosia, ne on ihan niiku yhen käen sormissa, tän miun tuomion aikana, ne semmoset hetket, et niiku hävettää. Et hirvee asia minkä mie oon tehny. Mut ne menee aina nopeasti ohi. Mut ei must, siitä puhuminen. Ei siinä mitään. Niiku mun työkaverit, X:n kaupungissa, miehän vast kävin siellä, ku olin lomalla. Ne soitti heti, et tuu käymään kahvilla, ne tuntee tän tyypin [uhrin, EL] ja kaikki tälle. Minä sanoin niillekin, et miten kusipää jätkä. Toivottavasti ei tuu vastaa. Kyl ne tietää ihan mitä minä oon siitä [mieltä, EL]. Mut ehkä, mikähän ois semmonen tilanne. No tääl vankilas siitä on helpompi puhua, jokainen tietää et on väkivaltarikoksesta tuomio. Niin tota, siis me heitetään tosi rankkaa vitsiä. Ihan just tämmösiä, et me mennään siviiliin, et hauska tappa vanha tuttu. Nää on niiku ihan pimeitä juttuja. Millä voi niiku siviilissä shokeerata ihmisiä. Mut taas huomaa, ku oli lomalla, et ihmiset ku rupesi kysyy vankilasta, sit on sellasia vitsejä, mitä ei voi siellä sanoa. Et ne ei enää ymmärrä sitä. Et jotain niiku tosi rankkoja. No esim, sillo kv:llä [keskusvankila] ku mä olin suutaris töissä, mult kipeyty tää käsi siinä hommassa. Yks mun kaveri, se pääsi viime kuussa siviiliin, se sano, et jotkut on päässy jonnekin vyöhyketerapiaan, tai joku tällanen näin, et hän tietää, et sil oli puukotuksesta käsi menny huonoon kuntoon. [Nauramme, EL] Mä olin, et perhana, et täl kädelhän mä löin, et tää on varmaan siit tullu kipeeksi.

Häpeän ja syyllisyyden kokemiseen vaikuttaa ratkaisevasti se, kokeeko tekijä teon olevan oikeutettu vai ei. Anne oli raiskattu hänen ollessaan tiedottomassa tilassa sammuneena. Raiskauksesta kertoi Annelle raiskaushetkellä samassa tilassa ollut toinen mies. Kuultuaan raiskauksesta Anne kosti hänet raiskanneelle miehelle puukottamalla tätä. Pahoinpitelyyn osallistui myös Annen mies ja kaksi muuta miestä. Uhri kuoli vammoihin myöhemmin ja tuomio langetettiin törkeästä pahoinpitelystä ja kuolemantuottamuksesta. Anne kertoi uskovansa, että moni nainen olisi menetellyt samalla tavalla siinä tilanteessa ja koki teon osittain oikeutetuksi. Häpeän tunne hänellä liittyi lähinnä joidenkin sukulaisten kohtaamiseen. Samoin Päivi koki mieheensä kohdistuneet pahoinpitelyt myös oikeutetuksi, vaikka toisaalta piti niitä noloina. Jaana myöskin hyväksyi mielellään oman väkivaltansa väkivaltaisista miehiä

kohtaan, mutta toisaalla haastattelussa tuomitsee oman väkivaltansa omia lapsiaan kohtaan.

Anne: No, noin kokonaisuutta ajatellen, eihän se oo niiku sopivaa. Mutta jos nyt ajattelee itessään tätä juttua, mistä mä oon tuomion saanu, must tuntuu, että ois joku muukin nainen käyttäytyny samalla tavalla.

Haastattelija: Hävettääks sua se, et sä oot tehny tälläsen teon?

Anne: No ehkä joittenkin ihmisten eessä, mutta ei noin muuten.

Haastattelija: Kenen eessä sul on sit semmonen?

Anne: No tuota, ku mä esimerkiksi lomilla nään omaa kummisetää, jota mä en oo nähny monneen vuoteen. Ni sillo oli semmonen fiilis, ettei tienny miten päin ois ollu. Mutta se sit otti ihan yllättävän hyvin sitten sen.

Päivi: Kyl mä niiku koen sen tietyllä tavalla noloks, et mä käyn, oon käyny käsiksi. Mut toisaalta mä katon, et mä oon tietyllä tavalla ihan oikeutettu siihen. Jos nyt on olemassa oikeutusta sille asialle. Kaduttaa tietysti.

Väkivaltaan liittyy läheisesti kontrolli, kuten olen aiemmin todennut, vaikka väkivaltaa usein kuvataan kontrollin menetyksenä. Kontrollin menettäminen olikin häpeän syynä joillekin naisille. Sanna yhdisti häpeän tunteen kontrollin menetykseen lasten edessä sekä aikuisen rooliin rajojen asettajana. Hän koki hävettäväksi epäonnistumisen vanhempana ja rajojen asettajana. Hän ei koe kuitenkaan itse väkivaltaa hävettävänä, vaan häpeää tuottaa nimenomaan kontrollin menetys aikuisena.

Sanna: Mun mielestä siinä, että mä en oo pystyny sitä aina hillitsemään, siihen liittyy niin suunnaton häpeä. Et mä en oo halunnu sanoo sitä ääneen. Et tota noin ni.

Haastattelija: Sua hävettää se, et sä oot tehny?

Sanna: Joo, tai siis niiku. Mua ei ehkä hävetä se itse teko, koska siis jos siinä ois jotain hävettävää, ni se tarkoittais, et mä oisin ihan oikeesti ollu jo ronski. Sit mä oisin tienny, et mä oisin ylireagoinu. Mut mä en häpee sitä, mä häpeen sitä, et minä oon aikuinen ihminen. Minun kuuluis pystyä älyämään, et lasten tommonen kokopäivätoiminen tehtävähän on ottaa selville, et pysyykö nää rajat. Ja ottaa selville, että onko se pinna venyny nyt pikkasen tämän asian suhteen sitten viime näkemän. Et se on lapsen työtä, se on lapsen tapa ottaa selville, et onko tää maailma turvallinen. Et tota noin ni, mun mielestä se hävettävyyys tulee just siitä, et mä en niiku aikuisena ihmisenä niiku älyä, et haloo.

Marille ja Piialle mieskumppanin lyömisestä syntynyt häpeän tunne liittyi yhtälailla kontrollin menetykseen ja siihen yhdistettyyn omaan heikkouteen. Kontrollin menetys myös pelottaa; mitä voisi vielä tapahtua, jos viha vie, kuten Piia sen ilmaisee.

Mari: Miestä kohtaan [ollut väkivaltainen], silloin ku mä olin sen Peten kaa, tos joku neljä vuotta sitten. Ni kerran mä sitä ainoastaan vaan läppäsin. Et silloinkin se oli mustasukkasuutta ja mä olin kyl selvin päin. Ja jumalauta mua hävetti sen jälkeen. Menin toiseen huoneeseen ja ajattelin, et ei helvetti et vitsi mä oon tyhmä. Niiku siis niin hirvee häpeän tunne. Sit ku sen ilme oli viel semmonen, et no nii.

Haastattelija: Mikä sua siin hävetti?

Mari: Ei siis, se mun oma reaktio. Pitikin mennä olemaan noin heikko. Niiku lyömään toista.

Piia: Joka kerta, kun olen käyttäytynyt väkivaltaisesti, tunnen syyllisyyttä. En pidä väkivaltaisuudesta itsessäni, se pelottaa minua. On pelottavaa, että käyttäyty toisin kuin haluaisi, että joutuu vihan vietäväksi, että satuttaa toista ihmistä. Kontrollin menetys on hävettävää ja masentavaa.

6.1.2 Naisen häpeä

Tarkastelen tässä vielä häpeää sukupuolistuneena tunteena. Naisten ei odoteta suomalaisessa kulttuurissa osoittavan aggressiotaan eikä käyttävän väkivaltaa. Naiset on sosiaalistettu passiivisempaan ja vähemmän aggressiiviseen rooliin kuin miehet. Lainrikkomisen lisäksi nainen rikkoo sukupuolelleen ladattuja normatiivisia odotuksia. Väkivaltaa tehneiden naisten haastatteluissa häpeä ja tunne epänormaalista naiseudesta liittyivät aineistossa joillakin naisilla käsitykseen normatiivisesta naiseudesta. Naiset kokivat itsensä väkivaltaa tehneinä naisina epänormaaleiksi ja omituisiksi naisiksi. Häpeän tunteeseen sekoittuvat naisten kertomat alemmuuden ja omituisuuden tunteet, joista osa naisista kertoi. Naiseuden merkitystä häpeälle ei kuitenkaan usein tuotu itse esille, vaan jouduin sitä erikseen kysymään.

Tiina tappoi puukottamalla samassa ryppyporukassa olleen miehen. Motiivi on epäselvä eikä hän muista tapahtumasta juuri mitään. Hänen ensimmäiset muistikuvansa liittyvät heräämiseen sellistä pidätettynä. Toteamus siitä, että naiset eivät tappele ainakaan puukolla ja hän on juuri puukottanut miehen kuoliaaksi vie pohjaa hänen naiseudeltaan ja koko identiteetiltään. Tiina on vahvasti sitä mieltä, että ainakaan tällainen väkivalta ei ole naiselle sopivaa. On harvinaista, että hän mainitsee väkivallan tietyn muodon naisille sopimattomaksi.

Tiina: Mun mielest se on kauheen hävettävää.

Haastattelija: Et se herättää sussa sitä häpeetä. Mikä sua siin hävettää? Tai niis väkivalta-asioissa?

Tiina: No eihän nainen oo semmonen. Mä kysyin mun työkaverilta, ku mä läksin, tai niiku vissii vähän ennenkin, tai puhuttiin, et sä [minä, EL] tuut huomenna. Ni tota, mä kysyin siltä sitten, että, taikka sanoin, että mä en tunne itteeni millään muotoa niiku väkivaltarikolliseksi (--) Emmä tiedä. Mun mielestä naiset ei tappele, ei ainakaan lyö ketään puukolla.

Yhtälailla Kirsi kertoi voimakkaasta häpeäntunteesta ja toteaa väkivallan olevan sopimatonta naisille. Väkivallan tabuluonne ilmenee tunteesta, että siitä ei voi oikein muille kertoa. Pelko väkivallan hajottavasta luonteesta lapsiin kohdistettuna tuli Kirsin kirjeen lisäksi joissakin muissa aineiston katkelmissa esiin.

Kirsi: Edelleen koen tapahtuneista suurta häpeää, en kovinkaan monelle ihmiselle ole asiasta kertonut ja pelkään olenko aiheuttanut lapsilleni joitain peruuttamattomia traumoja. On totta²², että naisen väkivalta koetaan usein tabuna ja jotenkin häpeällisempänä, kuin miehen, näin olen ajatellut itsekin.

Iiris oli aineistossa ainoa naisen kanssa parisuhteessa elävä nainen. Iiris kertoi kirjeessään väkivallastaan naisystävänsä kohtaan. Iiris pohti kirjeessään paljon naiseuttaan ja naiseuden ja mieheyden stereotyyppioita. Hän kertoo miettineensä paljon miehen ja naisen rooleja ja niihin liitettyjä stereotyyppioita, koska on itse lesbo. Hänelle siten oma väkivalta ei ole naiseuden roolin rikkomista, vaan hän pitkässä kirjeessään yhdistää sen pääasiassa omaan mustasukkaisuuteensa naisystävänsä kohtaan ja omiin psyykkisiin ongelmiinsa.

Iiris: Naiseuteeni en sinänsä ole väkivaltaisuuttani liittänyt. Häpeä ei ole liittynyt siihen, että minä nainen/tyttö lyön. Aggressiivisuuden purkaminen on mielestäni terveellistä naiselle. Voi rikkoa tavaroita tms. kunhan ei kajoa elävään olentoon. Kun minulla oli ahdistavan puristava olo, kävin uimassa pitkiä matkoja hallissa, ja se usein auttoi. Uskon kyllä, että monelle naiselle väkivaltaisuus on ahdistavaa myös naisen roolin kannalta. Ehkä lesbouteni vaikuttaa tähän; olen joutunut miettimään naiseuttani ja sukupuolirooleja yleensäkin. (Tosin koen vahvasti olevani NAINEN!) En tiedä... Sitäkin on tullut mietittyä, että kamala jos olisin mies? Olisiko minulla ollut niin paljon ystäviä, joiden kanssa olisin todella voinut puhua? Olisinko turvautunut enemmän väkivaltaan? Miehen rooli on kuitenkin mielestäni ehkä vielä ahtaampi kuin naisen... Kiltteys, tunnollisuus, vaativuus ja itsensä unohtaminen... yhteydessä minun väkivaltaisuuteeni. Kyllähän nuo vaan kuulostavat aika naisellisilta (stereotyyppisiltä) ominaisuuksilta.

²² Naisen toteamus kirjeessään ”On totta, että...” liittyy lehdessä julkaistun kirjoituspyynnön ohessa olleeseen lyhyeen juttuun naisten väkivallassa. Artikkelissa pohdittiin naisten väkivallan tabu-luonnetta.

Naisen ja miehen roolit ja väkivallan hyväksyttävyyks eri sukupuolille olivat moninaisten pohdintojen kohteena. Riitta ankkuroi väkivallan kuuluvan vahvasti miehiseen kulttuuriin ja käyttäytymiseen ja vankilan myös. Hänelle pitkäaikaisen aviomiehensä tappaminen miehen jatkuvien pahoinpitelyjen päätteeksi oli totaalinen siirtyminen pois naisen positiosta. Hän kuvailee tekoaan ja vankilaan joutumistaan miesten maailmaan joutumisella. Hänelle väkivalta on vahvasti jotain, joka ei kuulu naiselle ja kuvaileekin, että hänellä ei ole ollut tapana riidellä eikä lyödä.

Haastattelija: Tota, miltä susta tuntuu se ajatus, tää nyt on vähän vaikee kysymys, mut sillee, ku sä oot nainen ja käyttäny, ollu väkivaltanen tai tää itsepuolustus, ni herättääks se sus jotain semmosii tunteita?

Riitta: No minusta tuntuu, että tämän teon jälkeen, sitku sai ymmärrettyä, mitä on tapahtunut, että mies on kuollu, että mies ei tuukaan minua vankilasta hakee. Ku minä luulin enste, et se on joku pila. Et se on miehellä joku pahin pila, mitä mä oon, että mä oon vankilassa ja mies ois hengissä. Mul oli niiku semmonen kuva, että hän ois niiku hengissä. Sitte ku ymmärsin, että se on kuollu, että ei se tuukaan hakee pois, ni minusta tuntu, että minä oon hypännyt miesten maailmaan.

Haastattelija: Just.

Riitta: Että minä oon hypänny tästä naisen roolista ihan miesten maailmaan ja sitten vielä linnaan kaiken lisäksi.

Haastattelija: Kerro vähä tarkemmin.

Riitta: Että miten mä katon, että miesten maailmaan? Niin, että ku minulla ei oo tapana niiku riidellä tai lyyä. Ni nyt minulle tapahtuu semmosta, että ihminen kuolee. Että miehet niiku on väkivaltasia, ja sitä varmasti hyväksytäänki helpommin, ku että jos naine on väkivaltanen, ni sitä ei hyväksytä. Oli tilanne sitte mikä tahansa.

Haastattelija: Nii, et vaik se ois tämmönen tilanne. Onks se susta, koet sä et se on leimaavaa tai jotenkin?

Riitta: Oisko ne ollu niitä ensimmäisiä ajatuksia, enneku niiku on saanu ymmärrystä ja päässy etteenpäin siitä tilanteesta. Ni sillo tuntu siltä, että olenko minä niin kauhia. Siis että minähän oon ihan hirveä.

Haastattelija: Tuli sellasia tunteita.

Riitta: Nii, että miten oon minä pystynyt tekemään tämmöstä

Kuitenkin hyvin erilaisen näkökulman naiseuteen ja väkivaltaan tuo Susanna, joka kertoo identiteettinsä monista eri puolista. Susanna oli haastatteluhetkellä vankilassa tapon yrityksestä. Hän mieltää itsensä erityisesti ulkoisesti hyvinkin naiselliseksi ja myös korostaa sitä. Kuitenkin työura ja vankilaan joutuminen ovat murtumia siihen, mutta hän tasapainottelee näiden kahden sukupuoliroolin välillä. Susanna on

hyväksynyt itsessään nämä kaksi puolta, miehisen aggressiivisen ja naisellisen, jopa keimailevan roolin.

Susanna: No sitä ku se ei oo kovin naisellista tää teko. Ni se on aika mielenkiintoinen kysymys, mie oon sitä miettiny. Mutta ni, mut ku miust meis kaikis ihmisissä on niin monta puolta. Että kyl mie tykkään esim pukeutua. Miun edellisessä työssä kuus vuotta kuljin jakkupuku päällä, korkokengissä. Mie tykkään pukeutua hyvin naisellisesti. Mutta sitten taas on semmonen toinen puoli. Se on vähän semmosta ristiriitasta, mut sen kans on oikeestaan oppinu elämään. Et mie nyt oon tällänen.

Haastattelija: Olit sie sit ennen tätä tekooki ni ajatellu, et sus on tämmönen toinenki puoli?

Susanna: Oon ehkä sillee, ku mie nyt oon aika miehisellä alalla. Ja kun mie oon opiskellu rakennusalaa ni siel nyt on suurin osa miehiä ja raksalla työharjoittelussa ja näin. Et sit on ollu vähän niiku semmonen hyvä jätkä. Nütten kans, miehistä mitä mieltä oon hyvänsä parisuhteessa, mut ne on työkavereina paljon reilumpi ku naiset. (-) Et kyllä sillo ku olin lomalla viimeeks, ni tota, laittaa pikkumustan päälle ja tukan laittaa ja naaman maalaa, ni pari puhelinumeroo tarttu matkaan sen illan aikana. Ja semmoset ihmiset, jotka tietää, että mie olen vankilassa. Ni mie ku rupesin miettimään, et kyllä ne naisena pitää vielä. Niinhän se niiku Ricky Martin laulaa, et "looks like a flower, but she stings like a bee".

Häpeään ja huonommuuteen liittyvät tunteet aineistossa tiivistyvät kysymykseen siitä "Olenko sitä mitä olen tehnyt?". Väkivallan nivoutuminen osaksi identiteettiä on aineiston naisilla erilaista ja eritasoista. Joillekin häpeän ja syyllisyyden kokemukset olivat ainakin haastatteluhetkellä murskaavia ja hyvin kokonaisvaltaisen tuntuisia. Toisille väkivalta ja siihen liitetty syyllisyys oli hetkellistä ja ehkä ohimenevää. Aikaisemmin mainitsemani hoivaidentiteetin murtuminen äitien väkivallassa kosketti myös hoivaa sukulaislapsia kohtaan. Tiina oli vuosien myötä hoitanut sisarustensa lapsia ja nyt pelkäsi luottamuksen menneen, vaikka sisko ei ollut siihen viitannut. Omanarvontunto kuitenkin oli hajoamassa ja toisaalla haastattelussa Tiina puhui häpeästään ja elämänsä "pieleen menemisestä" paljon.

Tiina: Sanotaan, et mä tunnen hirveää häpeää. Et se tunne. Ni nytteki, ku mun siskoa näin. Niil on semmonen maailman ihanin Kirsi-neiti, kelle mä just teen aamutakkia. Ni ku jotain ihanaa, et Hannaki sano ku pääset, et tulet taas hoitaa. Ku mä kerkesin hoitaa sitä sillon ennen ku tää tapaus [tappo, EL]. Ni Hanna sano, et hän ei oikein luota kaikkii hoitajiin. Et hän on oottanu koska sää tuut. Ni sitte mulle herää aina semmonen kysymys, että uskaltaako ne enää mulle lapsiaan tuoda. Mite mulla silloin oli, ku mä olin selvinpäin. Mul oli kaikki mein Hannan neljä mukulaa välillä, viikkotolkulla, eikä halunnu Tiina-tätiltä minnekään ja. Tietysti ku.

Haastattelija: Onks niist sit sanonu kukaan, vihjannu, et ne ei haluis enää tuoda?

Tiina: Ei, kaikki oottaa, et mää pääsen.

6.2 Syyllisyys ja katumus

Häpeälle läheisenä tunteena aineiston tunnepuheessa esiintyi syyllisyyden tunne. Naiset kertoivat syyllisyyden tunteistaan niissä erityisesti tarinoissa, joissa nainen kertoo omiin lapsiinsa kohdistamastaan väkivallasta. Syyllisyys on tulosta väärin tekemisestä ja usein sisältää jonkun rajan tai normin ylittämisen. Syyllisyydeksi käsitän tässä moraalisen tunteen, jota ihminen tuntee tehdessään väärin. Moraalinen syyllisyyden tunne eroaa lainopillisesta syyllisyykäsitteestä. Joissakin kohden lainopillinen syyllisyys kuitenkin tulee esiin haastateltavan vangin miettiessä omaa syyllisyyttään myös lainopillisesta näkökulmasta. Lainopillinen syyllisyys ja syyllisyys moraalitunteena eivät ole välttämättä yhteneväisiä. Syylliseksi tuomittu nainen ei välttämättä koe moraalista syyllisyyttä ja toisaalta aineistossa kerrotaan hyvin runsaasti syyllisyydestä moraalisenä tunteena teoista, joita ei ole tuomittu.

Erilaisista väkivallan muodoista koetaan eri tavalla syyllisyyttä ja häpeää. Syyllisyyden tunteminen, tai myös sen puute, muotoutuvat aineistossani tilanteisesti. Toisista teoista itsesyytökset ovat voimakkaampia ja joistakin teoista ei syyllisyyttä tunneta lainkaan. Syyllisyyden tunteen, niin kuin häpeänkin, sisältö ja intensiteetti ovat riippuvaisia siitä tilanteesta missä väkivalta tehdään. Seuraavat kolme katkelmaa ovat kaikki Aunen kirjoituksesta. Aune kertoo kirjeessään aviomieheensä sekä lapseensa kohdistamastaan väkivallasta. Kolme eri kohtaa kertoo Aunen erilaisista syyllisyyden tunteista. Ne ilmentävät sitä, miten syyllisyys liittyy eriasteisesti erilaisiin väkivallan muotoihin. Ensimmäinen katkelma kertoo syyllisyydestä ajallisesti pitkään jatkuvana. Lapsuuden kokemus, pojan hatun heittäminen lumihankeen, ei varsinaisesti täytä määrittelemiäni fyysisen väkivallan merkkejä. Kiinnitin siihen kuitenkin huomion syyllisyyssainninnan vuoksi. Syyllisyyden tunteet saattavat seurata naista vuosikausia ja niistä voi olla mahdotonta päästä koskaan eroon, vaikka kyseessä olisikin pieni ja lähes mitätön asia. Kuvauksessa Aune kuitenkin ehkä ylittää jonkun tytöille sopivan rajan.

Aune: Alle kouluikäisenä kuin myös koulussa pidin rajusti puoliani, jos vaan kiusattiin tai mitenkään koin, että koen vääryyttä. En koskaan muista joutuneeni kahnaukseen tyttöjen kanssa, vaan poikien, jotka jollakin tavalla kiusasivat minua joko nimittämällä tai estämällä kulkuaani panemalla jalan eteeni, jotta kaatuisin. Erään kerran heitin yhden pojan karvalakin kaaus lumihankeen, josta hän jouti kahlaamalla noutamaan sen. Vieläkin minulla on moisesta syyllisyyttä. Ensin se poika nimitteli hattuani kukkaruukuksi.

Alla oleva toinen Aunen kirjeen sitaatti kuvastaa naisen suhtautumista syyllisyyteen liittyen hänen mieheensä kohdistamaan väkivaltaan. Aune kertoi muutamista

kerroista, jolloin hän oli esimerkiksi lyönyt harjanvarrella miestä. Hän kirjoitti miehen muun muassa vaativan häneltä paljon antamatta koskaan kiitosta tai arvostusta sekä miehen syyllistävän häntä monista asioista. Aune ja hänen miehensä ovat olleet naimisissa lähes 40 vuotta.

Aune: Edellä kerrotuista en ole yhtään syyllinen, enkä ole edes katunut tekosiani [mieheen kohdistuvaa väkivaltaa, EL]. Mieheni herkästi mainitsee niistä ja minä vain totean, että niin tein.

Viimeisessä Aunen katkelmassa tulee ilmi aineistossa usein esiintyvä äidin syyllisyys omaan lapseen kohdistuvasta väkivallasta, jota käsittelen vielä seuraavassa alaluvussa. Otan sen tässä esiin kuvatakseni saman naisen erilaisia suhtautumisia syyllisyyteen.

Aune: Kun pääsimme autoon, tartuin poikaani niskasta kiinni ja taoin hänen päätänsä auton kوجلautaan niin, että silmäkulma tuli aivan mustaksi. Olin suunnattomasti raivoissani. Sellaista suuttumuksen purkausta en ole koskaan ennen enkä jälkeen kokenut. Muutaman päivän päästä pyysin pojaltani anteeksi, keskustelimme siitä. Hän myönsi tehneensä väärin ja olleensa minulle ilkeä, mutta itse en saanut annettua itselleni anteeksi. Vuosia myöhemmin, jolloin hän oli opiskelemassa, osallistuin psykodraamakoulutukseen kansalaisopistoon. Kurssilla käytiin kertomani tapahtuma kohta kohdalta läpi, sain siinä kokea ja purkaa tunteeni, jaoin ne muiden kanssa. Pääsin syyllisyydestäni, kerroin siitä pojalleni, joka oli jo ajat sitten unohtanut ko. asian.

6.2.1 Äitien syyllisyys

Äitien kokema syyllisyys omiin lapsiin kohdistuvasta väkivallasta muotoutuu aineistossa omaksi syyllisyyden tyyppikseen. Lähes kaikki omia lapsiaan pahoinpidelleet äidit ottavat kertomuksessaan kantaa syyllisyyteen jollain tavoin, ja naiset olivat huolissaan omasta lapsiinsa kohdistamastaan väkivallasta. Äidit puhuvat myös häpeästä ja pohtivat kykyään olla äiti ja sopivuuttaan äitiyteen. Kulttuurinen käsitys huonosta, lyövästä, äidistä esitetään useissa katkelmissa. Oman lapsen lyömisen ei katsota kuuluvan hyvän äidin ja naisen rooliin. Hyvän ja hoivaavan äidin rooli on vahva ja pysyvä normi yhteiskunnassa. Äitiysmyytin rakentuminen ja vahva dyadisen äiti-lapsi- kiintymyssuhdeajattelun vaikutus saattavat omalta osaltaan muokata syyllisyyden tunteen kehittymistä.

Kirsi: Tulin myös hyvin pian uudelleen raskaaksi, esikoisemme oli vain kaksi kuukautta vanha, kun olin jo uudelleen raskaana. Voin fyysisesti huonosti, olin väsynyt ja kiukkuinen. Saatoin paiskata vauvan sänkyyn ja huutaa ”turpa kiinni” ja vauva huusi vain entistä kovempaa. Jälkeenpäin tunsin aina kovaa syyllisyyttä, enkä uskaltanut näistä teoista kertoa kenellekään. Syyllisyyttä lisäsi vielä se, kun luin, kuinka helposti vauvalle voi syntyä vammoja ravistelusta ja liian kovakouraisesta käsittelystä. En kai

vain osannut tarpeeksi hyvin ja rehellisesti myöntää, että tarvitsen apua, omin voimin en selviä.(-) Ja jälkepäin se syyllisyys! Se oli musertavaa, koin olevani huono äiti, pilanneeni lasten elämän.

Ritva: Mutta silti kärsin vielä omantunnontuskista, kun näen, ettei lasteni elämän ole mennyt parhaalla mahdollisella tavalla. Koen olevani syyllinen heidän ongelmuihinsa vaikka he ovatkin ainakin sanoillaan antaneet minulla anteeksi. Tiedän sydämessäni, etten ole ollut sellainen äiti kuin olisin halunnut olla. Olen yrittänyt opetella armahtamaan itseni siitä, ettei minulla ole ollut kykyä muuhun.

Väkivallan pidempiaikaiset seuraukset lapsille olivat monen naisen huolena. Naiset kertoivat pelostaan, että ovat aiheuttaneet lapsilleen pysyvämpiä traumoja väkivallalla tai lapsista itsestään tulee väkivaltaisia. Naisten käsitys lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ei rajoittunut vain tekoon ja sen aiheuttamiin fyysisiin vammoihin, vaan pysyvemmistä psyykkisistä traumoista kannettiin huolta. Äitien toisaalta niin raadollisista kuvauksista voi mielestäni kuitenkin löytää taustalta Tangneyn ja Dearingin (2002) syyllisyyteen yhdistämän empatian tunteena. Empatia, huoli ja rakkaus lapsia kohtaan sai naiset pyytämään lapsilta anteeksi ja hakemaan apua.

Päivi: Et mä oon ollu ihan liian ankara mejän lapsille. Siis se ei oo ollu mitään semmosta väkivallan käyttöä, mutta en mä tiedä kumpi on sit enää pahempi, se et äiti huutaa koko ajan, vai se et äiti lyö. Niüst mul on ollu tosi syyllinen olo, mutta nytte kun sen on päässy senki asian käsittelemää ja tajuumaan, et okei, sen voi viel korjata, ku ne on noi pieniä.

Anna-Kaisalla on kaksi pientä lasta. Hän toteaa kirjeessään olevansa fyysisesti hyvin väsynyt lasten rikkonaisten öiden takia. Anna-Kaisa miettii, olisiko väsymys yksi syy väkivaltaan.

Anna-Kaisa: Paljon se ei lohduta, sillä hyvien nukuttujen yöunien jälkeen ja ”hyvänä päivänä” minua vaivaa valtava syyllisyys siitä, että olen huono äiti ja että pilaan riehumisellani, huutamisellani, kiroilemisellani, räiskimisellani ja väkivaltaisuudellani lasteni elämän.

Jaanalla on neljä lasta eri miesten kanssa, yksi lapsista on otettu huostaan. Hänen oma lapsuutensa oli rikkiäinen äidin alkoholismin ja isäpuolen taholta pitkään jatkuneen seksuaalisen väkivallan vuoksi. Jaanan miessuhteissa on myös ollut väkivaltaa puolin ja toisin. Lapsena koettu seksuaalinen väkivalta toistuu hänen tarinassaan usein ja sen hän myös nostaa aika ajoin syyksi väkivallalleen miehiä kohtaan sekä omaa äitiään kohtaan. Jaana kokee katkeruutta siitä, että äiti ei tehnyt mitään hyväksikäytölle tai ei halunnut tietää hyväksikäytöstä. Jaanalla oli huume- ja

alkoholiongelma, joista hän oli haastatteluhetkellä päässyt eroon. Lapsiaan hän pahoinpiteli etenkin aikoina, jolloin huumeet olivat elämässä mukana.

Jaana: Sanotaan näin, et se mikä kohdistuu mun lapsiin, tai siis mun aiheuttama väkivalta mun lapsille on hirveätä. Ja näin jälkepäin must se on kauheeta ja mä en pystys kuuna päivänä enää kuvitella lyöväni. Et tietysti hiuksista joskus voi ottaa kiinni ja omaan huoneeseen mennä ja kovaa, mut tota, et se on niinku oikeestaan aino väkivalta mitä mä niinku kadun tällä hetkellä. Et ne kaikki muut on suurin piirtein saanu oman osansa sitten että. Oikeuksiensa mukaan.

Kirsi Nousiainen on kuvannut äitien syyllisyyttä ja häpeää tutkimuksessaan lapsistaan erillään asuvista äideistä. Nousiainen kuvaa syyllisyyttä äitiyteen läheisesti kietoutuvana tunteena, jota korostaa äitiyteen yleisesti liitetty hoiva ja huolehtivaisuus. Äideille, jotka olivat naisesta itsestä johtuvista syistä muuttaneet pois yhteisestä kodista, kokivat syyllisyyden tunteet erityisen raskaaksi. Lapsistaan erillään asuvia äitejä syyllistivät naisten itsen lisäksi myös ulkopuoliset ihmiset ja sukulaiset. (Nousiainen 2004.)

6.3 Nautinto, voima ja nauru

Tarja Pösö toteaa, että sosiaalisiin ongelmiin liittyvä hyvänolon tunne on tabu ja vaikea aihe. Sosiaalisiin ongelmiin yhdistetään pääasiassa kärsimystä, juuri ja juuri selviytymistä ja pahoinvointia. Norminvastaiseen ja rikolliseen käyttäytymiseen liitettyjä hallinnan, vapauden ja nautinnon tunteita ei mielellään tuoda esiin varsinkaan silloin, kun pohditaan institutionaalisia auttamiskeinoja. Sosiaalityö ja sosiaalitieteet edustavat pääasiassa harmi- haitta- ja kärsimyskeskeistä lähestymistapaa sosiaalisiin ongelmiin. Yksilölle yhteiskunnan ongelmalliseksi määrittelemä käyttäytyminen voi tuottaa limittäin sekä nautintoa että harmia. Pösö ottaa esimerkeiksi kannabiksen käyttämisen tuoman levollisen olon tai viiltelyn tuoman hallinnan tunteen. (Pösö 2009.)

Myös omassa aineistossani kerrotaan erilaisista tunteista kuin häpeä ja syyllisyys. Kaikki naiset eivät kertoneet piinaavasta häpeästä ja syyllisyydestä, joka pitäisi hyvittää jotenkin. Naisten väkivaltaan kulttuurisesti lähes itsestään selvyytensä liitetty häpeä ja syyllisyys saivat haasteen väkivallan positiivista kuvauksista.

Kutsun vastapuhetarinoiksi niitä katkelmia, joissa nainen kertoo tunteistaan väkivaltaan humoristisessa, ironisessa tai muuten positiivisessa valossa. Vastapuheen käsitteellä voi avata näitä ehkä yllättäviäkin tunteita liittyen väkivallan tekemiseen.

Vastapuheen käsitteellä tarkoitetaan marginaalisiksi määriteltyjen ihmisten tapaa vastustaa ja kyseenalaistaa heihin kohdistuvia määritelmiä. Esimerkiksi maahanmuuttajille, rikoksenteijöille ja asunnottomille valtakulttuurin tuottamat identiteetin määrittelyt eivät välttämättä vastaa todellisuutta ja vastapuheella pyritään luomaan tilaa toisenlaisille identiteeteille. Vastapuheessa on tärkeää vallitsevien määrittelytapojen horjuttaminen. Se ei kuitenkaan tarkoita vain määriteltyjen identiteettien totaalista kieltämistä vaan erilaisten identiteettien neuvottelua ja totutun kyseenalaistamista. (Jokinen, Huttunen ja Kulmala 2004, 11–12; Juhila 2004.) Naisten väkivaltaa itsessään voisi tekona pitää vastapuheena sille kulttuuriselle mallitarinalle, jossa mies on väkivallan tekijä. Määrittelen aineistoni vastapuhetarinoiksi niitä kertomuksien kohtia, joissa nainen puhuu väkivallastaan hyväksyvästi ja positiivisesti. Valtatarinaksi asettuu siten negatiivinen suhtautuminen väkivallan tekemiseen. Vastapuhe on marginaalista tässä aineistossa suhteessa häpeä- ja syyllisyyspuheeseen, joka on vahvempaa ja määrällisesti sitä on myös enemmän.

Vastapuheeseen aineistossa on vaikuttanut osittain aineiston keruutapa ja kirjoituspyynnön laatiminen. Aineistonkeruuvaiheessa omaa ajatteluaani leimasi vahvasti 'väkivalta on häpeällistä naisten mielestä' - asenne, joka on vaikuttanut osassa haastatteluja tapoihini kysyä tunteista. Kysyn joissakin haastatteluisa suoraan tunteeko nainen häpeää tai syyllisyyttä teostaan ja ikään kuin asetan nämä tunteet normiksi väkivalltaan liittyville tunteille. Vastapuheen mahdollisuuksiin vaikutti haastattelutilanne sekä yleinen kulttuurinen ilmapiiri, jossa naisten väkivalta on jossain määrin vieläkin tabu. Naiset kuitenkin kyseenalaistivat tätä ja Riinan kanssa käymäni keskustelu osoittaa osaltaan oman ajatteluni arvosidonnaisuuden.

Haastattelija: Mietit sä näit sun väkivallan tai näit usein sitte itekses? Onks nää sulle mitään semmosii moraalisii kysymysii ollenkaan?

Riina: Ei, emmä. Pitäiskö niitten olla?

Naisten alkoholin käyttöä tarkastelevassa diskurssianalyttisessä englantilaistutkimuksessa tutkijat haastattelivat naisia ryhmähaastattelun keinoin. Haastatteluisa erityisesti työväenluokkaiset naiset kertoivat fyysisestä väkivallasta ja aggressiivisuudesta julkisilla paikoilla ravintolailtojen aikana. Tietynlaisen kovan naisen imagon luominen oli keskeistä naisten puheessa. Keskiluokkaan määritellyt naiset kertoivat puolestaan enemmän henkisestä väkivallasta ja painottivat perinteisesti kunnioitettavia naisena olemisen tapoja. Tutkijat tulkitsevat aineistonsa työväenluokkaisten naisten väkivaltapuheen olevan olemassa olevien naisrepresentaatioiden, kuten passiivisuus ja mukautuvaisuus, dekonstruktioita. Kertoessaan väkivallasta ja aggressiivisuudesta pubeissa ja kaduilla naiset haastavat

stereotyyppisiä feminiinisyyksiä. Väkivallalla ja kovuudella porvarillisesta feminiinisuuden ihanteesta ja heikkoudesta irrottautumisen merkkeinä on merkittävä rooli joidenkin työväenluokkaisten naisten naisidentiteetin rakentamisessa. Paikallisessa kulttuurissa ja paikallisten arvojen keskellä väkivalta näyttää tietyissä tilanteissa rationaaliselta tai ihanteelliselta työväenluokkaan kuuluville naisille. Day kumppaneineen ei kuitenkaan esitä, että työväenluokkaiset naiset olisivat väkivaltaisempia kuin keskiluokkaiset. Huolimatta siitä, että tämä artikkeli painottaa luokkakysymystä, tutkijat ovat tietoisia vaarasta essentialisoida rikollisuus ja poikkeavuus työväenluokkaan. Artikkelin ansiona on tuoda naisten väkivalta julkisilla paikoilla keskustelun kohteeksi. (Day ym. 2003.)

6.3.1 Voima ja nautinto

Väkivallan tuomasta mielihyvän tunteista kertominen on kulttuurinen ja sosiaalinen tabu, josta ei juuri tutkimuksessa kirjoiteta. Väkivallasta nauttivaa ihmistä saatetaan pitää sadistisena ja sairaana. Väkivalta toi joillekin naisille kuitenkin erilaisia nautinnon tunteita.

Voiman tunnetta itse väkivallan teon aikana kuvasi aineiston nuorin nainen, 18-vuotias Sini. Sinin väkivalta oli kohdistunut aina muihin tyttöihin. Hän oli liikkunut paljon poikaporukoissa ja pahoinpiteli muita tyttöjä, mikäli ”joku neiti aukoo päätänsä minulle tai ystäväilleni, jotka ovat kaikki miehiä, joten eivät voi itsepuolustautua naista vastaan”. Sini oli saanut väkivallastaan syytteitä, mutta toistaiseksi ne oli ratkaistu sovittelussa. Lapsuudessa väkivalta oli ”ihan arkinen asia” isäpuolen pahoinpidellessä Sinin alkoholistiäitiä.

Sini: Tunsin niin suurta mielihyvää kun potkin ja löin häntä ja näin veren valuvan. Tunsin itseni niin mahtavaksi. Tyttö ei tehnyt minulle mitään takaisin. (--) En itsekkään halua että kukaan tulee hyppimään silmilleni ja niin tyhmältä kuin se kuulostaa nautin siitä että jotkut ovat varuillansa seurassani. En osaa sanoa miltä tuntuu olla väkivaltainen. Sen osaan sanoa että kun lyön tai huudan ennen tappelua, nautin siitä. Tunnen olevani kaiken yläpuolella.

Ronkaisen mukaan syyllisyys on transgressioon nivoutuva tunne, johon voi liittyä rajojen ylittämisen nautinto. Se voi energisoida ja vahvistaa yksilön identiteettiä. Yksilö voi olla ylpeä siitä, että hän ei alistunut vaikka samalla tekikin väärin. Rajojen ylittäminen, väkivallan teko voi tuoda myös hurmoksellisia tunteita siitä, että on kaiken yläpuolella. (Ronkainen 1999, 139.)

Sini: Nuorempana olin ylpeä siitä että olin väkivaltainen, minulla oli kunniaa ja mainetta, mutta kun kasvoini ja viisastuin minua alkoi ärsyttää joka viikonloppuinen tapa että aina joku tuli sanomaan "hei, mee hakkaan toi muija se on ärsyttävä". Haluan kuitenkin olla juuri tällainen kuin olen, en itsekkään halua että kukaan tulee hyppimään silmilleni, ja niin tyhmältä kuin se kuulostaa nautin siitä että jotkut ovat varuillansa seurassani.

Sofian ja Riinan katkelmissa kerrotaan myös fyysisestä voimasta, vaikka vihjaus sen tuomaan nautintoon ei ole niin selvä kuin Sinillä. Sofia kertoo ”käsittämättömästä voimasta” ja ”voimakkaasta olost”. Teon hetkellä voiman tunne ja siitä nauttiminen on Sofialle voimakas kokemus. Jälkeenpäin hän kuitenkin katui ja olo oli kurja.

Sofia: Kolmen tunnin päästä hän [poikaystävä, EL] vihdoinkin tuli ja silloin sain mielettömän raivarin. Hajotin koko kämpän ja kävin Mikan kimppuun. Hän ei koskenutkaan minuun, antoi vaan minun lyödä ja potkia. Tuntui, että joku käsittämätön voima oli minun sisällä, en ollut ikinä lyönyt ketään. Kai se oli monen kuukauden pettymykset ja tukahdetut vihantunteet jotka otti vallan. Tuntui, että olisin voinut tappaa Mikan, niin vihainen olin... Toisen kerran kävin Mikan kimppuun avoliiton aikana. Mulla ei ole muistikuvia mistä riita alkoi, olin kovin humalassa ja tultiin baarista. Tönäsin Mikaa ja hän kaatui maahan. Menin hajareisin istumaan Mikan rinnan päälle ja tartuin kurkusta. Olin taas täynnä raivoa ja olo oli tosi voimakas. Muistan vieläkin Mikan kauhistuneet silmät kun kuristin. Kai itsekin säikähdin mitä olin tekemässä ja päästin irti.

Riina kertoo halustaan lyödä enemmän, mikä nousee teon aikana. Hän kuitenkin ottaa esille kontrollista, joka kuitenkin jotenkin pitää. Riinalle on itselleen myös hämmästyttäviä, että tämän vakavammin ei uhrille käynyt.

Haastattelija: Miltä se sinulle tuntuu jos sä oot vaik hakkaamas jotain, ni miltä se sinulle tuntuu? Tuleeks sulle jotain sellasta raivoo, sellast niiku, vai minkälaista se on?

Riina: Kyllähän siinä tulee vähän raivoo. Vaa tekee mieli lyödä kovempaa ja kovempaa.

Haastattelija: Miten sä pystyit sitte täs törkees [pahoinpitelyssä] lopettaa sen sillee ettei se kuollu?

Riina: Mä en oikeen, mä oon ihmetelly tota itekii välil, et ihme et siin ei käyny kuitenkaan hirveen paljon pahemmin. Et siin on kuitenkin yks isku lävistänyt keuhkopussin ja kuitenkin tänne on sit isku ja käsiin ja aika paljon jalkoihin. Kai sitä jotenkin joku kontrolli on kuitenkin, et ei oo ihan läpi lyöny.

Sanna kertoi haastattelussaan²³ voimakkaista väkivaltafantasioistaan, joita kuvittelemalla hän sai psyykkistä nautintoa. Satuttamisfantasiat kohdistuivat Sannan entiseen puolisoon ja lasten isään. Mies oli ollut hyvin väkivaltainen suhteen aikana sekä lapsia että Sannaa kohtaan ja myös tuomittu pahoinpitelystä. Sannan menneisyys oli äärimmäisen traumaattinen lukuisten raiskauksien, seksuaalisen hyväksikäytön ja äidin Sannaan kohdistaman julman väkivallan sävyttämänä. Toisaalla haastattelussa Sanna kertoi omasta väkivallastaan lapsiaan kohtaan.

Sanna: Kyse on ollut pienten lasten isän satuttamisfantasioista. Se on ollu hyvin veristä. Se ei oo ollu mitään, että pikkasen sua tönäsen ja sanon, että oot sika. Et mä oon parhaillaan ajatuksissani hyppiny sen ihmisen päällä, siis pään päällä, siis sillee, et siitä päästä tuskin oli mitään jäljellä. Että siis en mä osaa selittää sitä, mut yrittäny niiku saada sitä vihaa ja voimattomuutta kohdistettua johonkin. Ja se on sitten auttanut, et mä oon pystynyt nousemaan sen pelon ja sen psyykkaamisen yli ajatellen, et joo, tossa toi taas väittää tommosia ja tommosia, että onpas sillä pokkaa. Mut jos se vähänkään ns. astraalisti tunsii, et mitä mä oon tehny sille täs pari päivää sitten, ni sillä kuulus olla pää kipeenä. Tämmösiä omia kicksejä sitten saanu. (--) En mä nyt runkkaa ja näitä mieti, mut tolee ajatuksellisesti, joo kyllä saan orkkuja. Ja ihan siitä, että se herää siihen, että ei herännytkään. Se suo tyydytystä, koska minä pelkään sitä ihmistä edelleenkin.

6.3.2 Nauru ja ironia

Joillakin naisilla väkivallan teko herätti naurua ja ironisia tunteita. Itse väkivaltaisesta tilanteestakin löydettiin humoristisia piirteitä.

Minna: Sit ne [poliisit] vaan sitä tiväs, et oisinko mä lopettanu sen lyömisen vai jatkanu sitä, jos ei se baarin henkilökunta, se nainen ois tullu sinne [ravintolan naistenhuoneeseen].

Haastattelija: Mitä sä vastasit siihen?

Minna: Mitäköhän minä vastasin? En tiedä. Varmaan oisin jatkanu tai sit en ois jatkanu. Sitä ei tiijä. Todennäköisesti oisin jatkanu. En tiijä. Se on niin koominen tilanne sinänsä. Jos se ei ois tullu, ni miten siinä ois sit niiku käynyt.

Huolimatta väkivaltahuumorin vahvasta paikasta populaarikulttuurissa huumorin ja väkivallan ei katsota ”vakavan” keskustelun puitteissa kuuluvan yhteen. Väkivallan aitoon kokemukselliseen puoleen yhdistettynä huumori ja nauru voivat tuntua täysin odottamattomalta tai tilanteeseen sopimattomalta (Moran ym. 2003, 110–111). Alla

²³ Tässä Sannan katkelmassa on tulkintani mukaan aineiston ainoa kohta, jossa väkivalta tai halu väkivaltaan erotisoituu (tässäkin puheen tasolla) vihjauksessa orgasmeihin ja tyydytykseen.

olevassa tapahtumakuvauksessa Heidi toteaaakin nauramisen sopimattomuuden mielentilatutkimuksessa, jossa hänen syyntakeellisuuttaan arvioidaan ja väkivaltaan tulisi suhtautua vakavasti ja katuvasti. Haastattelussa Heidi myös pohti sitä, minkä kuvan minä tutkijana hänestä saan, koska häntä naurattaa.

Heidi: Ku eihän fileerausveittet oo edes paksuja, nehän on tosi ohuita. Tää oli sellanen teräväkärkinen vielä. No sit mie menin naapuriin ja soitin ambulanssin. Suoraan sanoen naurattaa. Tää tilanne naurattaa minua niin paljon, et vaikka siis, mie en puolustele. Ehkä ne sen takii siel mielentilassaki katto et toi on ihan päästänsä vialla, ku sitä naurattaa. Mut se oli niin huvittava se tilanne. Ku se tapahtu kaikki niin nopeasti, ja sit mä lähin soittaa viel sen ambulanssin ja mä olin vähän niiku itteki shokissa, et mitä mä oon tollasta menny tekee. Ja sitten niiku sekasin. Sekasin niiku ja kännissä. Ja mie ku soitin sinne hätäkeskukseen, mie sanoin, et saisko tänne X:tie 10 ambulanssin, et on tapahtunut puukotus. No se kysy, et kuka on puukottanu, mie sanoin, et en kerro [haastateltava nauraa]. Sit oli kolmin kappalein kyttäautoi ja neljäs viel siel tiellä pidättämäs minuu. Ne oli käsirautoi laittamas miulle, viel semmonen tuttu poliisi. Tai kaikki siel tuntee sen, huus viel sieltä pihan puolelta, et eiköhän se nyt lähde ilman niit rautoiki.

Itseironia ja humoristinen suhtautuminen voivat toimia suojautumiskeinona ja tapana selviytyä väkivallan aiheuttamista negatiivisista tunteista. Hellerin mukaan itselleen nauraminen ja itsensä tekeminen pelleksi voi olla lievä muoto itseän kohdistetusta aggressiosta, joka toimii häpeän välttämiskeinona (Heller 1985, 21–22).

Väkivallan karnevalisoinniksi voisi kutsua puhetapoja, joilla nainen pyrkii kumoamaan stereotyyppisiä käsityksiä naisten väkivallasta. Nainen voi ironisoiden kääntää päälälleen häneen väkivaltaa käyttäneenä naisena kohdistetut odotukset tai määrittelyt ja ottaa karnevalisoinnilla tilanteen itselleen haltuun. (Honkatukia & Nyqvist & Pösö 2006; Saarikoski 2001). Susanna haastaa katkelmassa täysin idean väkivallan sekä vankilatuomion leimaavasta luonteesta tai kääntää leiman itselleen positiiviseksi.

Susanna: En tiedä. No ei, muut ku se, et toisaalta ihan hyväkii et ihmiset tietää. Michän sain täysin uuden imagon tästä, et älkää tulko vittuilee. Pysykää erossa! (---) Ja sit tota, siithän miult tuli mieleen, että miten muut ihmiset suhtautuu. Täs on toisaalta semmonen, no jaa ehkä tää vankila. Mie oon miettiny sitä, et miten tää vankila sitten vaikuttaa. Tai mietin, ku se toimittaja kysy tätä asiaa, et miten vankila on muuttanu. Niin, niin, täs on semmonen hyvä puoli, et tulee tietynlainen kovuus mikä ei oo huono asia. Et semmonen suojakilpi, et ihan kaikki loukkaukset ei enää osu ja uppoo. Ja tääl on pakko, tai ei tääl ku tuol kivitalos, ku on niiku pakko puolustaa itteä. On piittävä puolensa, ni kyl tääl tavallaan sellasta itsevarmuutta saa siihe asiaa

Schinkel kritisoi sosiaalitieteiden tapaa tutkia väkivaltaa, jossa väkivalta helposti selitetään pois etsimällä sen ulkoisia syitä, tarkoituksia ja merkityksiä, kuten mistä

väkivalta on oire tai mihin sillä pyritään. Tämä hänen deterministiseksi kutsuma lähestymistapa ei itse asiassa tutki väkivaltaa itsessään vaan redusoi väkivallan joksikin muuksi. Schinkel ehdottaa formalistista lähetysmistapaa, jossa väkivaltaa tutkitaan väkivaltana eikä pyritä selittämään väkivaltaa pois. Tällaisen lähestymistavan omaksuminen vaatii sen mahdollisuuden hyväksymistä, että väkivallassa on itsessään jotain sisäisesti sellaista, mikä houkuttelee. Väkivallan estetiikan tutkiminen ei Schinkelin mukaan sulje kausaalisen ja deterministisen tutkimuksen antia pois, mutta pelkästään syy-seuraussuhteen tutkiminen jättäisi hänen mukaan jotain hyvin oleellista pois väkivallan ymmärtämiseltä. (Schinkel 2004.)

Yksilöiden halusta tehdä väkivaltaa väkivallan itsensä takia, väkivallan tekemisen tuomasta mielihyvystä tai väkivallan estetiikasta (aesthetics of violence) on äärimmäisen vähän tutkimusta. Feministinen seksuaalisen väkivallan ja pornografian tutkimus on jossain määrin lähestynyt tätä näkökulmaa. Väkivallan kasvoja ja halua väkivaltaan voi olla tutkijoidenkin vaikea myöntää ja hyväksyä. Schinkel kutsuu autoteeliseksi väkivallaksi (autotelic violence, kr. auto- telos) sellaista väkivaltaa, jota tehdään väkivallan itsensä vuoksi, eikä esimerkiksi ainoastaan jonkun päämäärän saavuttamiseksi. Autoteelisessä väkivallassa keinot ja päämäärät ovat sulautuneet yhdeksi. Saavuttaakseen jotain yksilö ei valitse keinoja vain päämäärän takia, vaan keinossa itsessään on jotain houkuttelevaa. Schinkelin mukaan kaikessa väkivallassa on aina aspekti tätä autoteelisuutta. Myöhäismodernissa kulttuurissa halu väkivaltaan sen itsensä vuoksi ilmenee muun muassa popkulttuurissa, elokuvissa, jalkapallohuliganismissa, tietokonepelien väkivaltaistumisena ja myös muussa taiteessa. (Schinkel 2004.)

Väkivallan karnevalisointi ja vastapuhe – diskurssit ovat määriteltävissä aineistoni sellaisista väkivaltatarinoissa, joissa naiset tekevät väkivaltaa toisille aikuisille. Lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ei karnevalisoitu eikä siihen liitetty mitään humoristisia tai itseironisia piirteitä. Tämä toistaa aineiston tarinoissa esiintyvää ajatusta, että omiin lapsiin kohdistuva väkivalta koetaan hyvin ahdistavaksi ja se otetaan vakavasti.

6.4 Tunteiden puute ja nimeämisen vaikeus

Väkivaltainen käyttäytyminen ei herättänyt kaikissa naisissa mitään erityisiä tunteita. Tunteiden puuttuminen saattoi toisaalta jopa ihmetyttää ja huolestuttaa sekä herättää ajatuksen omasta poikkeavuudesta. Miksi en tunne mitään? Väkivaltaan kuuluu normatiivisesti katumisen elementti siten, että tekijän odotetaan katuvan tekoaan ja

tuntevan syyllisyyttä. Tunteita oli myös vaikea nimetä. Osa naisista oli väkivallan kautta joutunut tilanteeseen, johon ei ikinä olisi uskonut joutuvansa. Täten siihen liitetystä tunteista oli vaikea puhua. Tunteiden puute toimi myös oikeuttamisena: koska mitään erityisiä esimerkiksi pahan olo tunteita ei tunnettu, tekoa pidettiin hyväksyttävänä kuten Jaana ja Mirja alla. Moni nainen myös ihmetteli oman identiteetin kovettumista etenkin vankila-aineistossa.

Haastattelija: Jos ajattelet näit tunteita, miltä sust tuntuu puhua näistä nytte tai?

Jaana: Oikeestaan ei yhtään miltään. Et tota se on jännä et tällasii aggressiivisii miehii kohtaa mä en ees tunne millään lailla huonoo omaa tuntooo et mä oon lyöny takasin. Et lähinnä mä vaan vedän sen siihen piikkiin, et se on itsepuolustamista et vaikka välillä ite on se osapuoli joka käy ensin päälle. Mut et se on kans se et kyl mua saa tiettyyn pisteeseen ärsyttää tai jonkin sortin henkistä väkivaltaa käyttää. Et mä kyllä hyvin, hyvin helposti sitte kimpaannun. Et mun mielest mun ei tarvitse kuunnella ei henkistä eikä katsella fyysistä väkivaltaa. Et tota. Mut et syyllistyn siihen hyvin helposti kyllä itse.

Mirjalle teko oli hänen mukaan puhdas vahinko. Mirja tappoi puukottamalla avomiehensä tilanteessa, jossa mies oli tullut vääntämään Mirjan kättä. Oman minän kovettuminen pohditutti myös häntä. Mirja oli kuitenkin toista kertaa vankilassa vakavasta väkivaltarikoksesta samaa miestä kohtaan, joten vankeusrangaistuksen suorittaminen oli hänelle jo ikään kuin tuttua.

Mirja: Ei se enää, eikä oikeestaan koskaa oo herättänyt mitää tunteita, koska mä oon tehnyt sen itselleni selväksi et, enhän mä nyt hyvänen aika tarkoittanu sitä millään tavalla... Joo, mä tykkään, et mä aika siinä mielessä selväjärkinen oon, ku on näitä kavereita, lukuisia kavereita katellu, miten lusiminen heihin vaikuttaa. Oonko mä sitten niin kylmä, kova, et mä otan tosiasiat tosiasioina ja muut jää sivuun.

Samantyyppisesti Anne kertoo keskusteluistaan vankilapsykologin kanssa. Omien tunteiden puute rinnastetaan henkiseen kylmyyteen ja siihen etsitään vastauksia ammattiauttajalta.

Anne: Tota, mä oon tästä just yhen linnapsykologin kans, että onko mussa jottain vikkaa vai oonko mä kylmä vai mikä, ku mä en niiku oikein tunne mitään.

Haastattelija: Mitäs se vastas?

Anne: No, ei se, ku se ei oikein osannu vastata mulle siihen mitään. Että se on jääny mulle vähä avoimeksi se juttu. Mä oon sitte ajatellu omassa mielessäni, tai mä en oo kelannut koko asiaa silleesti.

Aineistossa kerrottiin myös tunteiden nimeämisen vaikeudesta. Omasta väkivallasta kertominen ja siihen liittyvien tunteiden erittely ei ole välttämättä helppoa. Omia tunteita voi olla vaikea tunnistaa ja nimetä.

Sini: En osaa sanoa miltä tuntuu olla väkivaltainen.

Heidi: Mie en niiku osaa. Sul on sellasii kysymyksii, et minkälaisii tunteita väkivalta minus herättää. Ei sitä osaa sanoo. Sehän on niiku, eihän se oo normaali. ...Nää on sellasii asioita. Mun mielestä niüst on vaikee tehdä kysymyksiä. Ensinnäkin. Kun tota, ne on niin henkilökohtaisia. Ne on niin erilaisii tilanteita, niis on erilaiset taustat, et niikun ykskään väkivallan tapaus ei oo samanlainen. Toinen saattaa olla kosto, toinen olla puolustus, yhel vaan päässä viiraa, toi sattuu tos vituttamaan.(Heidi)

7 VÄKIVALLAN LOPPU: MINUUDEN MUUTOSTA JA KÄYTÄNNÖN KEINOJA

Tässä viimeisessä analyysiluvussa tarkastelen sitä, miten tutkimukseen osallistuneet naiset kertoivat omista pyrkimyksistään lopettaa väkivaltakäyttäytyminen. Tarkastelen tätä kysymystä vastuunoton ja toimijuuden näkökulmasta. Vastuunotto on keskeinen käsite väkivallan ehkäisytyössä, jossa pyritään tekijää kannustamaan kantamaan vastuu teostaan ja lopettamaan väkivalta. Taustaoletuksena on, että mikäli ihminen ei sisäisesti kannu vastuuta teostaan, ei hänellä ole valmiuksia lopettaa sitä. Vastuunottaminen on käänteinen käsite väkivallan oikeuttamiselle ja neutralisaatiolle. Kun oikeuttamisella ihminen siirtää vastuun itsen ulkopuolelle ja ulkoistaa sen muihin tekijöihin, niin vastuunottamisessa hän sisäistää itse tehneensä väärin ja ymmärtää syyn olevan hänessä. Vastuunottaminen edellyttää ihmiseltä toimijuutta. Ymmärrän vastuunotoksi prosessin, jossa väkivallan tekijä myöntää ja nimeää teon sekä pyrkii aktiivisesti lopettamaan väkivallan. Väkivaltaisen käyttäytymisen voi kuitenkin lopettaa, vaikka ei vastuuta siitä kantaisikaan. Ihminen voi lopettaa väkivallan, vaikka oikeuttaisi sitä ulkoisilla tekijöillä ja pysyisi uskollisena ajatuksille syyn ulkoistamisesta itsen ulkopuolelle. Toisaalta kaikilla aineistoni naisilla ei ollut aikomusta tai halua lopettaa väkivallan käyttö. Monille se oli ollut niin yksittäinen kertaluonteinen teko, että eivät sen takia aktiivisesti etsineet apua lopettamiseen tai kokeneet sen ikinä enää voivan toistua. Joillekin monikertaisille rikoksenuusijoille oli kyse kuitenkin jo rikoskäyttäytymisestä toistuvana tapana toimia. Väkivallasta voi yhtälailla kantaa vastuuta, myöntää se ja olla silti haluton muuttamaan toimintatapojaan.

Tutkimukseen osallistuneilla naisilla oli erilaisia suhtautumisia väkivallan lopettamiseen johtuen naisten erilaisista elämänhistorioista ja väkivallan paikasta niissä. Tarkastelen oman aineistoni naisten vastuunottoa eri tasoilla. Ensimmäisenä käsittelen vastuunottamisen ensimmäistä askelta, väkivallan nimeämistä. Sen jälkeen olen paikantanut aineistosta naisten kuvauksia konkreettisesta avun hakemisesta ulkopuolisilta ja yhteiskunnan palvelujärjestelmästä. Viimeiseksi tarkastelen naisten muita tapoja ottaa vastuuta teostaan, kontrolloida ja hallita sitä. Tämän tarkastelun ulkopuolelle jää vankilan sisällä tapahtunut vankilan järjestämä kuntoutus.

7.1 Vastuunotto puheessa: nimi teolle ja väkivallan myöntäminen

Oman väkivallan vastuunoton ensimmäinen askel on myöntää teko ja antaa teolle nimi, nimetä se väkivallaksi. Tutkimusasetelma oli osaltaan vaikuttamassa siihen, että lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet myönsivät oman väkivallansa. Myöntäminen sai kuitenkin erilaisia sävyjä ja painotuksia. Vankilassa kaksi naista kieltäytyi haastattelusta, koska he kokivat, että olivat saaneet syyttömänä tuomion.

Tarkastelen aluksi sitä, minkälaisissa tilanteissa naiset lähtivät hakemaan apua tai mitkä tekijät saivat heidät edes miettimään, että jonkin tulisi muuttua. Kuten olen todennut, aineiston naisten väkivalta oli hyvin monimuotoista; joillakin se oli yksi lyönti, joka vaivasi häntä vuosikausia ja joillakin toisilla taas esimerkiksi toistuvaa lasten pahoinpitelyä. Kuitenkin useilla naisilla, jotka olivat hakeneet apua väkivaltaansa, oli joitakin tekijöitä, jotka olivat kimmokkeena avunhakemiselle. Useissa haastatteluissa ja kirjoituksissa naiset ottavat esiin käännekohtan, jonka jälkeen he olivat päättäneet hakea apua. Joillakin väkivallan myöntämiseen tai siitä havahtumiseen vaikutti joku tietty yksittäinen väkivaltateko, joka pysäytti tarkastelemaan omaa käyttäytymistä kriittisesti ja myöntämään sen. Päihderiippuvuustutkimuksissa käytetään esimerkiksi termiä ”pohjakokemus” siitä äärimmäisestä ja nöyryyttävästä kokemuksesta, jonka jälkeen yksilö alkaa nähdä oman päihdetilanteensa uudella tavalla ja voi alkaa työstää muutosta (Koski-Jännes 1998, 82). Ulkopuoliseen apuun turvautuakseen aineiston naisilla oli usein myös joku äärimmäinen kokemus omasta väkivallasta, jonka pohjalta nainen haki apua. Tällainen kokemus saattoi olla esimerkiksi rajan ylittäminen sen suhteen kuka uhri on. Omiin lapsiin kohdistuva väkivalta saattoi olla se merkittävä raja, jonka jälkeen nainen havahtuu omaan toimintaansa. Myös tekotapa, tai tekojen tiheä toistuvuus saattoivat olla käännekohta, jolloin nainen alkoi miettiä omaa käyttäytymistään kriittisesti. Käänteentekevä väkivaltateon luonne oli kuitenkin hyvin yksilöllistä ja erilaiset teot aiheuttivat eri naisille tunteen oman käyttäytymisen huolestuttavuudesta. Esimerkiksi kirjeessä mainitaan:

Oili: Silloin kun aloin saamaan raivokohtauksia lapsilleni, tajusin ensimmäisen kerran tilanteeni vakavuuden. Olin jäänyt kahden pienen pojan yksinhuoltajaksi.

Alla olevan Kirsin kirjeessä hän kertoo lapsiin kohdistamastaan väkivallasta. Kirsin kertomuksessa ”silloin” ei kuitenkaan täsmenny yhteen tiettyyn väkivallan tekoon, vaan väkivallan toistuvuus saa kirjoittajan havahtumaan avun hakemiseen.

Kirjeessään Kirsi kuvailee lapsiin kohdistuvien väkivaltatilanteiden toistuvuutta avioeron jälkeen, jolloin Kirsi koki itsensä hyvin väsyneeksi ja ahdistuneeksi.

Kirsi: Tein päätöksiä, ettei koskaan enää, jotka kestivät aina seuraavaan kertaan asti. Silloin lähdin hakemaan apua. Onnekseni sosiaalityöntekijä, jonka luokse menin, otti minut todesta ja asioita alettiin viemään eteenpäin.

Joillakin naisilla muutossysäyksen antoi naisen oma sisäinen tunne ja huolestuminen, toisilla naisilla kimmoke käsillä väkivaltaa tuli muilta ihmisiltä. Lyömättömän linjan²⁴ arviointitutkimuksessa todetaan, että miehet hakeutuivat ohjelmaan puolisonsa (tai jonkun muun) kehotuksesta havahduttuaan huomaamaan oma väkivaltainen käyttäytymisensä. Tämän oli saattanut aiheuttaa esimerkiksi puolison hakeutuminen lääkäriin tai muualle avun piiriin, eron uhka, poliisin väliintulo tai aikaisempaa vakavampi väkivaltatilanne. (Keisala 2006, 71.) Eevalla avun hakemiseen vaikutti uhrina olleen miesystävän reaktio väkivaltaan. Eeva oli lyönyt miesystäväänsä illanistujaisissa ja seuraavina päivinä mies oli vaatinut Eevaa selittämään miksi hän oli tehnyt näin. Eeva kuvailee joutumista vastakkain teon kanssa ja siitä vastuunottoa. Eevalle väkivalta on jotain, mitä hän ei itse pysty kontrolloimaan ja väkivallan lopettamiseen hän etsii ulkopuolisen apua.

Eeva: Keskustelimme asiasta pari viikkoa lähes päivittäin. Jouduin kerrankin kantamaan vastuun teostani ja kuuntelemaan myös miten mieheni tilanteen koki. Kun tajusin, mitä olin rakkaalleni tehnyt, päätin hakea apua ongelmaani, jota en itse pystynyt hallitsemaan.

Anna-Kaisalle oman kumppanin puhe ammattiauttajalle naisen väkivallasta oli se, jolloin hän alkoi itse havahtua käyttäytymiseensä. Anna-Kaisa oli miehensä kanssa hakeutunut parisuhdeterapiaan, jossa aviomies nosti esiin Anna-Kaisan väkivallan.

Anna-Kaisa: Oma väkivaltaisuuteni on alkanut vaivata minua vasta nyt lasten ja parisuhdeterapian myötä. Oikeastaan heräsin koko ajatukseen vasta, kun aviomieheni tunnusti perheneuvonnassa minun olevan väkivaltainen.

Naisten kertomuksissa mainitut laukaisevat käännekohtat olivat muutoksen mahdollistava alku, jonka jälkeen väkivallan kokonaan lopettamiseen saattoi mennä ajallisesti pitkä aika. Omaan väkivaltaiseen käyttäytymiseen avun hakeminen ja käyttäytymisen muutos on prosessi, joka sisälsi monia vaiheita ja myös ”retkahduksia” väkivaltaan. Toistuvasti väkivaltaa käyttäneet naiset kuvailivat usein

²⁴ Lyömätön Linja on palvelu väkivaltaa parisuhteessa käyttäville miehille tai jotka pelkäävät käyttäytyvänsä väkivaltaisesti. www.lyomatonlinja.fi

päättäneensä lopettaa väkivallan, mutta kuitenkin olleensa kykenemättömiä pitämään tätä lupausta. Aineistossa kerrottiin oman kontrollin vahvistumisesta, mutta myös siitä, että tarpeeksi vaikeassa tilanteessa vanha väkivaltainen käyttäytymismalli saattoi nousta esiin.

Myös parisuhdeväkivallan uhrien irtaantumista väkivaltaisesta suhteesta on kuvattu vaikeaksi ja ajallisesti usein pitkäkestoiseksi prosessiksi, jota hankaloittaa yleensä miestekijän lupaukset väkivallan lopettamisesta. Tutkimuksissa naisista parisuhdeväkivallan uhreina merkityksellisinä käännekohtina toimivat turvakotijaksot, väkivallan paheneminen ja oman ja lasten tilanteen näkeminen uudella tavalla. Irrottautuminen väkivaltaisesta suhteesta on prosessi, joka vaatii liikkumista suhteesta lähtemisen ja siinä pysymisen välillä, ja lopulta itsensä repäisemistä yhteisestä kodista. (Husso 2003, 243; Ojuri 2004, 152–154.)

Väkivallan kieltäminen

Tutkimusasetelma oli lähtökohtaisesti sellainen, että siihen osallistuvat olivat jollakin tavoin myöntäneet tehneensä väkivaltaa jollekin tai he olivat saaneet vankeusrangaistuksen väkivaltarikoksesta huolimatta siitä, myönsivätkö he itse teon vai eivät. Kuitenkin aineistossa on puhetta, jossa väkivalta kielletään. Tai tarkemmin, omaa itseä ei mielletä väkivaltaiseksi. Väkivalta näyttytyy näissä naisille joko yhtenä ainoana kertana tai hyvin harvoin toistuvana, jolloin nainen ei koe, että tarvitsisi apua sen hallitsemiseen ja lopettamiseen.

Haastattelija: Miltä sust tuntuu puhua näistä väkivalta-asioista?

Sanna: Öö, sanotaanko näin, et mietin, et onko tästä ollu sulle mitään hyötyä, koska mä en siinä mielessä oo koskaa, vielä, siinä mielessä harrastanu mitään mätkimistä, koska mun mielestä se on vaan alhainen keino. Siis, minun ei tarvitse tehdä, et mä leikin niikun Buddhaa tavallaan, et non-violence-juttuja. Ja lähinnä sen vuoksi myös inhoan sitä piirrettä itsessäni. Mut tota noin ni. (Sanna)

Haastattelija: Joo. Miten tota ni tää sun tekemä väkivalta, sä oot ollu näitä lapsia kohtaan? Oot sä vieläki niiku?

Sanna: Hyvin, hyvin satunnaisesti. Et (tauko) sanotaanko et jos joku kysyis, et satutat sä sun lapsia, niin joutuisin varmaan myöntämään, mut mä en silti omasta mielestäni tee niin. En osaa selittää sitä paremmin. Siis siihen verrattuna mitä minä tiijän ja mä oon itte kokenu, ni mä en tee mitään. Mä silti tiedän, et se on satuttamista. Mut sillä skaalalla minkä tiedän olevan olemassa.

Anne puolestaan vetoaa miehen fyysiseen kokoon.

Anne: Noo, ehkä mä oon yrittänyt lyyä. Nii. Että en minä nyt silleesti voi sannoo, että väkivaltanen ois välttämättä. Että koska ajatellaan, että isäntä on puolet isompi, ni kyllähän se niiku.

Haastattelija: Nii.

Anne: Että kuhan kokkeilen onneeni

Jennille oma väkivaltaisuus on määrittelyn alla. Hän vähättelee vammoja ja epäilee väkivallan olevan uhrille harmitonta. Toisaalta hän lopussa pohtii olevansa väkivaltainen.

Jenni: En ole mielestäni väkivaltainen ihminen. Lapsena en tuntenut oikeastaan minkäänlaista aggressiota ketään kohtaan. Asiat ovat kuitenkin muuttuneet, eivät onneksi hälyttävästi, enkä itse näe asiassa mitään ongelmia. Miksi teen niin... En tiedä. Se on jotenkin helpompaa ja nopeampaa kuin kielellinen kuittaaminen. Tapa laittaa mies ruotuun. Varmaan uskon sen myös olevan harmitonta, sillä en usko sen oikeasti sattuvan tai ainakaan aiheuttavan mitään vammoja hänelle. Tai sitten olen vain sen verran väkivaltainen.

Moni vankilassa oleva nainen piti päärrikosta eräänlaisena vahinkona, joka pääsi tapahtumaan, mutta nainen itse ei kuitenkaan olisi väkivaltainen. Tällöin väkivalta oli usein tapahtunut humalassa ja teosta ei ehkä muistettu juurikaan. Tutkimukseen osallistuneet naiset usein määrittelivät oman väkivaltansa olevan yksittäinen teko tai muutamia yksittäisiä tekoja. Näin väkivallastaan kirjoittaneet tai puhuneet naiset eivät itse mieltäneet itseään väkivaltaisiksi luonteiksi. Väkivallan toistuvuus oli osalle naisia eräänlainen mittari siitä, onko hän väkivaltainen vai ovatko teot yksittäisiä tekoja. Toistuvuus on kuitenkin subjektiivinen käsite, josta eri ihmisillä on eriävät mielipiteet. Väkivallan tekoja muistetaan myös eri tavalla.

Maija-Liisa oli kuudetta kertaa vankilassa väkivaltarikoksesta, mutta ei pitänyt itseään väkivaltaisena.

Haastattelija: Luonnehdit sä itte ittees, et sä oot väkivaltanen?

Maija-Liisa: En. Eikä niiko tän talon henkilökunta tätä niiko munkin tekoo, mitä mä olen tehny.

Maija-Liisa viittaa siihen, että vankilan henkilökunta ei pidä häntä väkivaltaisena. Tämä jää haastattelussa kuitenkin kesken enkä itse ole jatkanut siitä kysymistä.

Yhtä lailla Sinillä on toistuvia väkivallan tekoja, mutta hän itse ei miellä itseään väkivaltaiseksi. Ulkopuoliset, ystävät ja veli, kuitenkin määrittävät Sinin väkivaltaiseksi.

Sini: Jos kysytään minulta sanoisin että kaikki ovat yksittäisiä tapauksia, mutta jokainen ystäväni sanoisi minun olevan väkivaltainen luonne. Jopa isoveljeni on ehdottanut minulle vakavissaan väkivaltaterapiaa.

Mirja oli puukottanu miehensä heidän kotona. Ennen tätä tapahtumaa Mirja oli hiljattain vapautunut edelliseltä tuomiolta, jossa oli myös vakava väkivaltarikos samaa miestä kohtaan. Kuitenkaan hän ei koe itseään väkivaltaiseksi. Tappo mieltyy Mirjan puheessa vahingoksi ja tuomio on täysin ulkoinen asia, joka hänelle ikään kuin ilmasta langetetaan. Teon intentio on Mirjan mielestä olematon, jolloin tuomiokin piiryy käsittämättömäksi hänelle.

Mirja: Ei se enää, eikä oikeestaan koskaa oo herättänyt mitää tunteita, koska mä oon tehnyt sen itselleni selväksi et enhän mä nyt hyvänen aika tarkoittanu sitä millään tavalla.

Haastattelija: Nii, nii et se oli ihan vahinko.

Mirja : Nii, siinä vaan kävi niiku kävi.--) Jotenki se tuntu vaan, ku mä en itse pidä itseäni väkivaltasena luonteena ja sitte tyttöparka yhtäkkiä tömäytetään 8,5 v.tuomio taposta ja sitte vielä nii rakkaan ihmisen taposta. Ni olihan siinä kestämistä.

Anna-Kaisa ei miellä mieheensä kohdistamia tekoja väkivallaksi. Lapsiaan kohtaan hän kuitenkin myöntää tukistaneensa ja läpsineensä.

Anna-Kaisa: En ole tulkinnut omaa käytöstäni erityisen väkivaltaiseksi, vaikka olen vihapäissäni läpsinyt ja potkinut miestäni sekä heiteltyt häntä tavaroilla. Suuttuessani uhmaikäisen kanssa siis usein olen tukistanut ja läpsinyt tyttöjäkin.

Postmodernin identiteettikäsitteen mukaan yksilön identiteetti on jatkuvassa prosessissa ja se muodostuu eri aikoina ja eri paikoissa erilaiseksi. Yksilöllä ei ole yhtä pysyvää identiteettiä. Miten naiset määrittävät väkivallan osaksi identiteettiään tai kokivatko he sen kuuluvan heidän identiteettiin lainkaan? Olen tulkinnut näitä väkivallan kieltämisiä siten, että ainakin osassa niitä halutaan torjua toiseutta ja itseä ei haluta määritellä negatiivisesti latauneesti. Väkivaltaisen naisen identiteetti ei ole useimmille houkutteleva ja varsinkin teon ollessa yksittäinen tai harvoin toistunut, tätä ei mielletty osaksi omaa persoonaa. Sosiaalisesti identiteetiksi kutsutaan ulkopäin ja muiden ihmisten määrittelemää identiteettiä. Siihen sisältyy usein negatiivisia määreitä ja leimaannuttavia tekijöitä. Sosiaalinen identiteetti on joustavampi käsite kuin stereotypia, vaikkakin lähellä sitä sekä kategorian käsitettä. Henkilökohtainen identiteetti on ihmisen oma määritelmä omasta identiteetistään. Sosiaalinen ja henkilökohtainen identiteetti ovat toisiinsa kietoutuneita ja vaikuttavat toisiinsa, eivät erillisiä. Identiteettiä myös neuvotellaan vuorovaikutuksessa muiden

kanssa. Yllä olevissa katkelmissa naiset totesivat muiden määrittelevän heidät väkivaltaisiksi, mutta itse eivät niin kokeneet. Allaolevassa Leilan sitaatissa hän keskustelee vankitoverinsa kanssa ennen minun haastattelua omasta identiteetistään ja kuinka ei koe olevansa väkivaltarikollinen. Leila oli juoppoporukassa puukottanut tutun miehen, mutta ei muistanut siitä mitään. (Goffmann 1959, Jenkins 2008, Kulmala 2006, 58–61.)

Leila: No eihän nainen oo semmonen. Mä kysyin mun työkaverilta, ku mä läksin [haastatteluun, EL], tai niiku vissii vähän ennenkin, tai puhuttiin, et sä tuut huomenna. Ni tota, mä kysyin siltä sitten, että, taikka sanoin, että mä en tunne itteeni millään muotoa niiku väkivaltarikolliseksi.

Nykyisen ja menneen minän suhde voi näyttäytyä myös täysin vastakkaisina, jotka ovat erilaisia. Elämäkertomus rakentuu menneen minän ja nykyisen väliselle dialogille. Menneisyys voi näyttäytyä täysin vastakkaisena nykyisyydelle, jolloin mennyt minä on alempiarvoinen ja nykyinen minä positiivisesti latautunut ja kehittynyt. ”Minän metamorfoosi” on ajallisesti kahtiajakautunut. Muuttunutta minää voidaan peilata menneisyyden Toiseen, joka tämän tutkimuksen aineiston tarinoissa on usein päihdeongelmainen ja itseään hallitsemaan kykenemätön yksilö. Nykyinen minä on ei-väkivaltainen ja itsensä kontrolloiva. (Komulainen 1998; 84–86.)

7.2 Vastuunotto teoissa: ulkopuolisen avun hakeminen väkivaltaan

Tutkimukseen osallistuneilla naisilla oli erilaisia tapoja pyrkiä irrottautumaan väkivaltakäyttäytymisestä ja naisten muutospyrkimykset olivat vaihtelevia suhteessa naisen elämäntilanteeseen ja aiempaan rikoshistoriaan. Tässä alaluvussa tarkastelen naisten toimimista oman väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamiseksi ulkopuolisen avun hakemisen kautta. Avun hakeminen ja muutosprosessi väkivallattomaan elämään eivät olleet varsinaisina tutkimuskysymyksinä kerätessäni aineistoa, vaan ne ovat muotoutuneet merkitykselliseksi teemaksi työn analysoinnin ja lukemani tutkimuskirjallisuuden perusteella. Neljään lehteen laittamassani kirjoituspyynnöissä pyydettiin naisia kuitenkin kertomaan myös siitä, onko hakenut apua väkivaltaansa ja haastatteluissa käsiteltiin kysymystä siitä, onko haastateltava huolestunut omasta käytöksestään ja onko nainen tehnyt asialle mitään. Suurin osa vankilassa haastattelemistani naisista oli vankilassa ensimmäistä kertaa. Vankilahaastatteluissa

kysymys ulkopuolisen avun hakemisesta rakentuu jossain määrin eri tavalla kuin muiden tutkimukseen osallistuneiden, mitä käsitellen myöhemmin tässä luvussa.

Olen tarkastellut naisten kertomuksia, joissa nainen on hakenut yhteiskunnan palvelujärjestelmistä apua nimenomaan väkivaltakäyttäytymiseensä. Olen tarkastellut tekijöitä, jotka saavat naisen hakemaan apua sekä kokemuksia avun saamisesta. Tarkastelen joitakin kertomuksia yksityiskohtaisemmin tapauskohtaisesti, sekä aineiston naisten kertomuksille yhteisiä piirteitä.

Jeff Hearn (1998) käsitteellistää miesten naisiin kohdistaman väkivallan puhettavat materiaaliseen ja diskursiiviseen ulottuvuuteen. Yksilön huolestumista omasta väkivallasta ja konkreettista toimimista sen lopettamiseksi voidaan kutsua termillä väkivallan materiaallinen ulottuvuus. Väkivallan materiaalisuus viittaa sekä väkivaltaan käyttäytymisenä, että sen ruumiillistuneisiin tilanteisiin. Diskursiivinen ulottuvuus viittaa väkivallan tekstuaalisuuteen, joka on sosiaalisten, historiallisten ja kulttuuristen diskurssien tuottamaa todellisuutta ja arkipäivää. Väkivalta on samanaikaisesti sekä väkivaltaa että puhetta siitä. (mt. 1998.) Leo Nyqvist käsittelee hoitoon hakeutumista ja turvakotiasiakkuutta, väkivallasta huolestumista ja vastuunottoa hyödyntäen Hearnin jakoa väkivallan diskursiivisuuteen ja materiaalisuuteen. Hoitoon hakeutumista ja väkivallan tiedostamista Nyqvist käsittelee väkivallan materiaalisina puolina. Nyqvist toteaa, kuinka hänen tutkimuksessaan väkivallan diskursiivinen ja materiaallinen puhetapa olivat ajoittain ristiriidassa. Nyqvistin tutkimukseen osallistuneet väkivaltaa käyttäneet miehet oikeuttivat ja pyrkivät rationalisoimaan tekoaan puheessa, mutta samalla olivat niistä huolestuneita ja etsivät apua. (Nyqvist 2001, 197–198.)

Omaan tutkimukseeni osallistuneista naisista valtaosa piti omaa väkivaltaa ongelmana ja he halusivat lopettaa sen. Ulkopuoliseen apuun turvautuminen väkivaltakäyttäytymisen vuoksi ei ollut kuitenkaan naisille helppoa, ja kokemukset oikeanlaisen avun saamisesta olivat ristiriitaisia. Lukumäärällisesti laskettuna aineistosta kaikkiaan seitsemän naista kertoi, että he olivat hakeneet ammattiauttajalta apua ensisijaisesti väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Suuri osa aineiston naisista oli ollut erilaisten auttajaorganisaatioiden kanssa tekemisissä muiden ongelmien vuoksi, ja usealla naisella oli asiakkuussuhde joko perheneuvolaan, mielenterveystoimistoon tai päihdehuollon palveluihin. Monen naisen kohdalla hänen väkivaltansa oli tullut näissä asiakkuuksissa ilmi ja naiset olivat käsitelleet väkivaltaa muiden ongelmien ohessa. Toisinaan haastatteluista ja kirjoituksista oli vaikea ja mahdotontakin päätellä oliko nainen hakenut ensisijaisesti apua väkivaltaan vai johonkin muuhun asiaan.

Seitsemän apua hakeneen naisen kertomukset jakautuvat siten, että kirjoitusaineistosta viisi naista kertoi hakeneensa apua väkivaltaan. Vangeista kaksi

naista kertoi puhuneensa jollekulle ennen tuomiota ja hakeneensa apua nimenomaan omaan väkivaltaan. Perheneuvolassa haastattelemistani neljästä naisesta kaikki olivat hakeutuneet perheneuvolan asiakkaisiksi lasten erilaisten oireilujen vuoksi, eikä yksikään naisista ollut hakeutunut perheneuvolaan oman väkivaltansa vuoksi. Naisen oma väkivalta oli tullut naisen ja työntekijän keskusteluissa myöhemmin esille. Nimenomaan väkivaltaiseen käyttäytymiseen aineiston naiset olivat hakeneet ulkopuolista apua terveydenhuollosta, perheneuvoloista ja A-klinikalta. Lisäksi yksi nainen kertoi ottaneensa yhteyttä miestyöhön erikoistuneeseen väkivaltaspesifiin organisaatioon. Naisille tärkeiksi kontakteiksi väkivallan käsittelemisessä oli muodostuneet myös asiakkuudet huumehoitoon ja Alkoholistien aikuiset lapset ry:n.

Naiset käyttivät epävirallisia verkostoja oman väkivaltansa käsittelemiseen harvoin. Naiset kertovat hyvin vähän turvautuneensa ystäviin tai sukulaisiin omassa neuvottomuudessaan ja avuttomuudessaan väkivallan edessä eikä omasta väkivallasta juurikaan kerrottu muille. Aineistossa Päivi kertoo sisarensa tietävän hänen mieheensä kohdistamasta väkivallasta ja Mari oli alkujaan hakeutunut A-klinikalle ja sitä kautta perheneuvolaan ystävänsä kehottamana, ja kertoi ystävänsä tietävän hänen tilanteensa. Naisten tekemä väkivalta näyttääytyy tässä mielessä hyvin yksityisenä asiana, josta ei haluta ulkopuolisten tietävän. Toisaalta joidenkin naisten ystäväpiirit tiesivät väkivallasta, ja myös ystävät itsekin olivat kertojien mukaan väkivaltaisia. Tällaisia kuvauksia oli etenkin vankilahaastatteluissa. Epäviralliset sosiaaliset verkostot olivat tutkimukseen osallistuneille vangeille merkityksellisiä vankila-ajasta selviytymisen kannalta, vaikka naiset eivät keskustelleet kertomansa mukaan juurikaan itse väkivaltateosta siviilissä olevien ystävien tai sukulaisten kanssa.

Vankilahaastatteluissa oman väkivallan myöntäminen ja sen lopettamiseksi toimiminen saa erilaisia piirteitä, kuin niiden naisten tarinoissa, jotka eivät ole saaneet tuomiota. Vankilassa olevien naisten väkivalta on tullut julkiseksi tuomion myötä. Haastattelemistani vangeista yhdeksän oli ensimmäistä kertaa vankilassa. Useimmille ensikertalaisille vankeustuomioon johtanut väkivallan teko oli ensimmäinen väkivaltateko elämän aikana. Näiden ensikertalaisten naisten kertomuksissa oli useita kuvailuja väkivaltaisesta parisuhteesta, jossa mies on toistuvasti pahoinpidellyt naista ja naisen vankilaan johtanut väkivaltateko on ollut joko itsepuolustusta tai jälkikäteen purkautuva kumuloitunut vihareaktio miehen väkivaltaan. Joillakin naisilla oli kuitenkin ollut väkivaltaista käyttäytymistä ennen ehdotonta tuomiota ja vankilaan joutuminen oli seurausta väkivallan vakavoitumisesta. Tapaamani vangit eivät pääsääntöisesti olleet hakeneet apua omaan väkivaltaansa ennen nykyistä tuomiota. Haastattelemistani vangeista kaksi naista kertoi hakeneensa apua omaan väkivaltaansa terveyskeskuksesta ennen nykyistä tuomiota. Näistä toinen kertoo

myös masennuksestaan ja haastattelussa jää osittain avoimeksi oliko nainen puhunut lääkärin vastaanotolla nimenomaan väkivallastaan tai aikomuksistaan olla väkivaltainen vai oliko nainen nimennyt pääongelmakseen masennuksen. Lähes kaikilla tutkimukseen osallistuneilla naisvangeilla oli kuitenkin ollut kohtaamisia palvelujärjestelmän kanssa. Naiset olivat olleet tekemisissä erityisesti päihde- ja mielenterveyspuolen sektorien kanssa sekä lastensuojelun kanssa. Lastensuojeluviranomaisten väliintulojen syynä oli yleensä naisten ongelmallinen päihteiden käyttö.

Siirryn seuraavaksi tarkastelemaan minkälaisia kokemuksia naisilla oli ulkopuolisen avun hakemisesta omaan väkivaltaan.

7.2.1 Onnistuneita kohtaamisia

Naisten kokemukset ulkopuolisen avun saamisesta omaan väkivaltakäyttäytymiseen olivat hyvin moniselitteisiä ja aineistossa oli sekä hyviä että huonoja kokemuksia avun saamisesta. Naisten elämäntilanteet olivat usein niin monitahoisesti ongelmoituneita, että väkivaltaa ei ollut mahdollista erottaa omaksi erityiseksi tekijäksi, vaan se kietoutui päihdeongelmiin ja mielenterveysongelmiin. Onnistuneissa avunsaantikokemuksissa merkittäväksi tekijäksi nousi asiakas-auttajasuhteen rehellisyys ja luottamus. Yhdeksi merkittäväksi muutoksen mahdollistavaksi asiaksi nousi mahdollisuus puhua omasta väkivallasta avoimesti ja salailematta. Väkivalttaan liitettyjen häpeän tunteiden vuoksi asiakkaan kokemus siitä, että hänet on kohdattu arvostetusti, oli ensiarvoisen tärkeää. (ks. myös Ojuri 2004) Väyrynen kirjoittaa oman aineistonsa pohjalta auttajasuhteen olevan onnistunut, kun naisella on ollut mahdollisuus paikantaa itseään uudelleen ja työstää identiteettiään (Väyrynen 2007, 188).

Tarkastelen onnistuneiksi määrittelemiäni avunsaantikertomuksia Ritvan ja Kirsin kirjeiden kautta. Olen ottanut esille näiden kahden kirjeellä tutkimukseen osallistuneen naisen tarinat tähän siltä osin, kun ne ovat merkityksellisiä tarkasteltavan teeman mukaan. Kirjekatkelmat ovat pitkäköjä, mutta kummankaan kirje ei ole tässä kokonaan. Tarkastelen kirjeitä siitä näkökulmasta, minkälaista toimijuutta väkivaltaa tehneen naisen muutosprosessi edellyttää.

7.2.1.1 Ritvan tarina

Ritva on keski-ikäinen työssä käyvä nainen. Lapsuudestaan hän kertoo, että isä oli ollut äitiä kohtaan väkivaltainen ja Ritva oli pelännyt isää. Äiti oli purkanut omaa pahaa oloaan Ritvaan suhtautumalla tähän alentuvasti. Äiti oli ollut usein huonotuulinen ja lapsuudenkodissa huudettiin ja kiroiltiin paljon. Ritva kertoo omista raivokohtauksista, jotka ovat olleet samanlaisia kuin hänen isällään. Ritva kirjoittaa saaneensa raivokohtauksia julkisilla paikoilla, kuten hotelleissa ja virastoissa. Hän kuvailee menettävänsä itsehillinnän, jos ”asioitani sotketaan vaikka olen yrittänyt hoitaa ne perusteellisesti ja yritän selvittää niitä niin hyvällä suomenkielellä kuin suinkin taidan. Samoin suutun toisten ihmisten välinpitämättömyydestä tai epäoikeudenmukaisuudesta. Useimmiten raivokohtaukseni ovat olleet seurausta joistakin byrokraattisista pykälistä, joita ei oikeudentajuni ole pystynyt hyväksymään”. Miessuhteita Ritvalla on ollut miesten kanssa, jotka ovat käyttäneet häntä muun muassa taloudellisesti hyväkseen ja olleet hyvin mustasukkaisia ja joilla on ollut alkoholiongelma. Ritva on lyönyt miehiä näissä suhteissa, jonka jälkeen hänellä ”on ollut hyvä syy erota suhteesta” eikä tasapainoista ja onnellista parisuhdetta ole muodostunut.

Ritva: Silloin kun aloin saamaan raivokohtauksia lapsilleni, tajusin ensimmäisen kerran tilanteeni vakavuuden. Olin jäänyt kahden pienen pojan yksinhuoltajaksi. Yritin olla täydellinen isä ja äiti. Ne eväät, joita lapsuuden kodistani sain, eivät riittäneet moiseen urakkaan. Huomasin, että annoin lapsilleni juuri sitä mistä olin vakaasti päättänyt suojella heitä. En kyennyt enää kontrolloimaan elämääni. Elämämme oli yhtä riitelyä ja huutamista. Läpsin ja tukistelin lapsiani ja käytin henkistä väkivaltaa uhkaamalla, että minä joudun mielisairaalaan ja he lastenkotiin. Raivokohtaukseni olivat rajuja ja lapseni pelkäsivät minua. Ennen nukkumaanmenoa olin usein polvillani heidän vieressään, pyysin aina anteeksi ja yritin selittää, että äiti on sairas. En voinut millään käsittää, miksi lapset eivät tottele mitään eikä minulla ollut mitään tajua koko lastenkasvatuksesta. Yritin tehdä parhaani, mutta kaikki meni aina pieleen. Tunsin olevani maailman suurin epäonnistuja. Hain myös apua terveyskeskuksen psykologilta ja perheneuvolasta, sekä hain psykoterapiaan, mutta en päässyt, koska katsottiin, että riski on kova kun lapset ovat niin pieniä. Minulle suositeltiin tukea antavaa keskusteluterapiaa, mistä olin taas hyvin loukkaantunut.

Ritvan havahduttua omaan väkivaltaansa lapsiaan kohtaan, hän hakeutuu avun piiriin julkiselle sektorille. Hän kokee tullessaan kääntyneeksi pois, kun ei saa myönteistä terapiapäättöstä. Lasten ikä ei sinänsä voi olla syy kielteiseen päätökseen saada tukea psykoterapiaa, mutta Ritva ei halua kirjeessään muuta kertoa. Hän itse puolestaan loukkaantuu neuvosta hakeutua tukea antavaan keskusteluterapiaan. Tämän sisältö

jää kirjeessä avoimeksi ja se mitä, sillä tarkoitettiin. Loukkaantumistaan hän ei kerro yksityiskohtaisemmin ja tai sen syytä.

Ritva: Sitten asiat saivat uuden käänteen. Kävin huumeiden käytön takia neljä vuotta avohoidossa ja minulla oli hyvä terapeutti. Raivon takaa löytyi syvä masennus ja pettymys elämään. Aloin saamaan vihdoin sitä hoitoa jota kipeästi tarvitsin. Olin myös niin lyöty, että olin valmis kaikkeen, josta voisi olla minulle apua. Löysin myös 12-askeleen itseapuryhmät, joista tärkeimmäksi muodostui AAL, Alkoholistien Aikuiset Lapset. Kävin vuosien varrella myös A-klinikan alkoholistien lasten ryhmäterapiassa, psykodraamassa ja monissa eri ihmisen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä tilaisuuksissa ja seminaareissa. Olen lukenut satoja kirjoja. Olen tehnyt itsetutkiskelua kynän ja paperin kanssa. Olen käynyt loputtomia keskusteluja. Vähitellen aloin ymmärtää itseäni, oloni helpottui ja käyttäytymiseni muuttui. Seuraava hyvin vaikea jakso oli elämässämme silloin kun poikani olivat murrosiässä. Välillä yritin ymmärtää, välillä raivosin. Noin kahdeksan vuoden ajan elämäni kuuluivat poikieni rötökset ja sekoilut. Päihteitä, pahoinpitelyitä, varkauksia, murtoja, ilkeävaltaa ja hurjia kotibileitä. Suurinta tuskaa koin tullessani kotiin ilta vuorosta työstä kotiin, kun nuoret olivat sotkeneet ja rikkoneet kotini. Olisin voinut tappaa poikani. Jouduin pyytämään viranomaisilta apua ja poikani otettiin huostaan, toinen vuodeksi, toinen kuudeksi vuodeksi. Olin henkisesti työkyvytön pitkään. En vieläkään ymmärrä, miten selvisin kaikesta, mutta onnekseni kykenen hakemaan ja vastaanottamaan apua ja uskallan puhua asioista niiden oikeilla nimillä. Olen ymmärtänyt, että syy väkivaltaiseen käyttäytymiseen juontaa lapsuudestani. En ole osannut käsitellä tunteitani ja kynnykseni turhautumiseen on minulla matala. Psykologisten testien mukaan minulla on myös jonkinasteinen luonnehäiriö. En aina hallitse impulsiivisuuttani. Ainoinaan terapeutini sanoi minulle, että on vain ihme, etten ole ottanut henkeä keneltäkään. Vihani oli silloin niin suuri. En kuitenkaan ole niin vakavasti sairas, kun kykenen työskentelemään hoitoalalla, menestyn työssäni ja potilaat ja asiakkaat pitävät minusta ja minua pidetään ehdottoman luotettavana. Kasvuni ja itsehoitoni jatkuu koko elämän.

Ritva löytää lopulta kolmannen sektorin toimijoita, kuten AA: n Alkoholistien Aikuiset lapset. Ritvan tie avunsaantiin on monipolvinen ja sisältää epäonnistumisia ja toivon menettämistä. Välillä elämä rauhoittuu ja lasten murrosiän myötä taas hankaloituu. Väkivaltaikäyttäytymisen lopettaminen on monimutkainen prosessi erilaisinen avunsaantiyrityksineen. Tarinassa on monenlaisia tapoja selittää väkivaltaa ja erilaisia tapoja hakea apua siihen. Äärimmäisenä keinona mahdollisuuksille kasvattaa poikiaan hän hakeutuu lastensuojelun asiakkaaksi ja lapset otetaan huostaan. Ritvan onnistuminen lopettaa väkivaltainen käytös sisältää sekä avunhakemista ulkopuolelta järjestöistä ja julkiselta sektorilta sekä itsenäistä asian työstämistä kirjallisuuden avulla. Ritva myös on kirjoittamalla pohdiskellut käytöstään ja toteaaakin itsehoidon jatkuvan koko elämän.

7.2.1.2 Kirsin tarina

Kirsi on kolmekymppinen kahden lapsen äiti, joka on eronnut lastensa isästä. Kirsinkin lapsuutta varjosti väkivaltainen isä, joka pahoinpiteli äitiä ja Kirsiä. Kirsi ja äiti muuttivat isästä eroon Kirsin koulunkäynnin aloittamisen aikaan äiti lupasi Kirsille, että asiat muuttuvat ja elämä rauhoittuu. Äiti kuitenkin, samoin kuin Ritvan äiti, alkoi suunnata omaa ahdistustaan Kirsiin.

Kirsi Hän [äiti, EL] ikään kuin kosti kaikki kokemansa vääryydet minulle, hän halveksi, mitätöi ja pahoinpiteli rankasti. Yleensä en puhunut asiasta kenellekään, mutta kun äitini halusi viedä minut lääkäriin hakeakseen minulle (!) rauhoittavia, yritin avata suuni. En kuitenkaan kokenut, että minua olisi uskottu, äitini oli hyvin vakuuttava todistellessaan, että minulla oli itsehillintäongelmia, että minä itse asiassa hakkasin häntä! Näin ei kuitenkaan ollut asian laita, otin lyönnit ja hakkaukset vastaan vain yrittäen suojata itseäni. Olin joskus mustelmilla, kerran sormeni meni poikki, kun äiti oli potkaissut siihen, mutta en kertonut todellista syytä kenellekään.

Kirsi joutui asumaan nuorisokotiin, koska hänen väitettiin käyttäneen huumeita. Kirsi kirjoittaa, että itsekin uskoi syyn olevan hänessä, koska viranomaisyhteyksissä häntä ei uskottu hänen yrittäessään kertoa äidistään. Nuorisokodissa asuessaan äidin ote Kirsistä kuitenkin löystyi, vaikka äiti yritti vielä hallita Kirsiä. Kirsi kirjoittaa saaneensa elämänhaluaan takaisin. Kirsi eli pitkän aikaa ilman väkivaltaa ja tapasi miehen, jonka kanssa hankki lapsia. Lapset olivat hyvin itkuisia ja syntyivät lyhyen aikavälin sisällä. Mies oli sairas, Kirsi väsynyt ja parisunkta erosi pian. Pikkulapsi-aikana Kirsi käytti väkivaltaa lapsiaan kohtaan ja väkivallan jatkuessa Kirsi otti yhteyttä sosiaalityöntekijään.

Kirsi: Onnekseni sosiaalityöntekijä, jonka luokse menin, otti minut todesta ja asioita alettiin viemään eteenpäin. Lapset olivat välillä sijaiskodissa, että saisin levätä ja rauhoittua. Minä en kuitenkaan levännyt ja rauhoittunut, lääkitsin pahaa oloani alkoholilla ja miehillä. Oikeastaan olin tyytyväinen, että sain lapset pois tieltäni. Silloin kun lapset olivat kotona, sain edelleen raivokohtauksia ja käyttäydyin väkivaltaisesti. Päässäni ikään kuin sumeni ja oli kuin minussa olisi ollut kaksi eri persoonaa. Toinen persoona huusi, että lopeta jo, tässä käy hullusti, ja toinen pisti vain jatkamaan, ikään kuin olisin ollut riivattu. Huomasin käyttäytyväni aivan kuin äitini, mielenterveyteni oli pahasti järkkymässä ja inhosin itseäni. Kohtauksen mentyä ohi, pillahdin musertavaan itkuun, koin olevani täysin epäonnistunut äiti ja sitä lääkitsin sitten alkoholilla. Pääsimme lasten kanssa asumaan avohoitoon lastenkotiin perhepaikalle. Jatkoin edelleen rauhatonta elämääni, mutta siellä ensimmäistä kertaa paneuduttiin minuun. Siellä aloin pikku hiljaa tehdä töitä itseni kanssa. Asuimme lastenkodissa muutaman kuukauden, sen jälkeen menin töihin, jätin pullon kanssa seurustelun ja aloitin terapian. Puhuin rehellisesti harjoittamastani väkivallasta, sen herättämistä tunteista ja halustani päästä kierteestä irti. Pikku hiljaa huomasin tilanteita tulevan vähemmän ja tietenkin siihen vaikutti myös se, että lapset kasvoivat koko ajan ja heille

tuli muitakin vaihtoehtoja ilmaista tunteensa kuin huuto. En edelleenkään käyttäydy malliäidin tavoin, varsinkaan poikani kanssa, mutta väkivallan uhka on ollut jo pitkään poissa. Enää ei tule tarvetta tarttua lapseen ja näyttää, ”mistä kana kusee”, mutta verbaalisesti osaan edelleen olla todella loukkaava. Olen kuitenkin opetellut anteeksipyyttämisen taidon lapsiltani ja selittänyt, ettei aikuisillakaan ole oikeutta tehdä mitä vaan. Myös aikuiset voivat tehdä väärin. Olen aloittanut myös käymään aal-kokouksissa (alkoholistien aikuiset lapset), joista olen saanut valtavasti jo ihan sillä, että ymmärrämme toisiamme sellaisella erityisellä tavalla, jolla vain saman kokenut pystyy ymmärtämään. Emme paranna siellä toisiamme, neuvo tai ohjaa, jaamme kokemuksemme ja tuntemme ja toteutamme 12- askeleen ohjelmaa. On jotenkin vapauttavaa päästää irti menneisyydestään, ei unohtaa, mutta päästää irti ja keskittyä tähän päivään, keskittyä elämään. Vastoinikämisiltä ei voi välttyä, olenhan vain ihminen, mutta kokonaisvaltaisesti koen elämäntilantani ja – iloni lisääntyvän päivä päivältä.

Elämäntilanteiltaan tekijöiltä Kirsin ja Ritvan tarinoissa on monia samanlaisuuksia. Molemmat ovat väkivaltaisten isien tyttäriä ja molempien äidit ovat kääntäneet oman pahan olonsa tyttäriin, Kirsin äiti vielä rankemmin. Seuraukset lapsuudenkodeista ovat samanlaisia ja naiset eivät pääse pakoon omassa lastenkasvatuksessaan omaa väkivaltaista lapsuuttaan vaan toistavat väkivallan kaavaa omien lasten kanssa. Molemmat myös tiedostavat tämän. Ritvan kertomus painottuu lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan, Kirsi on ollut väkivaltainen sekä lapsiaan että mieskumppaneitaan kohtaan.

Miten Kirsi ja Ritva pääsevät väkivallasta eroon, mitkä tekijät mahdollistava irrottautumisen väkivallan ja ahdistuksen kierteestä, joka juontuu lapsuuteen saakka? Minkälaisista toimijuudesta naiselta vaaditaan oman väkivaltakäyttäytymisen lopettamiseksi?

Toimijuus vaatii oman väkivallan nimeämistä väkivallaksi. Ritva ja Kirsi käyttävät väkivallastaan selkeitä sanoja ja termejä. On merkityksellistä, että kumpikin myöntää selkeästi väkivallan, ei vähättele omia tekojaan eikä käytä niistä ulkoistavia nimityksiä. Naiset kertovat: ”Läpsin ja tukistelin lapsiani ja käytin henkistä väkivaltaa uhkaamalla”, ”Käyttäydyin väkivaltaisesti.” Merkittävänä sysäyksenä avunhakemiseen on Kirsillemme ja Ritvalle väkivallan kohdistuminen omiin lapsiin, jolloin tilanne havahduttaa kertojat tekemään jotain. Ritvalla on ollut viranomaiskontakteja jo nuoruudestaan lähtien, kun hänet laitettiin nuorisokotiin asumaan.

Pakonomainen tarve käyttää alkoholia ja olla epämääräisissä suhteissa miesten kanssa nousee esiin Kirsin kirjessään yhtenä esteenä työstää omaa väkivaltaongelmaa. Päihteiden väärinkäytöstä irrottautuminen on yksi merkittävä askel. Päihteiden

käytön lopettaminen, tai vähentäminen, nousee esiin myös monissa muissa aineiston tarinoissa ja käsittelen sitä tässä luvussa myöhemmin.

Kirsi ja Ritva käsittelevät kirjeissään syyllisyydentunteita, joita lapsien pahoinpiteleminen heissä herättää. Syyllisyys painaa heitä, vaikka väkivalta onkin jo loppunut. Kirsin ja Ritvan muutoskertomukset sisältävät sekä onnistuneita kohtaamisia palvelujärjestelmän kanssa, että naisten omaa sisäistä motivaatiota työskennellä väkivaltaongelman parissa. Kertomukset ovat prosesseja, joilla on alkusysäys ja muutos on sisältänyt eri vaiheita.

7.2.2 Epäonnistumisia avun hakemisessa

Kaikkien aineiston naisten kokemukset yrityksistään hakea apua väkivaltakäyttäytymiseen eivät olleet aina muodostuneet rakentaviksi ja positiivisiksi. Joillakin naisilla oli pettymyksiä auttajaorganisaatioista, joissa työntekijät eivät olleet naisten kertomusten mukaan osanneet tai halunneet auttaa naista. Omasta väkivallasta kertominen ulkopuoliselle oli vaikeaa ja auttajaorganisaatioiden työntekijöiltä saatu koettu vähättely tuntui siitä kertoneista naisista erityisen katkeralta.

Iiris: Sairaaloissa ja avohoidossa olen saanut hyvää apua ongelmiini, vaikka prosessi on ollut hidas. Kuitenkin ahdistukseni omaa väkivaltaisuuttani kohtaan on usein sivuutettu. Ehkäpä, koska en ole ”tapahakkaaja”, ehkä koska olen ollut niin itsetuhoinen, että se on nähty suuremmaksi ongelmaksi. Kuitenkin alun perin halusin/suostuin sairaalahoitoon nimenomaan siksi, että pelkäsin niin kovasti vahingoittavani jotakuta (fyysisesti). Piilevä aggressiivisuuteni pelottaa minua hirveästi! Valitettavasti KELA hylkäsi psykoterapiahakemukseni (olen liian sairas...), mutta uutta hakemusta ja lausuntoa tehdään parhaillaan. Väkivaltaan turvautumiseni on yksi suurimmista asioista, joita haluaisin terapiassa käsitellä ja purkaa, koska en halua enää ikinä sitä käyttää! MIKSI olen lyönyt, on kuitenkin minulle lopulta epäselvää.

Henkirikoksista tuomitut Susanna ja Maija-Liisa kertoivat torjutuksia tulemisen kokemuksista terveydenhuollon piirissä. He kokivat, ettei heidän asiaansa oltu otettu todesta ja ongelmaa vähäteltiin. Susanna kuvaili epäonnistuneita tapaamisiaan terveydenhuollon ammattilaisen kanssa ja kehotukset hakea apua muualta tuntuvat epäoikeudenmukaisilta.

Susanna: Minä oon kuule X:n kaupungissa hakenu niin monta kertaa apua ja minut on niin monen kertaa heitetty ulos sieltä. Paras oli se, että yks kerta tuolla keskussairaalassa, päivystys, niin ni lääkäri XX, se on lasten koululääkäri vielä, ni avas oven ja sanoi, et täältä ei mitään pillereitä jaeta, ala vetää. Mie oon käyny X:n

kaupungin mielenterveystoimistossa, siellä täysin vähäteltiin mun asioita. Tää on niiku monen vuoden aikana tää asia. Ja sitte mitä oon käyny mun omalla lääkärillä, ni se on sillee, et no voi, onpa ikävää. No kuule, soita vaikka tämmöseen paikkaa ja tommoseen paikkaan. Sitku ihminen viimesillä voimillaan raahautuu sinne hakee apua, ni soita sinne tai tänne.

Monta kertaa väkivallasta vankilassa ollut Maija-Liisa kertoi puhuneensa väkivallasta terveystieteidenkeskustyöntekijälle, joka oli niin ikään vähätellyt sitä. Maija-Liisa on ollut ilmeisen pitkään alkoholin väärinkäyttäjänä, eikä hän ollut mennyt hänelle järjestettyyn hoitopaikkaan miesystävänsä, eli uhrin, kehotuksesta. Nyt Maija-Liisa katui sitä, että ei mennyt hoitoon ja uskoi miestä siinä, että voisi raitistua omin avuin.

Maija-Liisa: Tosta avunhakemisesta. Mun mielestä jos mää joskus olen ihan täysin vieraalle henkilölle puhunut, että semmosii, et olis siihen jottain apua muka hakenu. Ne niiko vähättelee sitä.

Haastattelu: Sitä sun niiko väkivaltaa?

Maija-Liisa: Nii.

Haastattelijä: Eiks ne niiko usko vai?

Maija-Liisa: Ei.

Haastattelijä: Minkä tyyppisissä paikoissa sä oot hakenut apuu?

Maija-Liisa: Ei mut lääkärissäki, jos normaalisti tuol terveystieteidenkeskustyöntekijässä, ne vähättelee sitä. Ihan toi. Sieltähän mää niit Diapamejakin sain.

Haastattelijä: Sanoit sää, et sää oot niiku väkivaltanen, et sä haluisit niiku siihe?

Maija-Liisa: Olen sanonut.

Haastattelijä: Muistaksä mitä ne sit on sanonut?

Maija-Liisa: Ei ko ne vähättelee sitä sil taval, et ko se on ollu ja menny ja siit on niiko tuomio kärsitty tai jotain muuta vastaavaa.-- Nii ko ne ei vissiin ossaa sitä ottaa sillai. Ko sitä on selvänä itte rauhallisuus, et mimmonen ihmene sitä on ko on alkoholin vaikutuksen alaisena.

Auli Ojuri on tutkimuksessaan parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten selviytymisessä määritellyt naisten kokemuksia palvelujärjestelmissä termeillä näennäinen kohtaaminen, ongelman kieltävä kohtaaminen ja syyllistävä kohtaaminen. Näennäisessä kohtaamisessa auttajatahon työntekijä ei sitoudu auttamiseen, vaikka suhtautuminen on korrektaa. Näennäiseen kohtaamiseen liittyi työntekijöiden vaihtuvuus ja kiire sekä muut organisatoriset esteet haittasivat

työntekijän sitoutumista. Nyqvist käyttää tästä myös käsitettä ”hyväntahtoinen välinpitämättömyys” (Nyqvist 2001, 164). Ongelman kieltävässä suhtautumistavassa auttajat eivät kykene tai halua nähdä väkivaltaa ja ongelma kielletään. Auttajan ja asiakkaan neuvottomuus väkivallan käsittelemisessä vaikeuttavat ongelman kohtaamista. Väkipalta näyttäytyy erilaisena eri ammattiryhmien silmissä ja eri toimijoilla on erilaiset näkemykset siitä miten asiaa tulisi hoitaa tai tulisiko siihen puuttua ollenkaan. Syyllistävässä kohtaamisessa asiakasta syyllistetään väkivallasta ja hänen omaa arvostelukykyyään kyseenalaistetaan. Tämä on erityisen haavoittavaa väkivallan uhreille. (Ojuri 2004, 157–162.)

Työntekijöiden ammatilliset mallitarinat sekä asiakkaan oma kyky ja halu kertoa väkivallasta vastaanotolla vaikuttavat siihen minkälaiseksi asiakkaan ja työntekijän kohtaaminen muodostuu. Ammatillinen mallitarina tarkoittaa eri organisaatioiden ja ammattiryhmien arvoja, ideologioita ja teorioita käsitellä asioita. Työntekijät ovat ammatillisten mallitarinoiden ohjaamia tavoissaan kohdata asiakkaiden ongelmia ja nämä mallitarinat ovat usein erilaisia eri ammattiryhmillä sekä erilaisia asiakkaiden omista käsityksistä. Esimerkiksi perheen koossa pitäminen voi olla perhedynaamisen mallitarinan omaksuneelle sosiaalityöntekijälle lähtökohtana hänen työskennellessään väkivaltaa kohdanneiden kanssa (mt. 160.)

Ammattiauttajien vaikeus kohdata naisten tekemää väkivaltaa voi olla esimerkki siitä, että ainakaan vielä ei ole olemassa ammatillista mallitarinaa, jonka kehyksessä naisten väkivaltaa voisi käsitellä. Yllä olevat Susannan ja Maija-Liisan katkelmat terveyskeskuksista voidaan tulkita esimerkkeinä poiskäännyttämisen politiikasta. Poiskäännyttämisellä tarkoitetaan sosiaalisen syrjäytymisen aktiivista muotoa, joka liittyy institutionaalisiin käytäntöihin. Vaikeassa asemassa olevat apua ja palveluja hakevat ihmiset voidaan käännästä pois palvelujärjestelmästä, ohjata suorasti tai epäsuorasti muualle tai torjua kokonaan. Esimerkkinä poiskäännyttämisestä on haavoittuvassa asemassa olevan ohjaaminen sosiaaliviranomaisten luota vapaaehtoisjärjestöjen piiriin. Työmarkkinoilta putoaminen tai avustushakemuksen hylkääminen voi myös olla poiskäännyttämisestä, diversion, muotoja. Diversio on yksilötasolla tapahtuvaa hallinnan teknologiaa, jonka implisiittisenä tavoitteena on ihmisten käyttäytymisen ohjaaminen siihen suuntaan, että yksilö huolehtii itsestään ja on aktiivinen. (Hänninen 2007, 8-10.) Nuorvala ym. tiivistävät päihdeongelmaisten diversion moni-ilmeisyyden suoraan poiskäännyttämiseen, turhaan paikasta toiseen ohjailuun sekä asiakkailta vaadittua tiettyä käytöstä, johon asiakas ei kykene, kuten ehdotonta raittiutta. Poiskäännyttämiseen liittyy tekijöitä, jotka rikkovat käsitystä autonomisesta ja rationaalisesta subjektista, jonka

luonteeseen kuuluu käyttää resursseja maksimoidakseen oma hyötynsä. (Nuorvala & Halmeaho & Huhtanen 2007.)

Sanna Väyrynen tutkimuksessaan huumeita käyttävistä naisista toteaa käytön lopettamisessa ammattiauttajien arvostavan ja rakentavan suhtautumisen olevan välttämätön. Huumeisiin kiinnijääneiden naisten ihmissuhteet ei-käyttäjiin olivat usein katkenneet ja ammattiauttajasuhteesta muodostui tila, jossa nainen saattoi työstää uutta identiteettiään. Huumausaineiden käytön leimaavuus erityisesti naisille asettaa auttajatahot erityisen haasteen eteen. Huumausaineiden käytön lopettaminen vaatii naiselta identiteettityötä, jossa leimaantuneen identiteetin tilalle työstetään uutta valtakulttuuriin kiinnittyvää minuutta. Huumeita käyttävien naisten moninkertainen toiseus vaatii paljon tukea, jotta nainen ei jatkaisi käyttöä ja positiivinen minäkertomus saisi tilaa (Väyrynen 2007, 186–190.)

7.2.3 Kun apua ei haettu

Osa tutkimukseen osallistuneista naisista ei ollut hakenut omaan väkivaltaansa apua julkisista palveluista. Osa naisista sanoo tai kirjoittaa tämän suoraan ja osasta kirjoituksia on selkeästi pääteltävissä, että nainen ei ole ottanut yhteyttä apua tarjoaviin organisaatioihin. Naisilla oli erilaisia syitä, miksi eivät olleet hakeneet apua. Osa naisista ei kokenut omaa väkivaltaansa siinä määrin ongelmalliseksi, että olisi hakeutunut ulkopuolisen avun piiriin. Nainen oli saattanut käyttää väkivaltaa yksittäisiä kertoja ja pitkän aikavälin kuluessa, jolloin se ei muodostunut naisen mielessä ongelmalliseksi. Niille naisille, jotka eivät olleet hakeneet ulkopuolista apua, väkivalta oli kuitenkin usein silti myös ahdistava asia. Se, että apua ei ollut haettu, ei tarkoittanut välttämättä väkivallan vähättelyä. Avun hakemista vaikeuttivat erilaiset tekijät ja osa naisista pyrki muuttamaan omaa käyttäytymistään omin neuvoin.

Omia lapsiaan pahoinpiteleville äideille yksi merkittävä avun hakemisen este voi olla pelko lastensuojeluilmoituksesta ja tätä kautta lasten huostaanotosta. Omasta väkivaltaisuudesta ei välttämättä uskallettu kertoa ulkopuolisille huostaanoton pelossa. Lastensuojelun väliintulo pelottaa ja huolestuttaa aggressiivisia tunteita tuntevia sekä väkivaltaa käyttäviä äitejä, vaikka toisaalta apua kaivattaisiin. Lapsiin kohdistuvan väkivallan erityinen tabuluonne nostaa kynnystä hakea apua. Kaiken kaikkiaan aineiston äideistä (22 äitiä) kuuden naisen yksi tai useampia lapsia oli otettu joko väliaikaisesti tai pysyvästi huostaan ennen vankilatuomiota mikäli oli kyseessä vanki. Yksi nainen oli antanut teini-ikäisenä saamansa lapsen adoptoitavaksi. Aineiston äitien huostaanottojen syyt olivat olleet äitien päihteidenkäyttö toisinaan

yhdistettynä lapsen voimakkaisiin psykososiaalisiin ongelmiin. Vankiäitien lasten asumisjärjestelyt olivat vaihtelevia siten, että joidenkin lapset asuivat vankilatuomion ajan isällään ja suunnitelmalla oli lapsen muuttaminen äidin luo äidin vapauduttua. Joidenkin vankiäitien lapsi oli otettu huostaan jo ennen tätä nykyistä vankilatuomiota ja osa otettiin huostaan nykyisen tuomion myötä.

Anna-Kaisa kertoi omasta väkivallastaan lapsiinsa, joka oli tukistamista ja läpsimistä. Anna-Kaisa oli naimisissa ja kotona lasten kanssa ja elämä oli ulkoisilta puitteiltaan järjestyksessä. Anna-Kaisa kirjoittaa kirjeessään, että ei tiedä mistä hakea apua ilman pelkoa siitä, että lapset otettaisiin häneltä pois.

Anna-Kaisa: Vaan mistäpä apua saa? Lyömätön linja on miehille eivätkä muut naiset paljon näistä asioista puhele. Ja juttelepa näistä jonkun kanssa, niin tulevat sossut ja vievät lapset. He ovat minulle ainoa syy herätä aamuisin ja rimpuilla elossa iltaan - jos heidät otetaan minulta pois, minua ei enää ole. Kenen kanssa juttelisin, kun vertaistukea ei ole? (---) Kärsin valtavasti tunnepurkauksistani - äiti, joka rakastaa ei voi käyttäytyä näin. Mistä saisin apua? Kenelle uskaltaisin puhua ilman, että menetän lapseni? Kasvojeni menettämistä en enää juuri pelkää - maine on mennyt jo kauan sitten sukulaisten silmissä.

Jaana viittaa tutkimukseen osallistumisen aiheuttamista mahdollisista vaikeuksista, mikäli hän kertoisi avoimesti tekemästään väkivallasta. Hänen sitaatistaan voi tulkita huostaanottopelon yhdeksi syyksi varoa sitä, mitä sanoo myös haastattelussa. Vaikeuksien välttäminen itselle ja lapselle todennäköisesti tarkoittaa pelkoa lastensuojelun väliintulosta.

Jaana: Tää on niinku se, nää niinku vaikuttaa mun lastenhoitoon, et saa koko ajan miettiä et suustaan sanoo, ettei taas niinku tämä johda johonkin. Ei mulle vaikeuksia eikä lapsille vaikeuksia.

On mahdollista, että monilla naisilla ei ole tarkkaa käsitystä huostaanottojen ehdoista. Huostaanotto on viimeinen ja äärimmäinen keino sen jälkeen kuin avohoidon toimenpiteet eivät tuo toivottua tulosta perheen olosuhteiden ja lasten hyvinvoinnin kohentumiseksi. Huostaanottoon liitettiin aineistossa sekä pelkoa ja häpeää että myös salainen toive tai suora pyyntö lasten huostaanotosta.

Pelko lasten huostaanotosta esiintyy myös väkivallan kohteeksi joutuvien naisten kertomuksissa ulkopuolisen avun hakemisesta. Ojurin ja Nyqvistin tutkimuksissa viranomaiset olivat ottaneet väkivaltaa kokeneiden naisten tapaamisissa huostaanottovaihtoehdon esille lasten aseman vuoksi väkivaltaisessa kodissa. Ammattiauttajat saattoivat uhata huostaanotolla, mikäli äiti ei eroaisi väkivaltaisesta miehestä ja antaisi passiivisesti lasten nähdä ja kokea väkivaltaa kodissa.

Huostaanoton nostaminen esiin saattoi olla työntekijän viimeinen keino pyrkiä vaikuttamaan naiseen ja vastata kriisiytyneeseen tilanteeseen. Naiset kuitenkin kokivat tämä loukkaavaksi arvosteluksi, jossa heidän kykyään vanhemmuuteen kritisoidaan. Pelko huostaanotosta voi toimia avun hakemista ehkäisevänä tekijänä, mikä pakottaa äidin selviytymään väkivallasta ja esittämään vahvaa selviytyjää. Tällöin kysymys naisuhrin väkivallasta selviytymisestä kääntyy lastensuojelulliseksi kysymykseksi naisen osalta. (Nyqvist 2001, 169–170; Ojuri 2004, 162–164.)

Aineistoni pohjalta Suomen tämänhetkinen lastensuojelu asettuu hyvin kriittiseen valoon monessa suhteessa. Toisaalta aineiston keräämisen jälkeen Suomessa on tapahtunut ns. Eerika-tapaus, jossa isä ja tämän uusi naisystävä tappoivat kiduttamalla kahdeksan vuotiaan tytön. Eerikasta oli tehty lukuisia lastensuojeluilmoituksia. Tämä tapaus on todennäköisesti madaltanut lastensuojeluviranomaisten kynnystä huostaanottaa lapsia aiempaa herkemmin. On kuitenkin hyvin hankala tilanne lasten todellisen suojelun ja auttamisen kannalta, kun sosiaalitoimeen ei uskalleta olla yhteydessä huostaanoton pelossa.

Lastensuojelussa on tapahtunut eetoksellinen muutos tukemisen ja eheyttämisen sijasta kontrollin suuntaan. Varhaisen puuttumisen ja huoli- käsitteen levittäminen lastensuojeluun painottavat lapsen etua, johon todisteeksi usein riittää sosiaalityöntekijän subjektiivinen näkemys. Varatuomari Leeni Ikonen puhuu huolibisneksestä, jossa ammattilaisen huoli lapseen ja perheen oloista on objektiivinen fakta. (Syvälä 2012.) Tämä tarkoittaa sitä, että käytännössä huostaanottoja tehdään pelkän huoli-käsitteen perusteella selvittämättä kuitenkaan faktisesti perheen oloja, mikä voi johtaa turhiin huostaanottoihin. Lastensuojelutyöntekijän subjektiivinen huoli voidaan nähdä diskurssina, joka tulee merkittäväksi osaksi varhaista puuttumista. Tämä nousee osaksi asiakkaan ja työntekijän valtasuhdetta ja huolesta tulee legitiimi työntekijän työväline. Huolen käsite korostaa ammattilaisuutta ja asiantuntijuutta. Se rinnastetaan kontaktitietoon lapsesta ja siitä tulee jo mainittu objektiivinen fakta. Huolidiskurssista muodostuu varhaisen puuttumisen eetos, jota vastaan yksilön on vaikea puhua. (Hintikka 2010.)

7.3 Muita keinoja irrottautua väkivallasta

Aineistossa näkyi muita keinoja ulkopuolisen avun hakemisen lisäksi, joita naiset käyttivät lopettaakseen väkivallan ja hallitakseen sitä. Tarkastelen tässä luvussa näitä muita tapoja pyrkiä lopettamaan oma väkivaltainen käytös. Naisten tapoja olivat välttämiskäyttäytyminen, sijaistoiminta aggression kanavoimiseksi sekä

itsetutkiskelu. Ydinkysymys on, miten naiset toimivat lopettaakseen oman väkivallan. Väkivallan lopettamisyrittämiä pohtivat lähinnä ne naiset, jotka olivat kertomansa mukaan olleet väkivaltaisista useammin kuin kerran. Yhden väkivaltateon tehneet naiset, kuten osa vangeista, eivät olleet pohtineet väkivallasta eroon pääsyä, koska kokivat teon olleen yksittäinen kerta, joka ei toistuisi.

7.3.1 Välttämiskäyttäytyminen

Yksi naisten tavoista pyrkiä eroon väkivaltilanteista ja väkivallan käyttämisestä oli välttäminen. Naiset kertoivat välttelevänsä sellaisia eri tilanteita, ihmisiä sekä päihteidenkäyttöä, joiden yhteydessä he ovat itse käyttäytyneet väkivaltaisesti. Välttämiskäyttäytyminen sisältää ajatuksen siitä, että tietyissä olosuhteissa yksilö joutuu tai ajautuu käyttämään väkivaltaa eikä päätös ole enää hänen käsissään. Kuitenkin välttämisen voi mieltää toimijuutena, jossa naisella on eri vaihtoehtoja. Valitsemalla tiettyjä vaihtoehtoja toisten vaihtoehtojen sijaan ja toisia välttämällä hän valitsee itselleen sopivamman tavan elää, mikä ei vahingoita myöskään muita.

7.3.1.1 Vältä miehiä

Aineistossa kerrottiin paljon naisten parisuhteista ja väkivallasta niissä. Naiset olivat usein itse olleet nykyisen tai entisen miehensä väkivallan uhreja ja parisuhdehistoriat olivat osalla naisia rikkonaisia. Monen parisuhdeväkivaltaa tehneen naisen tarina kontekstualisoitui miehen tekemän väkivallan yhteyteen joko välittömänä itsepuolustuksena tai miehen pitkään jatkuneeseen väkivaltaan jälkikäteen purkautuvana reaktiona. Joidenkin naisten pohdinnoissa oman väkivallan lopettamiseksi tuli esiin pyrkimys tasa-painoisiin ja myös miehen puolelta väkivallattomiin suhteisiin. Tulkintani mukaan naiset eivät kuitenkaan näissä pohdinnoissa sysää vastuuta miehelle eivätkä syytä miestä omasta väkivallastaan, vaan ovat tietoisia siitä, että väkivaltaisessa suhteessa he itsekin saattavat yhtä lailla käyttää väkivaltaa.

Jaana: Joo, et esimerkiksi tää viimeinen suhde, joka mul täs syyskuun lopussa katkes, ni mä totesin et jompikumpi meistä kuolee ennenku. Mitään hyvää ei ainakaan tule ja et se oli hirveen aggressiivinen ja väkivaltainen mua kohtaan ja mustasukkanen. Ja tähän on tuttu kuvio, mitä mun äitin elämä oli silloin joskus aikoinaan että mustasukkasia miehiä täynnä. Et tota, ja niistä sit suurin syy oli näitä kuviteltuja muita suhteita siinä vieressä ja minkä takia äiti sai korvilleen ja mä oon niinku sitä samaa kaavaa ihan selkeesti noudattanu sitten siitä lähtien kun ensimmäisen kerran rupesin

seurustelemaan että, et et. Tässä nyt lähinnä työskennellään tällä hetkellä siihen, et mä pääsen irti tästä kierteestä. Muitakin miehiä varmasti on. (--). Ei sille sillä lailla enää anna merkitystä, koska olen kyennyt karsimaan itsestäni näitä piirteitä [väkivaltaisia, EL]. Varmasti on päiviä kun näitä tilanteita taas tulee, mut et se on et mun täytyy tarkemmin valita tämä minun miesseurani ja siinä vaiheessa heti, jos se niinku on vähänkään tämmönen mies, joka kontrolloi... yleensä sieltä joko henkistä tai fyysistä väkivaltaa. Ja se on oikeestaan se, et mun täytyy tehdä enemmän töitä näitten miesten kanssa ja niinku oma elämä hallussa.

Mary Eaton ryhmittelee kolme toisistaan riippuvaista prosessia, jotka vaikuttavat naisvankien yhteiskuntaan sopeutumiseen. Uudelleen suuntautuminen (redirection) tarkoittaa halua ja kykyä suunnata omaa elämäänsä pois rikollisesta elämäntavasta. Tämä merkitsee useimmille vangeille kolmea perusasiaa: päihteiden jättäminen, työn tai koulutuksen aloittaminen sekä asunnon saaminen. Muita uudelleen suuntaavia päätöksiä voi olla myös väkivaltaisen kumppanin jättäminen. Uudelleen suuntautuminen on riippuvaista kahdesta muusta prosessista. Tunnistetuksi tai arvostetuksi tuleminen (recognition) on tärkeää naiselle, jotta hän voisi suunnata elämäänsä uudelleen. Tunnistetuksi ja tunnustetuksi on merkityksellistä etenkin ”tärkeiden toisten” taholta pystyä itse näkemään itsensä arvokkaana. Vastavuoroisilla ja tasapainoisilla ihmissuhteilla (reciprocal relationships) on Eatonin mukaan naisvankien pyrkimyksissä muuttaa elämäänsä tuomion jälkeen ehkä tärkein osuus. Tähän kuuluu pyrkimys päästä eroon epätasa-arvoisista ja hajottavista ihmissuhteista. Eaton on kehittänyt käsitteet oman vankila-aineistonsa pohjalta. Hän haastatteli tutkimustansa varten Iso-Britanniassa 34 vankilassa ollutta naista noin kahden vuoden kuluttua vapautumisesta. (Eaton 1993, 81–98).

Osa oman aineistoni naisista koki, että eivät halua olla enää intiimisuhteissa miehiin lainkaan tai eivät ainakaan toistaiseksi. Loukkaavat kokemukset miessuhteissa ja omat reaktiot niihin tuntuivat vaikeilta kestää ja niitä ei haluttu enää. Liian intiimiin ja läheiseen vuorovaikutukseen joutuminen parisuhteessa epäilytti esimerkiksi Susannaa ja Heidiä läheisyyden tuoman vallan vuoksi. Läheisyyden tuottaman vallan avulla mies voisi satuttaa naista ja nainen puolestaan käyttäytyä väkivaltaisesti reaktiona tähän. Susanna puukotti entistä poikaystävänsä, koska koki että tämä arvosteli häntä kohtuuttomasti ja antoi Susannan ”roikkaa” suhteessa. Mies lupaili tulevaisuutta yhdessä, mutta ei kuitenkaan sitoutunut suhteeseen. Susanna pohtii valta-asetelmia suhteessa ja ei halua olla tunnetasolla riippuvainen enää kenestäkään miehestä. Tällöin häntä ei pysty kukaan satuttamaan henkisesti, kuten oli aikaisemmassa suhteessa käynyt.

Haastattelija: Onks sul sellanen tunne, et jos sä nyt rupeet ole jonkun toisen tyypin kaa, ni pelkääät sä et sä teet jotain?

Susanna: Tota en mie sillee. Koska mie en päästäis sitä tilannetta enää sillee.

Haastattelija: Siihe.

Susanna: Et miun on niin vaikee kuvitella itteeni sellasessa parisuhteessa. Kyllähän semmosia jotain siis ihan kertakäyttöisiä hoitoja voi olla. Mut en mie voi kuvitella, et mie alkasin seurustelemaan. Se on niin iso riski. Sit ko on liikaa tunteita pelissä, ni on tosi vaikeeta. Tulee kaikenlaisia epävarmuustekijöitä ja. Sit jos menee pieleen. Siit kestää niin älyttömän kauan, et semmosesta toipuu. (--) Ei ku siis mie en päästä tilannetta niin pitkälle, et miul ois minkäänlaisia tunteita sitä kohtaan. Se ei pysty, sil ei oo mitään valtaa miuta kohtaa, jos ei miulla oo mitään tunteita sitä kohtaan

Heidi oli aineiston ainoa nainen, joka on eronnut parisuhteesta itse oman väkivaltaisen käyttäytymisen vuoksi. Hänkin puhuu intiimin suhteen antavan tilaa erilaisille loukkauksille, joihin Heidi itse saattaisi vastata väkivallalla.

Heidi: No, ne on ollu, niiku tosissaan se [mies, EL] ärsytti minuu. Ja sithän mie tota, niiku tän viimesen jälkeen, mie pelästyin niin, et mä sanoin sille, et vaik mä kuin paljon sinust välitän ja vaik meil kuin hyvin menee, mut mä en voi olla sun kaa enää. Et sä tiedät niin paljon minusta ja sä tunnet minut niin hyvin, et kaikki ne kikat sä tiedät, millä sä saat minut ihan silmittömän raivon valtaan. Mie tapan sinut viel joku päivä, jos me yhes jatketaan. Mie sanoin sille suoraan, et ei tästä tuu mitään.

Muutama vankilassa haastattelemani nainen otti omasta tilanteesta puhuessaan esille naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan. Naiset pohtivat yleisellä tasolla, kuinka naisia tulisi yhteiskunnassa auttaa, jotta he eivät joutuisi kohtaamaan ja sietämään väkivaltaa. Naisia mietitytti se, mikä saa naisen pysymään väkivaltaisen miehen kanssa niin kauan, että jotain peruuttamatonta tapahtuu. Konkreettisina tukikeinoina mietittiin myös tukiverkoston luomista naisille, että olisi paikka minne mennä miehen käydessä väkivaltaiseksi tai naisella olisi mahdollisuus ottaa taksi, vaikka rahaa ei ehtisikään ottaa mukaan. Nämä naiset olivat itse joko tappaneet tai pahoinpidelleet heitä pitkään pahoinpidelleen mieskumppanin.

7.3.1.2 Vältä viinaa

Yksi aineistossa hyvin yleinen tapa käsittää oman väkivaltaisuuden lopettaminen oli liittää se päihteiden käytön lopettamiseen. Päihteiden käyttö oli myös yleinen tapa ulkoistaa omaa vastuutta ja siirtää vastuu humalalle ja huumeiden vaikutukselle. Näissä kuvauksissa väkivalta nähtiin päihteiden aiheuttamaksi. Naisten kokemus pitkälti oli, että mikäli hän ei olisi juonut, niin väkivaltaakaan ei olisi tapahtunut. Osalla naisia oli suoraviivainen asennoituminen päihteidenkäyttöön ja väkivaltaan:

kun päihteet lopettaa, väkivaltaa ei tapahdu. Väkivallasta puhuttiin nimenomaan jonain, joka tapahtuu.

Aineiston kaikista kertomuksista ei voi päätellä onko nainen ollut tekohetkellä päihtynyt vai ei. Lisäksi saman kirjoituksen tai haastattelun sisällä saattoi olla selontekoja väkivallasta, jonka voi selkeästi tulkita olleen päihtyneenä tehtyä sekä niitä kuvailuja, josta tätä ei voi päätellä ja kuvailuja selvin päin tehdystä väkivallasta. Yksi yleinen linjaus aineistossa kuitenkin on: lapsiin kohdistuva väkivalta oli useimmin tapahtunut selvänä, tai päihteidenkäytön jälkeisenä päivänä. Humaltuneena tai huumausaineiden vaikutuksen aikana tehdystä lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ei aineistossa juurikaan ole esimerkkejä. Niistä kirjoituksista ja haastatteluista joista päihtymystilan ja väkivallan samanaikaisuus oli pääteltävissä, 13 naista kertoi tehneensä väkivaltaa vain humalassa tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena. Kuusi naista kertoi olleensa väkivaltainen sekä selvänä että päihtyneenä ja kymmenen naisen kertomuksesta kävi ilmi, että väkivaltaa oli ollut selvänä. Näin ollen kolmen naisen kuvailusta asiaa on mahdotonta päätellä. Näissä luvuissa saattaa olla tulkintavirheitä, koska asiaa oli vaikea välillä päätellä.

Päihde- ja väkivaltatematiikkaan yhteenkietoutuminen oli tässä aineistossa yleistä vangeilla. Haastattelemistani vangeista kaksitoista oli tehnyt tuomioon johtavan väkivaltarikoksen alkoholin tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena. Näistä yksi oli tulkintani mukaan sitä mieltä, että alkoholilla ei ollut merkittävää osuutta asiaan ja hän olisi voinut tehdä sen selvinpäinkin. Osalla vankeja väkivaltateko oli seurausta pitkään jatkuneesta alkoholin väärinkäytöstä ja nämä naiset kokivat vahvasti, että mikäli pysyvät erossa alkoholista, he eivät myöskään käyttäydy väkivaltaisesti. Monella naisvangeilla päihteidenkäytön lopettaminen oli elämässä haastatteluhetkellä merkittävässä asemassa. Naisena pohtivat siviiliin pääsyä ja elämän uudelleen järjestämistä siten, että siihen ei kuuluisi alkoholi. Naisilla oli erilaisia tavoitteita päihteiden suhteen täydellisestä raittiudesta kohtuukäyttäjäksi, vaikka oma kapasiteetti oppia hallitsemaan päihteitä epäilyttikin monia. Pelkoon omasta retkahtamisesta liittyi pelko siitä, mitä nainen vielä saattaisi tehdä väkivallan suhteen. Moni naisvanki kertoi aikovansa olla kokonaan ilman päihteitä tämän pelon vuoksi.

Monen naisen tuomio oli henkirikoksesta tai sen yrityksestä ja tuomiot olivat täten pitkiä. Pitkien tuomioiden suorittaminen toimi ajanjaksona, jolloin päihteistä oli mahdollista pysytellä erossa. Pidempi vankeusaikainen raitis jakso lisäsi uskoa raittiuteen myös siviilissä, vaikka haastatteluissa nostettiin esille se, että vankeusaikana on helpompi pysyä päihteistä erossa kuin siviilissä, jossa on kohdattavana koko yhteiskunta ennakkoluuloineen. Haastattelemini naisten

puheessa erottuu kuitenkin selvänä toivo raitistumisen suhteen. Naiset kertoivat tuomiosta ikään kuin pysähtymisenä ja stoppina entiselle kaottiselle elämälle. Tuomion jälkeen siirryttäisiin uuteen elämään, johon ei kuuluisi alkoholi, huumeet eikä väkivalta.

Satu: Ei oikeestaan ennen, mut kyl mä nyttekin oon aatellu niiku, enemmän varmaan nyt ku sai tämmösen tuomion, et oon aatellu et mitäköhän seuraavaks. Niiku että. Et niiku ehkä enemmän nytte, ku joutu tänne, ni on vähän sillee et apua, et eihän tän näin pitänyt käydä.

Taina: Mää oon tyttärele sanonu, et en mää uskalla ruveta ryyppäämään, koska mitä mä seuraavalla kerralla teen.

Haastattelija: Pelottaaks se ajatus sua?

Taina: Juu. Mielummin mä olen ryyppäämättä, ennenku katon mitä mä teen.

Haastattelija: Onks sul semmonen tunne, et sä tekisit tätä samaa miestä kohtaan vai et sä voisit jotain muitakii?

Taina: En mää samaa miestä kohtaan. Se on sokeena ja tädillään, sitä tuu koskaan näkee. Mut voisinha mä jollekin muulle. Sen takia mä oon nyt päättänyt, et mää en ryyppää koskaan. Näytän tulevan toimeen ilman sitä.

Anna-Kaisa: Viinaa en juo, en ole ottanut kolmeen vuoteen. Humalassa minusta tulee aggressiivinen, riidanhaluine ja peloton- vain hyvä tuuri on estänyt minua joutumasta tappeluun. Ja hyvänahkaiset poikaystävät ovat sietäneet pahansuisuuteni.

Heidi: Et mä oon saanut anteeksi uhreilta ja mä oon itte antanu anteeksi itelleni. Ja mulle on iso askel se, että mä yritän niiku päihteetöntä elämää. Että toivon, että se onnistuu. En maalaile piruja seinälle, mutten en myöskään maalaile mitään pilvilinnoja. Et tota päivä kerrallaan. Mut toivon, että jaksan.

Päihteiden käyttöön ei aineiston naisilla kuitenkaan ollut aina suoraviivaista suhtautumista. Päihteisiin suhtautuminen oli ristiriitaista eivätkä kaikki naiset olleet valmiita jättämään päihteitä, vaikka niistä koituvia haittoja olikin nimetty (vrt. Granfelt 2003, 76). Alkoholi toimii hetken aikaa tehokkaana pakopaikkana ja keinona kestää sietämättömäksi käyvää elämää (Raine 2001).

Taina: Hävettää tietenki. Sitä ku olis juovuksissa, ni ei hävettäis yhtään.

Satu: On joo, et kyllä, olen ajatellu ja olen ajatellu sillee, et tottakai se viina nyt on ensimmäinen mikä pitäs jättää pois. Mut sit mä oon aatellu, et jos oikeesti joku tulis mun päälle, et tollee niiku, ni emmä niiku takaa, et vaik ei ois kannissäkään, et siin ei jotain tapahtuis.

Sirpa: No mä oon juonu 20 vuotta elämästäni, että kyllähän niitä ruumiita kamalasti olis, jos mä semmonen olisin aina kännissäkin. Että kyllä mun kohdallani on semmonen yksittäistapaus. Sen kaiken. Et johonkinhan se täyty niiku loppua.

Välttämiskäyttäytymisestä kerrottaessa naiset mainitsivat päihteiden ja miesten lisäksi myös yleisellä tasolla välttelevänsä tilanteita, joissa he saattaisivat käyttäytyä väkivaltaisesti. Näitä tilanteita ei tarkemmin eritelty, vaan niistä käytettiin esimerkiksi termejä ”ulkoiset ärsykkeet” ja tilanne, jossa tulee ”tekis mieli vetää turpaan ajatuksia”. Muutama nainen myös kuvailli oman toimintatapansa konfliktitilanteissa olevan pikemminkin vetäytyminen ja jopa alistuminen ja siksi oma väkivaltateko saattoi tuntua vieraalta ja käsittämättömältä asialta. Eräs nainen kuvailli inhoavansa verta eikä pystyvänsä katsomaan esimerkiksi television Muodonmuutos²⁵ - ohjelmaa ja kuitenkin oli ”ihan surutta pystyny lyömään sitä jatkää kaks kertaa puukolla”.

Välttää voi myös pahoinpitelyjen tekovälineitä kuten Tiina. Tiinan katkelma on konkreettinen kuvaus siitä, miten tekoväline saa merkittävän sijan naisen elämässä ja ajatuksissa. Veitsillä on paikkansa Tiinan ja Pertin suhteessa. Suhteen alkuvaiheessa Tiina pyytää miestänsä pitämään veitset poissa, koska pelkää itsekin niihin tarttuvansa. Suhteen rauhallisemman ajanjakson aikana väkivalta vähenee ja veitsiä voi taas asunnossa olla. Ryyppyputken päätteeksi Tiina puukottaa miehen ja saa tuomion taposta. Fragmentissa kiinnittää huomion myös Tiinan ehdollistuminen miehen väkivaltaan ja siitä syyllisen osan kantaminen.

Tiina: Mitä se, hän sai 3v [miesystävä Tiinan puukottamisesta, EL], mut mä puolustin vielä sitä siel oikeudessa, ku jotenkin tuntu. Että ei. Meil oli semmonen, meil oli mahtava suhde, sillee tiedät sä, et aina ku ne riidat oli ja hän hermostu, ni se oli ainoastaan siinä, et siinä oli viinalla asiaa. Pertillä oli se paha puoli siinä, et se ei koskaan, sil oli aina yleensä se veitti. Ja mä kerran sille sanoinkin, et älä hyvä ihminen, et älä käytä veitteen, et vaikka sitten nyrkkiä. Tiedätsä, et siit tulee semmonen tapa tähän asuntoon, et siihen saatan minäkin joskus tarttua. Kato ku se halus aina, tuola ku mä istuin sohvallakin, niin tietty, mä olin semmonen nalkuttaja. Nalkutin sille, ni se saatto olan takaa huitasta tohon ja sanoo, et nyt turpa kii. (--) Veittet oli sellasi, et aina jos pikkasenkaa kaljaa tai jotain, ni mä piilotin veittet kaikki. Mutta sitte se tapa lähti meiltä, sain sitä luottamusta. (--) Et sitä mä nauroin tytöilleki, et varmaan mun huushollissa on valmiiks leikatut leivät ja lihatki valmiiks paloteltuna myymälässä. Et mulla ei varmaan löydy ku sellanen muovinen voiveitsi. Että jotenkin on semmonen tunne, että niitä ei saa olla mun kotona. Se on jotenkin semmonen, että tuollaki solussa on veittä ja ruokaa laitan ja. Mut sillee se on jollain lailla erilainen olla täällä ku, että mä vertaan että mä oon siviilissä. Et ne kaks eri asiaa. Ne on, joskus tuntuu ettei kukaan ees sillee ymmärrä eikä sillee haluu ymmärtääkää meikäläisen näitä ajatuksia.

²⁵ Muodonmuutos on televisiossa esitetty amerikkalainen draamasarja kauneuskirurgiasta.

7.4 Sijaistointia

Naiset nimesivät joitakin muita konkreettisia keinoja purkaa aggressiivisia tunteitaan kuin suora väkivalta. Aggression kanavoiminen muualle kuin väkivallaksi oli monella oppimisprosessin tulos. Näissä katkelmissa kertojen sanasto vaihtuu usein väkivallasta aggressioksi. Fyysisen rasitus, urheilu, siivoaminen sekä ääni- ja hengitysharjoittelu mainittiin keinoina suunnata aggressioita toisaalle.

Iiris: Aggressiivisuuden purkaminen on mielestäni terveellistä naiselle. Voi rikkoa tavaroita tms. kunhan ei kajoa elävään olentoon. Kun minulla oli ahdistavan puristava olo, kävin sairaalassa hakkaamassa nyrkkeilysäkkiä, ja se usein auttoi.

Jaana: Saatan puristella käsiä nyrkkiin ja että tekis mieli lyödä, mutta siinä vaiheessa meen sit tupakalle tai jotain, rupeen siivoamaan tai jotain. Puran sen niin kun sen raivon sitten johonkin muuhun.

Sanna: Siis mä oon saanu sitä hyvin paljon kuriin. Et joskus tosin oon miettiny, kysyny ihan naapurilta, että kuuluuko välillä kauhea mökö. Et mä yritän saada sen aggressiivisuuden, sen sijaan et mä puhun näin, katsos kiva [puhuu hymyillen, EL] ja ymmärrätkö nyt, ja sit seuraavaks mä ajattelen, et nyt tapan. Ni mä päästän sen ulos äänellä. Ni hillitsen ja hallitsen sitä mun ärtymystä ja turhautumista ja tuskaa sillä, että, ja mä en ees huuda mitään sanoja. Se on vaan sellanen eläimellinen karjasu. Ja tota noin, sit ihan hengitystekniikoilla. Eli hyvin syvään niiku nenän kautta sisään ja sitten silleen säästellen suusta ulos. Mut sitä mä oon tehny ihan aina, siis itseni hillitsemiseksi.

Sanna kertoi kohdistavansa oman raivon itseensä sen sijaan, että kohdistaisi sen lapsiinsa.

Sanna: Ni mul oli pakko saada suojella sitä lasta siltä mielettömältä raivolta ja pitää sitä ovea kiinni. Koska mä aattelin, et siltä lähtee henki jos niiku tän ärtymyksen annan tulla ilmi. Et mää oon pariin otteeseen niin että mul on ollu kengät jalassa, ni potkassu joko kipsiseinään tai ovee, niin et niihin on tullu niiku koloja. Et ihan et johonki se viha täytyy purkaa tai tulee ruumihia. Vois sanoo näin ihan suoraan. Et se on pelottavaa, mut se on hyvin semmonen turhauttava olo että sitä ei saa niiku kuriin. (- -) No lapsen ilmeestä totta kai, koska se ei näytä kovin iloiselta se lapsi. Mut se on aina ollu sellasta hyvin tietyllä tavalla tarpeellista / järkevää, koska väkivaltaa harrastan myös itseeni. Sen sijaan, että satuttaisi lasta, niin mä oon lyöny itteeni. Se sattuu, se jo sattuu. Et tota mitään, et hakkaisin päätä seinään, mut esim. lyöny itteeni tähän rintojen väliin. Niin lujaa, et se oli ihan kosketusarka se paikka, hakkasin vaan itteeni, jotta en suunnilleen tappais sitä pentua. Tai lyöny kättä niin lujaa pöytään, et mul on käsi monta päivää käyttökelvoton.(- -) Ni yhdessä vaiheessa, sanotaanko, minä olin ihan mustelmilla, mul oli ääni käheenä huutamisesta ja lapset pelkäs mua. Et se oli menossa ihan överiksi. (Sanna)

7.5 ”Itsestä kaikki lähtee”

Aineistossa näkyy väkivallan pitäminen yksityisenä ja yksilön ongelmana. Väkivallan vähentäminen ja lopettaminen on yksilön oman prosessin tuotosta, josta monien tutkimukseen osallistuneiden mukaan täytyy selvittää itse. Itsereflektio ja itsekseen asian pohtiminen otettiin esiin yhtenä tapana selvittää ongelmaa ja toimia sen lopettamiseksi. Oman elämän haltuun ottaminen vaatii oman itsensä kanssa toimeen tulemistä ja itsensä arvostamista. Väkivallan kierre on sukupolvittaisesti siirtyvän väkivaltamallin lisäksi se kierre, mitä Jaana kuvaa: oman pahanolon purkamista muihin, siitä saatuja ahdistuksia ja niiden purkamista päihteillä kyllästettynä taas väkivallalla uudelleen muihin ihmisiin.

Sari: Itse asiassa se mitä nuoruudessaani vedin läpi niinku väkivaltaisuus kaikkia muita kohtaan, ni mä toivon, et kukaan, kovin moni ei joudu sitä läpikäymään, koska se on hirvee rankkaa itselleenkin. Et ei ainoastaan sille uhrille, jota sä hakkaat. Ku sitku pää selviää taas ni mietit että mitähän on tullu tehtyä ja sitä aina enemmän syyllistää itseään ja se ei varmastikaan itsetuntoa kohota. Mitä enemmän sä niinku poljet ittees tonne maanrakoon, sitä huonommaksi sun itsetunto tulee ja sitä enemmän sä pahoinpitelet tuolla ihmisiä. Et se on semmoinen hirvee kierre, mikä silloin lähtee. Et tota, muutenkin ku murrosikä ei ole helpoimpia aikoja ja sitte jos itsetunto on poljettuna maahan, ni lopputulos on aika varmaa. Ellet sit vedä ittees narunjakoksi, ni sit jollain muulla lailla sitä pahaa oloa purkaa.

Iris: Jotain olen jo oppinut ja kehitykseni koko ajan. Sen olen ymmärtänyt, että minun on elämäni on oltava merkityksellistä minulle myös ilmaan ketään toista ihmistä (tai siis parisuhdetta). On oltava monia tärkeitä alueita. Olen siitä tietoinen. Tällä hetkellä, vaikka olen hirvittävän ihastunut, pidän tietoisesti huolta opiskelustani; siitä, että minulla on aikaa tehdä vapaaehtoistyötä; että näen muitakin ystäviäni ja perhettäni; pidän huolta mielenterveydestäni ja harrastan...Itsestä kaikki lähtee. Jos minulla on hyvä olla itseni kanssa, minulla ei ole tarvetta väkivaltaan ketään toista kohtaan. uskallan myös puhua siitä(kin) ongelmastani. Sen tiedostaminen on tärkeää. Haluaisin kyllä konkreettisiakin neuvoja, mutta en koe sopivani mihinkään väkivaltaisten naisten ryhmään (?).

Piia: En ole hakenut lyömiseeni apua, mutta olen sitä yrittänyt itsekseni käsitellä. Ja pyrin kehittämään itsehillintääni. Mietin, miksi lyön ja miten voisin olla lyömättä.

Eeva: Nykyistä miestäni ensimmäisen ja viimeisen kerran lyödessäni, ja keskustellessamme tapahtuneesta, ymmärsin että minussa on vika, ei muissa.

Osa aineiston kuvauksista on myös muutuskertomuksia (Virkki 2004), joissa sukupolvien ketju väkivallassa saadaan vihdoinkin katkaistua. Näissä kertomuksissa kertoja reflektoi toimintaansa ja kuvaa muutosta, joka on usein tapahtunut ulkopuolisen avun voimin ja itsetutkiskelun myötä. Pettymyksen kautta väkivaltaisen

käytöksen kitkemiseen on usein tarvittu paljon henkistä läpikäymistä ja ammattiauttajien apua.

Tarja asui lapsuudessaan vanhempien erottua kahdestaan äitinsä kanssa. Äiti pahoinpiteli Tarjaa usein ja Tarjan ollessa murrosiässä äiti laittoi hänet nuorisokotiin.

Tarja: Silloin kun lapset olivat kotona, sain edelleen raivokohtauksia ja käyttäydyin väkivaltaisesti. Päässäni ikään kuin sumeni ja oli kuin minussa olisi ollut kaksi eri persoonaa. Toinen persoona huusi, että lopeta jo, tässä käy hullusti, ja toinen pisti vain jatkamaan, ikään kuin olisin ollut riivattu. (---) En syytä menneisyyttäni, se ei hyödyttäisi mitään. Tiedän, että tietyt mallit ja eväät olen sieltä saanut, mutta se ei estä tästä eteenpäin minua valitsemasta oman elämäni suuntaa. Äitini kanssa olen hyvin viileän asiallisissa väleissä, asioita ei ole koskaan käyty hänen kanssaan läpi, oikeastaan hän kieltää kaiken tapahtuneen. Olen antanut jo sillekin periksi, se on hänen tapansa selviytyä, minun tapani on toinen. Suhteemme tuskin koskaan muuttuu lämpimäksi äiti-tytär- suhteeksi, mutta nyt keskitynkin enemmän minun ja lasteni väliseen suhteeseen, jonka toivoisin muodostuvan erilaiseksi (---) On jotenkin vapauttavaa päästää irti menneisyydestään, ei unohtaa, mutta päästää irti ja keskittyy tähän päivään, keskittyy elämään. Vastoinkäymisiltä ei voi välttyä, olenhan vain ihminen, mutta kokonaisvaltaisesti koen elämänhallintani ja – iloni lisääntyvän päivä päivältä.

Tutkimuksen vanhempaa sukupolvea edustava Aune kertoi kirjeessään mieheensä kohdistuneista väkivaltateoista, joita oli ollut monikymmenvuotisen avioliiton aikana kolme. Niissä Aune oli kertomansa mukaan esimerkiksi lyönyt miestänsä harjalla tai nyrkillä kasvoihin. Tilanteet olivat olleet pariskunnan riitatilanteita ja Aunen kokemuksia siitä, että mies ei arvosta häntä. Lisäksi Aune kertoi yhdestä lapseen kohdistuneesta väkivaltatilanteesta, jonka hän määritteli kaikkein ikävimmäksi väkivaltateokseen. Aune oli kantanut lapseensa kohdistuneesta väkivallasta vuosia syyllisyyttä ja käsitelty syyllisyyden tunnetta draamakurssilla. Aune ei kuitenkaan ole erityisen huolissaan omasta käyttäytymisestään, koska pitää sitä harvoin toistuvana. Aune on aineistossa ainoa nainen, joka ottaa esille iän tuoman vaikutuksen väkivaltakäyttäytymiseen.

Aune: Luulen, että syyt ja niistä syntyneet tunteet tulivat selville edellä kerrotusta. Huolestuttaako minua? Ei oikeastaan. Iän myötä rauhoittuu ja viisastuu. Ja, kun asia ei ole usein toistuvaa.

Myös Mari pohtii aikuisuuden muokanneen hänen käytöstään ja lyöminen nyt aikuisena tuntuisi hävettävältä-

Mul on nykyään jotenkin se, et mä en edes kehtais mennä toista lyömään. Jotenkin semmonen. Ehkä on kasvanut jotenkin vähän enemmän aikuiseksi tai sillee. (Mari)

Väkivaltakäyttäytymisestä irtipääseminen oli siis pitkälti itsestä kiinni. Päiville väkivaltaisuus hänen miestään kohtaan oli väkivaltaa myös häntä itseään kohtaan.

On, on ihan selkeesti. Nythän mä en oo tuol mein uudes asunnos ees hajottanu mitään pitkään aikaan. Oikeestaan mä en oo hajottanu kertaakaan mitään. Nyt taas täält perheneuvolasta ku Ripa lähti ovet paukkuen, ni sehän taas piti viedä äärilaitaan se riita. No siin ei tullu mitään käsiks käymistä, mut huudettiin sit taas 2 asti yöllä. Siin yhes vaihees sen verran piti tehostaa sitä, et mä otin tuhkakupin ja paiskasin sen, mut yleensä mä paiskon seinään, mut nyt ..et se meni tiskialtaaseen, et oli helpompi siivota. Mut ei, mä oon tietyl tapaa käyny senki koulun läpi, et mä oon tehnyt ne temput, tavallaan luodannu ne hyödyt ja haitat. Huomannu, et siit on haittaa kuitenkin enemmän. Ja se et ok, se sattuu varmaan Ripaa ku mä käy sitä käsiks, mut se kehen se kaikist eniten tekee tuhoa, se on muhun itteeni.(Päivi)

Temporaalisuus tuo väkivallan suhteelliseen toimijuuteen ajallisen ulottuvuuden. Virkki määrittelee toimijuutta retrospektiiviseksi vastuullisuudeksi ja prospektiiviseksi vastuullisuudeksi. Retrospektiivisessä arvioidaan menneisyyden tekoja ja siihen liittyy läheisesti syyllisyyden käsite. Tulevaisuuteen suuntaavassa vastuullisuudessa syyllisyyttä ei niinkään pohdita vaan sitä, miten asiat tulevassa elämässä järjestetään ja miten toimitaan. (Virkki 2015; 714-715.) Aineistossani tämä näkyi erityisesti joidenkin naisten tavassa puhua väkivallasta menneisyyteen kuuluvana asiana. Tulevaisuus näyttäytyi aineistossa väkivallattomana ja parempana. Tulevaisuuteen suuntautuva puhe luo naisille tilan rakentaa uutta ja erilaista toimijuutta suhteessa väkivaltaan. Toisaalta ajallisella jatkumolla uusien väkivaltatilanteiden syntyä pidettiin hyvin mahdollisena, mikäli nainen ei pääsisi esimerkiksi päihteistä eroon. Ajallisuus liittyy myös tapaan muistaa ja muistella väkivaltaa. Ajallinen näkökulma tuo toimijuuteen moniulotteisuutta ja toimijuutta on mahdollista tarkastella ajallisissa suhteissa rakentuvana prosessina. Menneisyydessä omaksutut ja opitut tavat toimia vaikuttavat yksilön tämän hetken toimijuuteen. Oma toimijuutta puolestaan arvostellaan ja arvioidaan tämän päivän näkökulmasta. (Virkki 2004, 19–22;)

Yhteenvedo

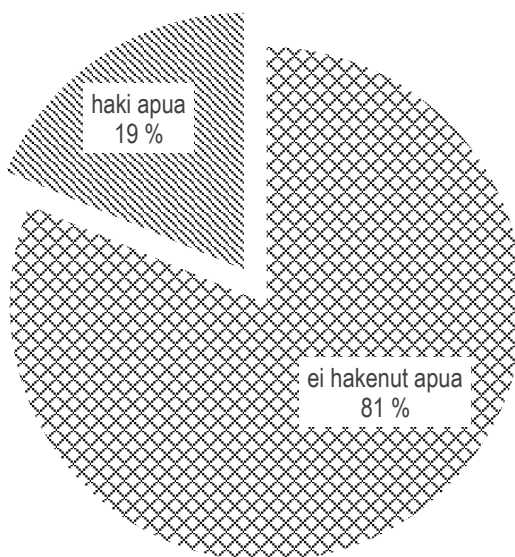
Tässä on koottuna yhteenvetona avun hakemisen jakautuma. Huomioitavaa taulukossa on avun saamisen jakautuminen. Vankilataustaiset naiset eivät olleet avun hakemisesta huolimatta saaneet apua viranomaiskontaktien kautta. Vaikka kyse on vain kahdesta yksilöstä, pidän sitä merkittävänä, että he eivät olleet saaneet apua. Kirjoitelman lähettäneistä naisista neljä oli hakenut väkivaltaan apua ja kolme

kokenut saavansa apua. Tässä tarkastelun ulkopuolelle jää vankilan tarjoama kognitiivis-behavioraalinen ohjelmatoiminta.

AVUN HAKEMISEN JAKAUTUMA

	ei hakenut apua	haki apua	sai apua	ei saanut apua
P1-P4	4	0	0	0
K1-K15	11	4	3	1
V1-V13	11	2	0	2
Yhteensä	26	6	3	3

AVUN HAKEMISEN JAKAUTUMA

Kuvio 3. Avun hakemisen jakautuma

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni kuvaa naisten tekemää fyysistä väkivaltaa kolmen eri aineiston kautta. Aineistot ovat vangeille tehtyjä haastatteluja, perheneuvolan asiakkaille tehtyjä haastatteluja sekä nimettömiä kirjoitelmia, joita keräsin eri lehtien lautta. Yhteensä tutkimuksessa on 32 naisen tarinat heidän omasta väkiallastaan. Naisten väkivallan uhreina ovat olleet tässä aineistossa omat parisuhdekumppanit, omat lapset, muut tutut naiset ja miehet, omat sukulaiset, tuntemattomat ihmiset sekä lemmikkieläin. Tutkimuksen teoreettisten käsitteiden ja viitekehyksen läpikäymisen jälkeen kerroin tutkimuksen toteuttamisesta ja siihen liittyvistä tekijöistä. Varsinaisen analyysin aloitin tiiviillä kuvauksella naisten väkivallan kohteista ja kävin läpi määrällisesti väkivallan sijoittumista aineistossa. Seuraavaksi tarkastelin naisten tapoja selittää ja oikeuttaa väkivaltaansa. Tämän jälkeen on naisten tunteita tehtyyn väkivaltaan liittyen tarkasteleva luku. Sitten pohdin miten naiset pyrkivät irrottautumaan väkivaltakäyttäytymisestä ja minkälaisia tekijöitä avunhakemiseen liittyi.

8.1 Tutkimuksen keskeiset tulokset

Naisten väkivalta oli hyvin monimuotoista ja aineisto on siten hyvin rikasta. Olen luvussa neljä tuonut naisten väkivallan muotoja ja suhteita. Tässä vaiheessa pysyn uhrin pohjaisen tarkkailun sisällä. Käyn numeerisesti läpi naisten väkivaltaa läpi ja myös vankien parisuhteista saamia tuomioita. Koko aineistoista 26 kertoi ainakin kumppaniinsa tekemästään väkivallasta. Lapsiaan kertoi pahoinpitelevän 11 naista koko aineistosta. Omiin kumppaneihin ja lapsiin kohdistettu väkivalta olivat suurimmat ryhmät aineistossa. Lisäksi naiset kohdistivat muihin, usein, tuttuihin naisiin väkivaltaa, tuttuihin miehiin, yksi maininta on omalla työpaikalla tehdystä tapauksesta, aineistossa esiintyi perheen sisäistä väkivaltaa sekä tuntemattomiin kohdistuvaa. Yksi nainen oli väkivaltainen lemmikkieläintään kohtaan. Aineistossa oli useita mainintoja itsensä haavoittamisesta eri keinoin, mutta olen päättänyt suisidaalisen käyttäytymisen jäävän tämän analyysin ulkopuolelle.

Parisuhdeväkivalta oli aineistossa hyvin monimuotoista ja vakavuudeltaan eriasteista aina tapoista fyysisesti lieviin läpsäisyihin. Murhia ei aineistossa ollut.

Parisuhteessa tehdystä väkivallasta kerrottiin kaikissa aineistomuodoissa, vankila- ja perheneuvola-aastatteluissa sekä kirjoitelmissa. Parisuhdeväkivalta usein, vaikka ei kaikissa tapauksissa, korreloi muunkinlaisen väkivallan kanssa. Tämä tarkoittaa sitä, että nainen kertoi parisuhdeväkivallan lisäksi myös muusta tekemästään väkivallasta. Omaan kumppaniin kohdistuvan väkivallan selittäminen ja tavat oikeuttaa olivat niin ikään hyvin vaihtelevia ja aineisto olisi tarjonnut varmasti muitakin tapoja hahmottaa naisten parisuhteessa tekemä väkivaltaa, kuin miten sen olen tässä analyysissä tehnyt. Parisuhdeväkivaltatapaukset jakaantuvat analyysissäni karkeasti kahteen isompaan alaluokkaan. Toiseen kuuluvat väkivaltateot, jotka kontekstoituvat miehen väkivallan yhteyteen. Itsepuolustuksiin luettavissa väkivaltateoissa nainen sananmukaisesti puolusti itseään miehen sillä hetkellä tapahtuvalta väkivallalta ja pyrki vastustamaan ja lopettamaan väkivallan. Itsepuolustuksiin luettavissa väkivaltateoissa nainen sananmukaisesti puolusti itseään miehen sillä hetkellä tapahtuvalta väkivallalta ja pyrki vastustamaan ja lopettamaan väkivallan. Osassa kertomuksia oli mies ollut aiemmin väkivaltainen ja nainen reagoi tähän jälkikäteen omalla väkivallalla. Näissä nainen kuitenkin itse positioidi oman väkivaltansa miehen väkivallan yhteyteen tai seuraukseksi siitä. Toisessa ryhmässä ovat teot, joissa nainen on aloitteellinen eikä miehen väkivalta, nykyhetkeen kuuluva tai aiempi, ole naisen selittämistavoissa mukana. Nämä olivat yleensä fyysisesti lievempiä tekoja. Tällaiset tapaukset paikantuvat voimakkaasti parisuhteen riitatilanteisiin, joissa nainen esimerkiksi läpsäisee miestä. Yleisenä selityksenä oli se, että mies ei ota naista huomioon ja naisen tunteita ei kuunnella. Naiset eivät kuitenkaan pääsääntöisesti pitäneet omaa tällaista käyttäytymistä mitenkään hyväksyttävänä. Lisäksi aineistossa jotkut naiset kertoivat mieskumppaniin kohdistetusta väkivallasta mustasukkaisuuden kautta; naistekijä epäili miestänsä seksuaalisesta uskottomuudesta.

Toiseksi suurin ryhmä aineistossa oli äitejä, jotka kertoivat omiin lapsiin kohdistetusta väkivallasta. Tästä väkivallan muodosta kerrottiin perheneuvolan äitien haastatteluissa sekä kirjeaineistossa. Vankien haastatteluissa tämä ei juurikaan noussut esille ja kukaan aineistooni kuuluvasta vangista ei ollut saanut tuomiota lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Äitien kertomana väkivaltaa luonnehdittiin väsymyksen ja kasvatuksen kontekstissa. Arjessa väsynyt äiti oli väkivaltainen esimerkiksi itkuista koliikkivauvaa kohtaan. Väsymys oli monella naisella hyvin konkreettista ja samalla koko elämään liittyvää väsymystä. Yhdessä tapauksessa äiti kertoi päihteidenkäytön tuomasta väsymyksestä ja huumeiden käytön vieroitusoireiden sietämättömydestä yhdistettynä lastenhoitoon.

Parisuhdeväkivallan ja lapsiin kohdistuvan väkivallan tarkastelun jälkeen siirryin pois uhriperustaisesta tarkastelusta. Tarkastelin naisten tapoja selittää väkivaltaa neutralisaatiotekniikoiden kautta riippumatta siitä, kuka uhri oli. Näissäkin selittämistavoissa oli uhreina miesystäviä ja omia lapsia.

Yksi hyvin tyypillinen tapa selittää omaa väkivaltaa oli alkoholi. Humalatilaa käytettiin selityksenä hyvin monenlaiselle väkivallalle. Kuitenkaan kukaan omia lapsiaan pahoinpitelevistä ei kertonut käyttäneensä väkivaltaa lapsia kohtaan humalassa tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena. Kun alkoholia käytettiin selittävänä, ei kuitenkaan aina oikeuttavana, tekijänä, keskeinen kysymys oli oman minän muuttuminen. Juovuksissa oma persoona muuttui ja tämä vieras minä oli väkivaltainen, ei selvä minä. Toinen merkittävä tekijä oli muistin menettäminen alkoholin vaikutuksen alaisena. Voimakkaassa humalatilassa tehdystä teosta ei välttämättä muistettu mitään tai vain hyvin hataria välähdyksiä. Tällöin väkivaltaan itsessään oli vaikea ottaa kantaa, koska tilanteet olivat olleet hyvin sekavia.

Erilaisilla persoonallisuushäiriöillä selitettiin myös väkivaltaa. Omaa käyttäytymistä hallitsi joku sairaus ja tällöin vastuuta ulkoistettiin pois itsestä. Sairauksilla oman väkivallan käyttäytyminen selittäminen paikantuu medikalisaation käsitteeseen. Lähellä tätä sairauksilla väkivallan oikeuttamista oli omalla temperamentilla ja niin sanotulla lyhyellä pinnalla selittäminen. Jälleen kerran omaa käyttäytymistä hallitsi jokin muu tekijä, tulinen luonne ja temperamentti.

Aineiston kertomuksissa tuotiin hyvin usein esille naisten oma kokema väkivalta. Tämä oli oikeastaan lähes koko aineiston läpi kulkeva juonne. Omilla uhrikokemuksilla ja traumaattisella menneisyydellä selitettiin omaakin väkivaltaa. Sillä kuitenkin haettiin ehkä enemmän ymmärrystä omalle väkivaltakäyttäytymiselle kuin suoranaista syytä tai motiivia. Omat uhrikokemukset jakaantuivat oman mieskumppanin tekemään väkivaltaan, oman perheenjäsenen (isä, äiti, veli tai muu sukulainen) naiseen kohdistamaan väkivaltaan sekä ulkopuolisen, tuntemattoman tekemään väkivaltaan. Väkiältä naiseen sisälsi fyysistä, psyykkistä ja seksuaalista väkivaltaa. Johtava ajatus omalla uhriutumisella on se, että olen kärsinyt niin paljon, että enää en siedä väkivaltaa. Naisen väkiältä voi näyttäytyä kostona myös. Toisaalta esimerkiksi lapsena koettu väkiältä saattoi olla opittua, jolloin väkivaltaa pidettiin hyväksyttävänä keinona ratkaista konflikteja ja vuorovaikutusongelmia.

Väkivaltaisissa ja runsaasti päihteitä käyttävissä alakulttuureissa eläville naisille väkiältä oli normaali tapa toimia. Väkiällän kanssa elettiin eikä sen tekemisessä ollut mitään erikoista tai moraalisesti kestäväntöntä. Tällöin väkiältä selittyi itsessään normaaliksi. Miehisissä huumekuvioissa eläville naisille väkiältä tekemällä saatettiin lunastaa paikka miesten joukossa.

Mustasukkaisuus omasta miehestä oli joissakin tapauksissa motiivi naisen toiseen naiseen kohdistamalle väkivallalle. Nämä tapaukset paikantuvat myöskin päihteidenkäyttötilanteisiin, jolloin epäily uskottomuudesta voimistui.

Analysoin oikeuttamista ja selittämistä seuraavassa luvussa väkivaltaan liitetyjä tunteita. Päälimmät ja useimmin mainitut olivat häpeä ja syyllisyys. Olemuksellista häpeää koettiin siitä, että nainen oli tehnyt jotakin hyvin norminvastaista. Väkivallan teko tuotti huonommuuden tunteita, joita saatettiin kokea vuosia teon jälkeenkin. Häpeä ja huonommuus olivat usein hyvin syvällä sisällä naisen minäkuvassa. Naiset kokivat häpeää myös siitä, että toimivat naisen roolille vastakkaisesti, kunnollisen naisen rooliin ei kuuluisi väkivaltainen käytös. Syyllisyys on tunteena lähellä häpeää. Syyllisyys ja katumus mainittiin yhtä lailla usein väkivaltaan liitettynä tunteina. Äidit kokivat hyvin voimakasta syyllisyyttä lapsiin kohdistuneista väkivallan teoista. Äidit liittivät syyllisyyden myös siihen, että mitä seurauksia lapselle on voinut koitua väkivallasta.

Väkivallan tekemiseen liitettiin kuitenkin myös positiivisia tunteita, mikä tuli minulle yllätyksenä aineistonkeruun aikana. Jotkut naisista kertoivat voiman ja voimakkuuden tunteista väkivallan tekemisen aikana. Joillakin oli tapa luoda itselleen ”kovan naisen” imagoa, johon väkivalta kuului saumattomasti. Väkivaltaan saatettiin suhtautua myös hieman humoristisesti ja etsiä tapahtumasta koomisia piirteitä. Toisaalta positiivisten ja humorististen tunteiden korostaminen saattavat olla myös keinoja torjua häpeää ja huonommuuden tunteita. Joillekin naisille ei väkivallan tekeminen herättänyt mitään erityisiä tunteita, väkivalta oli normaali toimintatapa. Osa taas kertoi, että on vaikea selittää tunteita, joita kokee.

Viimeisessä luvussa pohdin naisten vastuunottoa teosta ja sitä, minkälaisia keinoja heillä oli pyrkiä lopettamaan väkivaltainen käyttäytyminen. Oman väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamisen ensimmäinen askel oli myöntää se ja ottaa vastuu siitä, mitä on tehnyt. Väkivallan myöntäminen oli kuitenkin monimutkaista. Osalla naisista teko oli ollut yksittäinen, jolloin nainen ei tuntenut tarvetta hakea apua. Osa oli hakenut apua ulkopuolisilta tahoilta, erilaisilta ammattiauttajilta. Apua oli kuitenkin haettu usein muihin ongelmiin, kuten päihteisiin ja masennukseen, eikä suoraan väkivaltaan. Väkivalta oli tullut asiakaskontaktin jatkuessa esille tai nainen oli saadessaan apua yleiseen elämäntilanteeseen pystynyt lopettamaan väkivallan. Joillekin naisille hakeutuminen ammattiauttajien pariin oli kuitenkin epäonnistunutta ja he eivät olleet saaneet minkäänlaista apua, vaan heidät oli saatettu suoranaisesti käskää pois. Tällainen koettiin hyvin harmittavana ja raskaana. Toiset naisista eivät hakeneet minkäänlaista apua väkivaltaansa. Yksi merkittävä syy oli pelko lasten huostaanotosta. Aggressiivisia tunteita tunteva tai lapsiaan pahoinpitelevän äidin oli

todella vaikea kääntyä ammattiauttajien puoleen. Tämä asettaa lastensuojelun kriittiseen valoon kontrolliorganisaationa auttamisen ja ehkäisevän sosiaalityön sijaan.

Naisilla oli omia itsenäisiä keinoja pyrkiä lopettamaan väkivaltakäyttäytyminen. Yksi tällainen oli välttämiskäyttäytymiseksi nimeämäni toimintatapa. Naiset pyrkivät välttämään sellaisia tilanteita ja ihmisiä, joissa ja joiden seurassa väkivaltainen käytös saattaisi nousta pintaan. Alkoholin käytön välttämisestä puhuttiin ja kirjoitettiin paljon; ilman päihteitä ei väkivaltaakaan olisi. Aineistossa kerrottiin myös tavoista etsiä sijaistoimintaa ja tapoja purkaa aggressioita. Näitä olivat muun muassa fyysinen rasitus ja erimuotoinen itsetutkiskelu. Väkivallan lopettamisen katsottiin kuitenkin olevan itsestä kiinni ja oma päänsisäinen narratiivi.

8.2 Tekijyys, uhrius ja toimijuus naisten väkivaltatarinoissa

Väkivallan vahvasti popularisoituneeseen käsitykseen kuuluu väkivallan tekijä, jota pidetään läpeensä pahana sekä viaton uhri (Stanko 2003, 4). Omassa tutkimuksessani naisten väkivallasta tämä jyrkkä kahtiajako murtui. Kirjan alussa kerroin *blurred boundaries*-ajattelutavasta, joka on noussut uusimmissa naisten rikollisuutta koskevissa tutkimuksissa merkittäväksi viitekehyykseksi. Anette Ballinger on tutkinut dokumenttien avulla Englannissa vuosina 1900- 1955 kuolemaantuomittujen naisten tarinoita. Hän kirjoittaa, että se minkä yhteiskunta kokee väkivaltaisissa, henkirikoksen tehneissä naisissa uhkaavana ei ole ehkä tietoisuus siitä, että nainen voisi tappaa uudelleen, vaan se että hän voi olla ”hirviö” ja ”normaali” samaan aikaan. Kuolemaantuomittuja naisia yhdistikin tavallisuus ja normaalius. Kykenemättömyys myöntää ja nimetä ”normaalien” ja tavallisten naisten tekemä väkivalta johtaa naisten luokitteluun hulluiksi ja pahoiksi. (Ballinger 2000, 340.)

Perinteisessä kriminologiassa on tehty selkeä jako rikosentekijöiden ja toisaalta lakia noudattavien sekä uhrien välille. Feministisesti suuntautunut kriminologia alkoi murtaa tätä jakoa 1990-luvulle tultaessa, ja kyseenalaistaa uhriutumisen ja rikoskäyttäytymisen voimakasta erottelua. Tästä käytetään tutkimuskirjallisuudessa englanniksi usein nimitystä ”*blurred boundaries of victimisation and criminalisation*”. (Daly & Chesney-Lind 2004; Britton 2000, 62; Ferraro 2006; Mahoney 1994.) Siinä rikoksen tehneen naisen mahdollinen oma uhriasema huomioidaan ja nainen nähdään yhtä aikaa sekä rikoksen tekijänä että uhrina. Rikoksen tekijän ja uhrin rajat sekoittuvat, eikä niiden välille voi vetää tiukkaa rajaa. Tällä ei kuitenkaan ole tarkoitus vähentää naisrikollisten vastuuta tekemistään

rikoksista, vaan pyrkiä ymmärtämään naisten kompleksista elämäntilannetta, johon usein kuuluu etenkin fyysisen ja seksuaalisen väkivallan kokeminen. Esimerkkejä tästä on muun muassa köyhistä oloista olevat naiset ja tytöt, jotka tekevät rikoksia saadakseen elantonsa. Toinen esimerkki ovat hyväksikäyttävistä perheolosuhteista karkaavat tytöt, jotka päätyvät kadulle ja prostituutioon. Usein tässä yhteydessä puhutaan myös naisiin kohdistuvan väkivallan uhreista, jotka päätyvät tappamaan väkivaltaisen kumppaninsa (Leonard 2002, Ferraro 2006). Uhriuden ja tekijyyden sekoittumisen esinnostamisella on myös politisoitu kategorioita 'uhri' ja 'tekijä'. Jos tekijöitä ja vankeja ajatellaan myös uhreina, heidät voidaan ehkä nähdä hieman positiivisemmassa valossa. Tämä on ollut tärkeää erityisesti ruohonjuuritason aktivisteille, jotka ovat kampanjoineet miehensä tappaneiden pahoinpideltyjen naisten puolesta. (Daly & Maher 1998, 8.)

Yksi esimerkki tekijyyden ja uhriuden sekoittumisesta ovat feministikriminologien jengitutkimukset. Esimerkiksi tutkimuksessa havaijilaisista nuorisojengeistä Joe ja Chesney-Lind painottavat jengien toimivan turvapaikkana nuorille, jotka elävät muuten turvattomissa ja syrjäytyneissä yhteisöissä. Jengien tuomassa solidaarisuuden tunteessa on paradoksi, koska niiden myötä nuoret saattavat ajautua käyttäytymismuotoihin, jotka ovat haitallisia. Jengistä saa myös turvaa kotielämän väkivallalta - niin tytöt kuin pojatkin. Jengin myötä opitaan ja sosiaalistutaan kuitenkin myös itse käyttämään väkivaltaa. Tytöille tämä kovuuden osoitus ei kuitenkaan tutkijoiden mukaan ole vapautumista patriarkaalisista siteistä, vaan nurja käänköpuoli syntyy tytöksi marginaaliseen yhteisöön, ja sitä kautta sosiaalistua jengiin ja sen tuomiin negatiivisiin ilmentymiin. Väkivalta ei ole tytöille jengeissä, kuin ei naisille ja tytöille muutenkaan, normatiivisesti hyväksyttyä ja juhlittua, vaan lähinnä seuraus ja vastaus kotona koettuun hyväksikäyttöön ja väkivaltaan. Jengielämä on tytöille yritys selvitä ankeasta nykyhetkestä ja surkeasta tulevaisuudennäkymästä. (Joe & Chesney-Lind 1998.)

Tekijyyden ja uhriuden sekoittumisen analysointi on tärkeä feministien tuoma lisä kriminologiseen käsitteistöön. On ensiarvoisen tärkeää miettiä vastuunoton suhdetta ja vastuuta rikostenteossa. Tekijyyden ja uhriuden sekoittumisessa on kuitenkin vaarana uhriutumisen korostuminen ja tekijän toimijuuden vähättely. Daly esittääkin kysymyksen minkälainen yhteys tekijyydellä ja uhriudella on? Onko se behavioraalinen, jolloin hyväksikäytettyjen omat teot ovat ymmärrettävämpiä? Vai onko se poliittinen, jolloin vankilassa olevat naiset yleensä nähdään enemmän uhreina kuin tekijöinä? Daly painottaa, että feministikriminologien tulisi tutkia tätä yhteyttä tai mustaa aukkoa hyväksikäytön ja tekijyyden ja välillä sekä pyrkiä

soveltamaan sitä yhtä lailla myös miehiin ja heidän rikoskäyttäytymiseen. (Daly 1998, 149–150.)

Tutkimukseni teoreettinen paikannus on feministisessä ja kulttuurisessa kriminologiassa. Tulkitsen naisten tarinoita heidän sukupuolensa kautta ja pohdin miten naiseus ja naisen elämänhistoria on vaikuttanut annettuihin merkityksiin. Tutkin naisia naisina enkä vertaa tutkimukseni tuloksia miehiin ja heistä kirjoitettuihin tutkimuksiin. Tämä on hyvin tietoinen valinta antaa naisille oma ääni ilman vertauksia miehiin. Kulttuurinen kriminologia tarjoaa mahdollisuuden nähdä rikos- ja norminvastainen käyttäytyminen osana yksilöiden monimutkaista arkea. Analysoin väkivallan selittämistä niissä hyvin monimutkaisissa ja usein rikkonaisissa elämäntilanteissa, joissa naiset elivät ja tekivät väkivaltaa. Tämä mahdollistaa siirtymisen pois suorasta kausaaliteettiajatuksesta, vaikka naisten omista tarinoista selkeitä syitä etsittiinkin. Tutkimuksen yleisenä tarkoituksena onkin nähdä informanttien tuottama tieto yleisemmällä teoreettisella tasolla. Hyödynnän analyysissäni myös varhaisempaa neutralisaatioteoriaa. Se tarjoaa nähdäkseni oivan kehyksen pohtia väkivaltakäyttäytymistä. Toimijuuden käsite on kaiken tämän kokoava teoreettinen käsite. Pohdin naisten suhdetta toimijuuteen tässä loppuluvussa.

Käsittelen työssäni naisten uhriutumista ja toimijuutta suhteessa koettuun ja tehtyyn väkivaltaan. Naisten uhrikokemukset tai uhriutuminen tarkoittavat tässä työssä aineistoni naisten kertomia kokemuksia heihin kohdistetusta fyysisestä tai seksuaalisesta väkivallasta ja sen seurauksia. Väkivaltaa naiset olivat kokeneet etenkin vanhempiensa, sekä isän että äidin taholta, sekä mieskumppaneiden puolelta. Suuri osa oli elänyt parisuhteessa väkivaltaisen miehen kanssa. Aineistossa kerrotaan myös lapsuuden aikaisesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä raiskauksista teini- ja aikuisiällä. Naisten omaan kumppaniin kohdistuvassa väkivallassa miesten naisiin kohdistama väkivalta nousee merkittäväksi tekijäksi ja kontekstiksi.

Väkivallan uhriksi joutumisella ja väkivallan tekemisellä, uhriutumisella ja toimijuudella on monimutkainen suhde. Tekijyyden ja uhriutumisen sekoittumisen merkitys on tiukkojen roolien, jotka yksilö voi sisäistää vahvastikin, murtuminen. Omaksumalla pelkästään jommankumman position yksilö voi ikään kuin jäädä sen rakenteen sisälle, mikä kaventaa toimijuuden mahdollisuutta. Mikäli yksilö näki itsensä pelkästään väkivallan tekijänä, tässä aineistossa se usein lisäsi hänen huonommuuden ja syyllisyyden tunteitaan. Tämä kahlitsee hänet surullisuuteen, josta voi olla mahdotonta päästä ulos, mikäli avunhakemisyritykset tyrehdytettiin tai hän ei pystynyt hakemaan apua. Yhtäläillä väkivallan omaksuminen identiteetin

päärakennuselementiksi voi mahdollistaa uusimisen ja väkivaltakäyttäytymisen jatkumisen. Väkivaltaisen naisen roolin ottaneet naiset eivät aikoneetkaan erityisesti lopettaa sitä tai hakea siihen apua. Pelkästään omalla uhriudella oman väkivallan selittäminen saattaa lukita tekijän staattiseen uhriposition. Vaikka naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimus on viime vuosikymmeninä ansiokkaasti nostanut tätä ilmiötä esiin, on sitä kritisoitu myös naisen uhriaseman essentialisoimisesta. Uhri nähdään lukittuneena kategoriana täysin ilman omaa toimijuutta. Toisaalta väkivallan teko voi toimia myös repäisynä irti uhrin välillä patologisestakin asemasta. Naisten tarve lopettaa heihin kohdistettu väkivalta vaati välillä väkivaltaista toimijuutta tai nainen ei löytänyt muuta keinoa. Tämä saattoi eskaloida häneen kohdistettua väkivaltaa etenkin parisuhteessa, mutta ei aina. Oman väkivallan teko saattoi luoda naiseen toimijuuden tunnetta, ”tein itse jotain lopultakin”.

Valtakulttuurissa väkivallan tekeminen ei ole naisille ihailtua toimintaa. Useimmat aineistoni naisista olivat itse tätä mieltä ja heitä kadutti ja hävetti tehty väkivalta. Toimijuudesta saatettiin kieltäytyä, jos nainen itse koki väkivallan moraalisesti paheksuttavaksi. Toimijuudesta kieltäydyttiin eri tavoin ja eriasteisesti. Tarkoitoin toimijuudesta kieltäytymisellä yksinkertaisesti sitä, että nainen kielsi olevansa väkivaltainen toimija. Väkivaltaa pidettiin yksittäistapauksena, jolloin väkivaltaan käyttävän naisen positiota ei haluttu omaksi itseä. Nainen korosti muita ominaisuuksiaan, kuten esimerkiksi sitä, että ei siedä verta tai konfliktitilanteissa poistuu mieluummin paikalta. Väkivallan käsittäminen yhdeksi erillistapaukseksi mahdollistaa naisen identiteetin rakentumisen muille asioille. Kuitenkin joissakin tarinoissa väkivalta oli toistuvaa, mutta naisen mieleen jokainen teko piirtyi yksittäiseksi omaksi teokseen. Toisissa alakulttuureissa väkivalta saattoi olla normalisoitua ja hyväksyttyä myös naisille, jolloin oma toimijuuden tunto väkivallassa oli ehkä voimakkaampi. Toimijuuden ottaminen on ehkä myös sidonnainen aikaan ja paikkaan. Jotkut naisista kertoivat liikkuvansa sellaisissa paikoissa ja porukoissa, joissa väkivalta on normaalia ja arkista. Silloin väkivaltainen toiminta aukeaa mahdollisuutena naisillekin ja se ei herätä sellaista paheksuntaa, kun ehkä joissain toisaalla. Väkivaltainen toimijuus on normaalia toimijuutta, jota ei tarvitse selitellä. Väkivaltainen toimija oli joillekin naisille ihailtu tai haluttu asema. Kuitenkin myös se saattoi olla ainoa positio, minkä nainen sillä hetkellä katsoi mahdolliseksi. Väkivaltaisesta toimijuudesta haluttuna asiana kieltäydyttiin systemaattisesti, kun kyseessä oli naisen oma lapsi. Äidin position väkivaltaa käyttävänä torjui jokainen tai siitä haluttiin pois. Toimijuus ja uhrius, aktiivisuus ja passiivisuus sekoittuvat aineistossa ja myös saman ihmisen puheessa. Ehkä uhrius ei

sulje toimijuutta pois ja ehkä erilaista väkivaltaa voi pitää toimintana, kun taas jotain muuta väkivallan muotoa ei niinkään haluta myöntää ja nimetä omaksi toiminnaksi.

Subjektipositioihin asettuminen ja niiden välillä liikkuminen luo eroja naisten välille ja naisen sisälle. Subjektiposition käsitteen määrittelyn lainaan Ronkaiselta. ”Subjektipositiot voi ymmärtää (tilanteisina) identiteetteinä, minää kuvaavina (jäsen)kategorisointeina tai narratiivisina itsemäärittelyinä tai henkilöhaahmotelmina” (mt., 34–35). Toimijuuden voi ymmärtää liikkumisena eri positioiden välillä. (Keskinen 2005, 83–91; 194). Vaihtelu, limittäisyys ja samanaikaisuus ovat toistuvia teemoja oikeuttamista käsittelevässä aineisto-osiossa sekä laajempaan kysymyksenä uhriudesta ja tekijyydestä, joiden rajat hämärtyvät ja ovat limittäisiä.

Väkivaltatarinoiden pohtiminen toimijuuden kautta päästää yksilön ulos pakottavista rakenteista ja luo yksilölle tilaa siirtyä eri identiteettipalasten, eri positioiden välillä. Väkivaltaa pidetään toimintana, ja yleensä ajatellaan, että ihminen on väkivaltainen vapaaehtoisesti ja tietoisesti. Puhumme väkivallan tekijöistä ja väkivallan uhreista, tekijä on uhria kohtaan väkivaltainen. Tekijä toimii ja uhri on passiivinen väkivallan vastaanottaja. Tämä asetelma on tilastollisestikin sukupuolittunut siten, että mies on useimmiten väkivallan tekijä ja nainen sen uhri. Naisia väkivallan uhreina on pidetty passiivisina ja miehen väkivaltaan alistuvina.

Tutkimus on ensimmäinen suomalainen väitöskirja naisten väkivallasta, jossa naisten oma tarina on tullut esille. Täten se on perustietoa tarjoava perinteinen laadullinen tutkimus. Tutkimus on puheenvuoro naisten norminvastaisesta käyttäytymisestä. Tutkimustulokset tarjoavat lukuisia jatkotutkimusaiheita. Perustiedon lisäämiseksi jokainen väkivaltamuoto uhrin pohjaisesti katsottuna on jatkotutkimisen arvoinen. Väkivaltakäyttäytymisen ehkäisemiseksi naisten avunhakeminen ja se, miten yhteiskunta siihen vastaa, nousee hyvin merkitykselliseksi jatkotutkimusaiheeksi. Rikoskäyttäytymisen uusiminen ja rikollisuudesta irtaantuminen ovat keskeisiä kriminologisia aiheita. Naisten väkivallan tutkiminen uusimisrikollisuuden kannalta on tärkeää. Uusimisen ehkäiseminen on haaste vankeinhoidolliselle kuntoutukselle. Tutkimustulokseni tuovat selkeästi esiin väkivaltaa käyttäneiden naisten omat kompleksiset ja rikkonaiset elämät, joissa naiset ovat itse kokeneet väkivaltaa. Vankeinhoito on jossain määrin Suomessa jo alkanut soveltaa nais erityistä kuntoutusta. Tarpeen tähän toi selkeästi esille Rikosseuraamusviraston laaja raportti naisvankien asemasta Suomessa (Naiset näkyväksi 2008). Oma tutkimukseni ja Naiset näkyväksi raportti ovat samansuuntaisia korostaessaan naisten uhrikokemusten merkitystä väkivaltakäyttäytymisessä.

LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (2002a) Johdanto. Tyttöyden monet tulkinnat. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Tietolipas 187. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (2002b.) Kovat kimmat otsikoissa ja otsikoiden takana. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Tietolipas 187. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 207–221.
- Adler, Freda (1975) *Sisters in Crime. The Rise of the New Female Criminal*. New York: McCraw Hill.
- Agnew, Robert (1994) The Techniques of Neutralization and Violence. *Criminology* 32(4): 555-580.
- Alasuutari, Pertti (1994) *Laadullinen tutkimus*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Archer, J. (2000) Sex differences in aggression between heterosexual partners: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin* 126: 651-680.
- Asworth, Anne & Erooga, Marcus (1999) Child Protection and Domestic Violence: Pointers for Practitioners. Teoksessa *Children, Child Abuse and Child Protection. Placing Children Centrally*. The Violence Against Children Study Group. Chichester: John Wiley & Sons, Ltd, 65-80.
- Ballinger, Anette (2000) *Dead Woman Walking, Executed women in England and Wales 1900-1955*. Socio-legal studies series. Aldershot: Ashgate Dartmouth.
- Barnes, Barry (2000) *Understanding Agency. Social Theory and Responsible Action*. London: Sage.
- Becker, Howard (1963) *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press.
- Becker, Howard (1967) Whose side are we on? *Social Problems* 14(3): 234-247.
- Braidotti, Rosi (1994) *Nomadic Subjects. Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory*. Columbia University Press: New York.
- Braithwaite, John (1989) *Crime, Shame and Integration*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Britton, Dana (2000) Feminism in Criminology: Engendering the Outlaw. *Annals, AAPSS*, 571:57-76.
- Browne, Angela (1987) *When Battered Women Kill*. New York: Free Press.
- Byers, Bryan & Crider, Benjamin W & Biggers, Gregory K. (1999) Bias Crime Motivation. A Study of Hate Crime and Offender Neutralization Techniques Used Against the Amish. *Journal of Contemporary Critical Justice*. 15(1): 78-96.
- Campbell, Anne (1994) *Men, Women and Aggression*. New York/London: Basic Books/Harcpercollins.
- Carlen Pat (1983) *Women's Imprisonment*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Coffey Amanda & Atkinson Paul (1996) *Making Sense of Qualitative Data- Complimentary Research Strategies*. California: Sage Publications
- Crawford, June & Kippax, Susan & Onyx, Jenny & Gault, Una & Benton, Pam (1992) *Emotion and Gender. Constructing Meaning from Memory*. London: Sage.
- Daly, Kathleen & Maher, Lisa (1998) (Toim.) *Criminology at the Crossroads. Feminist Readings in Crime and Justice*. New York Oxford: Oxford University Press.

- Daly, Kathleen & Chesney-Lind, Meda (2004) *Feminist Theory and Criminology*. Teoksessa Schram, Pamela J. & Koons-Witt, Barbara (toim.) *Gendered (In)Justice. -Theory and Practice in Feminist Criminology*. USA: Waveland Press. Inc,7-48.
- Das Dasgupta, Shamita (2002) A Framework for Understanding Women's Use of Nonlethal Violence in Intimate Heterosexual Relationships. *Violence Against Women*. 8(11): 1364-1389.
- Davies, Pamela (2000) *Doing Interviews with Female Offenders*. Teoksessa Jupp, Victor & Davies, Pamela & Francis, Peter (toim.) *Doing Criminological Research*. London: Sage.
- Day, Katy & Gough, Brendan & McFadden Majella (2003) Women Who Drink and Fight: A Discourse Analysis of Working-class Women's Talk. *Feminism & Psychology*. 13(2): 141-158.
- Dobash, Emerson R. & Dobash, Russell P. (1992) *Women, Violence and Social Change*. London: Routledge, 123-146.
- Dobash, Russel P. & Dobash, Emerson R. (2004) Women's Violence to Men in Intimate Relationships. Working on a Puzzle. *British Journal of Criminology* 44: 324-349.
- Doucet, Andrea and Mauthner, Natasha (2002) Knowing Responsibly: Linking ethics, research practice and epistemology Teoksessa Mauthner, Melanie & Birch, Maxine & Jessop, Julie & Miller, Tina (toim.) *Ethics in Qualitative Research*. London: Sage, 123-146.
- Duncombe, Jean and Jessop, Julie (2002) 'Doing rapport' and the ethics of 'Faking Friendship'. Teoksessa Mauthner, Melanie & Birch, Maxine & Jessop, Julie & Miller, Tina (toim) *Ethics in Qualitative Research London: Sage*, 107-123.
- Durkheim, Emile (1912/1980) *Uskontoelämän alkeismuodot: Australialainen toteemijärjestelmä*. Helsinki: Tammi.
- Edgar, Kimmett & O'Donnell, Ian & Martin, Carol (2003) Tracking the pathways to violence in prison. Teoksessa (toim.) Lee, Raymond M. & Stanko, Elizabeth A. *Researching Violence. Essays on methodology and measurement*. London: Routledge, 69-88.
- Enroos, Rosi (2015) *Vankila, vanhemmuus ja lapsi – näkökulmia perhekäytäntöihin*. Acta Poenologica 2/2015. Rikosseuraamuslaitoksen koulutuskeskus.
- Eskonen, Inkeri (2005) *Perheväkivalta lasten kertomana*. Tampere: Acta Universitatis Tampereensis 1107.
- Featherstone, Brid (1996) Victims or Villains? Women who Physically Abuse their Children. Teoksessa Fawcett, Barbara & Featherstone, Brid & Hearn, Jeff & Toft, Christine (toim.) *Violence and Gender Relations. Theories and Interventions*. London: Sage.
- Featherstone, Brid (1999) Mothering and Child Protection. Teoksessa *Children, Child Abuse and Child Protection. Placing Children Centrally*. The Violence Against Children Study Group. John Wiley & Sons, Ltd. Chichester, 51-63.
- Featherstone, Brid (2000) Researching into mothers' violence: some thoughts on the process. Teoksessa Fawcett, Barbara & Featherstone, Brid, & Fook, Jan & Rossiter, Amy (toim.): *Practice and Research in Social Work. Postmodernist Feminist Perspectives*. Routledge: London, 123-146.
- Ferraro, Kathleen J. & Moe, Angela M. (2003) Mothering, Crime and Incarceration. *Journal of Contemporary Ethnography*. 22(1): 9-40.
- Ferraro, Kathleen J. (2003) The Words Change, But the Melody Lingers. The Persistence of the Battered Woman Syndrome in Criminal Cases Involving Battered Women. *Violence Against Women* 7(8): 110-129.
- Ferrell, Jeff, Hayward, Keith, Morriwson, Wayne & Presdee Mike (2004) (toim.) *Cultural Criminology Unleashed*. London, Sydney, Portland, Oregon: Glasshouse Press.

- Ferraro, Kathleen J. (2006) *Neither Angels Nor Demons*. Women, Crime and Victimization. Boston: Northern University Press.
- Ferrell, Jeff & Sanders, Clinton S. (1995) *Cultural Criminology*. (toim.) Northeastern University Press: Boston.
- Frieze, I.H. 2000. Violence in close relationships- Development of a research area. Comment on Archer (2000) *Psychological Bulletin* 126: 681-684.
- FitzRoy, Lee (1999) Offending Mothers. Theorising in a feminist minefield. Teoksessa Pease, Bob & Fook, Jan (toim.) *Transforming Social work Practice. Postmodern critical perspectives*. London: Routledge.
- Forsberg; Hannele & Nätkin, Ritva (2010) (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Gaudeamus: Helsinki.
- Geiger, Brenda & Fischer, Michael (2003) Female Repeat Offenders Negotiating Identity. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. 47(5): 496-515.
- Gordon, Tuula (2005) *The Presentation of Self in Everyday Life*, University of Edinburgh Social Sciences Research Centre: Anchor Books edition.
- Granfelt, Ritta (2004) Hetkeksi jaetut maailmat? Kokemuksia vankilasta ja tuetun asumisen yhteisöstä. *Janus* 4: 134-154.
- Granfelt, Ritta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: SKS.
- Grönfors, Martti (1994) Miehin kulttuuri ja väkivalta. Teoksessa J. Sipilä ja A. Tiuhonen (toim.) *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan*. Tampere: Vastapaino, 63-76.
- Hirschel, David & Buzawa, Eve 2002. Understanding the Context of Dual Arrest With Directions for Future Research. *Violence Against Women*, Vol 8 No12: 1449-1473
- Hearn, Jeff (1988) Commentary. Child Abuse. Violences and Sexualities towards Young People. *Sociology* 22(8). No 4: 531- 544.
- Hearn, Jeff (1990) 'Child abuse' and men's violence. Teoksessa *Taking Child Abuse Seriously. Contemporary issues in child protection theory and practice*. The Violence against Children Study Group. Routledge: London.
- Hearn, Jeff (1998) *The Violences of Men: how men talk about and how agencies respond to men's violence against women*. London: Sage.
- Heidensohn, Frances M. (1995) *Women and Crime*. (2nd edition) New York: New York University Press.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna (1998) *Usko, Toivo, Hakkans. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta*. Tilastokeskus SVT Oikeus 1998:12/ Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Sukupuolten tasa-arvo. Helsinki: Tilastokeskus.
- Heiskanen, Markku (2002) *Väkivalta, pelko, turvattomuus. Surveytutkimusten näkökulmia suomalaisten turvallisuuteen*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Heller, Agnes (1985) *The power of shame*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Heiskala, Risto (2004) *Toiminta, tapa, rakenne*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hintikka, Kaisa. (2010) *Varhaisen puuttumisen eetos. Huoli, valta ja tiedon tuottaminen varhaisen puuttumisen käytännöissä*. Pro gradu. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hildén- Paajanen, Tarja (2005) *Pahojen poikien piiri*. Acta Universitatis Tampereensis. 1059. Tampere: Tampere University Press.
- Hochschild A. (1993) Preface. Teoksessa S. Fineman (toim.) *Emotion in Organizations*. New York: Sage Publishers, ix-xiii.
- Honkatukia, Päivi & Nyqvist, Leo & Pösö, Tarja (2006) Rikokset nuorten ”juttuina”-narratiivisen lähestymistavan mahdollisuuksia. Teoksessa Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne (toim.) *Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt, kontrolli*. Oikeuspoliittisen

- tutkimuslaitoksen julkaisuja. Nuorisotutkimusseura. Nuorisoasiain neuvottelukunta. Helsinki: 211-234.
- Honkatukia, Päivi (2000) ”Lähentelijöitä riittää...” Tyttöjen kokemuksia sukupuolisesta ahdistelusta. Teoksessa Honkatukia, Päivi & Niemi-Kiesiläinen, Johanna & Näre, Sari (toim.) *Lähentelystä raiskauksiin. Tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta ahdistelusta*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 13-76.
- Honkatukia, Päivi (1998) *Sopentuvat tytöt?. Sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Edita. Helsinki.
- Hurtig Johanna (2013) *Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta*. Tampere: Vastapaino.
- Husso, Marita (2003) *Parisubdeväkivalta*. Tampere: Vastapaino.
- Hydén, Margareth (1994) Woman battering as marital act: the construction of a violent marriage. *Stockholm studies in social work*, 0281-2851; 7. Stockholm: Univ. Libris.
- Ikonen Hanna-Mari (2008) *Maaseudun naiset yrittäjinä*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1291.
- Janoff-Bulman, Ronnie (1992) *Shattered Assumptions. Towards a New Psychology of Trauma*. New York: The Free Press.
- Jenkins, Richard (2008) *Social Identity*. New York: Routledge.
- Joe, Karen A. & Chesney-Lind, Med. (1998) “Just Every Mother’s Angel” An Analysis of Gender and Ethnic Variations in Youth Gang Membership. Teoksessa Daly, Kathleen & Maher, Lisa (toim.) *Criminology at the Crossroads. Feminist Readings in Crime and Justice*. New York Oxford: Oxford University Press, 87-109.
- Johnson, Michael P. & Ferraro, Kathleen J. (2000) Research on Domestic Violence in the 1990’s: Making Distinctions. *Journal of Marriage and the Family*, 62: 948-963.
- Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna. Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) 2004. *Pubua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Gaudemus: Helsinki, 9-19.
- Jokinen, Arto (2000) *Panssaroitu maskuulimaisuus*. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Eeva (1996) *Väsänyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Tampere: Gaudemus.
- Jolanki, Outi & Karhunen, Sanna (2010) Renki vai isäntä? Analyysiohjelmat laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 395-411.
- Juhila, Kirsi (2004) Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) 2004. *Pubua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Gaudemus: Helsinki, 21- 32.
- Jyrkinen, Marjut (2005) *The Organisation of Policy Meets the Commercialisation of Sex: Global Linkages, Policies, Technologies*. Helsingfors: Svenska Handelshögskolan.
- Järvenpää R. & Kempas M. (2003) *What works - Mikä toimii vankeinhoitossa ja kriminaalihuollossa?* Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen julkaisu - oppikirjasarja. 1/2003
- Kaivosoja, Matti (1996) *Pakko auttaa. Tutkimus mielenterveyslain säätämisen heijastumisesta alaikäisten pakkoauttamiskäytäntöihin vuosina 1991-1993*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja.
- Kallio, Pentti & Tupola, Sarimari (2004) Lasten fyysinen pahoinpitely. Teoksessa Söderholm, Annlis & Halila, Ritva & Kivitiie- Kallio, Satu & Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) *Lapsen kaltoinkohdeltu*. Helsinki: Duodecim.

- Kapanen, Katja (2005) Naiskuvat miesten puheessa. Teoksessa Holma, Juha M. & Wahlström, Jarl (toim.) *Iskuryhmä. Miesten pubetta Vaihtoehto väkivallalle ryhmässä*. Helsinki: Yliopistopaino. Helsinki University Press.
- Katvala, Satu (2001) *Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Katz, Jack. 1988. *Seductions of Crime*. New York: Basic Books.
- Keisala, Herta. (2006) *Parisubdeväkivalta moniammatillisen työn kohteena. Arviointitutkimus Espoon yhteistyöverkoston ja Lyömättömän Linjan toiminnasta parisubdeväkivallan lopettamiseksi*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, OPTL:n tutkimustiedonantoja 68.
- Kekki, Tuula (2012) *Taparikollisuuden kulttuuriset ja rakenteelliset ulottuvuudet. Huumeiden käyttäjien ja poliisim tulkinnat taparikollisuudesta*. Helsinki: Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2012:5.
- Kempainen, Jaana (2001) *Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.
- Keskinen, Suvi (2001) Ahdistavien tunteiden äärellä. *Naistutkimus* 3/2001: 29–40.
- Keskinen, Suvi (2005) *Perheammattilaiset ja väkivallatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt*. Tampere: Tampere University press.
- Kimmel, Michael S. 2002. "Gender Symmetry" in Domestic Violence: A Substantive and Methodological Research Review. *Violence against Women*. Vol 8(11):1332-1363
- Kivivuori, Janne (1992) *Varas varkaana. Tutkimus varkaan itseymmärryksen kulttuurisista eboista*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kivivuori, Janne (2008) *Rikollisuuden syyt*. Jyväskylä: Gummerus.
- Komulainen, Katri (1998) *Kotibiiriä ja ihmisiä. Retorinen minä naisten konlutusta koskeissa elämäkertomuksissa*. Joensuu: Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, no. 35.
- Kortelainen, Anna (2003) *Levoton nainen. Hysterian kulttuuribistoriaa*. Jyväskylä: Tammi.
- Kulmala, Anna (2006) *Kerrottuja kokemuksia leimatuista identiteetistä ja toiseudesta*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 523.
- Kuosmanen, Paula (2000) Lesboäitiys - Diskursiivisesti mahdoton positio modernissa sukupuolijärjestelmässä. Teoksessa Silius, Harriet & Wrede, Sirpa (toim.) *Moderskap och reproduktion*. Publikationer från institutet för kvinnoforskning vid Åbo Akademi, nr 9, 150-207.
- Lahti, Minna (2001) *Domesticated Violence. The power of ordinary in everyday Finland*. Helsinki: University of Helsinki.
- Laitinen, Ahti & Aromaa, Kauko (2005) *Rikollisuus ja kriminologia*. Tampere: Vastapaino.
- Laitinen, Merja (2004) *Häväistyt ruumiit. Rikotut mielet*. Tampere: Vastapaino.
- Laitinen, Merja (2009) Ajan tabut. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) *Tabujen kaabeet*. Tampere: Vastapaino, 5-17.
- Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula (2007) Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettisen haasteet. *Janus*. Vol 4(15): 316-332.
- Lattu, Emmi (2006) Väkivaltarikoksista tuomittujen naisten vankilasta vapautuminen. Teoksessa (toim.) Väkivalta. Seuraamukset ja haavoittuvuus. Terttu Utraisen juhlakirja. Helsinki: Talentum, 235-249.
- Lee, R. M. & Renzetti C. M. (1990) *Doing Research on Sensitive Topics*. London: Sage.
- Lehti, Matti & Kivivuori, Janne (2004) Kuolemaan johtanut väkivalta. *Rikollisuustilanne 2003 Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehtinen, Ullaliina (1995) Shame- an Overview. Teoksessa (toim.) Andersson, Åsa & Kalman, Hildur. *Knowing Women. Proceedings of Nordic Network for Postgraduate Students*

- in Feminist Epistemology and Feminist Philosophy of Science*. Umeå: Umeå Universitetsstryckeri, 4-27.
- Lemgruber, Julita. (2001) Women in the Criminal Justice System. Keynote Speech. Teoksessa Ollus, Natalia & Nevala, Sami (toim.) *Women in the Criminal Justice System: International Examples & National Responses*. Proceedings of the workshop held at the Tenth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Helsinki: HEUNI.
- Leonard, Elizabeth Dermody (2002) *Convicted Survivors. The Imprisonment of Battered Women Who Kill*. New York: State University of New York Press.
- Liebling, Alice (2001) Whose side are we on? Theory, Practice and Allegiances in Prison Research. *The British Journal of Criminology*. Vol 41, 472-485.
- Lilly, J. Robert & Cullen, Francis T., & Ball, Richard A. (2002) *Criminological Theory. Context and Consequences*. Third Edition. Sage Publications: Thousand Oaks.
- Lipsonen, Leo (1990) *Vankilaslangin sanakirja*. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 2.
- Lyng, Stephen (2004) Crime, edgework and corporeal transaction. *Theoretical Criminology*. Vol 8(3): 359-375.
- Mahoney, Martha R. (1994) Victimization or Oppression? Women's Lives, Violence, and Agency. Teoksessa Albertson Fineman, Martha & Mykitiuk, Roxanne (toim.) *The Public Nature of Private Violence*. The Discovery of Domestic Abuse. Routledge: New York.
- Mason Jennifer (2002) *Qualitative Researching*. London: Sage.
- Matikkala, Jussi (2000) *Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset*. Kauppakaari. Lakimiesliiton kustannus Oy: Helsinki.
- Matza, David (1964) *Delinquency and Drift*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- May, Vanessa (2001) *Lone Motherhood on Finnish Women's Life Stories. Creating Meaning in a Narrative Context*. Åbo Akademi: Åbo Akademi University Press.
- McNay, Lois (2000) *Gender and Agency. Reconfiguring the Subject in Feminist and Social Theory*. Cambridge: Polity Press.
- Merikanto, Juhani (2003) Lääkäri lasten fyysisen pahoinpitelyn tunnistajana. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja. *Lapset, perhe ja väkivaltatyö*. Porvoo: WSOY.
- Merton K. Merton (1968) *Social Theory and Social Structure* New York: New York Free Press.
- Meuser, Michael & Löscher, Gabi (2002) Introduction. Qualitative Research in Criminology. Forum: *Qualitative Social Research*. Vol.3, no1. www.qualitative-research.net/fqs/
- Miller Judy (2002) The strengths and limits of 'doing gender' for understanding street crime. *Theoretical Criminology*. Vol.6 (4): 433-460.
- Miller, Tina & Bell, Linda (2002) Consenting to what? Issues of access, gate-keeping and 'informed consent'. Teoksessa Mauthner, Melanie & Birch, Maxine & Jessop, Julie & Miller, Tina (toim.) *Ethics in Qualitative Research*. London: Sage.53-70.
- Mills, C.W. (1940) Situated Actions and Vocabularies of Motive. *Reprinted from C. Wright Mills, "Situated Actions and Vocabularies of Motive," in *American Sociological Review*, V (December):904-913, 1940, with permission of the author and the *American Sociological Review*.
- Miller, Susan B. (1996) *Shame in Context*. Hillsdale: The Analytic Press.
- Moran, Leslie J. & Skeggs, Beverley & Tyrer, Paul & Corteen, Karen (2003) Safety talk, violence and laughter. Methodological reflections on focus groups in violence

- research. Teoksessa Lee, Raymond M. & Stanko, Elizabeth (toim.) *Researching Violence. Essays on methodology and measurement*. Routledge: London, 107-126.
- Morley, Rebecca & Mullender, Audrey (1999) Domestic Violence and Children: What Do We Know from Research? Teoksessa Mullender, Audrey & Morley, Rebecca (toim.) *Children Living With Domestic Violence: Putting Men's Abuses of Women on the Child Care Agenda*. London: Whiting Birch Ltd.
- Morrissey, Belinda (2003) *When women kill: questions of agency and subjectivity*. London: Routledge.
- Nazroo, James (1995) Uncovering gender differences in the use of marital violence: the effect of methodology. *Sociology*. Vol. 29(3): 475- 494.
- Naffine, Ngaire (1987) *Female Crime. The Construction of women in criminology*. Sydney: Allen & Unwin.
- Nikunen, Minna (2005) *Surman jälkeen itsemurha*. Tampere University Press: Tampere.
- Nikunen, Minna 2008: Tutkimusaineisto ja tunteet. Teoksessa Lempiäinen, Kinnunen ja Löytty (toim.) *Tutkijan kirja*. Tampere: Vastapaino.
- Noaks, Lesley & Wincup, Emma (2004) *Criminological Research. Understanding Qualitative Methods*. London: Sage.
- Notko Marianne 2011. *Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Nousiainen, Kirsi (2004) *Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja*. SopHi: Jyväskylä.
- Nyqvist, Leo (2001) *Väkivaltainen parisuhde, asiakuus ja muutos*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Nykyri, Tuija 1998. *Naisen Viha*. Jyväskylä: Jyväskylän opisto.
- Näre, Sari. (1999) Tunteiden sosiologian yhteiskuntatutkimuksen kentässä. Teoksessa Näre, Sari (toim.) *Tunteiden sosiologia 1. Elämyksiä ja läheisyyttä*. Tietolipas 156. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Nätkin, Ritva 2003. *Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä*. Teoksessa Forsberg; Hannele & Nätkin, Ritva (2010) (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Gaudeamus: Helsinki.
- O'Leary, Daniel K. (2000) Are Women Really More Aggressive than Men In Intimate Relationships? Comment on Archer (2000). *Psychological Bulletin* 126, 685-689.
- Oakley, Ann (1981) Feminist Interview: A Contradiction in Terms. Teoksessa Roberts, Helen (toim.): *Doing Feminist Research*. London: Routledge.
- Osthoff, Sue 2002. But, Gertrude, I beg to Differ, A hit is Not a Hit is Not a Hit. When Battered Women Are Arrested for Assaulting Their Partners. *Violence Against Women*, Vol. 8 No 12: 1521-1544.
- Oinas, Elina (2004) Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.) *Feministinen tietäminen*. Tampere: Vastapaino.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (2003) *Lapsen, perhe ja väkivaltatyö*. Porvoo: WSOY.
- Paavilainen, Eija (1998) *Lasten kaltoinkohtelu perheessä*. Acta Universitatis Tamperensis 604. Tampere: Tamperen yliopisto.
- Pajuoja, Jussi (1995) *Väkivalta ja mielentila*. Helsinki: Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:o 201.
- Palmer, Jan. (2007) Special health requirements for female prisoners. Teoksessa *Health in Prisons. A WHO guide to the essentials in prison health*. <http://www.euro.who.int/document/e90174.pdf>

- Parker, Rozsika (2005) *Torn in two. Maternal ambivalence*. New and Revised Edition. London: Virago.
- Parker, Rozsika (1997) The production and purposes of maternal ambivalence. Teoksessa Hollway, Wendy & Featherstone, Brid (toim.) *Mothering and Ambivalence*. Routledge: London.
- Parsons, Talcott (1937) *The Structure of Social Action*.
- Parton, Christine (1990) Women, gender oppression and child abuse. Teoksessa *Taking Child Abuse Seriously*. The Violence Against Children Study Group. London: Routledge, 41-62.
- Peltonen Kirsi, Ellonen Noora, Pösö Tarja & Lucas Steve (2014) Mothers self-reported violence towards their children: A multifaceted risk analysis. *Child Abuse and Neglect*. 38, 1923–1933.
- Piispa, Minna (2004) *Väkivalta ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely surveytutkimuksessa*. Helsinki: Tilastokeskus. Yliopistopaino.
- Polso, Lea (1996) *Kietoutuneen laibduttajan ura. Ylipaino haasteena naisen elämässä*. Naistutkimusraportteja 4/1996 Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Presdee, Mike (2004) Cultural Criminology. The long and winding road. *Theoretical criminology*. Vol. 8 (3): 275-285.
- Pösö Tarja (2009) Sosiaaliset ongelmat ja hyvän olon tunne. Teoksessa Laitinen Merja & Pohjola Anneli (toim.) *Tabujen kableet*, 153-163.
- Razack Sherene (1998) What is to be Gained by Looking White People in the Eye? Culture, Race and Gender in Cases of Sexual Violence. Teoksessa Daly, Kathleen & Maher, Lisa (toim.) *Criminology at the Crossroads. Feminist Readings in Crime and Justice*. New York: Oxford University Press, 225-245.
- Rafter, Nicole (1997). *Creating Born Criminals*. Champaign, Illinois: University of Illinois Press.
- Reinharz, Shulamit & Chase, Susan E. (2002) Interviewing Women. Teoksessa Gubrium, Jaber F. & Holstein James A. (toim.) *Handbook of Interview Research. Context & Method*. Thousand Oaks: Sage.
- Renzetti Claire, M. & Lee, Raymond M. (1993) *Researching Sensitive Topics*. Newbury Park: Sage.
- Rich, Adrienne (1977) *Of Woman Born. Motherhood as Experience and Institution*. London: Virago.
- Rikoslaki 4 luku 4 §.
- Ronkainen, Suvi (1999): Subjektius, häpeä ja syyllisyys parisuhdeväkivallan elementteinä. Teoksessa Näre, Sari (toim.) *Tunteiden sosiologiaa 1. Elämyksiä ja läheisyyttä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 131-154.
- Ronkainen, Suvi (1999) *Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ronkainen, Suvi (2001) Sukupuolistunut väkivalta ja uhriutumisen paradoksit. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*. 38: 139-151.
- Ronkainen, Suvi (2002) Vallan metodit ja metodien valta. *Sosiologia* 39:2, 129-135.
- Ronkainen, Suvi (2006) Haavoittunut kansakunta ja väkivallan toimijuus. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä, Mirva (toim.) *Väkivalta - seuraamukset ja haavoittuvuus*. Talentum. Helsinki 2006, 531-551.
- Russo, Ann (2001) *Taking Back Our Lives. A call to Feminist Action*. New York: Routledge.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.

- Ruusuvuori, Johanna 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 424-431.
- Saarikoski, Helena (2001) *Mistä on huonot tytöt tehty?* Helsinki: Tammi.
- Saunders, Daniel G. (2002) Are Physical Assaults by Wives and Girlfriends a Major Social Problem? A Review of the Literature. *Violence against Women*. Vol 8(12): 1424-1448
- Saresma Tuija (2010) Kokemuksen houkutus. Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*. Toim. Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula, 59-74.
- Schinkel, William (2004) The will to violence. *Theoretical Criminology* Vol. 8(1): 5-31.
- Simon, Rita (1975) *The Contemporary Women and Crime*. Lexington Books
- Smart, Carol (1977) *Women, Crime and Criminology: A Feminist Critique*. New York: Routledge and Kegan Paul Ltd.
- Smith, Catrin & Wincup, Emma (2000) Breaking in: Researching Criminal Justice Institutions for Women. Teoksessa King, Roy D & Wincup, Emma (toim.) *Doing Research on Crime and Justice*. Oxford: Oxford University Press
- Smith, Dorothy (1987) *Everday World as Problematic*. Northeastern University Press.
- Stanko, Elisabeth A. (1994) Introduction. Teoksessa Stanko, Elisabeth A. (toim.) *Perspectives on Violence*. Lontoo ja New York: Routledge.
- Stanko, Elisabeth A. (2003) Introduction. Conceptualising the meanings of violence. Teoksessa Stanko Elisabeth A. (toim.) *The Meanings of Violence*. London: Routledge.
- Steffensmeier Darrell & Allan Emilie (1998) The nature of Female Offending: Patterns and Explanation. Teoksessa (toim.) Zaplin Ruth T. *Female Offenders. Critical Perspectives and Effective Interventions*. Maryland: An Aspen Publication, 5-24
- Straus, Murray A. 1992. Measuring Intrafamily Conflict and Violence: The Conflict Tactics (CT Scale. Teoksessa Straus, Murray A & Gelles, Richard J. (toim) *Physical Violence in American families. Risk Factors and Adaptations to Violence in 145 Families*. New Brunswick: Transaction.
- Straus, Murray A & Gelles, Richard J. (toim.) 1992. *Physical Violence in American families. Risk Factors and Adaptations to Violence in 8, 145 Families*. New Brunswick: Transaction.
- Stets, Jan E. & Straus, Murray A. 1992 Gender Differences in Reporting Marital Violence and Its Medical and Psychological Consequences. Teoksessa Straus, Murray A & Gelles, Richard J. (toim) *Physical Violence in American families. Risk Factors and Adaptations to Violence in 8, 145 Families*. New Brunswick: Transaction.
- Swan, Suzanne N. & Snow, David L. (2002) A Typology of Women's Use of Violence in Intimate Relationships. *Violence Against Women*. Vol. 8(3) March 2002, 286-319.
- Sykes, G. & Matza, D. (1957) Techniques of Neutralisation: A theory of Delinquency, *American Sociological Review*, 22, 664-673.
- Syvälä, Maria (2012) Miten lastensuojelusta tuli käyttämistä? ”Yksikin väärin perustein puoskaroitu huostaanotto on liikaa”. *Suomen kuvalehti*. 19.4.2012 | Päivitetty 29.11.2013
- Säävälä, Hannu & Nyqvist, Leo (2006) Miestyö. Teoksessa *Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 35. Helsinki.
- Takala, Jukka-Pekka (1999) Häpeästä ja moraalitunteista rikosten sovittelussa. Teoksessa Näre, Sari (toim.) *Tunteiden sosiologiaa 2. Historiaa ja sääteilyä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tangney, June Price & Dearing Ronda L. (2002) *Shame and Guilt*. The Guilford Press: New York.

- Tolonen, Tarja (2001) *Ääni, tila ja sukupuolten arkeiset järjestykset. Nuorten kulttuurit koulussa*. Gaudeamus: Helsinki.
- Tuomainen, Raimo & Myllykangas, Markku & Elo, Jyrki & Ryytänen, Olli-Pekka (1999) *Medikalisaatio – aikamme sairaus*. Vastapaino: Tampere.
- Virkki, Tuija (2015) Social and Health Care Professionals' Views on Responsible Agency in the Process of Ending Intimate Partner Violence. *Violence Against Women* vol 21(6) 712-733.
- Virkki, Tuija (2004) *Vihan voima. Toimijuus ja muutos vihakertomuksissa*. Athena Kustannus Oy: Jyväskylä.
- Vuori, Jaana (2003) Äitiyden ainekset. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Gaudeamus: Helsinki.
- Väkeväinen, Niina (2005) *Murbasta tuomittuna – elinkautista vankeutta suorittavien naisten elämä vankilassa*. Pro gradu. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsingin yliopisto. http://www.rskk.fi/kirjasto/Vakevainen_niina.pdf
- Väyrynen, Sanna (2007) *Usvametsän neidot. Tutkimus nuorten naisten elämästä huumeekuvioissa*. Acta Universitatis Lappeensis 118. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Walker, Lenore (1984) *The Battered Woman Syndrome*. New York: Springer Publishing Company.
- Warren, Carol A.B. (2002) Qualitative Interviewing. Teoksessa Gubrium, Jaber F. ja Holstein James A. (toim.) *Handbook of Interview Research. Context & Method*. Thousand Oaks: Sage.
- White, Jacquelyn W. & Smith, Paige Hall & Koss, Mary P. & Figueredo, A.J. (2000) *Intimate Partner Aggression- What Have We Learned? Comment on Archer*. *Psychological Bulletin* 126, 690-696.
- Worcester, Nancy (2002) Women's Use of Force, Complexities and Challenges of Taking the Issue Seriously. *Violence Against Women*. Vol.8. Number 11. Part 1, 390-1415
- Worrall Anne (1990) *Offending women*. Taylor & Francis.

LIITTEET

LIITE 1 VÄKIVALLAN KOHDENTUMINEN

	psvv	lkvv	suku	tuttu	eläin	mlkvv	tuntematon	itseensä	yhteensä
P1 - P4	3	3	1	2	1	0	1	0	11
1	1	1	1				1		
2	1	1		1	1				
3	1			1					
4		1							
K1 - K15	10	6	1	1	0	1	0	1	20
1	1								
2	1								
3				1					
4	1								
5	1		1						
6	1	1							
7								1	
8		1							
9	1					1			
10	1								
11	1	1							
12	1	1							
13		1							
14		1							
15	1								
V1 - V13	12	0	1	5	0	0	0	0	18
1	1								
2	1			1					
3	1								
4	1		1						
5	1								
6	1			1					
7	1			1					
8	1								
9				1					
10	1								
11	1								
12	1								
13	1			1					
yhteensä	25	9	3	8	1	1	1	1	49

lyhenteiden selitykset:

P1 - P4 ovat perheneuvolassa tehtyjä haastatteluja

K1 - K15 ovat kirjoitusaineisto

V1 - V13 ovat vankilassa tehtyjä haastatteluja

psvv = parisuhdeväkivalta, sisältää myös samaa sukupuolta olevan suhteen

lkvv = omiin lapsiin kohdistuva väkivalta

suku = omiin sukulaisiin kohdistuva väkivalta

tuttava = sisältää tuttava/kaveripiiriin kohdistuva väkivalta, kategoriaan on yhdistetty mies- ja naistuttavat

eläin = omaan lemmikkiin kohdistuva väkivalta

mlkvv = muihin lapsiin kuin kohdistuva väkivalta

tuntematon = täysin tuntemattomaan kohdistuva väkivalta

itseensä = K7 kertoi vain itseensä kohdistamasta väkivallasta